

4—9 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 4 mars

	Sid.
Interpellation av herr Rimmerfors ang. användningen av polisens arrestlokaler för olika personkategorier	5

Tisdagen den 8 mars

Svar på fråga av fröken Karlsson ang. den särskilda observationsunder- visningen i skolorna	10
Svar på interpellation av herr Nilsson i Östersund ang. normerna för intagning av elever vid socialinstituten	10
Svar på fråga av herr Eriksson i Bäckmora ang. åtgärder mot alko- holförgiftning	13
Svar på interpellationer av:	
herr Gustafsson i Stockholm ang. en omläggning av omsättnings- skatten på bilar	14
herr Darlin ang. förhandsbesked i ärenden rörande taxering till all- män varuskatt	27
Interpellationer av:	
herr Lundmark ang. militärinkallelser av läkare	30
herr von Friesen ang. undervisningen i röntgendiagnostik vid Göte- borgs universitet	31
herr Wachtmeister ang. vattenfrågorna	32
herr Hansson i Skegrie ang. fideikommissarrendatorernas besitt- ningsskydd	33

Onsdagen den 9 mars fm.

Ändrade sekretessbestämmelser för de i statsrådet förda protokollen	36
Utgifter under riksstatens femte huvudtitel:	
Socialattachéer	37
Mödrahjälp	42

	Sid.
Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m.	49
Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem	51
Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård.	52
Ferieresor för barn.	56
Ferieresor för husmödrar.	59
Bidrag till driften av semesterhem.	61
Stipendier för underlättande av husmoderssemester.	63
Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder.	65
Särkilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor.	66
Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade.	73
Bidrag till de blindas förening.	77
Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken.	78
Socialförsäkringens administrationsnämnd m. m.	79
Bidrag till utlandssvenskarnas förening.	80
Utgifter under riksstatens sjunde huvudtitel:	
Tullverket: Anskaffning av viss materiel.	81
Ersättning till städerna för mistad tolag.	83
Skatteersättning till kommunerna.	85
Televerkets anslagsbehov.	99
Upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden.	107
Interpellationer av:	
herr Rimmerfors ang. den skattefria försäljningen av sprit på öresundsfärjorna.	115
herr Elmwall ang. en aktion i anledning av den sydafrikanska raspolitiken.	116
Onsdagen den 9 mars em.	
Ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar.	118
Statens bosättningslånefond.	121
Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.	123
Restriktiv användning av tillgängliga anslag m. m.	152
Begränsning av statsutgifterna i vissa hänseenden m. m.	154
Upphävande av lagen med särskilda bestämmelser om kommun-, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965.	156
Penning- och valutapolitiken.	156
Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.	162
Undersökning huru svensk rätt förhåller sig till de i internationella juristkommissionens Delhi-deklaration av januari 1959 uppställda kraven m. m.	171
Beräkningen i visst fall av preskriptionstiden för brott.	175

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 9 mars fm.

	Sid.
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 4, om ändrade sekretessbestämmelser för de i statsrådet förda protokollen	36
— nr 5, ang. ändrad lydelse av 4 § lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar	36
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 5, ang. utgifter under femte huvudtiteln (socialdepartementet).....	37
— nr 7, ang. utgifter under sjunde huvudtiteln (finansdepartementet)	81
— nr 9, ang. anslag å kapitalbudgeten för kommunikationsdepartementet	99
— nr 28, om upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden.....	107

Onsdagen den 9 mars em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 29, ang. anslag å kapitalbudgeten för finansdepartementet.....	118
— nr 30, ang. försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter	118
— nr 31, ang. ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar	118
— nr 32, ang. anslag å kapitalbudgeten för socialdepartementet....	120
— nr 33, ang. frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan m. m.....	123
— nr 34, ang. enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.	123
— nr 35, om restriktiv användning av tillgängliga anslag m. m.	152
— nr 36, om begränsning av statsutgifterna i vissa hänseenden m.m.	154
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 19, om upphävande av lagen med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965..	156
— nr 22, om tillverkning av ciderdrycker med viss alkoholhalt....	156
— nr 29, ang. ändring i förordningen om skatt å vissa pälsvaror ...	156
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. ändring i förordningen om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.	156
— nr 7, ang. granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.....	156
— nr 8, om pension åt A. Lundgren	162
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 11, rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.....	162
— nr 12, om en undersökning huru svensk rätt förhåller sig till de i internationella juristkommissionens Delhi-deklaration av januari 1959 uppställda kraven m. m.	171
— nr 13, ang. beräkningen i visst fall av preskriptionstiden för brott	175
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. reseersättning till föräldrar med barn å vissa anstalter.....	175
— nr 4, rörande stöd åt ofullständiga familjer.....	176

Fredagen den 4 mars

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 26 nästlidne februari.

§ 2

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 59, angående fråga om befrielse från viss betalningsskyldighet till kronan inom kommunikationsdepartementets ämbetsområde, och

nr 61, angående statsbidrag till lärarbostäder m. m.

§ 3

Föredrogs den av herr *Senander* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet i anledning av militär övning vid Ravlunda skjutfält.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Föredrogs herr *Stiernstedts* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående tolkningen av bestämmelserna rörande ersättning för verksamhet vid skogsbrandsläckning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av herr *Gustavsson* i Alvesta vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda

anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående återställande av vägmark å indragna vägar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Interpellation ang. användningen av polisens arrestlokaler för olika personkategorier

Ordet lämnades på begäran till

Herr **RIMMERFORS** (fp), som yttrade:
Helt nyligen avled en för fylleri omhändertagen person i en av polisens arrestlokaler i Stockholm. Polisen utsattes i detta sammanhang för en säkerligen mycket orättvis kritik. Tragiken i detta och likartade fall hänger alltså inte enbart samman med den bortgångnes öde och de anhörigas sorg, utan också med omild, offentlig kritik av och beskyllningar för tjänstefel från polispersonalens sida. Det är ett upprörande faktum, att dessa tragiska händelser mestadels hör samman med otillfredsställande eller helt obefintliga resurser, när det gäller att omhändertaga sjuka och på annat sätt från normalbetendet avvikande personer. För den enskilde polismannen måste det vara ytterst pressande att livet igenom nödgas bära på minnet av ett tjänsteingripande med så tragisk utgång, så mycket mer som utgången kunde ha blivit en annan om vårdmöjligheterna varit bättre tillgodosedda.

De allmänna sjukhusen har ofta ingen möjlighet att här överta ansvaret. Det händer att en polisman, som söker vård för en alkoholberusad person med skador eller komplikationer i form av ag-

Interpellation ang. användningen av polisens arrestlokaler för olika personkategorier

gressivt uppträdande under omtöckningstillstånd, helt enkelt avvisas, när han vill överlämna sin klient till en sjukvårdande institution. Detta torde ha spelat in också i samband med det ovan relaterade fallet. Polisen tvingas att ta risker enbart därför att den på sina håll saknar stöd av de sjukvårdande myndigheterna och själv saknar lämpliga vård- och personalresurser.

Ovan berörda förhållanden var föremål för ingående uppmärksamhet genom motioner redan vid 1951 års riksdag. Riksdagen beslöt den gången att hemställa om utredning och förslag till skärpta bestämmelser angående arrestlokaler samt rörande vilka lokaler, »som bör ifrågakomma vid förvaring av tillfälligt omhändertagna sjuka personer, alkoholister samt barn och ungdom». Bakom denna hemställan låg en utförlig undersökning av JO rörande beskaffenheten av arrestlokalerna i riket. Undersökningen hade utvisat, att dessa lokaler på många håll befann sig i ett ytterst otillfredsställande skick.

Resultatet blev att polisarrestutredningen samma år tillsattes. Denna utredning hade såtillvida ett begränsat utredningsuppdrag som den visserligen skulle upptaga till behandling frågan om skärpt lagstiftning rörande arrestlokalerna och frågan om arten av lokaler för tillfällig förvaring av vissa särskilt nämnda kategorier, men dock i enlighet med riksdagens uttalande endast borde ägna uppmärksamhet åt »åtgärder som befinnas möjliga att genomföra i nuvarande läge».

Utredningens betänkande avlämnades 1955 (SOU 1955: 54) och ledde så småningom till antagande av lag om behandling av häktade och anhållna m. fl. jämte följdåtgärder (SFS 1958: 213—216). Undertecknad hade under mellantiden genom en interpellation den 16 oktober 1957 efterlyst åtgärder med anledning av det två år tidigare avlämnade betänkandet. På

denna interpellation lämnade dåvarande justitieministern Lindell ett synnerligen positivt svar i andra kammaren den 26 november 1957. Proposition i ärendet avlämnades också till 1958 års riksdag.

Utredningens övriga förslag, exempelvis om tillsättande av en särskild befattningshavare i inrikesdepartementet för handläggning av frågor rörande arrestlokaler m. m., har hittills icke föranlett någon åtgärd. Att så litet ännu åtgjorts i propositionens och riksdagsbeslutets anda torde sammanhånga med bristen på en samordnande och övervakande kraft inom detta arbetsområde. Att kritiken mot arrestlokalernas tillstånd fortsätter, tyder ju på att lagstiftningsåtgärderna som sådana inte är tillfyllest. Utöver det som gäller Stockholm har de bedrövliga arrestförhållandena i Göteborg nyligen exemplifierats i press och TV, liksom också missförhållanden i samband med förvaring av anhållna personer i Malmö varit föremål för en upprörd debatt. Behovet av en särskild uppmärksamhet från vederbörande departements sida, när det gäller dessa ärenden, har sålunda ingalunda förminskats sedan utredningen framlade sitt betänkande.

Vidare är den på olika sätt aktualiserade frågan om den lämpligaste behandlingen av omhändertagna fyllerister alltså olöst. Det förtjänar erinras om att strafflagberedningen i yttrande den 19 december 1953 över straffrättskommitténs förslag till brottsbalk (SOU 1953: 14) bestämt påyrkat en annan, i viss mån sjukvårdsbetonad behandling av fyllerister och fylleristraflets ersättande med nykterhetsvårdande åtgärder. Motiveringen är att arrestbehandlingen som sådan är varken lämplig eller effektiv för att förebygga ett återupprepande av fylleriförseelsen. Beredningens ordförande, framlidne presidenten Karl Schlyter, hade i en offentlig skrivelse till chefen för socialdepartementet den 9 november 1956 på-

Interpellation ang. användningen av polisens arrestlokaler för olika personkategorier

mint om detta strafflagberedningens yrkande. Även arbetsutskottet inom Sällskapet Länkarna har i skrivelse till chefen för justitiedepartementet år 1958 begärt viss lagändring avseende fylleri-straffet. Dessa skrivelser torde ha varit föremål för remissbehandling men veterligen hittills icke föranlett någon åtgärd i övrigt.

Under åberopande av vad ovan anförts får jag härmed anhålla om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få rikta följande frågor:

1. Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga eller förorda andra åtgärder för tillfälligt omhändertagande från polisens sida av sjuka personer och alkoholister än användandet av vanliga arrestlokaler, t. ex. enligt de av polis-arrestutredningen skisserade riktlinjerna?

2. Avser herr statsrådet att tillsätta någon särskild utredning angående de lämpligaste formerna för omhändertagande och behandling av fyllerister?

3. Anser herr statsrådet att det nuvarande läget skulle motivera tillsättande av en särskild befattningshavare, eventuellt under begränsad tid eller på deltid, med uppgift att ägna speciell uppmärksamhet åt frågor som sammanhänger med polisens arrestlokaler och deras användning för olika personkategorier?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckta motioner om ändrade sekretessbestämmelser för de i statsrådet förda protokollen, och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61, i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om upptagande å riksstaten för budgetåret 1960/61 av underskottet för luftfartsfonden, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter,

nr 31, i anledning av väckta motioner angående ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar,

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61, i vad avser socialdepartementets verksam-

hetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.,

nr 34, i anledning av väckta motioner angående enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.,

nr 35, i anledning av väckta motioner om restriktiv användning av tillgängliga anslag m. m., och

nr 36, i anledning av väckta motioner om begränsning av statsutgifterna i vissa hänseenden m. m., i vad motionerna avser begränsning av statsutgifterna för budgetåret 1960/61 och anslagsminskningar för budgetåret 1961/62;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner om upphävande av lagen med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965,

nr 22, i anledning av väckt motion om tillverkning av ciderdrycker med viss alkoholhalt, och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 30 juni 1943 (nr 477) om skatt å vissa pålsvaror;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.,

nr 7, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, och

nr 8, i anledning av väckt motion om pension åt förre portvakten vid riksdagshuset Anton Lundgren;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av väckta motioner om utredning rörande domstols-

mässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen,

nr 12, i anledning av väckt motion om en undersökning huru svensk rätt förhåller sig till de i internationella juristkommissionens Delhi-deklaration av januari 1959 uppställda kraven m. m., och

nr 13, i anledning av väckta motioner angående beräkningen i visst fall av preskriptionstiden för brott; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner angående reseersättning till föräldrar med barn å vissa anstalter, och

nr 4, i anledning av väckta motioner om utredning rörande stöd åt ofullständiga familjer.

§ 8

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61, i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag, avseende inrikesdepartementets verksamhetsområde; och

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan.

Vidare anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 82, till Konungen i anledning av motioner om ändring i jordförvärvslagen m. m.

§ 9

Anmäldes följande Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade propositioner, nämligen

nr 62, angående vissa norrlandsfrågor, och

nr 63, med förslag till stadga angående enskilda sjukhem m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

För fullgörande av kommittéarbete inom Europarådet hemställes härmed om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 8—11 mars.

Stockholm i mars 1960

Ingemar Andersson

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.06.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 8 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 1 och den 2 innevarande mars.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Wiklund, som vid kammarens sammanträde den 23 nästlidne februari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, samt att fru Johansson, som vid sammanträdet den 2 mars likaledes med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan och läkarintyg:

Till Andra kammaren

Med stöd av bif. intyg får undertecknad anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 7—11 mars 1960.

Funäsdalen den 5 mars 1960

Gustav Boija

Härmed intygas att herr Gustav Boija på grund av influensa är sjukskriven fr. o. m. den 4 t. o. m. den 11 mars.

J. Barth

prov. läkare

Funäsdalen

Riksdagsman Gunnar Gustafsson, f. 30/3 1922, Skandiavägen 1 B, Uddevalla, är på grund av sjukdom — influensa typ A₂ — förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet under tiden 7/3 1960 t. o. m. 19/3 1960, intygas

Uddevalla 7/3 1960

J. Ernerot

Att riksdagsledamoten fru Marta Lindberg, f. 120825, på grund av sjukdom, influensa epid., är oförmögen till arbete fr. o. m. den 7 mars och uppskattningsvis i 10 dagar intygas

Frövi den 7 mars 1960

Bo Saldeen

leg. läkare

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Boija den 7—11 och herr Gustafsson i Uddevalla den 7—19 innevarande månad samt fru Lindberg från och med den 7 mars tills vidare.

Svar på fråga ang. den särskilda observationsundervisningen i skolorna — Svar på interpellation ang. normerna för intagning av elever vid socialinstituten

§ 4

Härpå anförde

Svar på fråga ang. den särskilda observationsundervisningen i skolorna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, som yttrade:

Herr talman! Fröken Karlsson har frågat om jag vill lämna kammaren en redogörelse för dels i vilken utsträckning särskild observationsundervisning har tillämpats i skolorna, dels vilka erfarenheter som hittills vunnits av sådan undervisning.

Bestämmelser rörande särskild specialundervisning för elever med anpassningssvårigheter av tillfällig art (särskild observationsundervisning) har utfärdats genom kungörelse, som trädde i kraft den 1 augusti 1959. Skolöverstyrelsen har fastställt närmare anvisningar i ämnet den 28 augusti 1959. Under höstterminen 1959 har denna särskilda undervisningsform såvitt kunnat utrönas inte utnyttjats. Av förfrågningar, som under hand riktats till skolöverstyrelsen, har framgått, att man emellertid på olika håll planlagt anordnande av särskild observationsundervisning under innevarande vårtermin. Några närmare uppgifter i de av fröken Karlsson åsyftade hänseendena föreligger dock inte ännu. Skolöverstyrelsen har emellertid nyligen riktat en rundfråga till länskolinspektörerna rörande de aktuella disciplinära förhållandena i skolorna och därvid bl. a. infordrat vissa uppgifter beträffande den särskilda observationsundervisningen.

Jag är således inte i tillfälle att med anledning av fröken Karlssons fråga nu lämna någon redogörelse i förevarande hänseenden. Emellertid torde jag inom några veckor få återkomma härtill i samband med besvarande i denna kammare av ett par interpellationer i disciplinfrågan.

Fröken **KARLSSON** (h):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få uttala mitt tack för löftet att om ett par veckor få svar på min fråga. Jag hoppas att de upplysningar som statsrådet då kommer att lämna skall vara till glädje för skolan.

Jag kan emellertid vid detta tillfälle inte underlåta att uttala min överraskning över att skolöverstyrelsen inte snabbare har kunnat komma fram till skoldistriktet med den kungörelse som kom först i slutet av augusti. Skolöverstyrelsen hade ju mycket bestämt uttalat att denna åtgärd skulle verka omedelbart främjande för ordningen i klassen och att den gynnsamt skulle påverka den störande eleven. Det hade då varit viktigt att man inte låtit någon tid gå förlorad. Men jag hoppas, som sagt, på en god upplysning senare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. normerna för intagning av elever vid socialinstituten

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Nilsson i Östersund frågat, om jag uppmärksammat den kraftiga minskning, som skett beträffande antalet icke-studenter under det senaste året vid socialinstitutets i Stockholm sociala linje, och om jag i så fall anser, att detta förhållande står i god överensstämmelse med de normer, som bör gälla vid elevintagningar till de olika socialinstituten inom landet.

I anledning härav vill jag först omnämna, att de tre socialinstituten i allt väsentligt tillämpar samma intagningsnormer. Dessa innebär i korthet, att

Svar på interpellation ang. normerna för intagning av elever vid socialinstituten

sökande, som avlagt studentexamen och därvid erhållit minst Ba i genomsnittsbetyg samt förskaffat sig tillräckligt lång och väl vitsordad praktik inom fastställda praktikfält, i princip antas utan särskild prövning. Övriga sökande, som uppfyller kraven på förpraktik, hänvisas till särskilt inträdesprov. Endast i de fall, då de sökandes praktikutbildning är ofullständig eller vederbörandes skolunderbyggnad bedömes uppenbart otillräcklig, avslås inträdesansökan utan inträdesprov. Vid bedömningen av de sökandes meriter äger samråd rum mellan de tre instituten. Inträdesproven, som utformas av de tre instituten gemensamt, är självfallet upplagda så, att samtliga till prövning hänvisade sökande oavsett förutbildning har att genomgå samma prov. Med ledning av de betygsatta proven fattar sedan vederbörande instituts antagningsnämnd beslut om vilka av de prövande, som inom ramen för institutets utbildningskapacitet skall antas. Till grund för besluten ligger härvid endast provresultaten.

Under de senaste fem läsåren har sammanlagt 1 197 elever antagits vid de tre socialinstituten. Av de sålunda antagna var 646 icke-studenter, alltså något mer än hälften. Relationen mellan antalet antagna elever med studentexamen och elever utan dylik examen har varierat något år från år, men någon absolut klar tendens i relationstalen föreligger knappast för denna period. Innevarande läsår intogs emellertid sammanlagt 54,8 procent studenter. Förklaringen härtill ligger i den av interpellanten påpekade, förhållandevis kraftiga minskningen hösten 1959 av antalet antagna icke-studenter vid socialinstitutets i Stockholm sociala linje. Medan denna grupp de närmast föregående åren i stort sett uppgick till inte fullt hälften av de vid den ifrågavarande linjen antagna eleverna, minskades andelen icke-studenter i fjol till ungefär en fjärdedel. Detta synes mig i och för

sig anmärkningsvärt. Förskjutningen kan emellertid bero på en tillfällighet. Jag vill i anslutning härtill understryka, att av vad jag förut anfört framgår, att den inträffade förändringen i realiteten inskränker sig till detta enda institut, denna enda linje och detta enda år.

Vad därefter beträffar den andra delen av interpellantens fråga — nämligen om den nyssnämnda minskningen av antalet intagna icke-studenter vid Stockholmsinstitutet står i god överensstämmelse med de normer, som bör gälla vid elevintagningar till de olika socialinstituten — vill jag anföra följande.

Antalet avlagda studentamina kommer med stor sannolikhet att öka högst väsentligt under 1960-talet. En sådan ökning kan i och för sig komma att medföra, att socialinstituten får ett allt större antal sökande med studentexamen. Å andra sidan bör erinras om att 1955 års universitetsutredning i sitt senaste betänkande bland annat förordat en kraftig ökning i tillströmningen till de samhällsvetenskapliga ämnena, och skulle så bli fallet, kommer detta att kunna betyda, att åtskilliga studenter, som eljest kanske skulle ha sökt inträde vid socialinstitut, i stället inriktar sig på en utbildning inom angränsande universitetsämnen.

Vad beträffar antalet inträdessökande utan studentexamen torde dock kunna antagas, att detta antal på lång sikt, allteftersom möjligheterna till gymnasieutbildning bygges ut, sannolikt kommer att minska. Detta av den anledningen, att allt flera av de ungdomar, som har intresse och fallenhet för en yrkesutbildning inom det sociala området, troligen kommer att avlägga studentexamen, innan de söker sig till socialinstitut. I likhet med interpellanten är jag emellertid övertygad om att man framförallt under de närmaste åren, bland annat till följd av de växande ungdomskullarna, måste räkna med ett

Svar på interpellation ang. normerna för intagning av elever vid socialinstituten

ökande antal icke-studenter bland de sökande till socialinstituten.

Det är således vanskligt att nu uttala sig om hur relationen inom överskådlig framtid kommer att bli mellan sökande till socialinstituten med studentexamen och utan dylik examen. Det är därför knappast heller möjligt att nu utan vidare ta ställning till frågan om vilka normer, som för framtiden lämpligen bör gälla vid socialinstitutens elevintagning. Det är således angeläget att den viktiga och svåra problematik, som ligger i interpellantens fråga, snarast blir föremål för ytterligare överväganden. Jag vill i anslutning härtill erinra om att förslag framförts — bland annat av universitetsutredningen i nyssnämnda betänkande — om en allsidig utredning rörande socionomutbildningens uppgifter, innehåll och organisation. Det är min förhoppning att en dylik utredning snart skall kunna igångsättas. Därvid kommer givetvis det av interpellanten väckta spörsmålet att komma under närmare prövning.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Edenman för det i många delar positiva svar som han har lämnat på min interpellation angående intagningsnormerna vid socialinstituten.

För att undvika eventuella missförstånd vill jag redan från början säga klart ifrån, att min avsikt med denna interpellation givetvis inte är att spärra vägen till socialinstituten för studentgruppen. Vad som har oroat mig är däremot den kraftiga minskning av antalet icke-studenter som har skett vid fjolårets intagning till sociala linjen vid Stockholms socialinstitut. Om jag får fullständiga de sifferuppgifter jag lämnade i min interpellation om fördelningen mellan studenter och icke-studenter vid Stockholmsinstitutets sociala linje, kan jag meddela, att man år 1957 tog in 47 studenter och 33 icke-

studenter, år 1958 tog man in 42 studenter och 36 icke-studenter, och år 1959 tog man in 60 studenter och 19 icke-studenter. Det är som synes en kraftig minskning av gruppen icke-studenter vid fjolårets intagning, vilken minskning icke på samma sätt kan avläsas i intagningsciffrorna för de övriga socialinstituten, i Göteborg och Lund.

När jag har sett de här siffrorna har jag frågat mig, vad orsaken kan vara till att man har skurit ned gruppen icke-studenter så hårt under fjolårets intagningar. Det kan ju ändå inte vara så, har jag sagt mig, att begävningsreserven på ett enda år kan ha sjunkit så katastrofalt inom denna grupp. Jag har vidare undrat, om det här möjligen är fråga om en ny giv som innebär att intagningsnämnderna undan för undan skulle beskära gruppen icke-studenter, och den frågeställningen är väl egentligen den springande punkten i interpellationen. I det fallet tycker jag att ecklesiastikministerns svar är både klagörande och lugnande. Jag noterar med särskild tillfredsställelse att statsrådet Edenman betecknar minskningen av antalet icke-studenter vid Stockholms socialinstitut som anmärkningsvärd och att han vidare säger att förskjutningen kan bero på en tillfällighet. Jag hoppas livligt att ecklesiastikministern har rätt i sina förmodanden och att det som i det här fallet har skett får betraktas som ett tillfälligt olycksfall i arbetet från intagningsnämndens sida, ett olycksfall som icke kommer att upprepas i framtiden.

En stor del av dem som söker in vid socialinstituten från gruppen icke-studenter, kommer från olika folkhögskolor ute i landet. Tre av landets folkhögskolor — Jakobsberg, Viskadalen och Marieborg — har fram till 1958 haft ett särskilt statsanslag för en samhällsvetenskaplig linje, ett anslag som numera är indraget. Vid landets olika folkhögskolor har man studiebegåvade ungdomar, som av ekonomiska eller andra skäl inte haft möjlighet att läsa fram till stu-

Svar på fråga ang. åtgärder mot alkoholförgiftning

dentexamen. De har ofta varit ute i förvärvsarbete något eller några år innan de sökt sig till folkhögskolan, och de har på så sätt fått en nära och värdefull kontakt med det praktiska livets vardagssituationer. De gör sitt yrkesval vid mogen ålder och efter moget övervägande. Många av dem — det är också viktigt i sammanhanget — har fostrats inom och aktivt deltagit i folkrörelsernas verksamhet, där de tillägnat sig värdefulla insikter om samhället och dess funktioner.

Det har också visat sig, att dessa ungdomar har skött sina studier och efter avlagd socionomexamen klarat sig mycket bra i yrket och i regel blivit utomordentliga socialarbetare. Det skulle därför vara i högst grad beklagligt om en av de få vägar till högre utbildning, som fortfarande står öppna för denna grupp, skulle strypas till i framtiden.

En radikal utbyggnad av socionomutbildningen hoppas jag kommer till stånd inom den närmaste framtiden. Bristen på kvalificerad arbetskraft med sådan utbildning är redan nu starkt märkbar. Nya reformförslag kommer att ytterligare öka efterfrågan på kunniga socialarbetare, om reformerna skall kunna föras ut i det praktiska livet.

Det är riktigt som statsrådet säger, att alla de frågor, som sammanhänger med socionomutbildningens uppgifter, organisation och innehåll, utgör ett ganska invecklat problemkomplex, som behöver utredas. Jag vill sluta med att uttrycka den förhoppningen, att eklestistikministern snarast möjligt tillsätter en sådan utredning, som får i uppdrag att närmare granska de många problem man möter på detta utbildningsområde.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. åtgärder mot alkoholförgiftning

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Eriksson i Bäckmora har frågat mig, om jag avser att undersöka möjligheterna att förhindra spritförgiftningsfall av den art, som nyligen ägt rum med dödlig utgång. Till svar härpå får jag anföra följande.

Vid den händelse herr Eriksson torde syfta på har man förtärt blåsprit, som innehållit nitrobensol. Flaskan var försedd med varningstext om att innehållet var farligt att förtära. Andra fall av spritförgiftningar har förorsakats av att man förtärt metanol, som även brukar kallas metylalkohol eller träsprit.

Nitrobensol och metanol är giftiga ämnen och omfattas av bestämmelserna i giftstadgan. För att förhindra förgiftningsolyckor genom förväxling och dylikt ges i giftstadgan detaljerade och långtgående regler om införsel, tillverkning, försäljning, förvaring och användning av gifter. Så sent som i höstas beslöts en omfattande revidering av dessa regler för att bättre tillgodose säkerhets-synpunkterna. Bl. a. ersattes då benämningarna träsprit och metylalkohol med benämningen metanol och vidare skärptes den varningstext, som skall finnas på kärl med denna vätska.

Vid regleringen av gifter är det nödvändigt att göra en avvägning mellan säkerhetssynpunkterna och betydelsen för bl. a. näringslivet att utan alltför stora svårigheter få tillgång till de ofta outhärliga medel, som en del gifter utgör. När det gäller att förhindra *oavsiktlig* förtäring på grund av förväxling o. dyl. försöker man så långt möjligt tillgodose båda intressena. Med hänsyn till den fortgående utvecklingen på detta område måste bestämmelserna tid efter annan överses, och såsom framgår av riksdagsberättelsen är hela giftstadgan f. n. föremål för översyn inom giftstadgutredningen.

Att hindra människor från att *avsiktligt* förtära gifter, oaktat genom var-

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

ningstext o. dyl. upplysts om farligheten, synes mig icke möjligt, såvida man icke är beredd att förbjuda varornas försäljning eller högst avsevärt försvåra åtkomsten av desamma. Detta skulle medföra betydande svårigheter för den legitima användningen av ämnen.

Härpå anförde

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min enkla fråga. Det är inte enbart med utgångspunkt från något enstaka fall som jag har velat rikta statsrådets uppmärksamhet på detta problem, utan det är en oroande tendens till ökning av antalet spritförgiftningsfall, som jag tycker påkallar denna uppmärksamhet, inte minst därför att så många fall med dödlig utgång har inträffat och — som det kan tyckas — helt onödigt ställt barn och familjer i tragiska omständigheter.

Inför detta faktum frågar man sig onekligen, om det är något som brister från samhällets sida när det gäller kontrollen av sådana sprithaltiga varor, som går vid sidan om den reguljära sprithandeln.

Just det förhållandet att spritförgiftningar förekommer bland kvinnor och ungdom tyder på att det inte enbart är alkoholmissbrukare som drabbas. Ofta förekommer dessa spritförgiftningsfall i mer eller mindre slutna sällskap, där deltagarna inte alltid är på det klara med vilken vara det är som bjuds. Detta skulle närmast tyda på att man från samhällets sida skulle få ett väsentligt ökat skydd genom att bedriva en mera omfattande upplysningsverksamhet om vilka gifter som här förekommer och deras farlighet för liv och hälsa.

Av statsrådets svar framgår, att han inte anser det möjligt att vidtaga några särskilda åtgärder just nu med hänsyn till den pågående översynen inom gift-

stadgutredningen. Jag får, herr talman, hoppas att den utredningen skall ta sig an även detta problem och komma med några förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Gustafsson i Stockholm frågat mig, huruvida förslag kommer att föreläggas riksdagen om ett slopande av den allmänna varuskatten på begagnade bilar med motsvarande uppräknings av den särskilda omsättningsskatten på nya bilar i enlighet med vad som begärts av Sveriges automobilhandlareförbund.

Som svar vill jag meddela följande.

För min egen del anser jag att det föreligger goda skäl för en omläggning i anslutning till Automobilhandlareförbundets framställning. Förberedelser för en proposition i denna riktning har även vidtagits inom finansdepartementet.

Innan en sådan proposition framläggas för riksdagen har jag emellertid velat undersöka, huru denna som jag betraktar det »tekniska omläggning» av bilbeskattningen skulle mottagas från oppositionens sida i riksdagen. Jag anser nämligen inte frågan vara av den karaktär att den bör utlösa en politisk strid mellan regeringspartiet och oppositionen.

Tyvärre har de borgerliga oppositionspartiernas representanter i bevillningsutskottet efter betänketid meddelat, att de icke ansett sig kunna lämna något positivt svar på min framställning, och jag anser under sådana förhållanden att propositionen ej lämpligen bör framläggas.

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

Jag vill emellertid meddela, att därest något eller några av oppositionspartierna förlorar sig beredda att godtaga en teknisk omläggning av bilbeskattningen i enlighet med Automobilhandlarenförbundets riktlinjer, så är jag fortfarande beredd att framlägga propositionen.

Med detta, herr talman, får interpellationen anses besvarad.

Härefter anförde:

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att på sedvanligt sätt få tacka statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på interpellationen.

Interpellanter brukar uttala antingen sin tillfredsställelse med ett positivt svar eller sitt missnöje med ett mindre positivt sådant. Jag skall inte göra någon sådan värdering av finansministerns svar. Jag skulle i stället vilja beteckna det besked finansministern lämnat på min fråga som synnerligen intressant.

Här har Sveriges automobilhandlarenförbund på mycket goda skäl begärt en teknisk omläggning av varubeskattningen på bilar, så att omsättningsskatten på begagnade bilar försvinner och accisen på nya bilar uppräknas med det belopp som erfordras för att skatten totalt skall ge samma belopp i statskassan. Finansministern anser att det finns goda skäl för en sådan omläggning, ett uttalande som jag helt vill ansluta mig till.

Som det nu är drabbas den reguljära bilhandeln av varuskatten, medan den irreguljära — bland annat den s. k. Norra Bantorgs-handeln — säkerligen undandrar sig denna skatt. Härigenom försvåras den sanering av handeln med begagnade bilar, som för alla borde vara angelägen.

Finansministern säger vidare i sitt svar att han inte anser frågan vara av den karaktär, att det finns anledning ta en politisk strid på densamma, och

han redovisar kontakter som förevarit med representanter för de borgerliga oppositionspartierna samt deras negativa besked. Jag tycker inte heller att det finns skäl för en politisk strid i denna fråga. Men nog är det förvånande att de borgerliga partierna, som annars alltid söker framställa sig som värnare av näringslivet, inte lyckats lyfta sig ur den småfinurliga futtighet som karakteriserar deras uppträdande i denna sak. Klarare kan knappast småskurenheten demonstreras. Total oförmåga att skilja mellan en i sak riktig teknisk omläggning av en skatteform och det inbördes politiskt-taktiska lurpassandet på varandra är det kvarstående intrycket av den borgerliga oppositionens ställningstagande till den av bilhandeln begärda skatteändringen.

Nog är det väl, herr talman, en uppbygglig syn att se de borgerliga oppositionspartierna som **bilskojarnas** speciella skyddsänglar!

Finansministern har nu rullat bollen vidare till oppositionen. Inte vågar man väl hoppas att något av de borgerliga partierna vågar ta steget att medverka till en förnuftig åtgärd? En sak är emellertid fullt klar genom interpellationssvaret, nämligen den att det är de borgerliga partierna som får ta ansvaret för att denna fråga inte kunnat lösas på ett vettigare sätt än vad som nu gäller. För detta klarläggande ber jag att än en gång få tacka finansministern.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Omsättningsskatten, och alldeles särskilt då med den utformning skatten fick i höstas, innebär mycket betydande olägenheter, inte minst för de mer än 200 000 tvångskommenderade uppbördsmännen. Vi har tidigare opponerat oss emot denna skatteform, och jag tar tillfället i akt att göra det också nu.

Dessa olägenheter drabbar inte minst handeln med begagnade bilar och andra

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningskatten på bilar

begagnade varor. De varor som man allra sist bör belägga med omsättningskatt är väl ändå begagnade sådana. Annars blir det ju så att många varor blir belagda med omsättningskatt gång på gång, först när varan är ny och sedan när den säljes för andra och tredje, eventuellt fjärde gången o. s. v.

Nu vill emellertid finansministern efter vad det synes ha något förhandslöfte från vad han kallar för oppositionen; jag antar att i denna fråga oppositionen får anses vara begränsad till högern, folkpartiet och centerpartiet. Att lämna förhandsbesked kan väl komma i fråga någon enstaka gång i någon utomordentlig situation; det skall gälla ett unikt läge, föreställer jag mig, för att man, utan att ta del av en proposition, vill säga att man vill gå med på ifrågavarande förslag.

Men vad jag framför allt vill säga till finansministern är, att om det skall lämnas förhandsbesked i denna fråga, bör det väl ändå vara från de partier, som direkt eller indirekt har genomfört omsen, och icke från de partier som absolut motsatt sig denna omsättningskatt, vilken innebär en svår belastning bland annat för alla småföretagare.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Riksdagen har skrivit till regeringen och begärt en utredning av detta spörsmål. Regeringen har tydligen gjort utredningen och ansett, att en omläggning här bör äga rum. Men regeringen säger samtidigt, att om den inte får förhandsbesked av oppositionspartierna, så vill den inte handla efter sin egen övertygelse om vad landets bästa kräver.

När herr Hans Gustafsson säger, att det är ett synnerligen intressant svar som herr Sträng ger, vill jag instämma. Det är verkligen mycket, mycket intressant, att regeringen inte vill och inte vågar lägga fram ett förslag, som den anser vara berättigat, utan vill att oppo-

sitionen i praktiken skall riksdagsbehandla förslag innan de är framlagda för riksdagen. Jag hänvisar till vad herr Hedlund nyss sade. Det är väl ingen här som drar några paralleller med de stora försvarsuppgörelserna, utan här är det fråga om ett försök från regeringens sida att införa en ny arbetsmetod i riksdagen och att få oss att gå med på att skjuta de vanliga parlamentariska metoderna åt sidan.

När finansministern skall referera vad som förevarit, försöker han ge det intrycket, att oppositionspartierna har svarat att de är emot detta förslag. Han använder visserligen en finurlig formulering så att ingen skall kunna påstå att han sagt det. Men han har tydligen lyckats vilseleda i varje fall den socialdemokratiska gruppledaren i andra kammaren, herr Hans Gustafsson, som har fått för sig någonting som i varje fall för folkpartiets del inte är riktigt.

Vi har inte alls tagit ställning till herr Strängs icke framlagda proposition — varken för eller emot. Folkpartiets representanter i bevillningsutskottet har av naturliga skäl avböjt att ta ställning till en proposition som inte är framlagd, och jag har för min del sagt att jag delar deras uppfattning.

Jag undrar vad det kan bero på att finansministern här försöker ge sken av att vi har tagit ställning, när det uttryckligen klargjorts för honom, att vi icke är villiga att ta ställning nu, utan önskar göra det först när propositionen kommer till riksdagen för behandling i vanlig ordning.

Jag instämmer till fullo med vad herr Hedlund sade för en stund sedan. Men herr Hans Gustafsson, som dock är ledare för den socialdemokratiska gruppen i denna kammare, tillåter sig — sedan oppositionen hävdat något så naturligt som att vanliga parlamentariska former skall iakttas och att riksdagens arbetsmöjligheter skall vara de vanliga — att komma med en serie av vad man nästan kan kalla okvädinsord, tydligen

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

i brist på saklig argumentering och, får man väl ursäktande säga, i någon mån vilseledd av formuleringarna i herr Strängs svar. De borgerliga får ta ansvaret, säger han.

Herr talman! Vilken regering! När den inte får förhandsbesked av oppositionen, så kommer dess talesmän i kammaren och säger: Nu har ni inom oppositionen ansvaret!

Det är en egendomlig metod att fördela ansvaret mellan regering och opposition, det må jag säga!

När herr Hans Gustafsson utnämner oppositionen till bilskojarnas speciella skyddsängel, vittnar väl detta inte om någonting annat än att herr Gustafsson, som annars brukar vara en lugn och sansad man, för tillfället alldeles förlorat balansen.

Herr talman! Finansministern säger i svaret, att regeringen inte anser att denna fråga är av sådan art, att den vill ta en strid om densamma med oppositionen. Vad folkpartiet beträffar — och jag har fått det intrycket att detsamma gäller centerpartiet och högern — vet regeringen inte ett dugg om huruvida det blir en strid eller inte. När finansministern kommer med ett sådant påstående, som helt saknar täckning, märker man avsikten och blir, om man inte är mycket hårdad, en smula förstämmd.

Herr talman! Får jag säga till finansministern, att Ni vet inte ett dugg om huruvida det blir strid eller inte om den saken. Ni har fått beskedet, att den metod för behandling av denna fråga, som ni tänkt Er inte accepteras. Samla då kurage, använd den vanliga parlamentariska metoden och slå därigenom vakt om goda traditionella arbetsförhållanden i den svenska demokratien!

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Det har sagts att både denna interpellation och debatten om vad som förevarit i detta ärende är nå-

gonting ovanligt. Men bakgrunden är ju helt enkelt den att riksdagen gjort en beställning, och frågan är nu om regeringen skall effektuera denna beställning eller inte.

Ingen har ju kunnat undgå att observera att man i varje fall inom två av oppositionspartierna — herr Hedlund har ju tills vidare varit klok nog att vara rätt tyst när det gäller den allmänna politiska debatten, till skillnad från både herr Ohlin och herr Hjalmarson — har blivit så otroligt politiskt taktisk under de senaste veckorna och månaderna. Man har drivit en politisk taktik som föranlett att man gjort helt om på klacken i fråga om mycket väsentliga politiska ställningstaganden, som man för bara ungefär en och en halv månad sedan satte på pränt motionsvis och presenterade för kammarens ledamöter. När denna våldsamma rotation nu avslöjas inför ögonen på oss allesammans, kan ju vem som helst fråga sig: Vad skall hända med till och med en så oskyldig och, som jag betraktar den, teknisk fråga som den som här presenteras?

Det var av denna anledning jag gjorde min förfrågan hos de borgerliga partiernas representanter i bevillningsutskottet. Jag ville inte ostentativt gå upp på det höga partiledarplanet, utan jag trodde faktiskt att jag med hänsyn till frågans tekniska art genom en diskussion med representanterna i bevillningsutskottet skulle kunna få en indikation på om det fanns någon förutsättning för att riksdagen skulle acceptera en proposition av detta innehåll eller inte.

Jag fann av herr Hedlunds inlägg att jag rätteligen borde ha riktat anmanningen åt något annat håll, lämpligen till de partier som stod bakom omsättningsskatten. Det är faktiskt bara mitt eget parti som står bakom omsättningsskatten. Vi är alldeles isolerade i det avsendet, även om herr Hagberg och hans partivänner satt stilla i stolarna

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

när voteringen gick av stapeln. Att prata med sig själv kan ju för all del ibland ha sina behag, även om det många gånger ger utomstående ett intryck av ålderns tankspriddhet. Jag har inte haft behov av att demonstrera något sådant i denna fråga.

Det fanns följaktligen en helt naturlig väg att gå, nämligen att fråga de borgerliga partiernas representanter i bevillningsutskottet hur en sådan här proposition skulle mottas. Då fick jag det besked som jag försökt presentera i mitt interpellationssvar. Tyvärr har de borgerliga oppositionspartiernas representanter i utskottet efter betänketid — jag utgår från att de använt denna betänketid för vissa kommunikationer med respektive partiledare — meddelat att de icke ansett sig kunna lämna något positivt svar på min framställning. Detta är ett alldeles korrekt återgivande av vad som hänt. De har sagt: »Du får inget positivt besked på Din framställning. Vi vägrar över huvud taget att ge något besked.» Jag har fått samma svar av representanterna i bevillningsutskottet som det herr Ohlin givit nu: »Vi vägrar att ge något besked.» Jag har frågat efter ett positivt besked, och när jag inte fått detta, får jag väl ändå dra den slutsatsen, att när man inte vill vara med så är man emot. Att sitta och varken vara med eller mot är väl litet originellt — om det skall sättas i system, menar jag. Denna fråga är ju knappast av den karaktären att man inte borde våga ha en uppfattning.

Herr Hedlund tar upp frågan om de allmänna olägenheterna av omsättningsskatten. Jag skall litet senare besvara en interpellation av herr Darlin som väl i huvudsak rör sig om en av dessa detaljer. Jag kan alltså hoppa över den saken nu. Men så mycket kan jag säga, att den proposition för bilhandelsvidkommande, som jag varit och är beredd att lägga fram, ju ändå skulle ta bort en av olägenheterna. I det avseen-

det bör det således kunna gå efter herr Hedlunds riktlinjer, nämligen att göra omsättningsskatten enklare och rationellare.

Nu säger herr Ohlin: »Vi är varken med eller emot, i varje fall inte i dag. Hur vi ställer oss får finansministern veta när han lägger fram sin proposition — om han gör det.»

Jag har sagt mig, att detta är ju inte en fråga, där det gäller att satsa och sedan låta det gå hur det vill, utan det rör sig om en relativt underordnad teknisk omläggning. Denna är väl motiverad i och för sig — jag tycker det finns kloka synpunkter bakom. Men varje regering måste väl ändå förbehålla sig rätten att fråga: Är det berättigat eller inte att räkna med gehör i riksdagen för propositionen? Och har man uppfattningen att det är tvivel underkastat om propositionen blir antagen, brukar väl inte regeringen presentera propositionen för riksdagen bara för nöjet att få lägga fram förslaget. Det finns väl ingenting som motiverar en diskussion om kurage i en sådan attityd. Viktigast är väl att det ligger litet sunt förnuft bakom vad man företar sig.

Vi kan göra den här debatten lång och vi kan göra den kort. Det är inget ovanligt att regeringen tar kontakt med oppositionspartierna. Vi har gjort det i de större frågorna — jag kunde nämna inte bara försvarsfrågan utan bl. a. även en annan större fråga som i år föreläggs riksdagen. Men eftersom det gått så förskräckligt mycket av finurlighet i herrarnas sätt att se på problemen nu, tyckte jag det var önskvärt att höra mig för hur ni ställer er i denna fråga. Den måste nämligen serveras i två avsnitt. Det ena avsnittet är att man befriar de gamla bilarna från omsättningsskatt, och det andra avsnittet är att man kompenserar sig härför via den bilaccis vi har och utfärdar den författning som följer därav. Detta är vad framställningen från bilhandlareförbundet innebär.

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

När det nu skall politiseras i överkant, som jag tycker ni gör, kan man väl mycket väl tänka sig, att ni skulle inta denna ståndpunkt: »Vi skall gå med finansministern när det gäller förslaget att avveckla omsättningsskatten på de gamla bilarna, men vi skall gå emot finansministern när det gäller kompensationsyrkandet, som gäller accisen på de nya bilarna.» Och en sådan lösning är jag inte ett dugg intresserad av.

Detta måste ses som ett sammanhängande helt. På den grunden har finansdepartementet diskuterat med bilhandeln och på den grunden menar jag att propositionen skall läggas fram — och den läggs fram om det finns förutsättningar för att riksdagen skall acceptera den.

Jag skall söka förkorta denna diskussion genom att helt enkelt fråga herr Ohlin, herr Hjalmarson, herr Hedlund och, för att ingen skall kunna säga att jag är ofullständig, även herr Hagberg: Kommer ni att rösta emot en proposition enligt de linjer jag här presenterat eller är ni beredda att säga som jag, att det finns förnuft i den tekniska omläggning som bilhandlarenförbundet har begärt? Ert svar på den frågan blir avgörande för om propositionen skall läggas fram. Jag har mina partivänner bakom mig för ett bifall till bilhandlarnas framställning. Men om ni envisas med att gå omkring och vara hemlighetsfulla, vilket jag tar som en vägran att ge ett positivt svar, vore jag ju som finansminister rätt originell, om jag lade denna proposition på riksdagens bord.

Herr **HJALMARSON** (h):

Herr talman! Det är något av det mera ovanliga vi nu får uppleva, när en socialdemokratisk regeringsledamot står här i kammaren och frågar oppositionen, om han kan räkna med oppositionens godkännande av ett rege-

ringsförslag, och dessutom frågar på ett sådant sätt, att han så att säga av-säger sig den naturliga roll han har just som regeringsledamot. Det är ju ändå så enligt den svenska konstitutionen, herr finansminister — och det ligger i sakens natur att det måste vara så — att i första hand regeringen är riksdagens arbetsgivare. Det är regeringens skyldighet att lägga fram sina förslag, utarbetade med hjälp av hela det stora kansli, som står till regeringens förfogande. Därefter är det riksdagens skyldighet att underkasta dessa förslag en saklig granskning och fatta de beslut, vartill denna granskning kan föranleda.

Det är inte rimligt att en regeringsledamot i förväg vänder sig till oppositionens representanter i ett riksdagsutskott för att utverka deras underhandsgodkännande av ett kommande regeringsförslag. Ett sådant handlings-sätt förvandler utskottsbehandlingen till en nullitet.

Som ännu orimligare framstår det att regeringen såsom villkor för att lägga fram ett förslag begär förhandsgodkännande från oppositionens sida. Då vänder man totalt upp och ned på de principer som måste gälla för ett förnuftigt ordnande av riksdagens arbete. I all synnerhet är denna synpunkt tilllämplig på en fråga, som herr finansministern själv karakteriserar som en fråga av rent teknisk natur, där finansministern har en bestämd uppfattning. Inte kan en regeringsledamot plötsligt träda ut ur sitt ansvarssammanhang och helt trankilt förklara, att detta ansvar skall övertas av oppositionen!

Herr Sträng säger att det propositionsutkast som han låtit utarbeta skulle undanröja en av olägenheterna med omsättningsskatten. Om herr Sträng haft modet att lägga fram propositionen om omsen, borde han verkligen också kunna ta mod till sig att presentera ett förslag, som han själv uppfattar som en förbättring. Eller är det på det sät-

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

tet, herr talman, att av någon anledning all luften har gått ur den eljest så karske herr Sträng? Att hävda dessa synpunkter har, herr talman, inte ett dugg med småfinurlighet eller taktik att göra. De måste vara fullkomligt självklara för var och en, som har sitt ansvar i riksdagsledet, inte på regeringsbänken.

I övrigt kan jag, herr talman, för min del helt och hållet instämma i de synpunkter som förut framförts av herrar Hedlund och Ohlin.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Ohlin tror att jag har blivit missledd av finansministerns svar. Det är inte alls så, herr Ohlin, ty när finansministern säger att de borgerliga oppositionspartiernas representanter inte har ansett sig kunna lämna något positivt svar på hans framställning, måste man tolka detta såsom ett negativt svar.

Det har påståtts att tillvägagångssättet från finansministerns sida skulle innebära, att frågans behandling i förväg bindes. Jag skulle kunna instämma däri, om det hade gällt någon viktigare fråga. Men det är, som det tidigare har sagts, endast fråga om en rent teknisk omläggning av en skatteform, och då kan det väl ändå inte vara ur vägen att man hör sig för, vilka möjligheter som finns att genomföra en dylik teknisk systemomläggning, som de flesta i denna kammare ändå anser vara riktig. Vi vet mycket väl att de borgerliga partierna vill ha bort omsättningsskatten, men vid detta tillfälle kan de väl ändå skjuta detta önskemål åt sidan och se denna sak så, som den bör ses: som en rent teknisk omläggning.

Herr Ohlin tror att jag har förlorat balansen. Nej, min bäste herr Ohlin, det skall mera till än herr Ohlin för att jag skall förlora balansen, det kan jag garantera. Det är emellertid inte så underligt om man blir litet förvånad över en del inlägg som gjorts här.

Från oppositionens sida har man vid olika tillfällen och i olika sammanhang klagat över den bristande samarbetsviljan från socialdemokratiens sida. Här ger vi er möjlighet att på förhand vara med om ett samarbete, men då är inte heller det bra. Hur vill herrarna egentligen ha det? Vill ni inte ha samarbete på någon enda punkt — à la bonne heure, var vänliga meddela det, så får vi rätta oss därefter! Vi har inte trott så mycket på edra deklarationer om samarbetsvilja, och dagens anföranden demonstrerar, att ni inte heller själva menar allvar, när ni talar om ett försök till närmare samarbete mellan de demokratiska partierna.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Även om jag förstår att regeringen inte vill ha en ny omsdebatt med de borgerliga partierna under ett valår som detta, måste jag säga att jag ändå har mycket svårt att förstå vad det kan vara för mening med en sådan här behandling av denna fråga.

Finansministern frågar de borgerliga: Vill ni hjälpa oss att lösa denna fråga, som i huvudsak har »teknisk karaktär»? På detta svarar man: Nej, ni får lägga fram förslaget i vanlig ordning, så får vi sedan ta ställning till saken. Därefter förklarar man från regeringens sida: Vi vill inte alls lägga fram hela frågan.

Är detta en viktig sak eller en oviktig sak? Skall man döma efter de hårda ord, som här har fällt om nödvändigheten att sanera bilskojet, är det väl en ganska viktig fråga.

Man har inte hört sig för med kommunistiska partiet, men nyss ställdes ändå en fråga till oss av finansministern. Det är ju så att när man skall vända sig till kommunistiska partiet i viktiga angelägenheter, skall det helst ske i ultimativ form — såsom när man överlämnar till kommunistiska partiet att avgöra om regeringen skall sitta kvar eller inte.

Vi brukar inte alls ha svårt att prata med varann, statsministern och jag, när

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

vi sitter i bänken, och det är möjligt, om han riktat denna förfrågan också till oss, att vi hade svarat genast. Nu är jag inte i samma lyckliga belägenhet som finansministern att kunna tala på mitt partis vägnar; vi har som sagt inte haft anledning ta ställning till problemet. Men jag kan tala å egna vägnar. Och jag delar finansministerns uppfattning att detta främst är en teknisk fråga och kan behandlas som en sådan och att det finns skäl som talar för den föreslagna omläggningen. Jag skulle tro att mina kamrater också betraktar saken på samma sätt. Detta skulle betyda — om de borgerliga partierna vid ett avgörande verkligen vill stå som bilskojarnas vapendragare i denna fråga, trots att de ändå tycks ha samma mening härvidlag som finansministern — att saken är avgjord i alla fall. Skulle asiaten ta en röst mer från regeringssidan i en sådan votering finns den gemensamma voteringen, som antagligen kan tillgripas på grund av frågans karaktär. Saken är alltså klar, herr finansminister!

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag skulle vilja besvara ett uttalande av herr Hjalmarson, nämligen att jag försökte *utverka* ett medgivande av utskottsrepresentanterna. Detta uttalande kan kanske ge ett oriktigt intryck av vad som har hänt. Det har varken varit några böner, vädjanden eller övertalningsförsök hos dessa tre oppositionspartier i bevillningsutskottet. Jag tar herr Vigelsbo, som lyssnar mycket intensivt på vad jag säger, till kronvittne härpå. Jag har helt enkelt inskränkt mig till att säga, att här ligger en framställning från bilhandlarförbundet som jag tycker är vettig. Jag är beredd att gå fram med den, men jag går inte fram med den, om jag skulle få ett nederlag i riksdagen på den, ty då har jag gjort varken bilhandlarförbundet eller någon annan någon tjänst —

möjligen har jag berett dem litet valpolitisk glädje som i ett sådant här hypotetiskt fall skulle ha röstat ned propositionen. Det är på den enkla frågan jag har vägrats svar.

Jag betraktar inte denna fråga — vilket jag sade i mitt första inlägg — som en sådan fråga, där man säger »det må bära eller brista, nu läggs proposition fram». Jag betraktar ett framläggande av proposition i frågan som ett tillmötesgående gentemot bilhandlarförbundet, som mina partivänner och jag varit beredda att säga ja till. Man kan således inte säga att regeringen har ett absolut intresse av att lägga fram denna proposition. Det finns emellertid en näringslivsorganisation som har ett absolut intresse därav, och regeringen har velat gå den organisationen till mötes. Men av skäl som jag tidigare redogjort för har vi velat ha en underhandskontakt.

Nu har herr Hagberg deklarerat sin uppfattning från denna talarstol, och jag tror att herr Hagberg också är karl för att ha sina partivänner bakom sig. Jag brukar inte ge herr Hagberg något erkännande i första taget, men bland de fyra oppositionsledarna är han i dag faktiskt den ende som vågar tala ur skägget, och det skall han ha ett erkännande för.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Nog är detta en ovanlig debatt, som finansministern sade för en stund sedan. Riksdagen har gjort en beställning, säger finansministern. Regeringen anser att beställningen är väl motiverad men kan ändå inte effektuera den, om inte oppositionen godkänner den i förväg. Bilhandlarförbundet önskar att denna fråga löses, men regeringen har inte något absolut intresse för saken, säger finansministern.

Saken gäller emellertid inte, huruvida regeringen har ett intresse såsom någon sorts isolerad grupp till skillnad

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

från bilhandlarförbundet. Regeringen bör väl företräda det allmänna intresset och herr Sträng har själv förklarat, att han anser att reformen är motiverad, d. v. s. överensstämmande med det allmänna intresset. Att den dessutom förordas av bilhandlarförbundet kan väl inte vara något hinder för herr Sträng.

Finansministern säger att endast socialdemokratien står bakom omsättningsskatten. Men vi vet ju alla att i realiteten var det socialdemokraterna och kommunisterna som genom sitt politiska handlande genomförde omsättningsskatten. Man kan utföra en politisk handling även genom att trycka på två knappar, inte bara genom att trycka på den ena av dem. Detta var vad kommunisterna gjorde. När därför herr Sträng försöker förklara, varför han inte frågat kommunisterna, har han tydligen förbisett — eller väljer här att låtsas som om han förbisåg — detta faktum. Nu har finansministern fått en upplysning av herr Hagberg som visar, hur ogrundat finansministerns föregående resonemang var. Därmed lämnar jag kommunisterna därhän.

När finansministern säger att oppositionen inte har velat ge ett positivt besked och därav drar den slutsatsen att då är beskedet negativt, förbiser finansministern, att om man inte ger något besked, kan detta innebära — och innebar i detta fall, vilket gjordes fullt klart — att man varken vill ge ett positivt eller ett negativt besked, därför att varje besked borde föregås av en behandling av en proposition i vanlig ordning av utskott och riksdag. »När man inte är med är man emot», säger finansministern. Kan verkligen finansminister Sträng och herr Hans Gustafsson inte skilja på att man kan diskutera behandlingsmetoden, som vi absolut vänder oss emot, och ett ställningstagande i sakfrågan. Jag vägrar tro att inte finansminister Sträng mycket klart ser denna distinktion mellan behandlings-

metoden och sakfrågan. Vi har från folkpartiets sida avvisat behandlingsmetoden, och sakfrågan tar vi upp när den kommer till behandling på vanligt sätt. Och fastän finansministern klart måste inse detta, låtsar han som om det innebär ett negativt besked i sakfrågan.

Här måste jag låna ett uttryckssätt av statsminister Erlander: »Vad skall en sådan polemik tjäna till?»

Finansministern säger: Ja, men detta är ju inte en storpolitisk fråga utan en fråga av teknisk natur, och då kan man väl begära, att oppositionen tar ställning i förväg. Hur långt sträcker sig denna finansministerns begäran? Skall alla frågor, som kan anses vara av teknisk natur, förhandsbehandlas av oppositionen på detta sätt, när det behagar regeringen? Ja, det tycks vara meningen. När det passar regeringen, skall oppositionen ge besked i förväg utan tillfälle till vanliga föredragningar i utskotten och diskussioner i samband därmed.

Jag understryker vad herr Hjalmarsson sade, nämligen att det man här begär är ju, att vi i oppositionen skall överta regeringens ansvar. Men vi har väl ansvar som ledamöter i riksdagen, och regeringen har sitt ansvar, fastän vi nu fått ännu ett exempel på tendensen hos regeringen att försöka smita ifrån sitt regeringsansvar. När finansministern, trots att han fått detta besked, här uppträder och anställer något slags politiskt hushör, där endast den snälle gossen Hagberg är villig att svara på frågorna på det sätt utfrågaren anser att de skall besvaras, och när han faller det omdömet om de andra gruppledarna, att de går omkring och är hemlighetsfulla, så vittnar väl detta uppträdande mer tydligt än det mesta som vi fått erfara under senare år, att regeringen har suttit så länge i regeringsställning, att den förlorat varje känsla för parlamentariska arbetsmetoder.

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror också att det senaste anförandet av herr Ohlin liksom herr Hjalmarsons anförande vittnar om någonting, och det är om en ovilja att sakligt ta ställning till en fråga. Det är inte bara det som man uraktlåter att säga utan också den tidigare behandlingen som vittnar om detta. Jag tycker att behandlingsmetoden är småfinurlig. Den lurar inte någon människa alls. Kan ni egentligen lura edra egna partier med denna småfinurlighet?

Det är ingen snällhet av mig, när jag säger, att jag betraktar frågan som en teknisk fråga och att man därför skulle kunna genomföra den förändring som har förordats av regeringen. Det är helt enkelt en saklig inställning.

Vi har *aldrig* godkänt omsättningsskatten. Med anledning av att här gjorts ett försök att framställa vår position som ett stöd för omsättningsskatten, måste jag erinra om vad frågan gällde. Det fanns då två alternativ, nämligen antingen omsättningsskatt eller det borgerliga alternativet till lösning av finanskrisen. Vi bedömde saken så, att det borgerliga alternativet var ännu värre för de människor som vi vill försvara än regeringens förslag. Vi har emellertid inte ändrat vår uppfattning om omsättningsskatten. Jag anser att man mycket väl kan ta ställning till ett sådant här förslag utan att man därmed på något sätt givit ett finger åt den princip för beskattning, som omsättningsskatten innebär.

Om sedan finansministern vill tala om att han aldrig brukar vilja ge några erkännanden, må det vara hans ensak. Det är väl ingenting att skryta över att man är småsnål gentemot en motståndare.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Nu har denna fråga i alla fall kommit på rätt bog, sedan herr Hagberg tillkännagivit, hur i varje fall han kommer att ställa sig till frågan.

För egen del sade jag ju redan inledningsvis, att om finansministern ville ha något besked i förväg, huruvida man är villig att rätta till vad han betraktar som en oformlighet i den lagstiftning, som socialdemokraterna genomförde i höstas med kommunisternas hjälp i viss mån, så borde naturligtvis frågan om detta förhandsbesked ha riktats till dem som var med om att genomföra lagstiftningen. För oss andra, som var emot den, blir det dags att ta ställning till ändringsförslaget, sedan det har presenterats här i riksdagen och vi i detalj har fått se vad det innehåller och vilken motivering som kan presteras för utbytet. Nu tycks emellertid som sagt saken vara klar.

Med anledning av att finansministern tror sig kunna konstatera, att den avvaktande hållningen från oppositionens sida innebär ett absolut nej, skulle jag vilja tillråda herr finansministern att vänta litet med slutomdömet, tills vi har hunnit studera hans förslag.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern beskrev ungefär på följande sätt vad som hade skett mellan honom och de borgerliga ledamöterna i bevillningsutskottet. Finansministern hade kommit till dem och sagt: »Jag har här gjort i ordning en bra framställning som syftar till att sanera förhållandena inom en viktig näringsgren. Vill ni inte vara med om denna framställning?» Detta innebär inte, säger herr Sträng, att man i förväg söker utverka ett godkännande från de borgerliga ledamöternas sida, utan det gäller endast en hövlig förfrågan till oppositionens representanter.

Herr Sträng måste förstå, om vi blir en smula konfunderade över den totalt nya roll som han sålunda spelar upp inför kammaren. Ingen av oss är sannserligen van vid att herr Sträng står med hatten i hand och bugar för oppositionen och hövligt frågar, om opposi-

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

tionen eventuellt kan tänka sig att vara med om regeringens förslag. I min tur måste jag — särskilt mot bakgrunden av vad herr Gustafsson i Stockholm sade om att det hela var ett uttryck för en önskan från det härskande partiets sida att inleda ett bredare demokratiskt samarbete — ställa den frågan: Är det alltså en ny giv i regeringens politik som förebådas? Tänker herr Sträng alldeles lägga om sin gamla goda stil här i kammaren? Hur långt vill herr Sträng gå i sin vilja att låta oppositionen bestämma, huruvida regeringen skall lägga fram sina förslag eller icke?

Finansministern undrade hur vi från oppositionens sida ställer oss i själva den sakfråga det här gäller. Hur i all världen kan finansministern begära att man skall kunna ge ett besked beträffande en sak som man inte närmare känner till? Jag vet inte vad som står i Kungl. Maj:ts proposition. Däremot kan jag lova herr Sträng att vi inom högerpartiet skall ägna det förslag, som herr Sträng i denna fråga kan komma med, all den noggranna och sakliga granskning som vi är skyldiga att göra såsom ledamöter av riksdagen. Och herr Sträng skall förvisso få ett bestämt och konkret svar på sin förfrågan. Vad det gäller, herr talman, är bara det att herr Sträng inte kan begära att få detta svar i annan ordning än den vanliga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Ohlin uttryckte sig på det sättet, att regeringen har enligt finansministern absolut inget intresse i denna fråga. Jag hör att herr Ohlin nu säger att det var fråga om ett citat, men i så fall skall man väl inte avsiktligt missförstå detta citat. Regeringens intresse är ju så klart demonstrerat, att regeringen har förklarat sig beredd att lägga fram förslaget och ansett det utgöra en vettig lösning. Men regeringen anser inte frågan vara av

den valör att den är beredd att ta ett nederlag i denna.

Jag tycker inte att jag kan uttrycka mig klarare än på det sätt jag här gjort. Att jag betraktar frågan vara av mindre valör, verifieras ju också därav att jag inte har besvärat oppositionens partiledare i saken utan vänt mig till representanterna i bevillningsutskottet.

Jag är också litet förvånad över att herr Hjalmarson säger att för honom är hela problemet alldeles främmande; han vet över huvud taget inte vad saken rör sig om. Han lovar mig emellertid på heder och samvete att ärligt studera och ambitiöst försöka sätta sig in i det här besvärliga problemet, och när han efter vissa tankemödor och bestyr har gjort detta skall han vara färdig för ett ställningstagande. Detta är naturligtvis en historieskrivning som är litet lös i köttet, för att nu använda det uttrycket. Sämre kontakt har inte herr Hjalmarson med herr Hagberg i Malmö än att när herr Hagberg i Malmö utbad sig betänketid för att tala med herr Hjalmarson, så har säkerligen också herr Hagberg i Malmö talat om vad saken gällde.

Hela problemet är ju inte heller mer invecklat än så: skall de gamla bilarna befrias från omsättningsskatt, samtidigt som man, för att resultatet rent ekonomiskt skall bli plus minus noll, gör motsvarande tillägg till redan gällande bilaccis? Vid diskussionerna mellan finansdepartementet och bilhandlarförbundet har vi varit överens om själva den siffermässiga sidan av saken, d. v. s. hur mycket som skall läggas på bilaccisen för att kompensera bortfallet av omsättningsskatt.

Detta är som sagt hela problematiken, och herr Hjalmarson är tillräckligt intelligent för att förstå vad det rör sig om och t. o. m. för att i dag vara färdig med ett besked. Men jag skall viligt erkänna att det naturligtvis är litet besvärligt för herrarna att nu offentligt desavuera den tveksamhet och den

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

ståndpunkt som man för några veckor sedan har fört fram genom sina representanter i bevillningsutskottet. Det hade kanske behövts något mer diskreta former för att locka ur herrarna den accept som det nog ändå än underförstått att man från övriga oppositionspartiernas sida i stort sett är beredd att ge.

Herr Ohlin har två gånger kommit tillbaka till en beskyllning som jag måste avvisa, nämligen att regeringen smiter från sitt ansvar. Regeringen måste ju alltid förbehålla sig rätten att framlägga de propositioner som regeringen finner riktiga och som den anser sig kunna få riksdagens gehör för. Även om det uppkommer en sådan situation som i detta fall, har alltså regeringen sin suveräna rätt att låta bli att framlägga propositionen.

Regeringen smiter inte från något ansvar i denna speciella fråga, när den klart och tydligt deklarerar var den står. Snarare har man från oppositionens sida haft en benägenhet att smita från ett besked — jag vill inte säga »ansvaret», ty det skall i så fall demonstreras litet längre fram. I dag har dock regeringen lämnat ett besked, vilket oppositionen inte vågat göra. Då tycker jag, att det är rätt orimligt att tala om att vi smiter från ansvaret i själva sakfrågan. Det är att göra svart till vitt.

Herr Hagberg tillät sig den kommentaren, att finansministern borde kunna vara litet hyggligare mot en motståndare och litet mera givmilt erkännande. Det är naturligtvis en personlighetsbeskrivning beträffande vilken jag är part i målet och inte gärna kan gå i polemik med herr Hagberg. Så mycket kan jag kanske till mitt försvar få andraga, att om jag tidigare inte precis haft någon anledning att ge herr Hagberg några sådana här erkännanden öppet inför kammaren, kan det helt enkelt ha betingats därav, att herr Hagbergs ståndpunkter i andra frågor har spelat

en viss roll. I denna fråga har herr Hagberg emellertid vågat ge besked, och därom är han ensam ibland oppositionens fyra partiledare. Det tyckte jag representerade så pass mycket av personligt mod, att jag faktiskt hade ett behov av att honorera herr Hagberg.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att inte finansministern fick tillfälle att fullfölja sitt resonemang, men jag utgår från att han kommer att begagna möjligheterna därtill framöver. Det var inte på något sätt min mening att med min begäran om replik föranleda ett avbrott i finansministerns viktiga framställning. Jag hade varit mycket nyfiken att höra vad han egentligen ville säga till herr Hedlund.

Jag kanske bara får rätta ett litet missförstånd från herr Strängs sida. Jag har — om jag får begagna detta något högtidliga uttryck — varit borta för ordnande av enskilda angelägenheter under tio dagars tid, och min kontakt med herr Hagberg i Malmö inskränker sig till ett samtal på ett par minuter vid en tidpunkt, då han inte visste något närmare om denna proposition. Jag hade inte en aning om att det skulle vara debatt här i dag, och jag känner inte till denna fråga utöver den framställning, som finansministern givit. Det spelar emellertid i detta fall föga roll, eftersom även herr Sträng nog måste medge, att det är fullkomligt orimligt att en regeringsmedlem stiger upp i kammaren och begär, att kammarens ledamöter inom oppositionen i förväg skall skriva på de växlar, som regeringen vill ställa ut.

Finansministern påstår nu, att han inte vågar riskera ett nederlag i en teknisk detaljfråga. När har den ärade regeringen blivit så ohyggligt ömhudad, att den inte vågar riskera en motgång i ett rent bagatellspörsmål? Inte blir väl dess prestige på minsta sätt

Svar på interpellation ang. en omläggning av omsättningsskatten på bilar

förringad, om finansministern i en sådan här fråga till äventyrs skulle lida nederlag? Dessutom vet finansministern, att han inte behöver göra det, sedan herr Hagberg kommit med sin stora bekännelse; finansministern har ju så starkt understrukit hur manlig och redbar denna bekännelse var. Nej, herr finansminister, om regeringen vågat ta risken av ett nederlag i själva omsättningsskattefrågan tror jag nog, att herr Sträng också kan våga ta risken att pröva kammarens bedömning av en teknisk detaljfråga.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hjalmarson framhöll i sitt förra anförande, att han inte visste ett dugg om vad saken gällde. Det kan jag mycket väl förstå. Det är väl därför som finansministern har vänt sig till ledamöterna av bevillningsutskottet, som ändå vet vad det är fråga om.

Det var egentligen inte för detta jag begärde ordet utan på grund av herr Ohlins resonemang om att man skulle iaktta parlamentariska former. Herr Ohlin återkom vid ett par tillfällen till det. Jag förstår inte hur han så här plötsligt har kunnat bli så känslig på denna punkt. Låt mig erinra herr Ohlin om att det är inte mer än fjorton dagar sedan han själv tog ett initiativ till överläggningar mellan gruppledare och partiledare då det gällde att utse en ny militieombudsman och han ville ha ett besked om hur de andra partierna och deras gruppledare skulle ställa sig till detta. Denna känslighet tycks vara något sent påkommen, herr Ohlin!

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart, att det efter vad som förekommit inte går att ens med tång dra ur de borgerliga partiledarna ett medgivande att de skulle vara beredda att behandla denna frå-

ga sakligt. Därför tror jag, att diskussionen egentligen är färdig.

När finansministern en andra gång underströk det absolut ensartade och en gång förekommande erkännandet, vill jag dock säga, att jag lovar honom att jag inte skall få svindel av detta avsteg. Jag skall försöka överleva det.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Gustafsson i Stockholm, att när det gällde val av MO var det ju fråga om att förbereda frågan, inte att binda elektorernas bestämmanderätt. Den hade de ju kvar.

När finansministern återkommer till att detta inte är en fråga av högre valör och oppositionen därför bör kunna ge besked i förväg, alltså utan att invänta utskottsbehandlingen och utan att höra experter etc., så måste jag uppprepa den fråga, som herr Sträng hittills har aktat sig för att besvara: I vilken omfattning kan vi förvänta att regeringen i framtiden, när det gäller det stora antalet andra frågor av liknande valör, kommer att begära att oppositionen skall slopa utskottsbehandlingen och svara i förväg, när detta passar finansministern?

Herr Sträng vill fortfarande inte inse distinktionen mellan å ena sidan att ge ett besked, att man inte accepterar en viss mycket oparlamentarisk behandling eller arbetsmetod, och å andra sidan att ta ställning i förväg till en fråga. Det finns väl ingen i denna kammare, som inte inser att finansministern förstår denna distinktion, men herr Sträng kryper undan.

Vad sedan ansvaret beträffar, så har väl regeringen något ansvar, när riksdagen har avgivit en skrivelse och regeringen har en viss uppfattning. Vi i oppositionen har vårt ansvar, sådant som parlamentarismen ålägger oss det — och det ansvaret skall vi inte rygga tillbaka för som ni ryggar tillbaka för ert.

Svar på interpellation ang. förhandsbesked i ärenden rörande taxering till allmän varuskatt

Kanske är lösningen på gåtan och förklaringen till herr Strängs uppträdande i kammaren att söka däri, att herr Sträng önskade ett besked av herr Hagberg i Luleå men ville inte fråga honom under hand som han frågade de andra partiernas representanter, och därför har herr Sträng ställt frågan här i kammaren. Och nu har han fått svar och är väl nöjd. Men jag kan tala om för finansministern att jag redan för länge sedan hörde mycket talas om det principproblem som här föreligger, när det i ett par andra länder uppkom en tendens hos den sittande regeringen att vilja ha förhandsbesked. Jag minns ännu med vilken övertygelse en av mina vänner i ett icke regeringsparti då sade: »Vi håller på att regeringen skall respektera de parlamentariska formerna och lägga sina förslag på riksdagens bord, varefter vi skall ta ställning till dem. Att ge förhandsbesked på sätt som regeringen önskar är ju att ge sig in på det sluttande planet, där riksdagen i sista hand blir skjuten åt sidan.»

Jag hoppas verkligen att finansministern nu skall inse att det här gäller frågan om rimliga parlamentariska arbetsformer, ingenting annat.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Det var faktiskt inte min avsikt att åstadkomma något fysiskt obehag hos herr Hagberg.

När herr Ohlin frågar i vilken omfattning detta förfarande kommer att upprepas, kan jag väl bara svara honom att detta första försök att på ett relativt praktiskt sätt komma till tals med oppositionen nu har blivit relativt misslyckat och att det därför nog kommer att dröja en tid, det kan jag trösta herr Ohlin med att säga, innan jag gör om försöket, om nu detta är någon tröst.

Det vore frestande att försöka summera resultatet av denna debatt, men innan jag gör det vill jag bemöta herr

Ohlin på ytterligare en punkt. Han undrar om inte hela avsikten med denna interpellation kanske var att herr Hagberg skulle få ge en deklARATION. Han menar alltså: Jag skulle gå och fråga herr Hagberg i Malmö, herr Kollberg i Stockholm och herr Vigelsbo om denna sak, allt för att få reda på vad herr Hagberg i Luleå tycker och anser och önskar. Det är möjligt att detta vore en naturlig teknik för herr Ohlin. För min egen del måste jag bekänna att min kombinationsförmåga inte räcker till för sådana utstuderat fina planeringar.

Slutligen, herr talman, tillåt mig att säga att jag är helt överens med herr talmannen att den här diskussionen har varit påfrestande för herr talmannens tålmod och, föreställer jag mig, även för kammarens ledamöter. Jag lovar att inte längre orda i detta ärende.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. förhandsbesked i ärenden rörande taxering till allmän varuskatt

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Darlin frågat mig om jag kan lämna besked om när riksskattenämndens balans av ärenden rörande den allmänna varuskatten kan beräknas vara så avarbetad att förhandsbesked snabbare kan lämnas dem som ansökt därom.

Till svar får jag anföra följande.

Det är i viss mån oklart, vart herr Darlin syftar med sin interpellation. Av motiveringen att döma vill han närmast kritisera varuskatteförordningen; han påstår, utan att nämna några exempel, att denna i vissa punkter lider av oklarhet. Från dessa utgångspunkter kommer herr Darlin fram till att klaga över den balans av ärenden som föreligger hos riksskattenämnden.

Svar på interpellation ang. förhandsbesked i ärenden rörande taxering till allmän varuskatt

Det förhåller sig så att riksskatte-nämndens uppgifter beträffande varuskatten inte inskränker sig till att meddela förhandsbesked. Nämnden skall också avge bindande förklaringar om vara är skattepliktig eller ej, och nämnden skall vägleda tillämpningen genom anvisningar. Av riksdagstrycket från i höstas framgår, att vissa frågor var av den arten att de inte lämpligen kunde uttömmande regleras i en författningstext. Det överlämnades till riksskatte-nämnden att meddela anvisningar i sådana frågor.

Nämnden har bedömt läget så att anvisningar och bindande förklaringar har mera allmänt intresse och därför bör ha förtur. Denna bedömning är enligt min mening riktig. Flertalet nu aktuella anvisningar och bindande förklaringar är redan utfärdade. Det sagda belyses av att drygt hälften av de inemot 800 varuskatteärenden som inkommit före det senaste månadsskiftet då hade slutbehandlats. Att nämndens befattningshavare därutöver under den första tiden frivilligt åtog sig en mycket betungande upplysningstjänst gentemot allmänheten bör inte möta kritik utan är enligt min uppfattning värt allt erkännande.

Mot bakgrunden av det sagda är det naturligt, att riksskattenämnden hittills endast medhunnit ett fåtal förhandsbesked. Någon nämnvärd fördröjning av dessa ärenden har emellertid inte skett. Ett ärende om förhandsbesked är att jämställa med en skatteprocess, och det kräver liksom en sådan yttrande av vederbörande taxeringsintendent och en ingående prövning av de individuella omständigheterna. Detta utredningsarbete har igångsatts redan från början, och nämnden räknar med att inom den närmaste tiden kunna meddela beslut i ett stort antal frågor rörande förhandsbesked och avsevärt nedbringa sin balans.

Avslutningsvis vill jag framhålla föl-

jande. All ny lagstiftning vållar i början vissa problem. Varuskatteförordningen utgör härvidlag inte något undantag. Ser man till den stora gruppen skattskyldiga — detaljhandeln — har emellertid svårigheterna visat sig vara obetydliga. Vissa problem föreligger inom gränsområden vid sidan om detaljhandeln. Dessa problem var förutsedda men torde till större delen vara lösta inom den närmaste framtiden. Detta har varit möjligt tack vare ett skickligt och energiskt arbete från myndigheternas sida i samverkan med näringslivets organisationer.

Med det anförda anser jag, herr talman, att interpellationen besvarats.

Härpå anförde

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

För att klara upp ett missförstånd vill jag redan nu anmäla att jag i interpellationen endast frågat om när förhandsbesked kan väntas från riksskatte-nämnden. Jag avsåg naturligtvis också bindande förklaringar vilket torde framgå av motiveringen. När ett dylikt fel kunnat smyga sig in i en interpellation, måste man förstå hur svårt det är för alla dem som berörs av skatten att tolka bestämmelserna.

I sitt svar har statsrådet visat en uppenbar irritation över att jag vågat ifrågasätta överskådligheten och klarheten i varuskatteförordningen. Vidare gör svaret gällande att jag riktat ett angrepp på nämndens befattningshavare. Så förhåller det sig inte alls. Herr statsrådet har således, om jag tolkar svaret välvilligt, gjort sig skyldig till en feltolkning. Att någon avsiktlig härvidlag skulle föreligga är naturligtvis inte möjligt. Jag har full förståelse för de svårigheter nämnden varit utsatt för

Svar på interpellation ang. förhandsbesked i ärenden rörande taxering till allmän varuskatt

och ger villigt mitt erkännande till dess befattningshavare för att de exempelvis frivilligt åtagit sig en mycket betydande upplysningstjänst. Det är emellertid inte alls detta det är fråga om.

Jag har påtalat att författningen lider av oklarhet, vilket väl på ett utmärkt sätt bevisas av det myckna arbete nämnden haft och har med ärenden rörande varuskatten. Att man redan i höstas från regeringshåll framhöll att en del frågor var ofullständiga och att nämnden senare skulle klargöra dessa, ändrar ingenting i min kritik mot att man genomtrumfar ett beslut utan att vara helt klar över dess konsekvenser. Jag behöver väl bara peka på bestämmelsen att delägare i handelsbolag är skattskyldiga i förhållande till sin andel i företaget, vilket försvårar handläggningen genom att taxering äger rum i den skattskyldiges hemkommun.

Finansministern förklarar nu att all ny lagstiftning i början vållar vissa problem. Det är väl ändå en rätt ihålig ursäkt för allt det besvär varuskatteförordningen vållat. Det får ju inte vara så, att man först genomför en lagstiftning och sedan efter det att den trätt i kraft försöker rätta till felet. De som skall följa lagen måste redan från början veta vad de har att rätta sig efter.

Det räcker inte med att kompensera alltför dåliga förberedelser genom att från finansdepartementet sända ut en broschyr på åtta sidor, som inte löser några problem alls. Varuskatteförordningen är i huvudsak skriven för detaljhandeln, men den gäller också industrien. Ännu har exempelvis inte något besked kunnat lämnas om vad som inom industrien är att betrakta som skattefritt material, trots att näringslivet ställt all expertis till förfogande.

I fråga om varuskatten gäller i hög grad att de eventuella skattskyldiga måste veta vad de har att rätta sig efter. De är beroende av lagens bestäm-

melser från den dag den träder i kraft. De måste ju vid beräkning av omkostnaderna veta om varorna är skattebelagda eller ej. Hur skall de annars kunna fakturera sina kunder? Jag vet fall där vederbörande på grund av otillräcklig kameral personal inte kan fakturera två gånger utan måste vänta på besked från riksskattenämnden. Hur skulle finansministern själv förfara i en liknande situation? Att det inte får bli sådana konsekvenser för dem som utan ersättning ålagts att skaffa in dessa pengar till statskassan är väl alldeles självklart.

Flertalet nu aktuella anvisningar och bindande förklaringar är enligt svaret redan utfärdade, men trots detta var inemot hälften av de 800 varuskatteärenden som dittills inkommit till nämnden obehandlade vid senaste månadsskiftet. Beträffande de drygt 400 ärenden herr Sträng redovisar som slutbehandlade vill jag framhålla att, enligt uppgift från riksskattenämnden, 123 av dessa eller ungefär en tredjedel har översänts till länsstyrelserna, vilket ju innebär att de inte är slutbehandlade. De som inte anhållit om bindande förklaring utan om förhandsbesked torde vara beroende därav vid avlämnande av deklaration, som skall ske före den 18 mars. Det torde också finnas anledning till förmodan att många företagare som ansökt om förhandsbesked gjort det i förvisningen att det verkligen gällde förhandsbesked enligt ordalydelsen.

I svaret talar finansministern vidare om att en del gränsproblem varit förutsedda men att de till större delen torde vara lösta inom den närmaste tiden. Det förefaller vara anmärkningsvärt att inte åtminstone de problem som var förutsedda kunnat lösas snabbare. Jag kan, herr talman, inte göra mig fri från den uppfattningen, att beslutet om den allmänna varuskatten tillkom så hastigt att de erforderliga förarbetena ej hunnits med. Det är av den

Interpellation ang. militärinkallelser av läkare

anledningen vi nu har att dras med alla besvärligheter, vilket torde vara en tankeställare för framtiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och remitterades därvid

till jordbruksutskottet propositionen nr 62, angående vissa norrlandsfrågor; och

till behandling av lagutskott propositionen nr 63, med förslag till stadga angående enskilda sjukhem m. m.

§ 10

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 4 och 5, statsutskottets utlåtanden nr 5, 7, 9 och 28—36, bevillningsutskottets betänkanden nr 19, 22 och 29, bankoutskottets utlåtanden nr 6—8, första lagutskottets utlåtanden nr 11—13 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 3 och 4.

§ 11

Föredrogs den av herr *Rimmerfors* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående användningen av polisens arrestlokaler för olika personkategorier.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Ordet lämnades på begäran till

Herr HANSSON i Skegrie (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

nr 62 angående vissa norrlandsfrågor måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar efter propositionens avlämnande.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 13

Interpellation ang. militärinkallelser av läkare

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr LUNDMARK (s), som anförde:

Herr talman! Läkarbristen är ett allvarligt problem, som synnerligen hårt drabbar Övre Norrland. Tidningsrubriker under den gångna veckan gav ett oroande vittnesmål härom. »10 000 i två fjällkommuner blir utan läkare», »Ingen utbildad läkare finns i Tärna-Stensele» — så utmålades den besvärliga situationen. Nu är det dess bättre i detta fall så att tidningsuppgifterna innehåller vissa överdrifter, men verkligheten är oroande nog. Sålunda har läkarna inom de båda provinsialläkar-distrikten inom Stensele kommun, Västerbottens län, samtidigt lämnat sin verksamhet under en månads tid, den ene på grund av tjänstledighet, och den andre, som tillika är sjukstugeläkare, på grund av militärkommendering. Enligt uppgift skall han tjänstgöra som militärläkare för ett förband officersaspiranter på vinterutbildning i Storlien. Det förvånar icke att befolkningen i den berörda bygden är indignerad över detta förhållande. Man frågar sig, om det är viktigare att en jämförelsevis liten grupp unga och friska officersaspiranter har tillgång till läkare än att ca 8 000 människor i ett stort ödemarksdistrikt har det. Man pekar också på de stora vattenbyggnadsanläggningarna som pågår i Umeälven där svåra olycksfall kan inträffa samt en betydande turisttrafik, som ytterligare ökar behovet av sjukvårdsberedskap. För närva-

Interpellation ang. undervisningen i röntgendiagnostik vid Göteborgs universitet

rande är en medicine kandidat förordnad att sköta de båda stora läkardistrikten, och avståndet till närmaste lasarett är 20—30 mil.

De militära myndigheterna har under senare år varit behjälpliga att klara vissa nödlägen genom att låta värnpliktiga medicine kandidater fullgöra viss tjänstgöringsskyldighet inom den civila sjukvården, vilket varit till stort gagn. Det är så mycket mera överraskande att man i här relaterat fall icke tagit hänsyn till svårigheten att tillgodose de civila behoven. I den rådande situationen med läkarbrist är det önskvärt att de resurser som finns tillvaratas på effektivast möjliga sätt.

Med åberopande av det ovan anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande fråga:

Vill statsrådet medverka till att sådana bestämmelser införes, att de militära myndigheterna först efter samråd med medicinalstyrelsen vidtager kommanderingar eller inkallelser av läkare vilkas civila tjänstgöring är synnerligen betydelsefull för den allmänna sjukvården?

Denna anhållan bordlades.

§ 14**Interpellation ang. undervisningen i röntgendiagnostik vid Göteborgs universitet**

Herr von FRIESEN (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I en den 22 februari 1960 dagtecknad, till universitetskanslern ställd skrivelse framhåller professorerna vid Göteborgs universitet Sven Roland Kjellberg, att undervisningen i röntgendiagnostik i Göteborg ej kan fullföljas och fr. o. m. den 1 mars 1960 troligen måste helt inställas. Redan under fjolåret har professor Kjellberg i två skrivelser framhållit, att denna un-

dervisning icke kunnat meddelas i den omfattning som föreskrivits i Kungl. Maj:ts proposition nr 212/1959 på grund av avsaknad av lärarkraft.

Antalet studenter som skall meddelas denna undervisning är 100, undervisningstiden är 400 timmar per läsår, och den skall meddelas av professorerna samt av extra föreläsare inom ramen av ett anslag på 10 800 kronor. För att åtminstone nödortfikt komplettera professorernas undervisning har en av de kommunalt anställda överläkarna tillfälligt åtagit sig föreläsningar. På grund av sjukvårdens krav kan denne ej i fortsättningen åtaga sig uppdraget.

En jämförelse mellan förhållandena i Göteborg och Lund-Malmö visar att lärarstaben där är större. I Lund-Malmö finns två professorer och en laborator och dessutom 5 700 kronor i anslag till biträdande lärare.

Att undervisningen hittills kunnat bedrivas måste till stor del tillskrivas professor Kjellbergs av alla erkända stora arbetsförmåga. Under läsåret intill 30 september 1960 har han t. o. m. den 22 februari hållit 148 föreläsningar och konferenser, en summa som med 18 föreläsningar överstiger den föreläsningssvolym som årligen åligger en professor. Under tiden till läsårets slut återstår 140 undervisningstimmar som obligatoriskt skall förekomma. Tyvärr kommer enligt förljudande anslag icke att begäras för erforderligt antal befattningshavare.

I detta läge måste därför provisoriska åtgärder vidtagas, och det ankommer på statsmakterna att se till att undervisning kontinuerligt bedrives, då eljest svåra rubbningar i kursplanen äger rum med åtföljande förseningar i medicine kandidaternas utbildning.

Med åberopande av vad sålunda anförts och med hänsyn till de ytterligare synpunkter som anförts i professor Kjellbergs skrivelse hemställer jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastik-

Interpellation ang. vattenfrågorna

departementet få framställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet i samförstånd med universitetsmyndigheterna vidtaga för att undervisning i röntgendiagnostik vid Göteborgs universitet skall kunna bedrivas i den omfattning som är nödvändig?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. vattenfrågorna

Ordet lämnades på begäran till

Herr WACHTMEISTER (h), som anförde:

Herr talman! Under senare år har på en mångfald områden våra vattenfrågor alltmera skjutits i förgrunden. Diskussionen har gällt vattnens utnyttjande för kraftändamål och därav föranledda kollisioner med främst samernas, fiskets, jordbrukets, naturvårdens och friluftslivets intressen. Den fortgående föroreningen av våra vatten, såväl i inlandet som vid kusterna, har också varit föremål för en livlig debatt.

Efter 1959 års torra sommar har ett nytt problem trängt sig fram, pockande på en snar lösning: våra vattentillgångars utnyttjande för befolkningens och industriens försörjning med färskvatten. Gamla grundvattentäkter har sinat och ofta — för att icke säga oftast — har de ej kunnat ersättas med yt-vatten, enär detta i allmänhet är starkt förorenat.

Våra moderna bekvämligheter har medfört en stegring i vattenförbrukningen, vars slut ännu knappast kan skönjas. Då samtidigt på sina håll grundvattennivån genom lokala dräneringsåtgärder befinner sig i stadigt sjunkande, torde det icke vara obefogat att påstå, att våra tätorter inom en relativt nära framtid kommer att för sin vattenförsörjning till största delen bli hänvisade till sjöar och vattendrag. Dessa kommer alltså att spela en viktig roll som energi-

källor, som leverantörer av dricks- och industrivatten och av vatten för jordbrukets konstbevattningsanläggningar, som recipienter för avlopp, varjämte kvarstår deras gamla betydelse för klimat, fiske, naturvård och rekreation, allt ägnat att medföra allt svårare konflikter mellan de olika intressena.

Problemets lösning underlättas sannernligen icke av att vattenfrågorna, beroende på det ändamål, vartill de utnyttjas, lyder under olika myndigheter och departement. Någon samordnande instans för alla frågorna finnes icke, och det har därför i fråga om våra vattentillgångars nyttiggörande kommit att råda ett allas krig mot alla.

Senast har frågan ytterligare aktualiserats genom de skrivelser till Kungl. Maj:t, vari länsstyrelserna i Hallands län och Skåneläna klarlagt förhållandena i sina län på ett sätt, som måste betecknas som alarmerande. Man har anledning förvänta likartade skrivelser även från andra håll i landet, där vattenförsörjningen redan befinner sig i ett kritiskt läge eller inom kort kommer därhän.

Den tid är med andra ord förbi, då vattenfrågorna enbart varit ett lokalt intresse. Nu är de ej ens ett regionalt utan ett riksproblem, en livsfråga.

Under hänvisning till det ovan anförda får jag därför hemställa om andra kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern framställa följande interpellation:

Är regeringen beredd att skyndsamt låta utreda våra kommunala och industriella vattenförsörjningsfrågor såsom ett riksproblem?

Är regeringen i så fall beredd att — för att undgå den nuvarande oenhetliga handläggningen och för att få till stånd ett större hänsynstagande till olika kollegerande intressen — knyta samman alla dessa frågor till en enda myndighet?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Interpellation ang. fideikommissarrendatorernas besittningsskydd

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr HANSSON i Skegrie (cp), som yttrade:

Herr talman! Fideikommissutredningen har i sitt nyligen framlagda betänkande föreslagit att fideikommissen skall avvecklas. Utredningen har även föreslagit ett visst besittningsskydd för arrendatorer, vilket enligt min mening är synnerligen väl motiverat.

En övervägande del av fideikommissjorden brukas av arrendatorer. År 1950 var sålunda av 90 000 hektar åker 72 000 hektar eller 80 procent utarrenderade. Beträffande undergårdarna, som utgör den övervägande delen av fideikommissjorden, är denna form av brukande regel. Av hela antalet undergårdar, vilket vid nämnda tid översteg 3 000, brukades nämligen endast ett 60-tal av fideikommissinnehavarna själva.

Det är också vanligt att arrendatorerna suttit länge på sina gårdar, och ofta har en arrendatorssläkt under flera generationer innehaft arrende under fideikommisset. Enligt 1950 års uppgifter hade nära 1 700 arrendatorer innehaft arrende under samma fideikommiss i mer än 10 år, och av dem hade 900 haft sådant arrende i mer än 20 år. I omkring 1 300 fall hade de nuvarande arrendatorernas föräldrar, svärföräldrar, syskon eller föräldrars syskon tidigare varit arrendatorer under fideikommisset. Exempel finns på att samma släkt innehaft arrende under ett gods, som numera är fideikommiss, sedan flera sekler.

Det besittningsskydd, som utredningen föreslår för fideikommissarrendatorerna, innebär att arrendatorn tillerkännes en alternativ rätt, så konstruerad att denne erhåller nytt arrende, såvida ej jordägaren bereder honom tillfälle att köpa brukningsdelen på skäliga villkor. Jordägaren har alltså att

välja mellan att erbjuda försäljning på skäliga villkor eller att lämna nytt arrende. Väljer han det förra, har arrendatorn i sin tur att välja mellan att antaga köpeanbudet eller att avflytta.

Utredningens betänkande är nu föremål för remissbehandling. Remisstiden utgår i oktober månad i år. Man kan således på goda grunder antaga, att riksdagen får ta ställning till ärendet tidigast vårriksdagen 1961. De arrendatorer, vilkas arrendekontrakt utlöper nästa vår, kan vid frågan om förnyande av arrendet inte få del av det besittningsskydd, som utredningen velat tillerkänna dem. Detta har vållat oro bland arrendatorerna. Många av de berörda befarar att de icke får möjlighet vare sig till förnyat arrendekontrakt eller till köp av brukningsdelen när deras kontrakt utlöper nästa vår.

Det är inte min avsikt att här ta upp frågan om huruvida det föreslagna besittningsskyddet kan anses tillräckligt eller ej. Inte heller kan man begära att statsmakterna omgående skall ta ställning till frågan om besittningsskyddet. Fideikommissutredningens förslag innebär emellertid en helhetslösning, genom vilken man vill tillgodose berättigade krav från såväl fideikommissinnehavarnas som arrendatorernas sida. Då den erforderliga lagstiftningen inte synes kunna träda i kraft före nästa vår, kommer den äsyftade helhetslösningen till viss del att inskränkas. Det vore därför önskvärt att ifrågavarande arrendatorer tillförsäkrades rätt till förlängt arrende intill dess statsmakterna tagit ställning till fideikommissutredningens förslag.

Med hänvisning till vad som här anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

1. Har statsrådet uppmärksammat att det besittningsskydd för arrendatorer, som föreslagits av fideikommissutredningen, till betydande del kan komma att inskränkas innan statsmakterna tagit slutlig ställning till utredningsförslaget?

Interpellation ang. fideikommissarrendatorernas besittningsskydd

2. Avser statsrådet vidtaga åtgärder för att trygga fideikommissarrendatorernas besittningsrätt intill dess statmakterna slutligt tagit ställning till fideikommissutredningens förslag?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens andra kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kanslipersonal, den 2 mars 1960.

Till ersättare att från och med denna dag vid förfall för sekreteraren bestrida sekreterargöromålen inom kammaren m. m. utsågs hovrättsassessorn Holger Axel Gustaf Romander.

In fidem

Sune K. Johansson

§ 18

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 83, till Konungen i anledning av

Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av handels- och betalningsavtal mellan Sverige och Rumänska Folkrepubliken m. m.

§ 19

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 60, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61,

nr 64, med förslag till lag om renmärken, m. m.,

nr 65, angående anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till Metallografiska institutet, m. m.,

nr 66, med förslag till förordning angående de tider då allmän fastighets-taxering skall äga rum, och

nr 73, angående vissa markförvärv för försvaret.

Dessa propositioner bordlades.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.53.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 9 mars

Kl. 10.00

§ 1

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att riksdagsmannen Svante Lundkvist, född den 20 juli 1919, på grund av influensa varit och fortfarande är förhindrad att delta i riksdagsarbetet under tiden 5—9 mars d. å.

Eskilstuna den 8 mars 1960

Rolf Lundström

Herr Lundkvist i Eskilstuna beviljades ledighet från riksdagsgöromålen den 5—9 innevarande mars.

§ 2

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition nr 60, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, hänvisades propositionen, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs var för sig följande på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 64, med förslag till lag om renmärken, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 65, angående anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till Metallografiska institutet, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen nr 66, med förslag till förordning angående de tider då allmän fastighetstaxering skall äga rum; och

till statsutskottet propositionen nr 73, angående vissa markförvärv för försvaret.

§ 3

Föredrogs den av herr *Lundmark* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående militärinkallelser av läkare.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Föredrogs den av herr *von Friesen* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående undervisningen i röntgendiagnostik vid Göteborgs universitet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs herr *Wachtmeisters* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern angående vattenfrågorna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs den av herr *Hansson* i Skegrie vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående fideikommissarrendatorernas besittningsskydd.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Ändrade sekretessbestämmelser för de i statsrådet förda protokollen

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckta motioner om ändrade sekretessbestämmelser för de i statsrådet förda protokollen.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande sådant det föreligger har jag inte många kommentarer att göra. Jag är i stort sett belåten med vad utskottet skrivit. Utskottet har nämligen samma inställning som motionärerna och säger att utskottet med tillfredsställelse hälsar departementschefens uttalande, att en allmän översyn av lagstiftningen är avsedd att snart påbörjas. Även reciten talar tydligt för utskottets uppfattning, att sekretessbestämmelserna är mogna för en grundlig översyn.

Jag skulle här endast vilja ta tillfället i akt och på några minuter rikta en uppmaning till departementschefen att skynda på. Tyvärr är han inte närvarande i kammaren nu, annars skulle jag ha frågat honom, när han tänker sätta i gång denna översyn. Nu får jag i stället nöja mig med att från denna plats rikta en uppmaning till honom att göra detta så snart som möjligt.

Offentlighetsprincipen är en bra sak i och för sig. Vi håller styvt på den i vårt offentliga liv. Men man tänker kanske inte så mycket på att den dessutom är grundvalen för ett betydande antal medborgares dagliga verksamhet här i landet, vilket gör det även praktiskt nödvändigt att offentlighetsprincipen i realiteten blir genomförd så långt detta är möjligt. Jag tänker härvid speciellt på pressen. Offentlighetsprincipen får inte onödigtvis inskränkas.

Det gäller här inte bara sekretesslagen. Den är bara en del i det hela. Vi har också i snart sagt all lagstiftning en

sannskyldig snårskog av sekretessbestämmelser. Jag har på senare tid haft tillfälle att syssla med dessa ting och göra jämförelser med förhållandena utomlands, och jag har därvid kunnat konstatera att sekretessbestämmelserna i den svenska lagstiftningen är ofantligt mycket mera svåröverskådliga än de i de flesta andra länders lagstiftning. Vidare är våra bestämmelser mycket olikformiga och blir därigenom svåra att arbeta med.

Det har gjorts aktningstvårda försök att ge vägledning genom denna snårskog av sekretessbestämmelser. Den senaste har gjorts på privat initiativ av Svenska tidningsutgivareföreningen och utförts av professor Hilding Eek. Det är ett på sitt avsnitt mycket bra och värdefullt arbete, men det täcker självfallet bara en del av alla de bestämmelser som innefattas i sekretessen.

Eftersom en dylik handledning inte kan komma till stånd på någon annan väg än genom en offentlig utredning, vill jag för chefen för justitiedepartementet understryka — med den kraft det kan ha när man talar från denna plats — nödvändigheten av att den allmänna översyn av sekretesslagstiftningen som han bebådats i proposition nr 38 till årets riksdag igångsättes snarast möjligt. Det är av principiell vikt, men det har också en icke ringa praktisk betydelse. Det skulle som sagt vara av stort värde om den översynen kunde igångsättas snarast.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Utgifter under riksstatens femte huvudtitel

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 3***Socialattachéer**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln (punkt 3, s. 2 och 3 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att till Socialattachéer för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 230 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Birke m. fl.* (I: 240) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* (II: 300), hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget om anslag för budgetåret 1960/61 till Socialattachéer.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till Socialattachéer för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 230 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 240 och II: 300,

Socialattachéer

såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Den sociala huvudtiteln slår i år alla storleksrekord. Den uppgår till inte mindre än 4 484 miljoner kronor och utgör därmed nära en tredjedel av hela statsbudgeten, om vi håller oss till driftbudgeten.

Jämför vi siffran med den sociala huvudtiteln sådan den såg ut för fem år sedan, i 1955/56 års budget, skall vi finna att den på denna mera idylliska tid var 2 518 miljoner och att stegringen alltså på de sista fem åren varit någonting i närheten av 2 000 miljoner kronor.

Från innevarande budgetår till nästa stiger utgifterna på femte huvudtiteln med ungefär 575 miljoner kronor. När jag nämner den siffran, skyndar jag mig att tillägga, att denna sista stegring i huvudsak beror på åtgärder till skydd för efterlevande, åtgärder som vi alla är överens om.

Redan den våldsamma stegringen av den sociala huvudtiteln i och för sig måste vara ägnad att mana till viss eftertanke, och den eftertanken måste bli så mycket allvarligare, om vi ser på huvudtitelns tillväxt mot bakgrunden av den statsfinansiella situationen. Denna statsfinansiella situation innebär, att regeringen för att något så när uppnå åtminstone formell balans på driftbudgeten anser sig tvingad att driva igenom en allmän omsättningsskatt, som på redan nedtyngda medborgare lägger ytterligare bördor på över en miljard kronor.

De som inte vill acceptera dessa nya betalningsålägganden — och till dem hör vi i högerpartiet — och de som över huvud taget gjort klart för sig att den statliga utgiftsexpansionen håller på att driva oss in i en orimlig situation som, om man förlänger perspektivet något litet, leder till inflation och sysselsättningssvårigheter, var och en som reflekterar måste ställa sig frågan: Är det

Socialattachéer

verkligen alldeles omöjligt att få statsutgifter någonstans på hela budgeten att sjunka? Är det ofrånkomligt att alla statsutgifter måste stiga år från år?

Man måste, om man vill komma till rätta med dessa problem, gå igenom statsbudgeten och leta med ljus och lykta efter besparingsmöjligheter. Men den som vill genomföra detta letande på allvar, kan inte utelämna den tredjedel av budgeten som den sociala huvudtiteln utgör. Oavsett partitillhörighet är vi i långa stycken överens om socialpolitiken i dess huvuddrag — vi är överens om nödvändigheten att hjälpa människor som befinner sig i nöd eller ekonomiska svårigheter. Men det är ju helt naturligt och mänskligt, att det inom ett så väldigt område som socialpolitiken har kommit med en hel del saker, som vid närmare eftertanke visar sig vara mindre betydelsefulla, som var intressanta att pröva en gång i världen men som, när man ser i stort, inte visar sig vara på något sätt omistliga.

Herr talman! Just nu går trädgårdsmästarna ute i landet och klipper våra fruktträd. På samma sätt som de måste beskära träden är det nödvändigt att man med mild men omsorgsfull sax närmar sig även socialpolitikens något vildvuxna skott och sidogrenar. Varken trädgårdsmästarna, som är ute för att ansa fruktträden, eller vi, som vill göra vissa beskärningar på socialpolitiken, vill skada själva trädet. Det vill jag stryka under.

Den 9 maj 1958 tillsattes en särskild kommitté för att göra en allmän översyn av hela socialpolitiken. Denna kommitté fick en stor uppgift och kommer väl att arbeta i många år. I direktiven till kommittén står bl. a. följande ord att läsa: »En progressiv socialpolitik står emellertid inte i motsättning till de ekonomiska överväganden som det statsfinansiella läget bjuder. Vid översynen skall utredningen beakta de möjligheter till besparingar som kan visa sig föreligga genom rationalise-

ringar eller som betingas av den allmänna ekonomiska utvecklingen.» Det är allas förhoppning att utredningen tar dessa ord ad notam. Besparingsutredningen, som ju hade att se efter vad det fanns för möjligheter att bringa reda i statens finanser, väjde ingalunda för att komma med förslag även under femte huvudtiteln. Den kom med flera förslag som den ansåg nödvändiga för att begränsa utgifternas ansvällning, den kom med förslag till beskärningar och besparingar.

Jag har, herr talman, med dessa ord bara velat erinra om bakgrunden, för att kammarens ärade ledamöter skall ha fullt klart för sig att när vi inom högerpartiet nu liksom föregående år yrkar på vissa besparingar på femte huvudtiteln, så innebär detta på intet sätt en lust att komma socialvården till livs eller några skumma planer på vad man kallat en socialpolitisk nedrustning eller vad man i vulgärpropagandan velat kalla ett raserande av det som på detta område under gångna år blivit uppbyggt. Jag vill deklarerera att vi liksom alla andra partier i stort sett är överens om värdet av den socialpolitik vi har.

Men vi är alla medvetna om att det finns vissa avsnitt där våra meningar går rätt mycket isär. Jag tänker på bostadspolitiken, som vi diskuterat många gånger från olika utgångspunkter och som vi väl fortfarande kommer att ha debatt om, och jag tänker på frågan om barnbidragen, som ju är politiskt kontroversiell. Men de problem vi har att debattera i dag är inte av det slaget. I dag gäller det smärre spörsmål som vi kan och bör nalkas utan formering till politiska bataljer. Det gäller problem av praktisk och vardaglig art.

Jag ber, herr talman, att efter dessa allmänna funderingar få gå in på själva sakfrågorna. Jag vill då ta upp den reservation som fröken Andersson och jag fogat till punkt 3. Denna fråga är bekant från föregående år; det gäller de

Socialattachéer

socialattachéer som då beslöts av riksdagen och som har inrättats, en i Washington och en i London. Vi var emot det förra året. Vi ansåg att de kontakter som finns mellan arbetsmarknadens parter och deras motsvarigheter i andra länder är mycket goda, och vi ansåg att vi fick de informationer vi här skulle kunna behöva via dessa kontakter och via den ordinarie utlandsrepresentationen. Vi ansåg alltså att det framför allt i nuvarande statsfinansiella läge var onödigt att inrätta dessa nya befattningar. Sedan dess har ingenting inträffat som kan ge oss anledning ändra vår inställning på den punkten. Nu har tjänsterna tillsatts på förordnande, och riksdagen har möjlighet att, om den vill, följa vårt förslag att tjänsterna skall tas bort från den 1 juli i år. Jag vill erinra om att dessa två attachéer inte är särskilt billiga: de kostar staten 230 000 kronor. Och det finns väl ingen människa som vill påstå att en besparing på den punkten skulle vara på något sätt ägnad att rasera det välfärdssamhälle som uppbyggts.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1 av fröken Andersson och mig.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Cassel har ansett det lämpligt att redan vid denna punkt göra en mera allmän deklARATION och ge sin syn främst på de punkter, där högern har reserverat sig och vill pruta på regeringens förslag.

Herr Cassel slutade sitt anförande med att yrka bifall till den vid punkt 3 fogade reservationen. Till detta är endast att säga, att när fjolårets riksdag beslöt att inrätta dessa tjänster, så skedde det efter rekommendation av de stora arbetsmarknadsparternas organisationer. De skäl som då anfördes håller även i dag, och jag vill därför redan nu yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talman! När jag hörde herr Cassel och hans liknelse med trädgårdsmästaren som vid denna tid på året sysselsätter sig med att beskära träd, tänkte jag att herr Cassel bör utnämnas till något slags socialpolitikens trädbeskräningsmästare. Av herr Cassels framställning av socialpolitiken och dess slutsumma fick jag det intrycket, att herr Cassel beklagar att denna summa undan för undan vuxit mycket kraftigt. Tillåt mig, herr Cassel, att göra den deklARATIONEN att jag gläds över att summan vuxit som den gjort. Det gör jag främst därför att jag vet vilken nytta svenska folket — och då framför allt de som behöver samhällets stöd — har av att den vuxit.

Det finns ju möjligheter att beskära träden även inom andra huvudtitlar, och herr Cassel vet mycket väl att jag skulle kunna vara ett slags trädbeskrare inom en annan huvudtitel, som i nummerföljd ligger omedelbart före den vi nu behandlar. Jag blir inte lika glad när jag ser utgiftsstegringarna på den huvudtiteln. Jag tror att den deklARATIONEN ger skillnaden mellan en socialdemokrats och en högermans syn på dessa frågor.

Det är riktigt som herr Cassel säger, att högern varit med om att besluta de flesta av de reformer, som nu tar statens medel i anspråk. Men nog är det väl ändå så att högern under senare tid börjat ge till känna att man ångrat sig och nu vill ta tillbaka en del av vad man tidigare sagt sig vilja vara med om.

Herr talman! Jag har redan yrkat bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Eftersom överläggningen på denna punkt, som herr Åkerström redan påpekat, artat sig till någonting av principdebatt, skall jag redan på denna punkt be att få förklara, varför vi från centerpartiet inte anslutit oss

Socialattachéer

till alla de reservationer, som fogats till detta utlåtande.

Vi har när det gäller utformningen av besparingsförslagen, i varje fall så långt det varit möjligt, försökt följa vissa principer. Vi har försökt undvika besparingar, som skulle drabba handikappade människor, sjuka, åldringar etc. Det är nämligen enligt vår mening svårt att ta ifrån dessa människor ett stöd som man redan givit dem. Måste man göra begränsningar även på sådana områden, bör man i första hand undvika att bygga ut redan befintliga stödformer eller att skapa nya.

De reservationer som i dag föreligger berör kanske inte i någon större utsträckning sådana bidrag; vi kommer senare att få behandla frågor, där det draget är mera framträdande.

En annan princip, som vi gått efter och som möjligen mera berör dagens reservationer, är att konsekvent försöka motsätta sig sådana besparingar på statsbudgeten som endast betyder en överföring till kommunal budget. Som vi ofta sagt medför en sådan överföring i realiteten inte någon besparing för skattebetalarna. Det betyder ju bara att de får betala sin skatt till ett annat forum. För de lägre inkomsttagarna, som inte drabbas av progressiviteten i statsbeskattningen, innebär det dessutom i allmänhet en skattehöjning.

De reservationer till denna huvudtitel, som vi inte anslutit oss till, berör just sådana överföringar. Det gäller t. ex. reservation nummer 2, som avser mödrahjälpen. Där har det föreslagits en sådan överföring på kommunerna på inte mindre än sex miljoner kronor. I reservation nummer 5 föreslås en överföring av en summa på sju miljoner kronor, som hittills varit statsbidrag till kommunerna för byggande av ålderdomshem. Man tröstar sig med att denna belastning på kommunerna blir förhållandevis ringa. Ja, det kan man måhända säga. Sju miljoner är sju miljoner, och är det en liten summa för kom-

munerna, så är det väl en liten summa även för statsverket.

I en annan reservation, avseende bidrag till de kommunala nykterhetsnämnderna, prutas tre miljoner. Även detta betyder ett minskat anslag till kommunala instanser. Prutningen på denna punkt är så till vida anmärkningsvärd som staten tar hand om inkomsterna från den omåttliga förtäring av de eftertraktade varor det här gäller och vars följderna de kommunala nykterhetsnämnderna får syssla med. Staten skulle alltså här börja dra sig undan att ge en ekonomisk hjälp som lämnats till de kommunala förvaltningarna.

Jag anser för min del att det är angeläget och nödvändigt att vaka över att det inte uppstår en tendens att på kommunerna överflytta kostnader, vilka ansetts naturligen skola åvila statsbudgeten. Försök i denna riktning har inte saknats, men som väl är har riksdagen varit lyhörd och stoppat försöken. Det är emellertid inte uteslutet att man framöver, allteftersom statsutgifterna tenderar att växa mer och mer, måhända även i kanslihuset kan frestas att slå in på en väg som skulle innebära överflyttning från statsbudgeten till kommunernas budgeter. Därför gäller det, som vi ser saken, att härvidlag noga bevaka kommunernas intressen. Vi har sett exempel på att man i kanslihuset varit ganska läraktig, när oppositionspartierna sanktionerat åtgärder som regeringen gärna ser genomförda men inte ensam vill stå för. Det är, menar vi, inte osannolikt att regeringen, om även centerpartiet hade uppgivit sin vakt hållning mot övervältring av statsutgifter på kommunerna, under hänvisning till en enig oppositions rekommendationer i ganska stor utsträckning hade gjort överföringar från statsbudgeten till kommunernas budgeter. Men så länge centerpartiet här bjuder bestämt motstånd, vill nog regeringen inte gå in för en politik, som följer ifrågakvarande reservationer i långa stycken.

Socialattachéer

Detta motstånd mot överflyttning av kostnader från staten till kommunerna har för mig varit den ledande principen, när jag vid behandlingen av dessa frågor inom tredje avdelningen och sedermera i statsutskottet inte ansett mig kunna följa reservanterna. Av de sammanlagt 19 miljoner kronor vartill besparingarna uppgår — att det i och för sig är en vacker summa skall jag inte förneka — avser 16 miljoner endast en överföring från staten på kommunerna. Fyra miljoner av besparingen gäller förslagsanslag. Dessa får bli vad det kan bli — i fråga om förslagsanslag går det ju inte att bestämt säga att man sparar så och så mycket.

Lägger man härtill att reservanterna även vill slopa skatteersättningen till kommunerna, tycker jag man får fram en något ovänlig attityd gentemot kommunerna.

Sedan, herr talman, har det här påpekats, att det funnits en besparingsutredning, som har dragit upp riktlinjerna för vissa besparingskrav. Det har i varje fall tidigare sagts om oss i centerpartiet, att vi inte har följt rekommendationerna ifrån denna utredning. Det är riktigt att vi inte har gjort det, men inte heller det största partiet, som var representerat i denna utredning, har följt utredningens rekommendationer. Jag ser för min del saken så, att om man här skall skjuta skulden på någon för att denna besparingsutrednings förslag inte har följts, så får regeringspartiet i första hand komma i fråga. Redan när besparingsutredningens förslag presenterades i radio, sade man just från regeringspartiets sida, att man inte kände sig bunden av dessa besparingsförslag och att de ledamöter, som representerat partiet i utredningen, inte hade handlat i samförstånd med partiet utan endast på egna vägnar. Därmed gavs, menar jag, ett grundskott åt hela denna utredning. Jag har personligen haft den uppfattningen, att när denna besparingsutredning inte respekterades av

samtliga i utredningen representerade partier, borde inte den situationen tillåtas uppstå, att tre av partierna står fast vid besparingsförslagen medan det fjärde tar sig friheten att angripa de övriga för en social nedrustning eller vad man nu vill kalla det. Vi ser dagligen i pressen, att man just nu är inne i den situationen, att man tack vare att man själv målt sig ur kan angripa sådana partier, som lagt fram förslag, vilka fått karaktären av social nedrustning. Vi i centerpartiet gick inte i fällan och försatte oss alltså inte i en sådan situation.

Jag har velat säga detta för att ange min principiella inställning till dessa besparingsförslag. Jag har den uppfattningen, att därest alla partier hållit fast vid dessa förslag, hade vi i centerpartiet inte tagit avstånd från dem. För den situation, som sedermera uppstått, får andra svara. Jag har inte velat följa besparingsutredningens rekommendationer, och för detta mitt ställningstagande finns det ingen annan motivering än just den jag här har relaterat.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Casse begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

Mödrahjälp

sitionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 161 ja och 45 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 4—12

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 13***Mödrahjälp**

Kungl. Maj:t hade (punkt 13, s. 21—23) föreslagit riksdagen att till Mödrahjälp för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 240 och II: 300, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget om anslag för budgetåret 1960/61 till Mödrahjälp,

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Wedén* väckt motion (II: 437), vari — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte dels besluta att mödrahjälpen fr. o. m. den 1 januari 1961 helt överfördes till kommunerna, dels till Mödrahjälp anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 300 ävensom II: 437, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Mödrahjälp för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Skoglund* i Dovers-torp, *Ståhl* och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 240 och II: 300 samt i anledning av motionen II: 437, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Efter punktens föredragning yttrade:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Herrar Cassel och Hansson i Skegrie har inlett debatten om femte huvudtiteln med några principiella reflexioner kring socialpolitiken. Jag tänker för min del fatta mig mycket kort i det avseendet.

På vårt håll menar vi inte att man kan vidta någon nedrustning av socialpolitiken. Även om standarden stiger — och det hoppas vi den skall göra — kommer det att finnas trygghetsproblem, som måste lösas genom samhällets försorg. En aktiv socialpolitik kommer att vara nödvändig även i fortsättningen; det råder inget tvivel om den saken. Där- emot är det ingalunda säkert, att vi skall behålla alla tidigare genomförda åtgärder precis sådana de nu är och med den organisation de nu har. Myndigheternas stödåtgärder måste omprövas, och det innebär att man måste vara villig att ompröva tidigare vidtagna åtgärder. Man skall också vara villig att undersöka, om det moderna industrisamhället har skapat nya problem, som måste lösas kollektivt.

När vi har föreslagit besparingar på femte huvudtiteln, är det kanske i flera fall inte besparingssynpunkten som är det mest väsentliga utan det, att nuvarande ordning har något av plotter över sig. Den ger mycket arbete för socialtjänstemännen, och vi anser, att dessa skall syssla med viktigare saker. Strävan att rensa upp i vad vi kallar plotter

Mödrahjälp

har kanske lika mycket som besparings-
synpunkten varit vägledande.

Detta gäller även beträffande den punkt vi nu har att behandla, nämligen mödrahjälpen. Vi tror att behovet även i fortsättningen kommer att finnas. Visserligen har behovet av denna hjälpform minskat, sedan moderskapspenningen infördes genom sjukförsäkringen. Antalet beviljade ansökningar om moderskapshjälp per 1 000 levande födda var år 1953 301 men år 1958 endast 164. Behovet har alltså minskat, men det har enligt vår mening inte försvunnit. Vår motion är emellertid främst motiverad av att vi har velat förenkla administrationen. Som det nu är skall ärendena först utredas av barnavårdsnämnderna, som sedan skall överlämna handlingarna till länens mödrahjälpsnämnder för beslut. De kommunala organen får ökat arbete genom att besluten skall fattas av länsorganen. Handläggningen skulle bli enklare, om de kommunala organen finge undersöka fallen och sedan besluta själva efter en muntlig föredragning. Mödrahjälpsnämndernas beslut får som regel fattas endast med ledning av de handlingar som barnavårdsnämnderna i kommunerna skickat in, eftersom ledamöterna i dessa mödrahjälpsnämnder inte har tillräcklig personkänedom själva.

Vi delar därför på vårt håll helt besparingsutredningens mening, att en verklig förenkling av administrationen på detta område endast kan ske genom att beslutanderätten överförs till kommunala organ. Man kan väl rent av säga, att det i allmänhet är bäst om en behovsprövning, som inte skall ske efter fixerade inkomstgränser utan som skall ske med hänsyn till omständigheterna i det speciella fallet, får göras på det kommunala planet av människor som känner fallen bättre.

Men om beslutanderätten skall överlämnas till kommunala organ, kan kostnaderna för bidragen inte gärna betalas av statsmedel. Vi anser därför i likhet

med besparingsutredningen, att statsverket i fortsättningen inte skall stå för dessa kostnader. Mödrahjälpen bör — som det heter i vår reservation — inordnas i kommunernas socialvårdande verksamhet.

Nu kommer säkerligen invändningen, att detta är att övervältra utgifter från staten till kommunerna. Herr Hansson i Skegrie har vältaligt försökt övertyga oss om vådan härav. Att man från kommunernas sida motsätter sig en sådan övervältring är klart, men den ambitionen får inte drivas så långt att den förhindrar en vettig och rationell och för det hela bättre lösning av problemen. Riktpunkten bör vara att mellanhavandena mellan stat och kommun skall regleras genom några stora bidrag samt att särskilt svaga kommuner skall hjälpas genom en effektivare skatteutjämning. Allt som kan betecknas som plotter och som medför onödigt arbete med statsbidrag, ansökningar och kontroll av ansökningar, bör rensas ut. Det ligger väl i allas intresse att administrationen förenklas och förbilligas.

Härigenom får också de som arbetar inom socialvården bättre tid att syssla med viktigare uppgifter. Vi brukar ofta tala om att socialpolitiken i fortsättningen bör syssla mera med människovårdande uppgifter. Sanningen är ju emellertid den, att de personer som vi har anställt för detta ändamål är så upptagna av administrativa uppgifter, att de inte har tid med de människovårdande.

Det belopp det här gäller för kommunerna är också ganska obetydligt. Besparingsutredningen har undersökt vad det skulle betyda i ökade kostnader för kommunerna, om de skulle svara för de kostnader som mödrahjälpen för närvarande drar. Den undersökningen visar att beteckningen plotter i detta fall inte är omotiverad. För hela riket utgjorde det genomsnittliga beloppet för landskommuner 4 300 kronor och för städerna 11 300 kronor. För norrlandskommu-

Mödrahjälp

nerna blev beloppet högre, beroende dels på att kommunerna i genomsnitt är större, dels på att nativiteten där är jämförelsevis hög. Men inte ens i norrlandskommunerna blir årskostnaderna av den storleksordningen, att de kan sägas inverka på kommunernas ekonomi. Kommunerna utbetalar årligen cirka 150 miljoner kronor till socialvården, och det gör de utan större knot. Men för de sex miljoner kronor det här gäller har vi måst ha hela den apparat som mödrahjälpen kräver.

Såväl statsrådet som riksdagsmajoriteten har ansett att besparingsutredningens förslag inte skall genomföras nu utan att man bör invänta förslag från den utredning som arbetar med en översyn av socialpolitiken. Den utredningen har emellertid ett omfattande arbete, och det kommer säkerligen att ta en avsevärd tid, innan några förslag från den ligger på riksdagens bord. Det förefaller därför inte finnas några skäl för att vänta med en åtgärd, som måste innebära en förenkling av administrationen och som kan vidtagas utan några risker för de personer som behöver hjälp.

En del socialdemokratiska tidningar har i samband med detta förslag talat om social nedrustning. Det talet får väl betraktas för vad det är: ett av tecknen på att vi har val i höst.

Det är alltså inte någon negativ inställning till socialpolitiken som kommit oss att motionera om mödrahjälpens omläggning. Man får dock inte utgå från att socialt intresse har endast den som är villig att slå vakt om varje tidigare genomförd åtgärd och i just dess nuvarande utformning. En konservativ ovilja att ompröva varje stödåtgärd, som man tidigare lyckats få igenom, kan för all del vara förklarlig men är inte desto mindre skadlig. Att behålla den apparat som mödrahjälpen kräver endast för att dessa sex miljoner skall betalas av staten i stället för av kommunerna, är väl allt annat än rationellt.

De som talar mot en s. k. övervältring till kommunerna av utgifterna brukar hänvisa till att kommunalskatten är proportionell — det gjorde även herr Hansson i Skegrie — medan den statliga skatten är progressiv, och att därför de små inkomsttagarna drabbas mer av en sådan omläggning av utgifterna. Det talet går egentligen inte att föra längre, sedan striden om statsskatten kommit att gälla om vi skall ha kvar omsättningskatten eller inte.

Herr talman! Med denna motivering ber jag få yrka bifall till reservationen under denna punkt.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Besparingsutredningen har återopats som motiv för de reservationer som bifogats utskottets utlåtande vid ett par punkter av femte huvudtiteln, nämligen om mödrahjälpen och bosättningslånen, och även för reservationer till andra utlåtanden, som vi skall behandla i dag, nämligen rörande skatteersättning till kommunerna och höjning av räntan på bosättningslånen. Eftersom jag har suttit med i besparingsutredningen och varit med om att godkänna utredningens enhälliga förslag, kan det tarva en förklaring, att jag nu kommer att gå på det förslag som utskottet har stött och alltså inte biträda reservationerna.

Man skall komma i låg, att den bakgrund, mot vilken besparingsutredningen framlade sina förslag, var ett underskott på driftbudgeten av 860 miljoner kronor, ett totalt budgetunderskott på 2,8 miljarder, ett budgetunderskott som enligt beräkning för fem år framåt skulle hålla sig vid 4 miljarder kronor det närmast följande året och nära 4 miljarder de följande åren.

Det är konsekvent, att de partier, som inte har velat klara av detta budgetunderskott på något annat sätt, åtminstone står fast vid det lilla försök att fylla igen gapet, som besparingsutredning-

Mödrahjälp

ens förslag innebar. Dess förslag skulle omedelbart ha medfört en ganska liten besparing, som inte alls vore tillräcklig. Det är som sagt konsekvent, att dessa partier håller sig till det förslag, som besparingsutredningen framlade.

Situationen har emellertid blivit helt annorlunda, när man har förstärkt budgeten på annat sätt, nämligen genom omsättningsskatten, och tillstyrkt förslaget här i riksdagen, vilket det parti jag tillhör enhälligt har gjort.

Det är nästan gripande att höra herr Hansson i Skegrie, när han här står upp och försöker förklara, att det inte alls är egendomligt, att han går ifrån besparingsutredningens förslag, och motiverar detta med: varför skulle hans partirepresentant hålla fast vid utredningens förslag, då inte regeringspartiets representanter i utredningen gjorde det. Han är indignerad över att någon velat antyda, att han borde ha gått på reservationerna. Han stödde inte heller förslaget om omsättningsskatten. Hans ståndpunkt nu tyder följaktligen på att han i efterhand insett, att omsättningsskatten var en utväg som gott och väl uppvägs de förslag som besparingsutredningen framlagt. Han har tydligen ändrat sin inställning till omsättningsskatten.

Högern och folkpartiet har däremot i konsekvens med sin inställning till omsättningsskatten reserverat sig.

Såsom herr Gustafsson i Skellefteå sade, har man på punkt 13, om mödrahjälp, egentligen inte i första hand besparingseffekten i sikte utan eftersträvar rationalisering i fråga om statens bidragsgivning. Besparingsutredningen avsåg också att nå en förenkling med sitt förslag beträffande mödrahjälp. Besparingseffekten av omläggningen är mycket liten.

Den tankegången att omorganisera mödrahjälp är ingalunda någon nyhet från besparingsutredningen. Den har sålunda framförts i en utredning tidigare, vilken ansåg, att man skulle

inrymma denna behovsprövade hjälp till mödrarna i moderskapsförsäkringen — hur var inte klart utformat. Frågan har också sysselsatt socialdepartementet, som i en särskild promemoria framhållit, att man möjligtvis kunde lägga mödrahjälp på kommunernas socialvårdande organ. Med det har man inte sagt, att hela kostnaden måste falla på kommunerna. Det är besparingsutredningen som anvisat den vägen. Den utredningen har inte heller framlagt något utformat förslag, vilket är en svaghet. Det var emellertid omöjligt för denna utredning, som arbetade under mycket kort tid och vars verksamhet ompändade ett mycket stort fält, att lägga fram förslag till sociala lösningar av problem som man tidigare haft svårigheter att klara. Det var alltså inte underligt att denna utredning sade, att man kunde lägga detta på kommunernas barnavårdsnämnder.

Vi ser i propositionen och utskottsutlåtandet, att man där också är inne på tanken att på något annat sätt förmedla hjälpen till mödrarna. Ingen i besparingsutredningen ansåg — åtminstone kom det aldrig till uttryck — att denna hjälp skulle tagas ifrån mödrarna. De som får hjälpen är nämligen i en dålig ekonomisk situation. När vi en gång i tiden fattade beslut om moderskapsförsäkringen, hade de, som suttit i socialförsäkringsutredningen, mycken ohägn av att man över huvud taget tillät att mödrahjälp som var behovsprövad, fick vara kvar. Särskilt här i Stockholm ansågs det förnedrande att den hjälp, som dessa mödrar skulle få i en ömtålig situation och som de behövde bättre än andra skulle vara behovsprövad. Det är alltså inte något nytt om man säger att det vore lyckligt om denna hjälpform avlöstes med en humanare, som icke kräver så mycken administration.

När jag nöjer mig med att godta det förslag, som har lagts fram från socialdepartementet och som accepterats av

Mödrahjälp

utskottet, betyder det följaktligen inte, att jag anser att mödrahjälpen skall behållas i sin nuvarande form, utan att jag menar att man kan vänta sig att den socialpolitiska kommittén skall lyckas finna en bättre form för hjälpen än man skulle kunna genom att helt stryka den nu.

Min motivering i stort för att inte gå på de reservationer, som ansluter sig till besparingsutredningens förslag, är alltså att riksdagen på ett annat sätt har försökt klara budgetsituationen, nämligen genom omsättningsskatten, vilket jag anser lyckligare. Med detta bortfaller det starka tryck som fanns på besparingsutredningen och som drev den att lägga fram förslag, vilka ingalunda var principförklaringar utan som var betingade av det nödläge, som direktiven ställde för besparingsutredningens ögon, nämligen ett väsentligt budgetunderskott. Balans skulle vinnas genom omedelbara besparingar och besparingar på längre sikt. Utredningen fullgjorde uppdraget.

Situationen är nu en annan, och jag har ingen lust att stå för sådana småtterier som reservanternas förslag skulle innebära och kommer därför icke att stödja dessa. Min medverkan i besparingsutredningen under de förhållanden, som då var för handen, innebar full anslutning till de förslag, vi lade fram.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet bara därför att jag tyckte, att fru Eriksson förde ett egendomligt och obegripligt resonemang, när hon försökte kombinera ihop vårt ställningstagande till dessa reservationer och det till omsättningsskatten. Det föreföll nästan som om hon ville påstå, att vi med detta skulle acceptera vissa delar av omsättningsskatten. Jag hoppas, att fru Eriksson följt med så mycket att hon sett, att

även centerpartiet har redovisat ett alternativ till regeringens förslag när det gäller att täcka budgetbristen. Det är detta vi hänvisar till.

Det är självklart, att om det är meningen att en stor utredning som denna besparingsutredning skall komma fram till något verkligt resultat, måste det betyda uppoffringar från alla partier. Jag förstår att det var en sådan fru Erikssons sida och även från den andre socialdemokratiske ledamotens, liksom det får betraktas som uppoffringar från vår sida när vi accepterade vissa beskärningar, som skulle rucka på våra principer. Som jag tidigare nämnde var det dock inte vi som först tog avstånd från dessa överenskommelser. Därför får skulden till att det hela rann ut i sanden läggas på annat håll än på centerpartiet.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är intressant att höra fru Erikssons motivering, när hon går ifrån besparingsutredningens väg. Jag kan förstå den, ty den är delvis logisk. Hon säger: »Nu har jag pengar, så nu behöver jag inte spara längre.» Staten har genom omsättningsskatten fått så mycket pengar att röra sig med att det går bra ett tag igen. Jag tror att skattebetalarna har anledning att mycket noga uppmärksamma vad fru Eriksson sagt i dag. Det betyder: »Nu är vi rika, nu sparar vi inte».

Men, mina ärade kammarkamrater, budgetarbetet börjar snart igen! Petita börjar skrivas i sommar. Vi fick när det gäller årets budget från myndigheterna anspråk på 2 200 nya miljoner, som de behöver för att klara sig. Jag tror inte, att vi kan sluta med besparingsarbetet, om vi inte undan för undan vill vara med om att höja den omsättningsskatt, som infördes förra året. Det är vad frågan gäller. Jag är övertygad om att om det stora partiet hyser den meningen, att det nu icke behövs vidare bespa-

Mödrahjälp

ringsåtgärder, måste detta vara skrämmande för Sveriges skattebetalare.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är övertygad om att det stora partiet — såsom det har kallats — hyser full förståelse för alla besparingsåtgärder. Men vi är väl alla överens om att mödrahjälpen inte utgör någon sådan där ren besparingsåtgärd som är värd en principdiskussion. Och om herr Cassel tänker på den stora s. k. besparingsåtgärd, som vi i dag senare skall behandla, nämligen frågan om skatteersättningen till kommunerna, så utgör den inte heller någonting som skattebetalarna har anledning att vara mer glada åt än omsättningsskatten. Det ena som det andra innebär ju en skattehöjning. Det är en chimär att kalla det förhållandet, att man drar in skatteersättningen till kommunerna, för en besparingsåtgärd. Självklart åstadkommes en minskning av statsutgifterna, men man kan inte säga att det för de enskilda medborgarna skulle vara fråga om en besparing — de får ju betala beloppet i kommunalskatt liksom de nu får betala omsättningsskatt.

Jag hoppas att besparingsutredningens förslag fortlöpande kommer att beaktas — vi har ju redan i år sett att en del av förslagen tagits upp — i synnerhet sådana som innebär förenklingar. Det är nödvändigt att man även i det fortsatta budgetarbetet följer en väg, där man har besparingsstjärnan klart lysande över sig.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Föreliggande fråga är inte särskilt stor och skulle inte behöva föranleda någon lång debatt. Jag kunde nöja mig med att hänvisa till vad utskottet har sagt, och det är väl något av ett erkännande åt besparingsutredningen såväl som åt reservanterna. Det skäl som anförts för en reform av mödrahjälpens administration kan

enligt utskottets mening icke fränkännas betydelse. Emellertid uttalade sig riksdagen i fjol för att mödrahjälpen skulle utgå enligt oförändrade bestämmelser i avvaktan på visst utredningsarbete, som pågår inom den socialpolitiska kommittén och som ansetts böra föregå en mera allmän prövning av bl. a. mödrahjälpens ställning och utformning i vårt sociala system. Resultatet av ifrågavarande utredningsarbete föreligger inte än.

Nu säger vi, att det i dag inte finns tillräckliga skäl att följa reservanterna. Till detta vill jag lägga, att jag uppmärksammade att argumentationen inte var riktigt samordnad mellan folkpartiet och högern. Folkpartiets representant tryckte nämligen inte på att man skulle spara på statsmedel, men det gjorde herr Cassel. Herr Gustafsson i Skellefteå yttrade något som i sak innebar motsatsen. Riktigt är det väl att säga, att den administrativa sidan skulle kunna vara det verkliga skälet.

Jag ber emellertid under hänvisning till vad jag anført att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **GUSTAFSSON** i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att herr Åkerström tycks ha all möjlig högaktning för reservanternas argumentation och förslag. Han anser emellertid att man bör vänta tills utredningen om socialpolitiken föreligger, innan det vidtas några förändringar. Jag vill gärna ta fasta på detta uttalande. Det visar nämligen att herr Åkerström tar avstånd från dem som nu skriver som värst om att reservanternas förslag innebär en social nedrustning.

Statsrådet fru **LINDSTRÖM**:

Herr talman! När reservanternas talesman herr Gustafsson här säger, att behovet av mödrahjälp har efter hand minskat, vill jag i min tur inlägga —

Mödrahjälp

såsom många gånger förr — en gensaga mot detta. Jag vill i detta sammanhang erinra om ett förhållande, som tidigare kanske inte tillräckligt betonats i debatterna om denna sak, nämligen att det i vårt land finns ett betydande antal gravida kvinnor och nyblivna mödrar vilka är i uppenbart behov av ekonomiskt stöd i anledning av sin speciella situation men som icke normalt utgör socialhjälpfall. Det gäller särskilt den fjärdedel av mödrahjälpssklientelet, som består av ogifta och ensamstående mödrar, ofta unga flickor i tonåren som i regel tillhör låga inkomstgrupper. Enligt mödrahjälpssstatistiken är antalet utomäktenskapliga barn lika stort som antalet inom äktenskapet födda, när det gäller dessa unga mödrar i åldern 20 år och därunder. Det är i den individuella och tillfälligt svåra situationen inför en barnsbörd, som mödrahjälpens skall utgöra ett handtag, och ännu så länge är inte välfärdssamhället så fullkomligt, att inte en lång rad undantagsfall påkallar hjälp. Cirka 18 000 beviljade mödrahjälpansökningar per år utgör ett belägg för detta påstående.

Sedan kan man naturligtvis, såsom skett här i dag och tidigare, diskutera hur samhällets bistånd skall sättas in. Reservanterna menar, att mödrahjälpens bör kunna inordnas i kommunernas socialvårdande verksamhet. Om de med detta allmänna uttryck har avsett någon form av kommunal socialvård, kan det finnas skäl att erinra om skillnaden mellan mödrahjälp och socialhjälp. Socialhjälp skall i princip återbetalas av den som så kan. Det gäller icke beträffande mödrahjälpens. Denna har alltid varit avsedd att utgöra en gåva av samhället, till uppmuntran i ett kanske ovälkommet eller i varje fall bekymmersamt moderskap, där en ekonomisk press annars kan skapa en för modern och det blivande barnet skadlig depression.

Om reservanterna däremot tänkt sig

att mödrahjälpens bör inordnas under barnavårdsnämnderna, såsom de besparingssakkunniga har antytt — herr Gustafsson har ju här hänvisat till besparingsutredningen — vill jag framhålla att det för närvarande inte finns någon form för att göra detta. Genom den nya barnavårdslagen — om den antas av riksdagen — får visserligen barnavårdsnämnderna rätt att bestrida kostnader för utbildning, kläder, resor, kurser och sådant, när det gäller vissa minderåriga, som kommit på sned eller riskerar att göra detta, och en stor del av mödraklientelet består, såsom jag nyss påpekat, tyvärr just av minderåriga flickor. När det gäller flertalet inom den grupp, som erhåller mödrahjälp, skulle det däremot behövas en utsträckning av barnavårdsnämndernas lagliga befogenheter att lämna hjälp, och det skulle också krävas en uppgörelse med kommunerna om kostnadernas fördelning mellan stat och kommun, om det nu skall förekomma någon sådan fördelning. Detta är två ting som inte är gjorda i en handvändning — i varje fall inte lika lätt som man skriver en reservation.

Herr Gustafsson ansåg att det finns en konservativ ovilja mot att ompröva formerna för den reform som mödrahjälpens på sin tid utgjorde. Jag kan då liksom fru Eriksson hänvisa till att i socialdepartementet för ett par år sedan gjordes en separat utredning om mödrahjälpens administration, i vilken utredning föreslogs att mödrahjälpens skulle överflyttas till barnavårdsnämnderna, men kostnaderna fördelas på stat och kommun efter samma principer som nu gäller för bidragsförskott och utfyllnadsbidrag.

Det var åtskilligt som var tilltalande i en sådan konstruktion, tyckte jag och åtskilliga med mig. Det kunde bli en rationellare handläggning av ärendena och samtidigt skulle staten alltjämt bära en anseilig del av kostnaderna. Men mer än hälften av remisskommu-

Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m.

nerna motsatte sig den gången bestämt detta förslag. Och besparingsutredningens förslag, där det förutsattes att hela kostnaden skulle läggas på kommunerna, har som bekant i sin tur bestämt avstyrkts av båda de närmast berörda parterna, Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund.

Nu har frågan om mödrahjälpens organisation hänskjutits till den stora socialpolitiska kommittén, som skall skaffa sig klarhet i om mödrahjälps-klientelet är en permanent försörjningssvag befolkningsgrupp. Vi har knappast anledning att föregripa kommitténs prövning, i synnerhet inte mot bakgrunden av kommunernas aktuella motstånd mot överflyttningstanken.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag sade att behovet av mödrahjälpen minskade i och med att vi har fått moderskapspenning. Det får vi väl ändå anta att den gjorde. Antalet beviljade bidrag gick också ned kraftigt just i samband med sjukförsäkringsreformen. Men jag är fullt ense med statsrådet om att det i många fall fortfarande finns behov av ökat stöd vid barnsörd och att moderskapspenningen inte räcker. Vad vi tror och vad också besparingsutredningen trodde var att kommunerna skulle sköta denna uppgift mycket väl och att man numera kan räkna med stort intresse på kommunalt håll för sådana frågor. Man behöver inte, menar vi, ha några bekymmer om man överlåter saken på kommunerna. Någon besvärlig uppgörelse med kommunerna behöver det inte bli, eftersom vi menar att kommunerna skall ta hela kostnaden. Bakom detta ligger ju, som jag tidigare påpekade, en önskan att få förhållandena mellan stat och kommun reglerade på ett fåtal punkter, så att vi slipper ifrån detta plotter med små statsbidrag och de besvär som de innebär.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels 4 — *Andra kammarens protokoll 1960, Nr 7*

på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 13:o i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 138 ja och 77 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 14—16

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 17***Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 17, s. 29 och 30) föreslagit riksdagen att till Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 6 250 000 kronor.

I en inom andra kammaren av herrar Gustafsson i Skellefteå och Wedén väckt

Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdsdagarna m. m.

motion (II: 436) hade — såvitt nu vore i fråga — hemställt, att riksdagen måtte besluta att till Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdsdagarna m. m. anvisa ett förslagsanslag av 5 925 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 436, såvitt nu vore i fråga, till Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdsdagarna m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 6 250 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Skoglund* i *Dovers-torp*, *Ståhl* och *Nilsson* i *Göingegården*, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel* och *Gustafsson* i *Skellefteå*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 436, såvitt nu vore i fråga, till Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdsdagarna m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 5 925 000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Den reservation som är fogad till denna punkt kräver inte många ords motivering. Det gäller ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdsdagarna.

Departementschefen har beräknat anslaget till en summa, som med 350 000 kronor överstiger socialstyrelsens beräkningar. Detta anslag gäller ekonomiskt stöd för utlänningar och flyktingar, som i början av sin vistelse i Sverige har svårt att klara sig. Vidare skall vissa kostnader enligt barnavårdslagen bestridas.

Vi reservanter föreslår att socialstyrelsens beräkningar av medelsbehovet bör godtagas med den ändringen, att

ytterligare 25 000 kronor anvisas. Detta skulle betyda en besparing på 325 000 kronor.

Nu vet jag vad herr *Åkerström* kommer att säga. Han menar att det här är ett förslagsanslag. Reservanternas förslag skulle icke innebära någon reell besparing — detta står ju också i utskottsutlåtandet. Jag vill emellertid säga, att det är av betydelse hur vi tillskär förslagsanslagen. Vi måste ju i alla fall beräkna hela budgeten efter dessa. Vidare innebär ett lägre anslag här en viss press. Följden av detta blir en högre grad av återhållsamhet.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är knuten till denna punkt.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag skulle rent av kunna nöja mig med att hänvisa till vad fröken *Elmén* trodde att jag skulle säga och yrka bifall till utskottets förslag. Jag vill dock tillägga, att utskottet dessutom tror att departementschefens beräkningar är mera verklighetsbetonade än motionärernas.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken *Elmén* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 17:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit

Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem

den vid punkten fogade reservationen 4) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 133 ja och 76 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 18

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 19***Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem**

Kungl. Maj:t hade (punkt 19, s. 31) föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor.

I de vid punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 240 och II: 300 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Döverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort

hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Det här är en gammal bekant, som jag inte skall spilla många ord på — det gäller statsbidrag till om- och tillbyggnad och framför allt anordnande av ålderdomshem.

Den tid är ju förbi när den enda möjligheten för gamla människor som inte kunde klara sig själva var att tas in på ålderdomshem. På den tiden måste kommunerna genom något bidrag stimuleras att anordna lämpliga ålderdomshem för sina gamla. Nu vill man egentligen inte ha det på det sättet — man vill framför allt att åldringarna skall bo kvar i sin gamla miljö. På landsbygden pågår med hjälp av statliga bidrag ett omfattande och mycket nyttigt upprustningsarbete för att göra bostäderna för de gamla sådana, att de kan stanna kvar och orka sköta sig själva trots att de blivit försvagade och skraltiga. Och när det gäller städer och samhällen gör pensionärsbostadsbidraget att de gamla i stor utsträckning kan bo kvar i sina gamla lägenheter och ändå få bidrag. Om de inte kan bo kvar där, kan de få plats på pensionärshem, som undan för undan uppförs med hjälp av statliga bidrag.

Ålderdomshemmen blir på det sättet en sista möjlighet, som naturligtvis måste finnas men som man inte tar till annat än när det är alldeles nödvändigt. Vi har den meningen, att ålderdomshemsbyggandet bör avta och kommer att avta, varför staten inte har samma anledning som tidigare att stimulera kommunerna att göra ansträngningar på det området.

Det belopp det här gäller är sju miljoner kronor, som alltså skulle delas ut såsom kapitalbidrag till ett antal ålderdomshem. Det kunde naturligtvis vara

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård

värdefullt för kommunerna att få dessa pengar, men detta är kapitalkostnader som inverkar rätt litet på de årliga kostnaderna för ett ålderdomshem. Det spelar därför mycket liten roll för kommunernas drätsel om de får bidrag eller inte.

En annan sak är att detta statsbidrag för byggande av ålderdomshem har bundit kommunerna i stor utsträckning under de år som gått. Staten har liksom skaffat sig en bestämmanderätt över kommunernas sätt att anordna ålderdomshem, som inte alltid har varit lycklig. Många gånger har det gjorts värdefulla insatser, men många gånger har byggandet blivit både dyrare och betydligt mera omständligt än kommunerna hade tänkt sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som har avgivits av fröken Andersson m. fl.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Reservanterna är mycket optimistiska beträffande pensionärernas möjligheter att själva klara sin bostadsfråga på annat sätt än genom att tas in på ålderdomshem. Ja, vi har all anledning att hoppas att det skall visa sig möjligt i större utsträckning än nu. Om inte regeringen hade trott att det skall bli möjligt, hade den väl nödgats föreslå någon ökning av anslaget, men den har nu i stället föreslagit samma belopp som under detta budgetår.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels också på bifall till den vid punkten följande reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 20—25

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 26***Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård**

Kungl. Maj:t hade (punkt 28, s. 42—44) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 4 800 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Mattson* och herr *Lars Larsson* (I: 245) och den andra inom andra kammaren av fru *Svensson m. fl.* (II: 304), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag om förbättrat statligt stöd åt daghem och förskolor.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 4 800 000 kronor;

II. att motionerna I: 245 och II: 304 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av fru *Wallentheim*, som ansett att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 245 och II: 304 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till förbättrat statligt stöd åt institutioner inom den halvöppna barnavården;

b) av fröken *Elmén*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fru SVENSSON (s):

Herr talman! Vid denna punkt är väckt en motion, nr 304 i denna kammare och nr 245 i första kammaren. Vi framför i denna motion önskemål så välmotiverade och behjärtansvärda, att vi hoppades att de skulle finna nåd

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnvård

inför det mäktiga statsutskottet, men så blev ändå inte fallet.

Vår hovsamma begäran att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till förbättrat statligt stöd åt daghem och förskolor kunde statsutskottet alltså inte gå med på.

Utskottet säger sig visserligen dela motionärernas uppfattning att »en fortsatt utbyggnad av institutioner inom den halvöppna barnvården är angelägen» — men utskottet anser tydligen inte att statsbidragets storlek till kommunerna för denna verksamhet har någon inverkan på denna utbyggnad.

Verksamheten ökar i oförminskad takt, säger utskottet, trots att statsbidragets relativa värde för huvudmännen inte har varit konstant. Men vad är det som säger att det inte kunde vara ännu bättre om stimulansstödet från statens sida vore mera märkbart? Ca 1 500 kronor i statsbidrag i ortsgrupp 3 är verkligen inte så stor stimulans, då kommunens kostnad rör sig om cirka 30 000 kronor eller ännu mera. Men visst är det riktigt att utbyggnaden fortsätter trots det låga statsbidraget. Kommunerna har verkligen fattat vad det här är fråga om, men de befinner sig också under ständigt tryck från barnfamiljernas sida med krav på daghem och lekskolor. Men jag kan försäkra att statsbidragets värde allvarligt diskuteras då det gäller att skaffa godkända lokaler för verksamheten och att anställa utbildad personal.

Avsikten med statsbidragen är ju att de skall åstadkomma en stimulerande effekt i sådana sammanhang. Det är denna stimulans-effekt som vi så att säga anser vara i farozonen och som föranledde oss att väcka denna motion.

Vi hänvisar i motionen till allmänna statsbidragsutredningen, som år 1956 konstaterade, »att om relationen mellan statens och huvudmännens kostnader skulle återställas till vad den var vid statsbidragets tillkomst 1943—1944, borde bidrag utgå med 35 procent för lek-

skolor och 60 procent för daghem och eftermiddagshem» — i stället för som nu är fallet med 16 respektive 32 procent. Bidragen utgår inte ens på nu utgående löner utan på 1958 års löner.

Man har sålunda inte företagit någon uppräknings med hänsyn till 1959 års löneökningar, och statsutskottet säger att ifrågavarande bidrag inte automatiskt bör anknytas till löneutvecklingen. Men man för inte samma resonemang då det gäller förskoleseminariernas lärarpersonal, där man förordar en uppräknings enligt 1959 års lönehöjningar. Detta statsbidrag har, såvitt jag har kunnat utforska, varit beroende av utredningar alltsedan dess tillkomst 1943 och 1944 och är det tydligen alltså — i det här sammanhanget — erinrar statsutskottet om 1958 års förskolläroreutredning och vad den eventuellt kan komma att säga.

Om jag läst och förstått den utredningens direktiv rätt, kommer den inte att ge oss någonting — möjligen kommer den att ta ifrån kommunerna det lilla statsbidrag som för närvarande utgår till denna verksamhet.

Jag tycker således, herr talman, att det verkar en smula negativt, trots alla de vackra ord man ständigt hör om det stora värde som förskoleverksamheten har inte bara för barnen utan också för föräldrarna. Det är ju så att även om förskolorna i första hand är till för barnens skull för att hjälpa dem att övervinna komplex och svårigheter av allehanda slag, så är förskolan också en stor hjälp för exempelvis den deltidsarbetande modern. Hon kan med större lugn vara på sitt arbete då hon vet att barnet under några timmar är i god vård. Men givetvis är förskolan intet alternativ till daghemmen, det vill jag gärna ha sagt.

Förskolan vänder sig ju till barnen under åren närmast före skolåldern. Företagna utredningar visar med all önskvärd tydlighet, att många barn redan i början av skoltiden är missanpassade

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård

och företer skador, vilka man utan svårighet kan härleda till hemförhållandena. Vi bygger dyrbara undomsvårds-skolor därför att vi anser det vara nödvändigt att på alla sätt hjälpa vilsekommen ungdom till rätta i livet. Kanske kunde vi, ärade kammarledamöter, förhindra en eller annan ungdom att komma i den situationen, om vi offrade litet mera på exempelvis förskoleverksamheten. Jag har under många år i ledningen för denna verksamhet i min hemkommun sett åtskilligt av detta, och jag tror att jag vet vad jag talar om när jag nu väddar om stöd för förskolorna.

Jag är i den lyckliga situationen att höra hemma i en kommun där föräldrarna hundra procentigt anmäler sina barn till förskolan och där vi också tar emot varenda 6-åring. Men detta går givetvis inte utan bekymmer. Vi anser det dock vara viktigt att alla barn får gå åtminstone ett år i förskolan, bekanta sig med en annan auktoritet än föräldrarnas, lära sig bli kamrat med andra barn, komma över kontaktsvårigheter och en mängd andra saker. Vi anser det vara så viktigt, att vi hellre tar bekymren och även riskerar att kanske komma i onåd hos själva socialstyrelsen än avvisar några barn från förskolan. Men nog vore det önskvärt med ett större stöd från staten till kommunerna — det gäller dock en chans att skapa harmoniska barn och ungdomar.

Vid utskottsutlåtandet är fogad en reservation nr 6 a av fru Wallentheim, som tar upp önskemålet i berörda motioner, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Fröken ELMEN (fp):

Herr talman! Jag har inget yrkande att ställa, men jag har antecknat en blank reservation vid denna punkt.

Jag tycker att den föregående talar har alldeles rätt i att det här är en fråga av utomordentligt stor vikt. Vi har halkat efter i utvecklingen — jag vet inte, hur utbrett statsbidrags-

tänkandet är ute i kommunerna, men kanske utformningen av statsbidraget har varit orsaken till detta. Utskottet säger också, liksom föredragande statsrådet, att ärendet bör prövas från mera allmänna utgångspunkter.

Kruxet är naturligtvis bristen på utbildade lärare på detta område — det pågår för närvarande en utredning i den frågan. Det är beklagligt att man inte har kunnat bygga ut verksamheten när det, såsom fru Svensson talade om, råder en så svår brist. Jag vet att kön på många håll är så lång, att man måste anmäla barnen när de föds för att ha någon möjlighet att få in dem i en förskola.

Om verksamheten skall kunna byggas ut behövs det mer utbildad arbetskraft. Emellertid är det så enormt många som söker sig till förskoleseminarierna och konkurrensen så stor, att kvalifikationskraven drivs upp. Det finns ungdomar som tar studentexamen och fortsätter med några akademiska betyg, för att inte tala om att det i min närmaste omgivning finns tre personer som ämnar ta filosofie kandidatexamen för att fortsätta på förskoleseminarium. Är det vettigt att man skall behöva göra sådana investeringar när vi samtidigt har en fruktansvärd brist på utbildad arbetskraft? Jag tycker det är beklagligt att ungdomar, som har goda personliga kvalifikationer och säkert skulle passa utmärkt på detta arbetsområde, inte har någon möjlighet att få den erforderliga utbildningen, samtidigt som det inte finns tillräckligt många förskollärare som kan ta hand om barnen.

Jag håller med fru Svensson om att det här är en viktig fråga. I det förändrade samhälle som vi lever i har vi sanerat ut så mycket, att det inte finns tillräckligt utrymme för barnens fantasi och skapande lekar. När vi har åstadkommit detta måste vi inrätta förskolor, så att barnen får ett underlag för sin fantasi och sina lekar, som är

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård

nödvändiga för barnens fortsatta utveckling. Vi märker detta i de högre åldrarna, där den missanpassade ungdomen har saknat dessa möjligheter i förskoleåldern.

Herr talman! Jag har bara velat göra dessa reflexioner och har icke något yrkande.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Först ber jag att få instämna i det uttalande som gjordes av fru Svensson i denna fråga.

Värdet av denna halvöppna barnavård har inte heller bestritts av utskottet. Trots detta har utskottet inte ansett det nödvändigt med ett ökat statligt stöd. I vår motion II:304 har vi ansett en sådan ökning motiverad. Vi vill nämligen påstå att även 16 respektive 32 procent är för litet för denna verksamhet. Vi anser att i varje fall den uppräknade, som motiverats av 1959 års lönehöjningar, borde ha vunnit utskottets gillande.

Innan man tillstyrker det ytterligare statliga stöd vi motionärer efterlyser, avser utskottet tydligen att först invänta kommunernas reaktion och därav följande ovilja att fortsätta utbyggnaden av denna verksamhet. Den inställningen hos utskottet beklagar jag. Det värde och den fostrande betydelse som denna verksamhet har kan inte förnekas.

Det kanske kan förefalla orimligt att koppla in ungdomsbrottsligheten på ett så tidigt stadium som på barn i förskoleåldern, men i det betänkande om ungdomsbrottslighet, som lades fram i fjol, framhålles även där vikten av samhällets stöd åt barnuppfostrarna. Där säges också att en rätt anordnad förebyggande verksamhet i längden är den ur samhällets synpunkt både billigaste och effektivaste metoden att hålla ungdomsbrottsligheten nere. Vid undersökning av ungdomsbrottslingar har man funnit, att ungefär hälften lidit av

kontaktbesvär och att en stor grupp inte har haft förmåga till social anpassning.

I vår motion säger vi bl. a.: »Barn, som i den viktiga förskoleåldern får en positiv inställning till gemenskap och en sund grupp känsla, har i alla avseenden lättare att nå en önskvärd social anpassning i skola och arbetsliv. Ur samhällsekonomisk synpunkt torde det vara långt fördelaktigare att söka förebygga än att bota en missanpassning.»

I den mån vi kan förebygga en sådan missanpassning med ett förbättrat statligt stöd åt daghem och förskolor, anser jag att den ökningen vore en värdefull besparing.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Fru Thunvall har fattat denna sak så att utskottet velat se tiden an, till dess kommunerna börjar klaga över att de får för låga statsbidrag, för ringa hjälp av staten. Det kan man emellertid inte beskylla utskottet för. Vad utskottet sagt på den punkten är mera en erinran om att denna verksamhet inte befinner sig i farozonen i så stor utsträckning som motionärerna synes vilja göra gällande. Fröken Elmén har också pekat på en del av utskottets motivering i det avseendet.

Utskottet skriver bl. a.: »I likhet med föredragande statsrådet anser utskottet, att ifrågakarande statsbidrag ej bör mer eller mindre automatiskt anknytas till löneutvecklingen utan prövas från mera allmänna utgångspunkter.» Sedan erinrar utskottet om den uppgift, som 1958 års förskollärarytredning har, varefter utskottet tillägger: »Det torde sålunda bli tillfälle att vid prövningen av utredningens blivande förslag också ta upp frågan om statsbidragen till nu ifrågakarande institutioner.»

Ferieresor för barn

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. II

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 6 a) av fru Wallentheim; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Svensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 26:o) mom. II) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 6 a) av fru Wallentheim.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Svensson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 167 ja och 41 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 27 och 28

Vad utskottet hemställt bifölles.

*Punkten 29***Ferieresor för barn**

Kungl. Maj:t hade (punkt 31, s. 48—50) föreslagit riksdagen att till Ferieresor för barn för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 800 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels de vid punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 240 och II: 300, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1960/61 till Ferieresor för barn,

dels den vid punkten 17 nämnda motionen II: 436, vari — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte besluta dels de ändringar i grunderna för avgiftsfinansieringen av ferieresor för barn och husmödrar som föreslagits i motionen, dels att till Ferieresor för barn anvisa ett förslagsanslag av 1 250 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Senander m. fl.* väckt motion (II: 127), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att anslaget till Ferieresor för barn under nästkommande budgetår skulle utgå enligt socialstyrelsens förslag eller med 2 050 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 300, II: 436 samt II: 127, de tre förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, till Ferieresor för barn för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 800 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Skoglund* i Dovers-torp, *Ståhl* och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts för-

Ferieresor för barn

slag samt motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, samt med bifall till motionen II: 436, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 127,

a) godkänna av utskottet förordade ändringar i grunderna för avgiftsfinansieringen av ferieresor för barn och husmödrar;

b) till Ferieresor för barn för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 250 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att i ett sammanhang få tala över reservationerna till punkterna 29 och 30, eftersom de i princip gäller samma sak, nämligen ferieresor för barn och ferieresor för husmödrar.

Denna fråga är en gammal bekant — den har varit med i många år — och vi reservanter har begärt att man här skall öka den avgift, som den enskilde betalar för ferieresan.

När dessa ferieresor kom till, var förhållandena helt annorlunda än i dag. På grund av hela inkomstutvecklingen och treveckorssemestern har man på ett annat sätt drivit fram familjesemestern, d. v. s. att familjen tillsammans tillbringar semestern. Detta gör att man inte i samma utsträckning har begärt dessa förmåner, ferieresor för barn och husmödrar.

Reservanterna anser att man för dessa förmåner skall höja den enskildes bidrag med 10 kronor. Det innebär alltså, att man för barnen skall höja till 10 kronor för resor till barnkoloni, resp. 15 kronor för resor till enskilt hem — allt som understiger 10 resp. 15 kronor får den enskilde betala själv — och för husmödrar till 10 kronor för resor till semesterhem, resp. 20 kronor för resor till enskilt hem.

Vi skall inte heller bortse från penningvärdeförsämringen, som medfört att dessa avgifter har ett helt annat

värde i dag än när de en gång beslöts. Även av det skälet anser vi det viktigt att man höjer dessa avgifter.

Jag tror inte att en höjning kommer att verka hindrande i något avseende. Jag vill också använda samma motivering som herr Gustafsson i Skellefteå när han talade om mödrahjälpen, nämligen att man bör ta bort plottret med småbidrag. Vi tycker alltså att man bör få bort bidragen under 10 kronor.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall i första hand till den reservation, som är fogad till punkten 29.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! När jag satt och lyssnade till denna debatt slog det mig, att om folkpartiet och högern haft majoritet i denna kammare, skulle vi i dag fått uppleva en generalattack mot barn och mödrar, åldringar och sjuka.

Jag tillåter mig, herr talman, att ta några exempel. Vad är det för skillnad mellan högern och folkpartiet? När det gäller mödrahjälpen vill högern att inga anslag skall ges. Folkpartiet var på samma linje och ville att utgifterna skulle överföras på kommunerna. När det gäller ferieresor för barn, som vi nu behandlar, anser högern att de enskilda skall betala resorna själva och folkpartiet vill höja avgifterna med 10 kronor. Samma är förhållandet med ferieresor för husmödrar. Över huvud taget går högern och folkpartiet som parhästar; högern kanske litet före och folkpartiet nära efter på bakhasorna.

Jag har i min hand Svensk Sparbankstidskrift, häfte 1 1960. Där skriver förste kanslisekreteraren i socialdepartementet Bertil Bagger-Sjöbäck några tänkvärda ord, som jag tycker man kan adressera till högern och folkpartiet: »När vi konstaterar hur mycket som gjorts för att höja, bredda och säkra välfärden, och när vi konstaterar, att detta har vi själva skapat, genom samarbete på arbetsplatserna, i de

Ferieresor för barn

fackliga organisationerna och i den politiska verksamheten, är det alltför lätt att vi så förblindas av åsynen av den statistiskt genomsnittliga välfärden, att vi glömmer att fattigdomen alljämt finns kvar i det svenska välfärds-samhället.»

I samma artikel heter det: »Sammanfattningsvis kan konstateras, att den svenska fattigdomen finns kvar, trots den generella standardstegringen de senaste årtiondena, och att den är mycket mer omfattande än de flesta välfärds-svenskar — av den offentliga debatten att döma — tycks tro.»

Författaren anför en rad siffror för att bevisa sin uppfattning.

Jag tycker att detta är tänkvärda rader, som man framför allt inom högerpartiet och även inom folkpartiet bör ta fasta på. Det är inte så, att alla grupper i samhället har det ordnat på bästa sätt. Det finns grupper som har svårigheter.

När man nu vill nagga anslaget till ferieresor för barn i kanten, vill jag erinra om att vi har en utredning som talar om att kostnaderna för ett barn är 2 800 kronor per år. Barnbidraget är 450 kronor. Varför skall man under sådana förhållanden göra det omöjligt för många som hittills kommit i åtnjutande av dessa ferieresor att även i fortsättningen åtnjuta denna förmån?

Vi har i motion nr 127 i denna kammar föreslagit, att detta anslag måtte utgå med 2 050 000 kronor. Det är det samma som socialstyrelsen föreslagit.

Under de senaste åren har detta anslag undan för undan minskats. 1957/58 var anslaget 2 400 000 kronor, 1958/59 2 100 000 kronor och 1959/60 2 000 000 kronor. Nu föreslås en ytterligare minskning till 1 800 000 kronor.

Socialstyrelsen har tidigare påvisat, att penningvärdeförsämringen lett till att många familjer, som rätteligen borde komma i åtnjutande av detta bidrag, inte gör det. Socialstyrelsen vill höja inkomstgränsen till 8 000 kronor

men har på den punkten inte haft någon framgång. Nog vore det naturligt att man höjde inkomstgränsen till 8 000 kronor.

Vi anser att det är obilligt att pruta på detta anslag och ber att få yrka bifall till motion II: 127.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Gävle talar här för de särskilt ömmande fallen. Även från folkpartihåll har vi ju alltid sagt att vi framför allt vill lämna dem i samhället som har det svårt vårt stöd.

De grupper som i detta avseende har det svårast är givetvis flerbarnsfamiljerna och de ensamstående mödrarna. I reservationen framhålls också, att bestämmelserna för dessa båda grupper skall vara oförändrade.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju gott och väl att man ömmar för dem som har det svårt.

Det är ca 30 000 barn som kommer i åtnjutande av denna förmån. För dem vill ni nu höja avgiften för resorna till det dubbla. Det är väl inte att ta hänsyn till barnen. Det är ju att öka barnfamiljernas utgifter och försvåra för dem att komma i åtnjutande av denna förmån.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! På denna punkt har vi utöver utskottets förslag dels det motionsvis framförda yrkandet om en höjning av anslaget — motionärerna kan för övrigt stödja sig på socialstyrelsens förslag — dels det reservationsvis framförda yrkandet om en sänkning av anslaget med 550 000 kronor.

Motiveringen för utskottets ställningstagande återfinns redan på tidigare punkter i detta utlåtande och kommer att återfinnas även på senare punkter. På denna punkt heter det: »Före-

draganden har nu anført, att såväl ferieresorna för barn som stödet åt husmoderssemestern bör omprövas inom ramen för det utredningsarbete, som pågår inom socialpolitiska kommittén. Utskottet ansluter sig till föredragandens ståndpunkt.»

Utskottet säger sålunda nej såväl till en minskning som till en höjning av anslaget, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Attackerna mot sommarresorna för barn i mindre bemedlade familjer kommer tyvärr envist tillbaka varje år. Jag kunde förstå detta, om det förhölle sig så att motionärerna hade anmärkt på stelheten i systemet och önskat ändringar i bidragsprinciperna, t. ex. beträffande bortovarotidens längd, som nog är för oelastisk, eller beträffande inkomstgränsen, som är densamma för ettbarnsfamiljer som för mångbarnsfamiljer och som med fog skulle behöva differentieras med hänsyn till barnantalet. Men i stället vill man fördubbla reseavgifterna för barns och husmödrars resor till enskilt ordnad ferievistelse, och man vill utsträcka systemet till att omfatta även barn som reser till koloni och husmodrar som reser till semesterhem. Därmed drar man in nya kategorier barn och husmödrar i en blankettredovisning och ett administrativt krångel som kostar pengar och som kommer att ta bort en del av den i och för sig alls inte stora besparingseffekten.

Därtill vill reservanterna från sådana ändringar undanta dels barn från flerbarnsfamiljer och dels barn till ensamstående mödrar. Har reservanterna gjort några beräkningar av antalet sådana barn? Vet de manne att dessa barn dominerar feriebarnsklientelet? Nej, jag tror inte att de vet det, ty då skulle de ha funnit att den besparings-effekt de hoppats på smälter ihop ytterligare. Den ger verkligen förslags-

ställarna inte mycket ull för allt det väsen den kommer att ställa till med.

Som jag nyss sade finns det andra ting, som skulle behöva ändras i konstruktionen av ferieresesystemet. Jag skulle ha önskat att jag kunnat lämna riksdagen förslag på sådana rationella ändringar, men eftersom det föreföll troligt att det skulle kunna innebära en uttöjning av anslagsramen och eftersom det anslagsbeviljande klimatet är så frostigt kring oppositionen för närvarande, har jag avstått från att rubba på någon sten i systembyggnaden som skulle kunna dra andra stenar med sig i fallet. Jag har bett socialpolitiska kommittén att pröva systemets uppbyggnad med sikte på en eventuell framtida omläggning av socialpolitiken i stort.

Tills vidare skulle jag alltså vilje rekommendera kammaren att följa regeringens och utskottets förslag om att ingen ändring för närvarande görs utan att alltså status quo bibehålls.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner på bifall till 1:o utskottets hemställan; 2:o den vid punkten fogade reservationen; samt 3:o motionen II: 127; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 30

Ferieresor för husmödrar

Kungl. Maj:t hade (punkt 32, s. 50 och 51) föreslagit riksdagen att till Ferieresor för husmödrar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels de vid punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 240 och II: 300, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budget-

Ferieresor för husmödrar

året 1960/61 till Ferieresor för husmödrar,

dels ock den vid punkten 17 nämnda motionen II: 436, vari — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Ferieresor för husmödrar anvisa ett förslagsanslag av 800 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 300 ävensom II: 436, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Ferieresor för husmödrar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Skoglund* i Dovers-
torp, *Ståhl* och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén*, herrar *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 240 och II: 300 samt med bifall till motionen II: 436, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Ferieresor för husmödrar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 800 000 kronor.

Efter punktens föredragning anförde:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Med hänvisning till den motivering jag lämnade under debatten om föregående punkt, där jag även tog upp denna fråga, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Fröken **BERGEGREN** (s):

Herr talman! För en liten stund sedan deklarerade herr Cassel inför kam-maren att den besparingsiver, som hö-gern visar när det gäller våra social-utgifter, inte innebär att man vill vägra att ge människor som befinner sig i verklig nöd ett handtag. I praktiken visar det sig under behandlingen av

de olika ärendena på socialhuvudtiteln i dag, hur högern vill förverkliga detta påstående. På en rad punkter föreslår man prutningar. Det gäller visserligen ganska små belopp, men det är genomgående prutningar som riktar sig mot de grupper i samhället som befinner sig i ett verkligt underläge.

När det gäller den nu aktuella punkten, ferieresor för husmödrar, har man kunnat konstatera, att sedan denna stödform infördes har antalet husmödrar, som begagnar sig av förmånen fria resor för enskilt ordnad semester, sjunkit högst betydligt. En av orsakerna därtill är enligt min mening att behovsprövningen är så stelt utformad. Man borde i större utsträckning ta hänsyn till familjernas barnantal. Ty det är givet att för en flerbarnsfamilj, som befinner sig under inkomstgraden 5 700 kronor, är inte enbart förmånen av en fri resa tillräcklig för att möjliggöra för husmodern att företa sig något så kostsamt som att resa bort på semester. Därför förefaller det mig vara en mycket missriktad sparsamhet när man nu vill pruta ned anslaget med 200 000 kronor genom att lägga på en avgift som kommer att göra det ändå bekymmersammare för det fåtal husmödrar som nu är berättigade att få denna förmån för att kunna förverkliga sina semesterplaner.

Det resonemang jag fört borde logiskt leda fram till önskemålet om en betydligt generösare medelstilledning för denna verksamhet. Vad som avhåller mig från att framföra detta önskemål är bara det förhållandet att man nu håller på att utreda detta problemkomplex i dess helhet och att det därför för ögonblicket kanske inte finns anledning att komma med speciella yrkanden. Jag har därför, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr **AKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet

endast för att yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 31

Bidrag till driften av semesterhem

Kungl. Maj:t hade (punkt 33, s. 51 och 52) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av semesterhem för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 525 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen de vid punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 240 och II: 300 och den vid punkten 17 nämnda motionen II: 436, i vilka motioner — samtliga såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till driften av semesterhem.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 300 ävensom II: 436, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till driften av semesterhem för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 525 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Yoman*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Skoglund* i Dovers-torp, *Ståhl* och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 240 och II: 300 ävensom II: 436, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Bidrag till driften av semesterhem

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Frågan om bidrag till driften av semesterhem för husmödrar har ju, liksom det spörsmål vi nyss behandlade, varit uppe till debatt så gott som varje år. Även här har utvecklingen varit sådan, att anslaget bör kunna slopas. Dessa semesterhem har under årens lopp betytt kolossalt mycket när det gäller att ge husmödrar i allmänhet rekreation. Men med den utveckling som skett och som jag redovisat under föregående punkter är behovet inte längre så stort. Genom treveckorssemestern och den höjda inkomststandarden har stora grupper möjlighet att ordna familjesemester. Semesterhemmen är många gånger inte fullbelagda av husmödrar, utan platser får annonseras ut, och på en del håll har hemmen fått användas för andra grupper än husmödrar. Även dessa grupper — pensionärer t. ex. — behöver mycket väl rekreation, men när hemmen används för dem bör statsbidraget slopas, så som vi begär i reservationen, och kostnaderna bestridas av landstingen. Dessa kan i vissa fall täcka kostnaderna med ökade avgifter och har sedan sin fulla rätt att använda hemmen på det sätt som är bäst motiverat i dagens situation.

Vi måste ta hänsyn till förändringarna i samhället — behoven blir helt andra, fritiden ökar o. s. v. — och använda våra knappa medel där de bäst behövs. Därför yrkar jag bifall till reservationen, som dock innebär en besparing på 525 000 kronor.

Fröken **BERGEGREN** (s):

Herr talman! Jag skulle i motsats till fröken Elmén vilja hävda, att dessa semesterhem inte bara har spelat utan fortfarande spelar en mycket betydande roll när det gäller att bereda våra mest slitna husmödrar möjlighet till vila och rekreation.

Det förhåller sig nog inte riktigt så med beläggningen på semesterhemmen som fröken Elmén säger. Visserligen kan

Bidrag till driften av semesterhem

väl en rätt kraftig åldersförskjutning konstateras, men fortfarande söker sig flertalet av de verkligt slitna husmödrarna med små barn just till semesterhemmen. Den otillräckliga beläggningen får nog även ses mot bakgrunden av att flertalet hem är utpräglade sommarhem, där det endast under några få sommarmånader är möjligt att ta emot gäster och beläggningen, om vädret är dåligt, självfallet blir ganska gles under för- och eftersäsong. Under högsäsongen däremot har man inte möjlighet att bereda plats åt alla de människor som söker till hemmen.

När det gäller yngre husmödrars möjligheter att utnyttja de förmåner, som vistelse på semesterhemmen erbjuder, gäller detsamma som jag sade om de fria ferieresorna, att den stela behovsprövningen varit ett ganska effektivt hinder. För en familj med tre eller fyra barn och en inkomst som ligger under 5 700 kronor kan det vara en svår sak att klara semestervistelsen för husmodern, även om hon får fria resor och stipendier för att ordna utgifterna i samband med resan.

Det har gjorts gällande att detta bidrag till semesterhemmen skulle vara av så pass ringa betydelse, att man därför nu kunde dra in det. Uppfattningen bland de människor, som driver dessa hem, är den rakt motsatta. De har klart för sig att om bidraget skulle dras in, skulle det i många fall betyda, att de bleve tvungna att nedlägga verksamheten — en verksamhet som visat sig vara till så stort gagn för det klientel, som söker sig dit.

Jag tror att den sparsamhet, man här pläderar för, inte bara är ett uttryck för småsnålhet och en viss cynism när det gäller att hjälpa de människor, som kanske har det besvärligare än andra grupper i samhället, utan också på långsikt något som är ekonomiskt oförsvarligt. Det är nämligen så, att de husmodrar, som kommer till dessa hem, i stor utsträckning är just sådana husmödrar,

som är så nära ett sammanbrott, att läkare, sköterskor och andra som följt dem i deras förhållanden har ansett det nödvändigt att söka bereda dem en tids vila och vistelse på annan ort för att förebygga en längre sjukdomsperiod. Gör vi det svårare för dessa hem att arbeta, gör vi det ännu omöjligare för dessa uttröttade husmödrar att i tid få vila, kommer om några år som ett brev på posten mycket starkt ökade krav på samhället att ordna konvalescenthem och vilohem för människor, som kanske på ett tidigare stadium kunnat få hjälp, om vi kunnat förebygga denna utveckling. En sådan vårdform medför för samhället oerhört mycket större kostnader än det lilla bidrag vi ger till semesterhemmen, där ändå huvudparten av bördan vilar på enskilda organisationer och enskilda ideella människors insatser. Dessa semesterhem skulle aldrig ha kunnat fylla den uppgift de gjort, om det inte funnits ett stort mått av idealitet bakom desamma, om inte våra semesterhemsföreningar, röda korskretsar och olika kristna samfund hade satsat så oerhört mycket av både personella och ekonomiska resurser.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde fru *Löfqvist*, fru *Johansson* och fru *Renström-Ingénäs* (samtliga s).

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Under hänvisning till den motivering på fyra rader, som utskottet här har lämnat, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru *Torbrink* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-

Stipendier för underlättande av husmoderssemester

ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 31:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 9) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Torbrink begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 135 ja och 75 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 32**Stipendier för underlättande av husmoderssemester**

Kungl. Maj:t hade (punkt 34, s. 52 och 53) föreslagit riksdagen att till Stipendier för underlättande av husmoderssemester för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

I de vid punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 240 och II: 300 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1960/61 till Stipendier för underlättande av husmoderssemester.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna

I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till Stipendier för underlättande av husmoderssemester för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken Andersson samt herrar Skoglund i Doverstorp, Nilsson i Göingegården och Cassel, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Beträffande denna punkt har jag inte så mycket att tillägga till vad jag tidigare sagt under de två föregående punkterna.

Jag skulle emellertid vilja fästa kammarens uppmärksamhet på den ganska kostliga motivering reservanterna har till sitt avslagsyrkande på denna punkt. Det heter där att även om man bifaller de förslag till förbättringar som här framlagts, blir ändå stipendiebeloppen så otillfredsställande, att de inte hjälper dessa människor, som befinner sig i så små ekonomiska omständigheter, att de inte kan ordna sin semester.

Därför önskar reservanterna, att utskottet skulle avstyrka hela anslaget, i stället för att dra den logiskt riktiga slutsatsen, att om man verkligen vill vara med och ge människor i nöd ett handtag, bör man öka anslaget.

Som jag förut sade, har jag inte anledning att yrka på höjning av detta anslag med hänsyn till de utredningar, som är i gång. Jag har således intet annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen tog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Det är riktigt vad frö-

Stipendier för underlättande av husmoderssemester

ken Bergegren säger att vill man verkligen göra något på detta område måste man öka anslaget. Detta är just ett sådant område, där man kan tala om gränsdragning mellan vad staten skall göra, vad landstingen skall göra och vad kommunerna skall göra. Att komma med anslag på en miljon kronor och säga, att detta får räcka åt alla de landets husmödrar som är i den situationen att de behöver hjälp för att få landsvistelse, är till stor del ett slag i luften, en vacker gest men inte mer. Jag har en stark känsla för vad fröken Bergegren talar om att det finns många husmödrar som är utslitna och nerkörda och i behov av semester. Jag vet det av erfarenhet, ty jag har sett många exempel på det.

Problemet är emellertid inte att skaffa ett semesterhem utan att skaffa en semestervikarie, någon som sköter hemmet och barnen medan husmodern är borta. Det problemet löses inte genom detta anslag. Det tror jag att man skall låta landsting och kommuner sköta. Vill man inte det, måste det statliga anslaget höjas väsentligt. Är det någon som ser en möjlighet att göra det i nuvarande statsfinansiella läge? Jag gör det inte. I princip är jag fullt med om att man behöver hjälpa husmödrar i denna situation att komma loss, men frågan gäller om staten skall göra det eller om det skall lämnas till landsting och kommuner. Jag tror att detta bidrag spelar en mycket liten roll, även om maximitbeloppet höjes.

Jag ber få yrka bifall till reservationen.

Fru TORBRINK (s):

Herr talman! Det var en gång — så börjar alla sagor — en barnavårdsnämndsordförande som då den nu debatterade förmänen kom till sade: »Husmödrarna har det ju redan förut bra. Nu skall de få fria resor och stipendier också för att resa på semester.» Den

ordföranden har under årens lopp ändrat ståndpunkt.

De ansökningshandlingar, som i dagens läge kommer till landstingens husmoderssemesternämnder, vittnar om att det finns ganska mycket bakom kulisserna som gör att vi anser oss ha god användning för dessa pengar för att ge en husmor möjlighet att komma bort på semester utan att ha dåligt samvete för att hon slösar bort pengarna. Jag kan försäkra herr Cassel att även om denna summa inte är så stor, betyder det rätt mycket för en husmor att få 75 eller 100 kronor och dessutom, herr Cassel, en biljett så att hon kan resa till släktingar eller någon annanstans för vila och rekreation. Trots att den allmänna standarden nu är så mycket högre än när denna reform kom till, finns det många hem, där ett hjälpbehov föreligger för husmodern i familjen. Det förekommer ofta att barnavårdsnämndens ordförande, trots att den beskattningsbara inkomsten är över 5 700 kronor, kan skriva, att barnavårdsnämnden vet, att hon behöver denna hjälp oaktat inkomsten, ty den kommer inte alltid husmodern i familjen till godo. Det är ett starkt skäl för att bevara denna möjlighet för husmodern, som trots den förbättrade standarden ändå är i behov av att få en uppmuntran i form av ett semesterstipendium. Dessutom finns det många ensamstående kvinnor med försörjningsplikt mot barn.

Jag kan efter att ha handlagt stipendieärenden i landstingets hemhjälpstyrelse försäkra, att behov på detta område finns.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Torbrink begärde emel-

Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder

lertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 32:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 10) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 170 ja och 41 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 33—52

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53

Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder

Kungl. Maj:t hade (punkt 62, s. 102) föreslagit riksdagen att till Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 15 000 000 kronor.

I de vid punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 240 och II: 300 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 15 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken Andersson samt herrar Skoglund i Doverstorp, Nilsson i Göingegården och Cassel, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av utskottet förordad ändring av grunderna för ifrågavarande statsbidrag;

b) till Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Frågan gäller anslaget till kommunernas nykterhetsvårdande verksamhet. Vi har utgått ifrån att det skulle vara möjligt att gå tillbaka till en bidragsprocent av 60, densamma som vi hade före ändringen 1957. 1954 infördes reglerna på detta område, och då diskuterades saken ganska ingående. I statsutskottet sade man då, att spörsmålet om bidragets storlek var en avvägningsfråga, varom delade meningar kunde råda, och att skäl onekligen kunde anföras för både högre och lägre belopp än i propositionen föreslagits. Vi har på känn att även om man nu går tillbaka till det lägre bidraget av 60 procent finns det inom kommunerna ett så starkt intresse för detta nykterhetsvårdande arbete, att kommunerna är tillräckligt stimulerade för att sköta det i alla fall.

Här är fråga inte om att ta bort ett anslag utan om att reducera det. Vi har föreslagit att det skall utgå med 12

Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor

miljoner kronor, medan departementschefen begärt 15 miljoner kronor.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Vi i utskottsmajoriteten anser att motionärerna inte anfört tillräckligt starka och bärande skäl för sitt yrkande. Därför vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 53:o i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 11) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 173 ja och 39 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 54 och 55

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 56***Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor**

Kungl. Maj:t hade (punkt 72, s. 123 och 124) föreslagit riksdagen att till Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels de vi punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 240 och II: 300, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemstälts, att riksdagen måtte till Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 353) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 440), i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemstälts, att riksdagen, med anledning av att det på tilläggsstat I till riksstaten för innevarande budgetår anvisade beloppet på 10 000 000 kronor till Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor inte vore utnyttjat, måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1960/61 i avvaktan på precisering av behovet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 240 och II: 300 ävensom I: 353 och II: 440, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman* och *Ivar Johansson*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Sundin*, *Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl*, *Svensson* i Stenkyrka och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén* samt her-

Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor

rar *Cassel, Hansson* i Skegrie och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 353 och II: 440 samt i anledning av motionerna I: 240 och II: 300, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Under höstriksdagen i fjol beviljades ett reservationsanslag på 10 miljoner kronor till särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor. Socialministern anförde då i propositionen, att det sannolikt komme att finnas arbetslöshetskassor, som på grund av stor arbetslöshet inte hade ekonomisk möjlighet att tillförsäkra sina medlemmar förmåner, vilka i jämförelse med andra kassor framstode som tillfredsställande. En oväntad ökning av arbetslösheten kunde medföra så stora kostnader för en kassa, att den tillfälligt eller för längre tid drabbades av ekonomiska svårigheter. Statsrådet föreslog därför, att en medelsreserv skulle skapas genom att riksdagen anvisade 10 miljoner kronor.

I årets statsverksproposition meddelas, att förslag angående användningen av dessa 10 miljoner kronor är under utarbetande hos arbetsmarknadsstyrelsen samt att något exakt mått på den medelsreserv, som kan bli erforderlig, inte är möjligt att erhålla. När statsverkspropositionen skrevs fanns alltså inga regler för medlens användning utarbetade, och man hade inte heller gjort någon undersökning, som kunde ge några besked om behovet. Det enda argument som finns för att riksdagen skulle fatta detta beslut om anslag på 10 miljoner kronor är att socialministern anser det sannolikt, att en inte obetydlig del av det anvisade beloppet kommer att disponeras under innevarande budgetår. Jag tycker nog, att det

måste betecknas som minst sagt ovanligt, att man på detta sätt begär anslag av riksdagen, utan att regler för medlens användning är utarbetade och utan att behovet av mera pengar för detta ändamål på något sätt bestyrkts. Det är inte heller precis i enlighet med statsutskottets traditioner att utskottsmajoriteten går med på sådant utan att begära bättre besked om behovet av medel.

Att man nu skulle behöva räkna med en oväntad ökning av arbetslösheten, som skulle äventyra kassornas ekonomi, måste betecknas som ganska osannolikt. Förhållandet är — som vi vet — att arbetslösheten minskar och därmed också anspråken på arbetslöshetskassorna. I januari år 1959 var 4,3 procent av samtliga arbetslöshetsförsäkrade anmälda som arbetslösa vid arbetsförmedlingen. I januari i år var motsvarande siffra 2,8 procent. När det gäller industriarbetarna var arbetslösheten i januari i år endast drygt hälften av vad den var i fjol samma tid. Till detta kommer att det i januari 1959 inte fanns några medel reserverade för stöd åt kassor, som kunde komma i trångmål, och ändå föreslog inte regeringen, att några medel skulle anvisas. Det hördes över huvud taget inte något tal om att det var någon fara med arbetslöshetskassornas ekonomi. I år finns däremot redan 10 miljoner kronor reserverade, och arbetslösheten är mindre än i fjol. Trots detta föreslår regeringen ytterligare 10 miljoner kronor för detta ändamål. Det må ursäktas oss, om vi anser, att detta är en rätt underlig politik, som verkar allt annat än väl genomtänkt.

Ja har här en del siffror beträffande arbetslöshetskassornas ekonomi, som i varje fall inte tyder på något katastrof-läge för kassorna i allmänhet. Det är endast under ett räkenskapsår — 1958/1959 — som kassorna inte har ökat sina fonder, och det är det år, då vi hade den största arbetslösheten. Då beräknades utgifter och inkomster sva-

Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor

ra mot varandra. För räkenskapsåret 1959/1960 emotser man däremot en ökning av fonderna med fem miljoner kronor. I övrigt har sedan år 1952 — det är därifrån jag har de första siffrorna — hela tiden fonderna ökat ganska kraftigt, varierande mellan 11,5 miljoner kronor år 1957 och 23,6 miljoner kronor år 1955. Man räknar nu med en ränteinkomst på 9 miljoner kronor. Det tyder på att fonderna måste befinna sig någonstans kring 200 miljoner kronor. Om dessa fonder över huvud taget skall fylla någon uppgift är det just i sådana här lägen, när anspråken på kassorna är större än normalt. Jag finner därför, att detta förslag om ytterligare 10 miljoner kronor är ytterst underligt, och jag skall be att till socialministern få ställa ett par frågor, som kammaren borde få besvarade, innan den voterar. Den ena frågan är: Hur mycket av de 10 miljoner kronor, som anslogs i höstas, är redan taget i anspråk? Den andra frågan lyder: Vilka arbetslöshetskassor befinner sig nu i svårigheter, som motiverar att ytterligare 10 miljoner kronor anslås för ändamålet?

Herr **KELLGREN** (s):

Herr talman! Jag anser det vara mycket värdefullt att herr Henning Gustafsson tagit upp denna fråga, så att vi får möjlighet att diskutera den och komma fram till olika ståndpunkter i detta väsentliga spörsmål om hjälpen åt de arbetslösa. Det finns många olika kassor, beroende på att vi har skilda yrkesgrupper, som är verksamma inom olika områden. Därför är förhållandena mycket skiftande inom olika kassor.

Vi har en grupp kassor, som är mycket starkt berörda av strukturrationaliseringen inom hela vårt näringsliv. Jag tänker framför allt på kassorna inom lant- och skogsbruket.

Det finns väl ingen period, då rationaliseringen här i landet har gått så hastigt och kraftigt fram som för när-

varande är fallet just inom jordbruket och skogsbruket. Bortåt en tredjedel av skogsarbetarna kan beräknas bli utionaliserade inom överskådlig tid, och något liknande gäller även lantarbetarna.

Dessa arbetslöshetskassor kännetecknas av att man har mycket låga daghjälpbelopp i förhållande till kassorna inom andra yrkesgrupper. Kassorna har också — det gäller framför allt skogsarbetarnas kassa — icke obetydliga säsongbegränsningar när det gäller ersättningstiden, och vidare är kassorna i allmänhet utsatta för mycket stora påfrestningar på grund av den rationalisering som pågår.

Så långt jag kan förstå socialministern är det hans mening att de föreslagna ytterligare 10 miljonerna skulle kunna användas på ett sådant sätt, att daghjälpbeloppen höjes och säsongbegränsningen minskas samtidigt som det över huvud taget möjliggöres för dessa kassor att bedriva en mer effektiv verksamhet.

Det finns en annan typ av arbetslöshetskassor, som är mycket starkt berörd av tillkomsten av stormarknaderna och den betydande konkurrens som sättes in från sexstatsgruppens och även sjustatsgruppens sida, ofta även från länder utanför sex- och sjustatsmarknaderna. Det är här fråga om sådana arbetslöshetskassor som textil-, beklädnads- och skoarbetarnas. Dessa kassor har för närvarande fått vidkännas utomordentligt stora besvärligheter på grund av det ökade antalet utförsäkrade medlemmar. Uppgifter från textilarbetarnas kassa visar exempelvis att under åtta månader av 1958 utförsäkrades där 340 medlemmar och under 1959 378 medlemmar. Dessa utförsäkrade medlemmar utgöres ofta av människor i sina bästa år, som har långt kvar till pensionsåldern. Många av dem har emellertid mycket svårt att få ett annat och lämpligt arbete. Detta gör att en stor del, framför allt gifta kvinnor, helt en-

Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor

kelt resignerar och inte vidare ger sig ut på arbetsmarknaden.

Jag vill nämna ett par exempel på företag som drabbats av denna starka strukturrationalisering. Det gäller Lundbergs läderfabrik i Valdemarsvik, Hargskoncernens företag i Nyköping och Gävle, textilföretagen i Genevad och Ulriksfors, MYA i Malmö, för att ta några av de största och mest uppmärksammade fallen. Men det finns många andra, beroende bl. a. på att dessa beklädnads- och textilföretag även har lagt ned filialer. På det sättet har det uppkommit mycket större hjälpbehov inom arbetslöshetskassorna. Detta visar sig därigenom att man inom textilarbetarnas kassa nu har i genomsnitt åtta ersättningsdagar per medlem och inom skoarbetarnas kassa sju ersättningsdagar per medlem. Ersättningsanspråken har alltså stigit och för dessa kassor kan det möta ganska stora svårigheter att lämna hjälp till sina medlemmar.

Jag hoppas att de 10 miljoner kronor, som socialministern nu vill ha, skall kunna användas för att hjälpa även dessa verkligt långtidsarbetslösa som blivit utrationaliserade genom tillkomsten av stormarknaderna och den hårdnande utlandskonkurrensen, så att man, när det inte finns någon annan utväg, skall kunna även i fortsättningen lämna dem hjälp från kassorna. Redan nu bedrivs det i viss utsträckning en sådan verksamhet från kassornas sida. Många av dessa medlemmar lyckas skaffa sig 20 veckors arbete och blir därigenom berättigade till ersättning under ett nytt försäkringsår. Det finns sålunda inom dessa kassor åtskilliga hundratals medlemmar, som inte har arbete mer än tidvis under året men som uppstår långtidsersättningar från sin kassa. Det är mycket svårt att göra någonting åt dessa fall.

Man får inte heller i detta sammanhang glömma bort en tredje grupp av arbetslöshetskassor, nämligen industri- och byggnadsarbetarnas kassor, som har

fått kännning av den mycket hårda och snabba rationaliseringen inom industrien och byggnadsverksamheten. Det finns inom dessa områden exempel på att företagare avskedar personer, som de haft i sin tjänst under 15—20 år, bara med den upplysningen att vederbörande är permitterade och att lämpligt arbete icke kan beredas dem. De som på detta sätt blir strukturutrationaliserade är vanligen sådana som inte längre hinner med i arbetet. Det fordras nämligen för närvarande inom industrien och byggnadsverksamheten topprestationer för att man skall kunna få behålla sitt arbete. Ofta har de utrationaliserade både tio och femton år kvar till pensionsåldern.

Här får således medlemmarna finna sig i att de betalar för sina kamrater. Det är här fråga om en inbördes solidaritet mellan medlemmarna. Man kan verkligen fråga sig om detta är uppgifter som bör åvila medlemmarna själva eller om det ändå inte är uppgifter som bör åvila samhället. Jag har tolkat detta anslag så, att man även i sådana här fall skulle kunna utnyttja dessa 10 miljoner kronor för att ge de långvarigt utrationaliserade arbetslösa hjälp.

Jag vet inte om detta varit tillräckligt upplysande för herr Gustafsson i Skellefteå. Han bör väl i varje fall vara medveten om att vi från samhällets sida inte kan ställa oss likgiltiga inför sådana här fall. Vi måste i stället hjälpa till.

Nu kan man kanske säga, att det borde vara arbetsmarknadsmyndigheternas sak att genom omskolning, utbildning och rehabilitering lösa dessa problem och försöka hitta lämpliga arbeten. Många gånger är det dock inte lätt att finna de lämpliga arbetena. Ofta behöver man ha längre tid på sig för att människorna skall hinna vänja sig vid sin situation. Man måste omskola sig, utbilda sig och kanske flytta till en ny ort för att skaffa sig nya utkomstmöjligheter. Vi konstaterar helt enkelt att vår arbetslöshetsförsäkring behöver förstär-

Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor

kas på olika punkter. Det är väl framför allt detta det är fråga om när vi talar om dessa 10 milj. kronor. Det är en solidaritetshandling från samhällsmedborgarnas sida gentemot dessa som i dagens situation blir utrationaliserade och har svårigheter att finna lämpligt arbete, därför att arbetsgivarna inte längre vill anställa dem i ordinarie sysselsättningar. Det blir samhällets sak att försöka klara dessa uppgifter.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag vill till herr Kellgren säga, att jag inte är likgiltig för de människor som friställs och blir utan arbete. Det är inte detta det är fråga om. Frågan är om detta extra anslag till arbetslöshetskassorna verkligen behövs. Vi brukar ju ändå här i kammaren vilja ha någon uppfattning om behovet innan vi anslår pengar.

Jag frågade vilka kassor det var som nu hade det så dåligt ställt att de skulle behöva extra bidrag. Herr Kellgren har nämnt fyra stycken — lantarbetarna, skogs- och flottningsarbetarna, textilarbetarna och byggnadsarbetarna.

Jag har här en uppgift om arbetslöshetskassornas verksamhet för försäkringsåret 1958/59. Här finns också uppgifter om vilka fonder de hade den 31 augusti 1959. Det kan vara anledning att titta efter hur de kassor som herr Kellgren åberopade har det ställt.

Vi kan börja med lantarbetarna. De hade en fond på 4 176 734 kronor. Detta är mer än de utbetalade i understöd under 1958/1959, det år man hade det högsta understödet. Om de alltså inte har några inkomster under ett år så räcker fonden i alla fall. Jämför man utgifter och inkomster under året 1958/59 visar det sig, att det egentligen inte uppstod någon brist utan att det gick ganska jämnt upp. Detta betyder att denna fond var fullt tillräcklig.

Skogs- och flottningsarbetarförbundet har en fond på 6 617 864 kronor. Det är i det närmaste lika mycket som man utbetalar i understöd under ett år. Textilarbetarna, som herr Kellgren uppehöll sig så länge vid, har en fond på 12 484 208 kronor, vilket i det närmaste motsvarar allt vad man betalar ut under tre år, om arbetslösheten är lika stor som under 1958/59.

Sedan går jag till byggnadsarbetarna. Jag tycker nog att det är underligt att dessa skall åberopas i detta sammanhang såsom särskilt behövande. Jag tror att herr Kellgren har svårt att få oss att tro på detta. Där hade man, herr Kellgren, i augusti en fond på 34 milj. kronor! Jag tror således inte att det där finns något särskilt stort behov av pengar från dessa 10 milj. kronor.

Jag vill påstå, att de kassor som herr Kellgren räknade upp inte har det så särskilt dåligt ställt att vi behöver anslå ytterligare 10 milj. kronor för att rädda dem ur en ekonomisk kris. Min fråga hur mycket som gått åt av de 10 milj. kronor vi anslog i höstas är fortfarande obesvarad. Är alltsammans kvar och finns det fortfarande inga regler utarbetade för hur dessa pengar skall användas? Ni måste då rimligtvis medge, att dessa krav på anslag är fullkomligt obefogade.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag tycker att jag inte haft någon anledning att inskrida i denna debatt tidigare i dag, eftersom det varit synnerligen milda tongångar — med undantag av herr Gustafssons i Skellefteå litet hårdare tonfall i hans senaste anförande. Till och med herr Cassel uppträdde som trädgårdsmästare och strödde — låt vara frostiga — blommor över socialpolitiken här i landet. När jag emellertid tar till orda är det för att besvara vissa frågor, som direkt ställts till mig.

Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor

Egentligen skulle jag kunna inskränka mig till att hänvisa till vad herr Kellgren tidigare sagt. Jag förstår väl att herr Gustafsson i Skellefteå såsom kommunalarbetare och tillhörande ett förbund med ringa arbetslöshet, inte har några särskilda bekymmer. Men han bor väl ändå inte så långt ifrån skogsarbetarna i Västerbotten, som ju har en helt annan känning av kastningarna i sysselsättningen på arbetsmarknaden. Han borde i så fall ha *någon* kontakt med dem. Det är inte så enkelt, herr Gustafsson, att man endast kan hänvisa till vissa existerande fonder. Man skall också se på vilka bidrag och vilken ersättningstid som finns inom de olika kassorna.

Vad dessa 10 miljoner tjänar till eller är avsedda att tjäna till är just att åstadkomma en utjämning mellan de olika kategorierna, mellan herr Gustafssons kommunalarbetare exempelvis och skogsarbetare, lantarbetare och andra som har relativt låga daghjälsbelopp och alltför begränsad ersättningstid. Det finns åtskilliga kassor i landet, som har en ersättningstid på endast 120 dagar. Avsikten med detta anslag är att man om möjligt skall komma upp till en ersättningstid av 156 dagar. Den tiden kan väl inte betraktas som för lång. Det är dessa och andra omständigheter som gör att vi har ansett att man bör ge ett handtag åt sådana kassor.

Nu har herr Gustafsson betvivlat att det finns något behov för de ändamål som herr Kellgren talade om i sitt anförande och som jag också ansåg föreliggande när propositionen skrevs. Faktiskt har fjorton arbetslöshetskassor hittills kommit in med ansökningar om bidrag. Av dessa har nio kassor begärt sammanlagt 7 650 000 kronor. De övriga kassorna har inte begärt något bestämt belopp i sina ansökningar. Frågan om särskilt stöd i denna första omgång kommer också att avgöras inom den allra närmaste tiden.

Sedan frågar herr Gustafsson vilka kassor som enligt min uppfattning befinner sig i ekonomiskt trångmål. Förmodligen kommer han då han får svar att sitta med sitt papper och sin statistik och avläsa hur stora fonderna är. Men han kan inte ur den statistiken utläsa hur mycket som går ut i daghjälp och inte heller ersättningstiden inom respektive kassa. Dessutom måste man vara klar över att kassorna enligt bestämmelserna måste ha vissa fonder. Bland de som har anhållit om hjälp befinner sig beklädnadsarbetarnas kassa, fabriksarbetarnas, handelsresandenas, hotell-, kafé- och restauranganställdas, lantarbetarnas, skogs- och flottningsarbetarnas, stenindustriarbetarnas, Sveriges teateranställdas, textilarbetarnas, tobaksarbetarnas och träindustriarbetarnas kassor. Om man tar hänsyn till alla dessa omständigheter och inte stirrar sig blind på fondernas storlek som herr Gustafsson här har gjort, så kommer man till en annan slutsats än den han har kommit till. För min del anser jag dessutom att om man snabbt skall kunna förbättra försäkringsersättningarna så är det nödvändigt med ytterligare insats av statsmedel. Även i en stigande konjunktur kan det som herr Kellgren påpekade förekomma arbetslöshet i ett visst fack vilket motiverar ett särskilt stöd. För övrigt finner jag i motsats till herr Gustafsson det helt naturligt om man i ett ljusare arbetsmarknadsläge lägger undan pengar så att kassorna kan stå redo att möta eventuella påfrestningar i framtiden. Det är i och för sig inget fel.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Socialministern säger att det inte går att hänvisa till fondernas storlek. Men om man jämför fondernas storlek med de utbetalda understöden under det senaste året, om man dessutom vet att de berörda förbunden under 1958/59 med säkerhet hade större arbetslöshet än den de får

Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor

under det kommande budgetåret och konstaterar att fonderna i allmänhet mycket väl räcker under ett år även om förbunden inte har någon som helst inkomst, kommer man nog fram till att de 10 miljonerna måste ha kommit till av någon annan anledning än den att behovet var så stort.

Socialministern räknade upp en rad kassor som hade begärt understöd. Men detta att kassorna har ansökt säger ingenting om behovet av stöd hos dessa kassor. Socialministern började med att nämna beklädnadsarbetarförbundet. Det har en fond på 8 717 900 kronor och utbetalade 5,7 miljoner i understöd under budgetåret 1958/59. Deras fonder räcker alltså drygt ett år även om de inte skulle få några inkomster. I själva verket motsvarade inkomsterna under förra året ungefär utgifterna. Under 1958/59 behövde de alltså inte anlita fonderna. Jag har svårt att förstå vad dessa fonder skall tjäna till om de inte skall användas just när det råkat bli större arbetslöshet än vanligt och kassornas inkomster inte räcker till. Jag kan inte hjälpa att jag fortfarande måste säga att det inte har framkommit någonting som styrker att det är nödvändigt att anslå 10 miljoner, när vi nu har 10 miljoner i reserv för detta ändamål. Det har inte framkommit något skäl för detta.

Herr **KELLGREN** (s):

Herr talman! När jag nämnde byggnadsarbetarnas kassa var det inte därför att jag ansåg att de befinner sig i något ekonomiskt nödläge utan därför att byggnadsverksamheten är ett område där rationaliseringen går mycket kraftigt fram med risk att det blir många överåriga utrationaliserade byggnadsarbetare som kommer att belastas kassan och i övrigt erbjuda problem för arbetsmarknadspolitiken.

Vad herr Gustafsson rekommenderar är ett alldeles strikt genomförande av fördelningsprincipen inom arbetslös-

hetsförsäkringen. Det är vad det innebär om man på det sätt han menar skall utnyttja fondernas medel helt och hållet.

Detta för mig över till ett mera principiellt resonemang, som jag skulle vilja ta upp med herr Gustafsson, om vem som skall ha ansvaret för att de arbetslösa får ekonomisk kompensation vid arbetslöshet. Kan det vara en riktig fördelning att enbart de försäkrade själva och staten skall se till att de får ekonomisk ersättning vid arbetslöshet? Det finns ytterligare en part, som inte är med i arbetslöshetsförsäkringen i Sverige men väl i vissa andra länder, nämligen företagarna själva. Vi måste vara på det klara med att arbetslöshetsförsäkringen som sådan är en mycket god hjälp åt företagarna. I Amerika fördelas kostnaderna för arbetslöshetsförsäkringen mellan de anställda och arbetsgivarna, och man tillämpar rent av ett system som innebär att en företagare som kan ge sina anställda en uttålig sysselsättning har mindre utgifter för arbetslöshetsförsäkringen än en företagare som ofta permitterar sina anställda och tar in dem och släpper ut dem ur produktionen.

Jag är för egen del mycket intresserad av att diskutera någon sådan form för finansiering av arbetslöshetsförsäkringen. I sista hand är det ändå produktionen som skall betala den, och i dag åvilar sålunda egentligen en produktionskostnad samhället och de försäkrade, vilken rätteligen borde fördelas också på dem som anställer arbetskraft. Jag tycker att herr Gustafsson närmast borde vara tacksam för att statsmakterna är beredda att åta sig dessa ökade utgifter och inte låter produktionen via företagarna betala en del av arbetslöshetsförsäkringen.

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! Herr Kellgren berörde här ett mycket intressant problem, som vi för övrigt inom vår grupp diskutere-

Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade

rat ganska ingående. Problemet gäller vilken eller vilka som skall göras ansvariga för kostnaderna för uppehållet till de arbetslösa och deras familjer. Särskilt nu när de borgerliga inte ens drar sig för att attackera de möjligheter som de arbetslösa nu har att få sitt uppehälle under en arbetslöshetsperiod tror jag att man i första hand inom arbetarrörelsen måste aktualisera frågan att göra arbetsgivarna och företagen ansvariga för de arbetslösas och deras familjers uppehälle. Det är nu ganska bekvämt för ett företag eller en arbetsgivare att genomföra rationaliseringar eller andra förändringar i driften som kan medföra att man ställer arbetare utan arbete. Det är bekvämt för dem, eftersom de vet att stat och kommun omedelbart står redo att svara för kostnaderna för arbetslösheten. Jag tror att vi härmed är inne på en sak, som kanske kan leda till en omvärdering av frågan om vem som skall svara för kostnaderna i det här fallet. Rimligast vore ju — och det kanske skulle minska benägenheten hos arbetsgivarna att som det så modernt heter friställa arbetarna — att man gör arbetsgivarna ansvariga för kostnaderna i första hand och staten i andra hand.

Det kan inte vara någon tillfredsställande ordning när å ena sidan arbetsgivarna nu utan att behöva befara några som helst konsekvenser och enbart av profitintresse ställer arbetare utan arbete och å andra sidan deras politiska företrädare här i riksdagen attackerar statens möjligheter att sörja för de arbetslösa. Jag tror att herr Kellgren här har tagit upp ett problem till diskussion som man måste föra vidare inom fackföreningarna i syfte att i första hand göra arbetsgivarna ansvariga för de konsekvenser som arbetslöshetens offer kan råka ut för.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid

punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 56:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 12) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteeringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 108 ja och 102 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets förevarande hemställan.

Punkterna 57 och 58

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 59

Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade

Efter föredragning av punkten anförde:

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Utskottet har här med en positiv skrivning ansett sig kunna ställa på framtiden en mera generös bidragsgivning till s. k. skyddad och halvskyddad verksamhet för handikap-

Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade

pade. Utskottet säger att praktiska erfarenheter av sådan verksamhet saknas. Jag tror att det skulle vara intressant att skaffa sig sådana erfarenheter. Vi har ju från arbetsmarknadsmyndigheterna fått erfarenheter redovisade, som säger att många företagare nu begränsar sin insats till att gälla endast i företaget anställda, just av det skälet att statens stimulansbidrag är alltför ringa för att uppväga de kostnader som är förenade med skyddad eller halvskyddad sysselsättning när det gäller en produktionssvag arbetskraft. Arbetsvårdsexpeditionerna ute i landet har minsann erfarenheter av hur svårt det är att på denna väg bereda sysselsättning för den alltmer växande skara av arbetskraft som utan att kanske vara direkt rörelsehindrad ändå ställes åt sidan i dagens pressande produktionsprocess.

Om man ser på arbetslöshetsstatistiken i mitt eget län, finner man att nära hälften av de arbetslösa är i åldrarna över 50 år, alltså i de åldrar där man från arbetsmarknadsmyndigheternas sida har mycket svårt att placera om dessa friställda människor. I dessa åldrar har man svårare och svårare att kunna följa med i den mycket pressande arbetsprocess som nu pågår. Det är högst betänkligt att man inte på detta område kan påräkna någon utbyggnad av samhällets insatser för att stimulera företagarna till större medverkan. Endast en utbyggnad av den skyddande verksamhet som kommunerna bedriver kan inte inom överskådlig framtid tillgodose det stora behov som nu finnes. Arbetsmarknadsstyrelsen beräknar att inom de närmaste åren behövs det ett nyttillskott av omkring 12 000 platser för handikappad arbetskraft. För närvarande uppgår platsantalet till 100, och man behöver inte vara matematiker för att räkna ut de mycket små chanser som vi har med nuvarande statsbidragsbestämmelser att möta alla dessa hjälpbehövande människor.

Jag är övertygad om att vi i en nära framtid kommer att upptäcka, att vi här begått en stor underlåtenhetssynd. Då kommer bidragsbehovet att vara så ackumulerat, att kostnaderna kommer att bli mycket, mycket större. Vi kommer då att se de önskemål, som vi nu har framställt, som små och obetydliga.

Gallringen i de övre åldrarna inom arbetslivet blir allt hårdare ute bland företagen. Allt fler företag fordrar friskintyg vid anställning av arbetskraft. Det är svårare för den äldre och handikappade arbetskraften att få anställning, och själva produktionsprocessen ställer i dag allt hårdare krav på människorna. Fysiskt handikapp får allt större betydelse, och antalet fysiskt handikappade ökar, inte minst genom alla trafikolyckor. Gruppen synsvaga är stor, och de hörselsvaga hör också till dem som har allt svårare att klara konkurrensen med ungdomen på den öppna arbetsmarknaden.

Arbetsvårdsexpeditionerna gör utredningar och konstaterar, att de i många fall knappast kan göra någonting mera. Man konstaterar att hjälpbehovet är stort, men det är lång, lång väg till en verklig lösning av den arbetssökandes situation. Det gäller inte hjälpsökande i detta ords vanliga betydelse, utan det gäller människor som vill ha ett arbete och som behöver ha ett arbete för att klara sin utkomst.

Det är med stor tillfredsställelse jag har noterat civilministerns propå i årets statsverksproposition, att de statliga verken inom sig skall ordna sysselsättning åt anställda, som har blivit handikappade. Jag tror att det skulle vara mycket betydelsefullt, om man inom de statliga företagen kunde ordna skyddad och halvskyddad sysselsättning. Det räcker inte med de små resurser som kommunerna och landstingen har, det räcker inte med de träningsverkstäder vi har eller de få arbetsplatserna ute i industrien för att sätta alla de människor i arbete, som

Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade

kommer till våra arbetsvårdsexpeditioner och som där betraktas som ömmande fall.

I min hemstad friställdes för något år sedan en hel del människor från ett statligt företag, nämligen försvarsverkets ammunitionsfabrik. Ett hundratal av dessa har väl återanställts, men det återstår fortfarande ett tiotal friställda med arbetshinder, människor som arbetsförmedlingen efter mycket sökande har kunnat placera än här, än där. En del har gått igenom omskolningskurser, andra är placerade i skyddad verksamhet inom kommunen, och några kanske är sysselsatta med beredskapsarbeten. Men det är ingen avundsvärd situation för dessa människor, som inte vill något högre än att få ett arbete eller gå tillbaka till sin tidigare anställning.

Det skulle betyda mycket om t. ex. detta företag inrättade en avdelning för skyddad verksamhet, där dessa personer — och kanske flera andra — skulle kunna placeras, människor som ute på den öppna arbetsmarknaden inte har möjligheter att följa med i den numera alltmer pressande produktionsprocessen. Vi måste vara medvetna om att vad vi än kostar på för att hålla de handikappade i arbete så blir det ändå aldrig så dyrt för samhället som att låta dessa människor uppbära hjälp av olika slag, pensioner eller socialhjälp.

Herr talman! Jag har intet yrkande, men jag vill gärna understryka vad utskottet uttalar, nämligen att utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer bidragsgivningen och i sinom tid föreslår eventuella ändringar av bidragsreglerna. För min del kommer jag att uppmärksam följa Kungl. Maj:ts åtgöranden på detta område.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Vi har ju kommit in i sparsamhetens tidsålder, och det kan-

ske då inte är så populärt att yrka på sådant som betyder ökade utgifter för staten. Att man försöker spara på vissa områden är det väl i och för sig ingenting att säga om, men till den sparsamheten kan man väl ändå inte hänföra överflyttningen till kommunerna av nya kostnader för att man därigenom skall spara på de statliga utgifterna.

Även en annan sparsamhet kan jämföras med den snålhet, som bedrar visheten. På den punkt vi nu behandlar kan man väl ifrågasätta, om inte de statsbidrag, som har utgått till huvudmännen för den skyddade verksamheten eller till träningsverkstäder, har varit så låga, att kommunerna har tvekat när det gällt att bereda dessa partiellt arbetsföra arbetsmöjligheter och utkomst.

Enligt arbetsmarknadsstyrelsens uppgifter har vi för närvarande 12 000 partiellt arbetsföra, som inte kan beredas sysselsättning. Dessa 12 000 människor vill alltså genom arbetsinsatser bidra till sin egen försörjning men har ingen möjlighet härtill, om inte kommunerna skapar sådana möjligheter genom att bereda dem sysselsättning på skyddade verkstäder. Ur samhällsekonomisk synpunkt måste det vara en mycket stor fördel att dessa människor genom egna arbetsinsatser beredes möjligheter att bidra till sin försörjning, och för de partiellt arbetsföra själva måste det vara ett direkt livselixir.

Nu har departementschefen gått med på att bevilja bidrag för inrättande av verkstäder av detta slag och att ge deras huvudmän ersättning för verkstadshyran. Men det kan ifrågasättas om dessa åtgärder är tillräckliga för att stimulera kommunerna till att inrätta sådana verkstäder. Det är ytterst tveksamt om den stimulansen är tillräcklig. När vissa kommuner ute i landet inrättade skyddade verkstäder, så kostade det en hel del, och då sades det

Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade

att statsbidrag skulle utgå med 50 procent av lönerna till föreståndare och arbetsledare. Men i dag är statsbidraget inte 50 procent, utan det är nere i 45 och i vissa fall 40 procent. I den motion jag varit med om att väcka i denna kammare har vi yrkat att nämnda statsbidrag till löner åt föreståndare och arbetsledare skall utgå med 50 procent, och vidare har vi yrkat att statsbidrag skall utgå till läkare.

I likhet med den föregående ärade talaren skall jag emellertid avstå från att här ställa något yrkande. Jag uttrycker bara förhoppningen att den socialpolitiska kommittén skall komma till den slutsatsen — något som jag också tror att utvecklingen själv kommer att visa — att det nuvarande statliga stödet är helt otillräckligt för att kunna bereda de partiellt arbetsföra arbete och utkomstmöjligheter. Jag hoppas som sagt att nämnda kommitté i sitt utlåtande kommer fram till sådana förslag, som ger kommunerna möjligheter att inrätta skyddade verkstäder och därmed bereda de partiellt arbetsföra arbete och utkomstmöjligheter.

Herr **BENGTSSON** i Landskrona (s):

Herr talman! Det har redan ordats ganska mycket i dessa frågor, och det borde kanske inte vara så mycket att tillägga — särskilt som vi har haft nöjet att i årets statsverksproposition konstatera att vissa förbättringar föreslagits. Detta hälsar vi givetvis med tillfredsställelse. Men med hänsyn till den stora platsbristen vid verkstäderna — som också har påtalats tidigare här — måste man ändå fråga sig om inte ytterligare krafttag skulle kunna tagas. För närvarande står 3 000 platser vid olika verkstäder till de handikappades förfogande, men ändå föreligger en brist på över 12 000 platser. Antalet sökande till arbeten vid dylika verkstäder tycks också ständigt öka.

Det är i första hand kommunerna

som fått ta på sig denna verksamhet. Vid 1950 års riksdag beslöts som sagt att statsbidrag skulle utgå med 50 procent av lönerna till föreståndare och arbetsledare vid dessa verkstäder. Men det visade sig att de medel som anslogs inte räckte till detta och därför blev statsbidraget i själva verket bara mellan 40 och 42 procent av nämnda lönekostnader. Sedan blev det en ändring, som gjorde att bidraget till dessa löner nu bara uppgår till 40 procent. Arbetsmarknadsstyrelsen har velat höja bidraget till 50 procent, och jag tror att en sådan höjning skulle verksamt bidra till att öka intresset från framför allt kommunerna att i större utsträckning sätta i gång verkstäder av detta slag. Men de kommuner där man redan bedriver sådan verksamhet har satsat mycket stora summor för ändamålet, och när andra kommuner, som tänkt starta en liknande verksamhet, ser hur mycket pengar det faktiskt rör sig om, så drar de sig i det längsta. Det gör att dessa människor med olika sorters handikapp inte bereds möjligheter att göra den produktiva insats, som de så gärna vill göra. Det är givetvis av allra största betydelse för dem att de kan inlemmas i produktionslivet via dessa verkstäder. Det hade varit av stor betydelse inte bara för dem själva utan för hela deras omgivning. Vi skall inte heller bortse från den nationalekonomiska betydelsen av att få så många armar som möjligt i verksamhet i vårt produktionsliv.

Nu förstår jag att det är fullständigt meningslöst att här ställa något yrkande, eftersom utskottet är helt enigt. Men jag skulle vilja rikta en varm vädjan till socialministern att till nästa år försöka tillskjuta ytterligare medel för detta ändamål.

Jag har inga siffror tillgängliga för denna verksamhet i min egen hemkommun som rör fjolåret annat än preliminära sådana och därför vill jag inte anföra dem. Jag vet emellertid att kommunen satsat stora summor på denna

Bidrag till de blindas förening

verksamhet, och det börjar stå strid om, huruvida man från kommunens sida skall lägga ner så stora summor som det här är fråga om. Jag hoppas därför att statsmakterna framdeles kommer att tillskjuta större summor än de för närvarande gör så att vi kan få bättre fart på denna verksamhet till gagn för såväl de handikappade som samhället i stort.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Det är inte fråga om annat än att det hade varit önskvärt att tillgodose alla de önskemål som framkommit i de tre sista talarnas anföran- den. Det nu föreslagna anslaget är ändå ett steg i rätt riktning. Det är ju på många områden som vi inte kan omedelbart genomföra allt vi skulle önska, och det gäller även detta område.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 60 och 61

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 62

Bidrag till de blindas förening

Sedan punkten föredragits, anförde

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Representanter från fyra partier i både första och andra kammaren har begärt en höjning av anslaget till de blindas med 35 000 kronor. Vi är fullt medvetna om att den uppräkning med 30 000 som gjorts i år är något att vara tacksam för, men det är inte realistiskt att tro att man genom att avslå vår begäran om ytterligare 35 000 skall kunna komma ifrån denna summa. Verksamheten dikteras av ett behov, som inte kan tillbakavisas av aldrig så avfärdande deklARATIONER ifrån riksdag och utskott. Något nytt håller

på att inträffa på blindfronten just nu. Vi får inte räkna med att klara detta med en liten höjning av de anslag, som vi har vant oss vid att ge till de blindas. Det uppträder nämligen en blindhet i de vuxna åldrarna i en utsträckning, som man tidigare inte varit med om. Medan blindheten bland de nyfödda minskar, ökar blindheten hos vuxna människor särskilt bland de sockersjuka. Varenda ledamot i riksdagen har säkerligen kontakt med detta problem. Vi ser att antalet medlemmar i blindföreningarna ökar överallt, och de ökar med sådana som i vuxen ålder blivit blindas och har fått blindheten som en komplikation av sockersjuka. De medicinska framstegen låter de sockersjuka bli äldre. Frånsidan av dessa framsteg är, att de sockersjuka efter lång sjukdomstid kan få komplikationer, av vilka den värsta är just blindheten.

Man kan i dag inte vänta, att kammarna skall fatta något annat beslut än vad man har gjort i utskottet, men jag skulle vilja att nästa gång departementet tar ställning till anslaget man inte bara visar sin välvilja genom en liten anslagshöjning, utan uppmärksammar att det kommit till någonting nytt. Vi kan inte utan hjälp från dem som drabbats av ödet att mista synen klara verksamheten ibland dem. Med deras medverkan kan man begränsa både pengar och anordningar för övrigt, för de vuxna blindas.

Man har utökat verksamheten vid blindskolorna både i Växjö och i Kristinehamn, och vi kommer att få anpassningskurser för nyblinda vuxna människor här och var i landet. Jag är alltså medveten om att det inte är endast på den här punkten som man befattar sig med åtgärder för de blindas. Alla här i kammaren, som i samband med motionen fick kontakt med de blindas organisation fick den uppfattningen att en höjning av anslaget skulle vara riktigt använda pengar. Vi begärde höjningen inte för att fjäska för en grupp, utan

Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken

för att vi helt enkelt inte kommer ifrån utgiften. Antingen får organisationen skuldsätta sig i dag och betala under kommande år eller också får man skaffa pengar på annat sätt. Jag hoppas att detta skall lyckas. Vi kommer i alla händelser att få bevilja ytterligare medel senare, även om vi i dag avslår motionen.

Jag ställer inte något yrkande utan vill bara lägga särskilt regeringen detta på minnet. Kanske man inte sett problemet i hela dess vidd. Det är stort.

Herrar *Lothigius* (h), *Gustafsson* i Borås (fp) och *Nihlfors* (fp) instämde häri.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 63—66

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 67***Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken**

Kungl. Maj:t hade (punkt 99, s. 230) föreslagit riksdagen att till Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 280 000 kronor.

I en inom andra kammaren av herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå väckt motion (II: 430) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att dels medge riksbanken rätt att påföra bosättningslåntagare en förvaltningsavgift av 6 kronor per år som lånet enligt överenskomme skulle vara utstående, dels ock till Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 430 till Statens bosättningslån: Ersättning åt

riksbanken för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 280 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobs-son*, *Edström*, *Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl* och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen II: 430

a) medge riksbanken rätt att påföra bosättningslåntagare förvaltningsavgift enligt av reservanterna förordade grunder;

b) avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Här är det fråga om ersättning till riksbanken för att den sköter statens bosättningslån.

Vi reservanter har ansett att detta är en sak som skall sköta sig själv. På många andra områden betalar ju låntagarna själva lånekostnaderna. Jag tänker t. ex. på jordbrukets område, där hypoteksföreningarna uppbär en förvaltningsavgift.

Det är mycket blygsamma avgifter det här gäller — ett par kronor för varje lån. Vi skulle genom att bifalla reservationen på denna punkt få bort ett anslag på 280 000 kronor, som inte har någon betydelse.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr *Boman* m. fl.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Senast förra året behandlade vi en motion av enahanda innehåll och avvisade den. Jag ber att få hänvisa till vad utskottet anfört och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid

Socialförsäkringens administrationsnämnd m. m.

punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 67:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 13) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 79 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 68—86

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 87***Socialförsäkringens administrationsnämnd m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 124, s. 286 och 287) föreslagit riksdagen att till Socialförsäkringens administrationsnämnd m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

I den vid punkten 17 nämnda motionen II: 436 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte

avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1960/61 till Socialförsäkringens administrationsnämnd m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 436, såvitt nu vore i fråga, till Socialförsäkringens administrationsnämnd m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman* och *Ivar Johansson*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Sundin*, *Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl*, *Svensson* i Stenkyrka och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel*, *Hansson* i Skegrie och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 436, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förvarande förslag.

Efter punktens föredragning anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Denna punkt gäller anslaget till socialförsäkringens administrationsnämnd, en nämnd som egentligen kom till för att handlägga frågor rörande förberedelser för tilläggs pensioneringen.

Nu behövs inte något anslag för att klara dessa förberedelsearbeten. De är redan genomförda, och i den mån så inte är fallet, täckes kostnaderna av försäkringens egna administrationsmedel. Vad som kan vara kvar för denna nämnd att fullgöra är enligt vår mening ett vanligt utredningsuppdrag. Då anser vi inte, att det skall finnas särskilt anslag för ändamålet utan att det skall bakas in i det vanliga kommittéanslaget och i möjligaste mån beredas plats där.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Vi skulle kunna säga, att här finns delade meningar i en bokfö-

Bidrag till utlandssvenskarnas förening

ringsfråga. Reservanterna har inte ifrågasatt att denna nämnd inte skall få verka men tyckt, att kostnaderna för dess verksamhet skall bestridas på annat sätt än via ett särskilt anslag.

Nu tycker inte utskottsmajoriteten som reservanterna. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 88—90

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 91***Bidrag till utlandssvenskarnas förening**

Kungl. Maj:t hade (punkt 128, s. 289 och 290) föreslagit riksdagen att till Bidrag till utlandssvenskarnas förening för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Boheman m. fl.* (I: 151) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson i Linköping m. fl.* (II: 183), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att statsbidraget till utlandssvenskarnas förening för budgetåret 1960/61 upptoges till samma belopp som för innevarande budgetår eller med 50 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 151 och II: 183 till Bidrag till utlandssvenskarnas förening för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Edström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* och herr *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt

med bifall till motionerna I: 151 och II: 183 till Bidrag till utlandssvenskarnas förening för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 50 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **CASSEL** (h):

Herr talman! På denna enda punkt har jag tillåtit mig att avge en reservation, som förutsätter ett högre anslag än det som departementschefen har föreslagit.

Det gäller här anslag till utlandssvenskarnas förening. Jag vet mycket väl, att besparingsutredningen har tagit initiativet till slopandet av anslaget till utlandssvenskarnas förening. Det uppgick till 50 000 kronor. Nu har från departementets sida föreslagits att det skall sänkas till 25 000 kronor, och det har utskottsmajoriteten gått med på. Det lär vara meningen, att anslaget nästa år skall helt och hållet försvinna.

Vad är det då som gjort, att jag velat gå med på ett bibehållet anslag på 50 000 kronor? Jo, det är helt enkelt det förhållandet att jag inte tror det vara någon god statsekonomi att ta bort anslaget till denna förening. Om vi söker se litet in i framtiden, måste vi göra klart för oss, att allt flera svenskar blir utlandssvenskar. Det kommer att bli allt mera vanligt, att svensk ungdom under lång tid av sitt liv arbetar utomlands. Det är nödvändigt för att vi skall kunna göra oss gällande på de stora marknader som nu öppnar sig, att det finns människor som kan syssla med försäljning, service och annat. Det är också nödvändigt, om vi skall kunna göra någonting för att hjälpa de länder, som nu ligger efter i utvecklingen, att svenskar är ute i arbetet på alla marknader, är ute på olika kontinenter och i alla länder och hjälper till.

Därför tror jag att utlandssvenskarna blir allt flera. I och med det blir det också allt viktigare för oss här hemma att hålla kontakt med dem. Det duger

inte att de liksom lämnar den svenska kulturkretsen och lämnar oss helt och hållet. Vi skall vara angelägna om att hålla fast dem som svenskar och svenska medborgare, som en gång kommer att återvända hem efter att ha gjort en för det svenska folkhushållet säkerligen ytterligt viktig insats ute i främmande länder.

Eftersom jag tror att dessa strävanden i framtiden kommer att bli en ganska stor angelägenhet, tror jag också att man kommer att finna det nödvändigt att inrätta något organ med en eller annan tjänsteman, som får till uppgift att just hålla kontakt med utlandssvenskarna. Men då är vi snart inne på frågan om statliga organ för detta ändamål. Det torde då vara mycket mera ekonomiskt, mycket lättare och mera praktiskt att behålla den förening vi har, som är inarbetad och som är utlands-svenskarnas egen förening, låta den verka och ge den de relativt blygsamma bidrag som den kan behöva för att sköta sitt arbete.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som här avgivits av herr Edström m. fl.

Herr AKERSTRÖM (s):

Herr talman! När regeringen prövat besparingsutredningens olika förslag, har den kommit fram till att man på någon punkt bör ta hänsyn till dess uppfattning. Regeringen har då valt att gå kompromissens väg och inte helt följt utredningsförslaget. Man kan samtidigt erinra om att i besparingsutredningens skrivning finns något som antyder, att det inte är alldeles uteslutet att denna verksamhet skulle kunna erhålla vissa medel via något annat anslag, som utgår från annan huvudtitel.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid

Tullverket: Anskaffning av viss materiel
punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 92 och 93

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 94

Lades till handlingarna.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Utgifter under riksstatens sjunde huvudtitel

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—32

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33

Tullverket: Anskaffning av viss materiel

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under sjunde huvudtiteln (punkt 38, s. 81 och 82 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att till Tullverket: Anskaffning av viss materiel för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Wedén* väckt motion (II: 451), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Tullverket: Anskaffning av viss materiel för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen

Tullverket: Anskaffning av viss materiel

mätte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 451, till Tullverket: Anskaffning av viss materiel för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman* och *Ivar Johansson*, fröken *Andersson* samt herrar *Jacobsson*, *Sundin*, *Lundström*, *Malmborg*, *Staxäng*, *Ståhl*, *Svensson* i Stenkyrka, *Nihlfors*, *Heckscher*, *Bohman* och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen mätte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 451, till Tullverket: Anskaffning av viss materiel för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Vid denna punkt, som gäller anskaffning av viss materiel för tullverket, föreligger en reservation. Reservanterna anser att anslaget för materielanskaffning — det rör sig i första hand om båtbyggen för tullverket — borde kunna minskas rätt avsevärt för nästa budgetår. Kungl. Maj:t har föreslagit 500 000 kronor i reservationsanslag, medan reservanterna stannat vid 100 000 kronor — alltså en besparing på 400 000 kronor för nästa budgetår.

Anledningen till att reservanterna så radikalt ansett sig kunna gå in för ett lägre anslag är, att genom medel som ställts till förfogande från det av arbetsmarknadsstyrelsen för sysselsättningsfrämjande åtgärder disponerade anslaget under innevarande budgetår, har tullverket kunnat lägga ut beställningar på två båtar, varav en nybyggnad, utöver de nyanskaffningar som ursprungligen planerats. Den eftersläpning som även reservanterna är på det klara med föreligger inom tullverket vad gäller båtbyggnaderna — tullverkets båtar är mycket gamla — har allt-

så härigenom kunnat hämtas in. I det läget har reservanterna, med den besparingspolitik de samlat sig kring ansett sig kunna förorda ett lägre anslag för nästa budgetår. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är självfallet en avvägningsfråga, hur mycket man anser sig böra satsa på förnyelse av tullverkets materiel och i vilket skick man bedömer att den nuvarande materielen befinner sig. Vi har inom utskottsmajoriteten inte ansett oss kunna gå längre än den nedprutning med 140 000 kronor, som redan ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag innebär, ty skall tullverket kunna sköta sina bevakningsuppgifter, måste tullverket hänga med i utvecklingen vad gäller båtbestånd o. d. Det är motiveringen för att vi tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm berörde tullverkets arbetsuppgifter. Jag har en känsla av att dessa är på väg att ändra struktur på grund av utvecklingen mot sjustatsmarknaden och det nordiska samarbetet även inom tullväsendet. Jag vill påpeka att en tidning i dag ganska utförligt kommenterar det rationaliseringsarbete som förekommer inom tullverket. Det gäller visserligen främst rationaliseringar på personalsidan, men i det sammanhanget kan man också erinra om att statsrevisorerna tidigare varit inne på tanken, att besparingar borde kunna göras i fråga om kustbevakningen, och det är just på kustbevakningsområdet som denna fråga om fartygsbyggen är aktuell. Här finns alltså ytterligare en anledning, menar jag, till att man skall stödja reservationen och ställa sig något mera avvaktande i fråga om utbyggnaden och förnyelsen av fartygsbeståndet.

Ersättning till städerna för mistad tolag

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 34—50

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 51***Ersättning till städerna för mistad tolag**

Kungl. Maj:t hade (punkt 58, s. 102) föreslagit riksdagen att till Ersättning till städerna för mistad tolag för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 32 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 254) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 313), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts under förevarande punkt framställda anslagsäskande.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 254 och II: 313, till Ersättning till städerna för mistad tolag för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 32 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Johansson, Sundin, Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 254 och II: 313, avslå Kungl. Maj:ts förslag om ett förslagsanslag av 32 000 000 kronor till Ersättning till städerna för mistad tolag.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Denna fråga om tolagsersättningen är ingen ny fråga för riksdagen. Den har diskuterats vid åtskilliga tillfällen tidigare. Med hänsyn till den statsfinansiella situationen för närvarande har yrkats, att denna ersättning skulle upphöra att utgå. Det rör sig

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det kan vara riktigt som herr Nihlfors säger, att tullverkets uppgifter kommer att förändras i samband med sjustatsmarknaden och det nordiska samarbetet. Tullsamarbetet med Norge och Finland har redan medfört en nedskärning av personalorganisationen, men detta är ju en sak som inte har med denna fråga att göra. Här gäller det materielanskaffning för huvudsakligen kustbevakningen. Det är väl ändå litet för tidigt att då, som herr Nihlfors gör, föreslå ändringar i tullverkets materielanskaffning med hänvisning till sjustatssamarbetet, innan detta börjat och innan ens riksdagen beslutat godkänna förslaget.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nihlfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 33:o) i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 106 ja och 108 nej.

Ersättning till städerna för mistad tolag

om ett belopp på inte mindre än 32 miljoner kronor.

Utskottet säger att 1955 års stadsutredning sysslar med frågan om en avveckling av denna ersättning. Frågan är som sagt ganska gammal. Ersättning lär ha utgått sedan 1600-talet. Frågan kan måhända ses ur rent rättslig synpunkt, och det är kanske det som har avhållit utskottet från ett tillstyrkande.

Jag minns emellertid att riksdagen i fjol tog bort ersättningen för indragna brännvinsförsäljningsmedel efter en utredning som finansdepartementet hade verkställt. Det visade sig att det inte blev några förvecklingar av det. Jag utgår ifrån att situationen i denna fråga måste vara ungefär enahanda.

Jag yrkar därför bifall till reservationen på denna punkt.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Denna fråga om avveckling av tolagsersättningen till vissa städer är kanske inte så enkel, som motionärerna och herr Svensson i Stenkyrka försöker göra gällande. Tolagsersättningen grundar sig ursprungligen på ett avtal mellan staten och städerna, enligt vilket vissa stapelstäder fick ersättning för att de tidigare hade haft rättighet att uppta vissa tilläggstullavgifter, vilken rätt de miste någon gång på 1800-talet.

Vi har inom statsutskottet menat, att man bör klara ut denna fråga litet närmare, innan man ger sig in på en avveckling. Rättsfrågorna i detta sammanhang är inte utredda. Det pågår en utredning, 1955 års stadsutredning, som har till uppgift att undersöka bl. a. spörsmålet om en avveckling av tolagsersättningen.

Av berättelsen över utredningen för i år framgår, att den har fortskridit med sitt arbete så långt att den för närvarande överväger ett utkast beträffande principerna för en avveckling.

Det sägs i motionen att den enda motprestation, som städerna nu direkt kan anses göra gentemot staten för denna ersättning, skulle vara skyldigheten att hålla tullhus. Men det finns också en del indirekta åligganden för städerna i detta sammanhang, som jag tror att man även bör ha i minnet, och det är att städerna har skyldighet att ombesörja domstolsväsende och rättsväsende. Nu kan det invändas, att dessa åligganden har även andra städer än stapelstäderna, som nu har tolagsersättning. Även om detta är riktigt grundar sig dessa åligganden, som jag sade inledningsvis, på ett avtal, och vi anser att staten inte utan vidare skall bryta ett sådant avtal utan bör avvakta den utredning som nu sysslar med denna fråga.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Stenkyrka begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 51:o) i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-pro-

Skatteersättning till kommunerna

positionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 52 och 53

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 54**Skatteersättning till kommunerna**

Kungl. Maj:t hade (punkt 61, s. 104—112) föreslagit riksdagen att till Skatteersättning till kommunerna för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 595 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 256) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 315), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte 1) uttala, att staten väsentligt borde minska sina anspråk på sådana kommunala insatser som medförde utgifter för kommunerna samt vidtaga de organisatoriska och övriga förändringar vilka kunde vidga möjligheterna till återhållsamhet i den kommunala förvaltningen; 2) uttala, att en omprövning av de statliga myndigheternas direktiv och anvisningar borde ske så att större rörelsefrihet lämnades åt kommunerna; 3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta företaga en allsidig utredning rörande ansvars- och kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna samt rörande behovet och lämpligheten att i fortsättningen medels stimulansbidrag förmå kommunerna att vidtaga åtgärder som från kommunernas synpunkt inte tedde sig som oundgängligen nödvändiga; 4) besluta, att reduktionen av skatteersättningen till kommunerna skulle ske i enlighet med besparingsutredningens förslag, dock med den ändringen att 1959 års utdebiteringssatser skulle vara avgörande för skatteersättningens storlek; samt 5) besluta, att till Skatteersättning till

kommunerna för budgetåret 1960/61 skulle anvisas ett förslagsanslag av 547 000 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 363) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 452), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte 1. a) besluta fastställa nya grunder för skatteersättningen till kommunerna i anledning av ortsavdragsreformen i enlighet med 1958 års besparingsutrednings förslag, varvid anknytning av bidraget skulle ske till de för år 1959 fastställda utdebiteringssatserna; b) besluta bemyndiga Kungl. Maj:t att i administrativ ordning utfärda de i anledning härav föranledda författningsbestämmelserna; samt 2. under sjunde huvudtiteln till Skatteersättning till kommunerna för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 544 miljoner kronor, innebärande en nedräkning av det av Kungl. Maj:t beräknade anslagsbeloppet med 51 miljoner kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* väckt motion (II: 5), i vilken hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag snarast i syfte att förbättra primärkommunernas och landstingens ekonomiska situation, samt att även under åren 1961—1963 ge kommunerna full kompensation för inkomstbortfall i anledning av ortsavdragsreformen.

Utskottet hemställde

1. att motionerna I: 256 och II: 315 samt I: 363 och II: 452, i vad de avsåge fastställande av ändrade grunder för skatteersättningen till kommunerna i enlighet med 1958 års besparingsutrednings förslag men med anknytning till de för år 1959 fastställda utdebiteringssatserna, icke måtte av riksdagen bifallas;

2. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag

Skatteersättning till kommunerna

å motionerna I: 256 och II: 315 samt I: 363 och II: 452, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Skatteersättning till kommunerna för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 595 000 000 kronor;

3. att motionerna I: 256 och II: 315, i vad de icke behandlats under 1. och 2., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

4. att motionen II: 5 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson* samt herrar *Jacobsson*, *Lundström*, *Malmborg*, *Staxäng*, *Ståhl*, *Nihlfors*, *Heckscher* och *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort under 1.—3. hemställa

1. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 256 och II: 315 samt I: 363 och II: 452, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, dels besluta, att reduktionen av skatteersättningen till kommunerna skulle ske i enlighet med 1958 års besparingsutrednings förslag, varvid anknytning skulle ske till de för år 1959 fastställda utdebiteringssatserna, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda härav föranledda författningsbestämmelser;

2. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 256 och II: 315 samt med bifall till motionerna I: 363 och II: 452, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Skatteersättning till kommunerna för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 544 000 000 kronor;

3. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 256 och II: 315 i vad de icke behandlats under 1. och 2., i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförde.

Efter punktens föredragning anförde:

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Denna punkt gäller det gamla kära debattämnet skatteersättning till kommunerna. Den är alltså för

kammaren en gammal bekant, som blivit aktuell i år liksom tidigare år. Men det finns all anledning att uppehålla sig vid ämnet ändå, ty denna fråga är mycket stor rent finansiellt. 1957 års riksdag, som godkände reformen med de kommunala ortsavdragens ökning, godkände även en kompensation för kommunernas ökade kostnader. Det är denna kompensation som kallas skatteersättning till kommunerna.

Statsutskottet ställde sig redan från början relativt skeptiskt till det system som där infördes, ty systemet var så utformat, att det kunde medföra ökade statliga ersättningsbelopp utöver vad man någonsin kunde tänka sig i första omgången, om den kommunala utdebiteringen steg i snabbare takt än man då räknade med. Den kommunala utdebiteringens ökning har tyvärr blivit sådan, som de mest pessimistiska då trodde, nämligen mycket kraftig. Om man tittar på resultatet under de sista åren, visar det sig, att medan den genomsnittliga utdebiteringen år 1957 var 12 kronor 60 öre är den nu uppe i 14 kronor 63 öre — alltså mer än 2 kronors ökning. När systemet genomfördes räknade experterna med att den ökning, som kunde tolereras utan att man egentligen behövde riskera något i själva systemet, var högst 50 öre under den period det gällde.

Dessa öresbelopp eller små krontal i ökningsar på den kommunala sidan motsvaras av stora belopp på den statliga. Anslaget rör sig i år om 595 miljoner kronor. Reservanternas har ansett, att det finns anledning att nu ta fasta på den skepsis, som kom till uttryck från riksdagens och statsutskottets sida år 1957, och ändra själva systemet i det hänseendet att man knyter an till 1959 års utdebiteringssatser i stället för till 1957 års. Samtidigt bör skalan för bidragets successiva avveckling fram till år 1965 så förändras, att den bättre överensstämmer med det enhälliga förslag, som 1958 års besparingsutredning

Skatteersättning till kommunerna

lade fram. En sådan förändring skulle innebära, att vi för nästa budgetår kunde räkna med en minskning av de statliga utgifterna under denna anslagsbudget med 51 miljoner kronor och för budgetåret 1961/62 med 83 miljoner kronor ytterligare.

Det kan naturligtvis hävdas, att besparingsutredningens förslag väl numera är inaktuellt. Vi från oppositionssidan, som icke räknar med omsättningsskatten som något bestående, måste givetvis se frågan på annat sätt. Vi håller alltså fast vid besparingsutredningens förslag i detta hänseende.

Intressant är — särskilt när man konstaterar, att det bland reservanterna icke finns några representanter för centerpartiet — att man vid en granskning av remissvaren beträffande besparingsutredningens förslag finner, att detta vann anklang även hos RLF och Sveriges lantbruksförbund. De tillstyrkte detsamma, därför att detta förslag — som vi reservanter håller fast vid — icke innebär, att de sämst ställda kommunerna får någon minskning av det bidrag, som de erhåller från statsverket. De kommuner som har lägre skattekraft än 60 procent av medel-skattekraften kommer helt utanför bilden. Det tycker jag är en ganska väsentlig sak att här påpeka.

Från folkpartiets sida har vi i våra motioner, som lagts till grund för reservationen, särskilt betonat, att möjligheter finns att på annat sätt kompensera kommunerna efter den av oss föreslagna reformen på skatteersättningsområdet. Man kan nämligen åstadkomma en justering av schablonavdragen vid taxeringen till inkomstskatt, så att ökade inkomster tillförs kommunerna, vilka mer än väl skulle täcka de minskningar, som kommunerna skulle råka ut för genom den föreslagna ändringen av skatteersättningssystemet.

Slutligen, herr talman, vill jag — eftersom jag nämnde omsättningsskatten förut — fästa uppmärksamheten vid

att regeringssidan vid omsättningsskattens genomförande inte alls bekymrade sig om vilka verkningar den skulle få på kommunernas ekonomiska liv. Den har nämligen betytt och kommer att betyda avsevärt större ekonomiska besvärligheter än den ändring av skatteersättningssystemet som vi reservanter föreslagit.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Såsom den föregående talaren här framhöll är detta en fråga som återkommer varje riksdag, och därför är det rätt svårt att komma med några nya synpunkter. Jag vill dock göra en mycket kort rekapitulering av dels hur denna fråga kom upp och dels hur den sedan har utvecklats.

I samband med höjningen av de kommunala ortsavdragen skulle staten kompensera det därmed följande skatteunderlagsbortfallet för kommunerna genom att under vissa övergångsår lämna en skatteersättning till dessa. Denna ersättning är i princip så utformad, att staten inträder som skattebetalare i varje kommun och tillskjuter en viss del av skatteunderlaget. Under de år som nu gått, sedan staten lämnat denna skatteersättning till kommunerna, har det klart visat sig, att de ekonomiska kalkylerna inte har hållit. Den kommunala utdebiteringen påverkar direkt statens kostnader för compensationen. Varje ökning av utdebiteringen ökar därför också statens kostnader. En skattebetalare i kommunen har en viss möjlighet — även om den är ringa — att påverka dess utdebitering. För staten som skattebetalare i detta fall är denna möjlighet helt utesluten.

Det är tydligt att från början borde statens bidrag till kommunerna ha varit så utformat, att ersättningen knutits till utdebiteringssatsen för något visst

Skatteersättning till kommunerna

år. Vidare borde kommunerna ha anbefallits större sparsamhet, och för att möjliggöra detta borde staten ha minskat sina anspråk på kommunernas insatser. Så skedde tyvärr inte, när det nya systemet genomfördes. I den stora utredningens betänkande skymtar visserligen ett uttalande om nödvändigheten av att även kommunerna iakttog sparsamhet, men det hela var mycket vagt, och man hade inte under den tid utredningen pågick i samma utsträckning som nu klart för sig att man nödgades gå fram på sparsamhetens väg.

På grund härav och genom att man således inte band statens ersättning till kommunerna vid några sådana villkor har statens kostnader för ortsavdragsreformen blivit av en helt annan storleksordning än som ursprungligen beräknats. Statsutskottet var redan från början, såsom även den föregående talaren nämnde, på det klara med att det fanns risk för en sådan utveckling. I sitt av 1957 års riksdag godkända utlåtande förutsatte därför utskottet att därest det bleve fråga om en mer påtaglig ökning av de beräknade kostnaderna skulle en omprövning kunna ske. Detta uttalande upprepades vid kommande riksdagar. Sedermera har man försökt mjuka upp uttalandet, men jag måste till avdelningsordförandens beröm säga att han inte helt har släppt denna ståndpunkt den dag som i dag är.

Om nu inte riksdagen själv fullföljer denna sak, så är att märka att besparingsutredningen har, såsom påpekades i det föregående anförandet, tagit upp frågan. Utredningen förklarar att den förhållandevis starka, vid antagandet av reformen icke förutsedda ökningen av statsverkets utgifter aktualiserar den omprövning av grunderna för statsbidragen som förutsattes i statsutskottets vid 1957 års riksdag gjorda uttalande. Därför föreslår även utredningen enhälligt en omjustering av skalan, varigenom statsverkets ut-

gifter för återstoden av perioden, alltså åren 1961—1965, skulle vid 1959 års utdebiteringssatser oförändrade minskas med sammanlagt 286 miljoner kronor. Den föreslagna omkonstruktionen skulle vidare innebära att kommuner med mycket svag skattekraft icke skulle behöva vidkännas någon reduktion av skatteersättningen. Utredningen övervägde även att föreslå en bindning till skattesatsen för något visst år, men avstod därifrån.

Vi reservanter har anslutit oss till besparingsutredningens förslag om en justering av skalan. För att undvika att statsverkets kostnader på samma sätt som hittills blir allt större och väsentligt överskrider dem som från början beräknats har vi vidare föreslagit, att ersättningen skall knytas till en utdebiteringssats för ett visst år, i detta fall år 1959. Slutligen göres i reservationen — något som även skedde i en reservation förra året — i anslutning till en motion det uttalandet, att staten bör väsentligt minska sina anspråk på sådana kommunala insatser som medför ökade utgifter för kommunerna samt vidtaga organisatoriska och övriga förändringar som kan vidga möjligheterna till återhållsamhet i den kommunala förvaltningen.

Med dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som vid denna punkt avgivits av herr Boman m. fl.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Frågan om skatteersättningen till kommunerna är ju för tredje året en av de stora tvistefrågorna här i riksdagen. Jag skall inte nu dra fram alla argument som ligger till grund för utskottsmajoritetens ståndpunkt — de är redan väl kända. Men även reservanternas argument är kända. Det enda nya i dagens situation är att högern och folkpartiet har kunnat enas om en reservation; huruvida det innebär en

Skatteersättning till kommunerna

»rättning höger» eller något annat, skall jag inte yttra mig om.

Låt mig nu bara erinra om en sak. Redan när kommunförbunden yttrade sig över kommunalskatterevisiörens förslag sade man ifrån, att kommunerna inte kunde vidkännas detta inkomstbortfall genom slopandet av ortsavdragen utan att få kompensation från statsmakternas sida. Med de krav, som i vår tid ställes på kommunerna, var det lätt att förutse att kommunernas möjligheter att skära ned utgifterna skulle komma att vara små, för att inte säga obefintliga. Från kommunalt håll sade man också ifrån, att avvecklingskurvan var för brant, och man krävde betydligt längre avvecklingstid än vad utredningen föreslagit. När nu emellertid både Kungl. Maj:t och riksdagen i stort följt kommunalskatterevisiörens förslag, får man väl betrakta detta beslut som en kompromiss mellan de statliga och de kommunala intressena.

Kommunerna bör kunna lita på de statliga utfästelserna och de riktlinjer som angivits i de utfärdade författningsbestämmelserna. De utfästelser som här författningsenligt har getts, bör vara ett minimum när det gäller för kommunerna att övervinna de finansiella svårigheter som uppstår i anledning av 1957 års ortsavdragsreform.

Man skulle här kunna ställa följande fråga: Hur skall man kunna få fram en något så när hållbar långtidsplanering i kommunerna under detta ständiga hot om indragning av de statliga bidragen?

En sak som här behöver poängteras är, att reservanterna inte föreslår någon besparing. Herr Hansson i Skegrie var redan i förra ärendet inne på samma tema och sade, att när man skall göra besparingar skall man verkligen göra det. Här blir det ju bara en överflyttning från den ena skatteformen till den andra. Där hade herr Hansson rätt. Reservanternas linje innebär att flytta över en del statliga utgifter på

kommunerna. Man går här från den progressiva beskattningen till den proportiondella — den skatt som är hårdast för de små och medelstora inkomsttagarna. Jag skulle kanske kunna säga, att man minst måste komma upp till riksdagsmannens arvode för att inte kommunalskatten skall vara den som tynger mest. Detta innebär en omotiverad omfördelning av skattebördorna.

Jag kan också stödja mina påståenden på vad departementschefen framhåller på sidan 111 i propositionen. Han hänvisar först till proposition nr 162 vid 1959 års riksdag och framhåller, att regeringen var beredd att allvarligt pröva besparingsutredningens förslag i den mån dessa representerade verkliga besparingar och inte endast överflyttningar från en skatteform till en annan. Av den anledningen ansåg sig departementschefen redan då böra deklarerat, att han inte kunde finna det rimligt att reducera skatteersättningen till kommunerna och därmed tvinga fram kommunala utdebiteringshöjningar.

Finansministern framhåller vidare: »Som utgångspunkt i besparingsarbetet bör gälla, att av riksdagen gjorda åtaganden endast i yttersta nödfall borde bli föremål för omprövning.» Jag vågar påstå att finansministern har tacksägelse för vartenda ord i detta uttalande. Jag vet inte om det är riktigt som herr Hansson i Skegrie sade vid behandlingen av det förra ärendet, att det är tack vare centerpartiets motstånd som kanslihuset kunnat stå emot frestelsen att övervältra bördor på kommunerna. Departementschefens uttalande här säger ju någonting helt annat.

Låt mig till sist ta upp ett par uttalanden, som reservanterna stöder sig på. Herr Nihlfors var också inne på dem. Det ena är det uttalande som på förslag av statsutskottet gjordes av 1957 års riksdag, att om en påtaglig ökning av de beräknade kostnaderna skulle

Skatteersättning till kommunerna

uppträda till följd av en ökning av den kommunala utdebiteringen, då skulle en omprövning kunna ske. Denna skrivning har det varit mycket tvist om. Jag tror att det var en skrivning som tillkom utan närmare eftertanke. Eftersom riksdagen två gånger vid senare tillfällen tagit avstånd från detta uttalande och sagt någonting helt annat, borde väl detta, herrar reservanter, förplikta till något vid bedömningen av dagens situation.

Vidare instämmer reservanterna i det påståendet som görs i högermotionen — det är ett led i »rättning höger» — att det tillämpade bidragssystemet utgjort en stimulans till kommunal utgifts-expansion. Detta är ett påstående, herr talman, som det inte finns någon täckning för. Tidsutvecklingens egen gång har ju gjort, att det allmänna fått ta på sig ansvaret för sådant som för inte så många år sedan i större utsträckning kom på den enskilde.

Jag vill här ta ett exempel. Bilismens expansion i detta land gör, att kommunerna ställs inför helt andra problem än förut vad gäller gator och vägar. Detta kan inte den enskilde klara. Kostnaderna ökar för gatuhållning, vattenverk, reningsverk etc. Det är inte så många år sedan då varje egnahems-villa hade en egen pump ute på gården och man hade ett eget avloppssystem. I dag kan inte de enskilda klara detta utan det faller på det allmänna. Därför har det blivit en annan avvägning som vi — vare sig vi vill det eller inte — måste acceptera. Skolfrågorna, ålderdomshemmen, sjukhusen och all annan service som människorna i dagens Sverige fordrar av samhället kan inte kommunerna komma ifrån. Den som tror att kommunerna höjt skatterna för att komma åt statsbidragen, har dålig kännedom om den ekonomiska sidan av det kommunala livet.

Jag blev litet förvånad när herr Nihlfors sade, att från folkpartihåll sagts att man vore villig att kompensera

kommunerna genom att ta bort schablonavdraget. Om jag inte minns fel tror jag att det rörde sig om ett utgiftsbortfall för statsverket på 200 miljoner kr. Bortfallet av detta schablonavdrag skulle i stor utsträckning drabba de små inkomsttagarna. Folkpartiet vill alltså, enligt herr Nihlfors, skärpa beskattningen. Jag vet inte hur pass god kontakt herr Nihlfors har med det kommunala livet, men jag utgår ifrån att detta uppslag inte är populärt.

Jag skall inte trötta kammaren längre eftersom vi på dagordningen i dag, har att sälja och köpa aktier i LKAB. Skall vi få någon tid över för denna aktiebörs är det klokt att jag inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Petterson i Degerfors kom med den upplysningen att statsutskottet 1957 uttalade sin skepsis mot detta nya system »utan närmare eftertanke». Om jag inte minns fel ställde sig statsutskottet också påföljande år, 1958, skeptiskt till detta system och uttalade oro för vad det kunde föra med sig i form av statliga utgiftsökningar. Men jag tror att herr Petterson knappast skulle vilja stå fast vid uppfattningen, att statsutskottet inte bara 1957 utan också 1958 uttryckte sig utan närmare eftertanke. Jag vet inte om herr Petterson själv var med i statsutskottet vid dessa besluts fattande men det förmodar jag att han var. Nog låg det mycket eftertanke bakom statsutskottets uttalanden alltid. Ätminstone 1958 tillkallades vid utskottsbehandlingen särskilda experter, som mycket eftertryckligt talade om för femte avdelningen i utskottet, vilka förutsättningarna varit, när man utarbetade detta skatteersättningsystem. Man hade sålunda räknat med att systemet skulle kunna tolerera en kommunal skattedebitering med högst ett par tioöringar, kanske 50 öre. Ökningen har i själva verket blivit två kronor på dessa år.

Skatteersättning till kommunerna

Det gäller inte att flytta över vissa stora utgiftsbelopp från staten till kommunerna. Vad regeringssidan kommer med innebär att byta ut en av oss föreslagna minskning av skatteersättningen till kommunerna, vilken skulle kunna i vissa fall innebära — det är vi medvetna om — en viss kommunal skattehöjning, mot ett system med omsättningskatt som tvingar fram en avsevärt större kommunal skatteutdebitering.

Herr PETTERSON i Degerfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag, herr talman, bara erinra om att det var jag som 1958 tog upp frågan om denna skrivning. Den gången blev vi sju reservanter i statsutskottet för att ta bort uttalandet, men vi vann i båda kamrarna. 1959 gjordes ett nytt försök att haka på det där uttalandet, men då vann det inget gehör. Det är sanningen om statsutskottets skrivning.

Vad beträffar frågan hur skattesatserna har påverkats kan jag hänvisa till en tabell jag har här. 1958 var medeltalet skattekronor per person i Sveriges städer 55:17. Vid 1959 års debitering avseende inkomsterna 1958 hade den på grund av ortsavdragen minskat med fyra kronor till 51:45. Är det någon som tror att kommunerna skulle kunna bära detta inkomstbortfall utan att det påverkade utdebiteringen?

Vi är redan nu inne i det första budgetår där uttunningen börjar. Jag har ett tabellverk här som visar vad det kommer att innebära för några av våra städer. Redan med det beslut riksdagen har fattat får exempelvis Örebro stad en skattehöjning på 28 öre. Till detta kommer, om man följer reservanternas förslag, 15 öre. Det blir alltså sammanlagt 43 öres höjning år 1961. För år 1962 blir det nödvändigt med en ordinarie skattehöjning för att kompensera bortfallna subventioner från staten med 30 öre. Följer man reservationerna blir det 15 öre till, d. v. s. 45 öre. 1963 blir

den sammanlagda höjningen, om man räknar på motsvarande sätt, 48 öre, 1964 blir den 49 öre. Det ser likadant ut över hela linjen, för Uppsala, Västerås, Linköping, Eskilstuna, Växjö, Ronneby. För en del norrlandsstäder, Luleå t. ex., blir höjningen ännu kraftigare.

Kommunerna får det säkerligen nog besvärligt under avvecklingsperioden ändå. Vi bör inte göra det ännu värre för dem. Jag har ingen anledning att ta tillbaka det yrkande jag ställde.

Herr STAXÅNG (h) kort genmäle:

Herr talman! De upprepade debatterna i det här ärendet under senare år har dock haft en fördel med sig, nämligen att vi börjar lära oss denna fråga. Första året vi debatterade den fick vi reservanter den beskyllningen mot oss, att vi ville komma åt de fattiga kommunerna. Den saken är väl uppenbar, att det inte var de små kommunerna som kom i kläm — de får ju hundra procentig skatteersättning under praktiskt taget hela tiden. Hur det sedan skall bli är en sak som får utredas, och det pågår redan utredning om hur det skall förfaras i fortsättningen.

Andemeningen i beslutet var ju att kommunerna under denna övergångstid skulle hinna anpassa sig och så att säga växa in i ett ökat skatteunderlag, som skulle kompensera bortfallet genom ortsavdragens höjning. Jag framhöll redan vid förra årets debatt, att jag inte vill påstå att bidraget till kommunerna ensamt skulle vara skulden till den höjning av skattesatserna som har skett, men ökningen har blivit så stark under de senaste åren i jämförelse med tidigare år, att man kan ifrågasätta om inte reformen i viss grad har medverkat till denna alltför stora ökning. Det är också att märka, att även om riksdagen inte fullföljt sitt uttalande, hade dock besparingsutredningen gjort ett uttalande i samma riktning som riksdagen tidigare gjort.

Jag kanske vidare får redogöra för

Skatteersättning till kommunerna

den tankegång som ligger bakom denna reform och därvid i någon mån citera vad som på den punkten har framhållits. När man studerar utredningens betänkande får man klart för sig, att statens åtaganden kan uttryckas så, att staten skall garantera att den nedgång i skatteunderlaget, som blev följderna av ortsavdragens höjning, inte i och för sig skall behöva föranleda en höjning av den kommunala utdebiteringen. Detta är principen. Skulle däremot en utdebiteringshöjning bli nödvändig av andra skäl — t. ex. om kommunerna får ökade utgifter på grund av att staten kräver att de skall bygga ut sin verksamhet — skall kostnaderna bäras av kommunerna själva. Det gäller alltså att här göra klart för sig, vad kommunerna själva i realiteten skall bära och vad skatteersättningsreformen avser att hjälpa dem med.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Petterson i Degerfors sade att det förslag som reservanternas här lägger fram skulle leda till vissa höjningar av utdebiteringen och han nämnde något belopp — om jag inte minns fel talade han om att det på något håll skulle bli 15 öre eller där omkring.

Jag skulle då vilja erinra om vad jag sade i en tidigare replik, nämligen att omsättningsskattens införande genom socialdemokraternas insats under höst-riksdagen innebär en ökad belastning för kommunerna med sammanlagt bortåt 500 miljoner kronor under den här berörda femårsperioden. En expert har räknat ut för mig, att det kan dra med sig ett behov av en utdebiteringshöjning med 30 öre per skattekrona. Omsättningsskattens slopande med de justeringar beträffande schablonavdraget som från vårt håll har föreslagits skulle alltså faktiskt medföra en förbättring för kommunernas del. Så ligger det till, herr Petterson.

Herr PETTERSON i Degerfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nihlfors argumenterade om vad som skulle hända om vi inte hade omsättningsskatten, men nu har ju riksdagen beslutat införa en omsättningsskatt, och reservanternas förslag skulle innebära att vi finge en skattehöjning därutöver. Man kan inte lägga upp problemet som om kommunerna hade att välja mellan det ena och det andra alternativet. Det är inte kommunerna som beslutar om omsättningsskatten, utan det är statsmakterna. Vi har en omsättningsskatt, och den kan kommunerna inte göra någonting åt.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Det borde väl stämma regeringen och utskottsmajoriteten till eftertanke när de nu hör hur högern och folkpartiet argumenterar för sin attack mot kommunerna. I princip är det nämligen samma argument som framförts från regeringshåll när frågan varit uppe om fortsatt kompensation åt kommunerna. Det är ganska belysande att i princip diskuterar ju egentligen herr Petterson i Degerfors och herr Staxäng efter samma linje. Det är bara tempot det är frågan om.

Såväl regeringen som högern säger för det första att den statsfinansiella situationen gör det omöjligt att fortsätta som hittills med kompensationer åt kommunerna, och för det andra hävdar såväl regeringen som högern att kommunerna måste anpassa sig till de minskade inkomster som de nu kommer att få, så att det inte blir någon kommunal skattehöjning.

I båda fallen kräver man alltså att kommunerna skall klara besparingsåtgärder vilka statsmakterna uppenbarligen inte kan klara, och det är följaktligen, som jag nyss sade, bara en skillnad i fråga om det tempo, i vilket åtgärderna för kommunen skall företa-

Skatteersättning till kommunerna

gas. För övrigt råder därvidlag också full överensstämmelse mellan högern å ena sidan och en del av regeringspartiets kammarledamöter å den andra. Det bör nämligen observeras att högerens och folkpartiets reservanter har fått sitt förslag från 1958 års besparingsutredning, undertecknad av bl. a. herr Ericsson i Kinna och fru Eriksson i Stockholm.

De borgerligas syften med denna attack mot kommunerna är alldeles solklara. De syftar till att tvinga kommunerna in i ett sådant ekonomiskt trångmål att en del önskemål från högerens sida beträffande kommunal verksamhet skall kunna fullföljas. Avsikten är uppenbarligen att kommunerna inte skall få råd med fria skolmåltider och fri skolmateriel. Det finns säkert också en förhoppning om att enhetsskolans genomförande skall te sig alltför betungande för kommunerna så att den skall förhalas eller kanske helt förfuskas, och över huvud taget är det tydligt att högerens avsikt är att sätta ytterligare bromsar på alla demokratiska skolreformer.

Andra områden på vilka högern vill tvinga kommunerna till indragningar är åldringsvården, åtgärder mot arbetslöshet, omsorger om barnfamiljerna och mycket annat. Det har vid behandlingen i dag av socialhuvudtiteln blivit fullt klart att högern är ute efter att få oss tillbaka till en nivå i fråga om social service som vi hade för 30—40 år sedan. Attacken mot kommunerna utgör en mycket väsentlig del i den borgerliga politiken.

Det är däremot för mig obegripligt hur en politik med sådana tendenser kan ha blivit en lockelse för socialdemokratiska ledamöter i besparingskommittén, och det är obegripligt att regeringen har kunnat gå så otroligt långt i eftergifter för högerens kommunfientliga kampanjer.

Från socialdemokratiskt håll har det dock aldrig officiellt sagts — och det är

väl heller inte meningen — att vi skall slopa skolmåltider och fri skolmateriel, att de demokratiska skolreformerna i övrigt skall fördröjas eller förfuskas och att landstingen skall eftersätta sjukvårdsutbyggnaden. Tvärtom har jag intrycket av att det från socialdemokratiskt håll är meningen att reformerna skall fullföljas bl. a. genom de åligganden som kommuner och landsting har i dessa avseenden.

Man måste då ställa frågan: På vilket sätt skall kommuner och landsting då anpassa sig — som det har talats så mycket om i det här sammanhanget — till de minskade inkomster som de kommer att få, utan att det skall innebära en väsentlig förhöjning av kommunalskatten? Egentligen är allt tal om en sådan anpassning — det har jag framhållit tidigare — utan kommunala skattehöjningar i någon form en beskyllning mot kommunalmännen, att de hittills gjort sig skyldiga till ett hejldöst slöseri. Alla som har någonting med kommunal verksamhet att göra vet ju att det inte är ett sådant tillstånd i kommunerna. Det finns exempel på kommunalt slöseri och oduglighet i andra sammanhang av förvaltningen, men i allt väsentligt vet alla som sysslar med kommunal verksamhet att detta inte ger anledning till några sådana generella omdömen, som tycks ligga till grund för bedömningarna av den här frågan. De kommunala utgifterna prövas med stor omsorg.

I sista hand är det, såsom jag ser saken, en strid om olika principer för skattepolitikens utformning i dess helhet. Högern och folkpartiet vill att den samlade skattebördan i hög grad skall förskjutas från de rika till folk med sämre inkomster. De här attackerna mot kommunerna utgör ett led i dessa åtgärder. Men vad har socialdemokraterna på den galejan att göra?

Jag lyssnade med stort intresse till finansministern, när han under remissdebatten kom in på frågan om de eko-

Skatteersättning till kommunerna

nomiska relationerna mellan staten och kommunerna. Han yttrade bl. a.:

»När det har varit fråga om låt mig säga rena skatteöverflyttningar från statsskatt till kommunalskatt har regeringen emellertid sagt nej. Vi har inte velat försämra bidragen till kommunerna, helt enkelt därför att så länge ett äkta par tjänar mindre än 20 000 kronor per år är kommunalskatten den tunga och besvärliga skatten. Det finns ingen reson i en överflyttning, där man för att lindra skatten för de högre inkomsttagarna lägger relativt större skattebörda på de lägre inkomsttagarna.»

Det är helt riktigt resonerat, men beskrivningen överensstämmer inte alls med vad som har skett. Regeringen och riksdagsmajoriteten har *inte* sagt nej till skatteövervältringen. Tvärtom har det förekommit en mångårig politik av den art, om vilken finansministern här säger att det inte finns någon reson i den. Man kan fråga, varför finansministern gjorde så, när han ändå har en riktig utgångspunkt. Och varför har alla hans partivänner i utskottet åter intagit samma oresonliga ståndpunkt när det gäller bedömningen av den kommunistiska motionen i denna fråga? I verkligheten firar ju högerpolitiken mot kommunerna den ena triumfen efter den andra genom sådana här eftergifter av regeringspartiet.

Det är såvitt jag förstår det här yttrandet, som också herr Petterson i Degerfors nu apostroferar, när han säger att de borgerligas ståndpunkt inte innebär någon besparing. Det är naturligtvis helt riktigt. Om man forcerar avvecklingen av den kompensation som kommunerna har fått, åstadkommer man ingen besparing i samhällets sammanlagda utgifter. Det förhåller sig emellertid på exakt samma sätt med utskottets ståndpunkt, när utskottet motsätter sig kommunisternas förslag om att kommunerna skall få full kompensation under längre tid än det gamla riksdagsbeslutet förutsätter.

En annan av herr Strängs partivänner, herr Persson i Växjö, har påvisat detta förhållande i en debatt för några dagar sedan, när regeringen med utskottets hjälp ville bibehålla en utgift för kommunerna. Det gällde då drygt 8 miljoner kr. Jag kan hålla med herr Persson om att den summan inte är så stor i förhållande till de belopp vi nu diskuterar. Herr Persson i Växjö sade själv att det kunde karakteriseras som statligt snatteri i jämförelse med de verkligt stora stötarna av samma typ. Om ett sådant dråpslag mot kommunerna handlar det bl. a., när man nu tänker avveckla statsbidrag på över 600 miljoner kronor, som kommunerna hittills fått som kompensation för skattebortfall i samband med ortsavdragsreformen.

Jag vill också till vad herr Petterson i Degerfors här sagt om de skattepolitiska verkningarna lägga den upplysningen, att jag också har sett en uppgift — uträkningen är gjord av experter — enligt vilken den genomsnittliga skattehöjningen för kommunerna blir två kronor per skattekrona, alltså en enorm ökning av kommunalskatten, när avvecklingen får full verkan.

Vi kommunister har vid upprepade tillfällen motionerat om en helt annan behandling av kommunerna och därmed också om en annan avvägning av skattebördorna mellan stora och små inkomsttagare. Detta är också innebörden av vår motion i år. Vi vill att riksdagen dels skall trycka på för att så snabbt som möjligt få till stånd en allmän omprövning av de ekonomiska relationerna mellan staten och kommunerna och dels att man i avvaktan på en sådan förändring skall ge kommunerna full kompensation i ytterligare tre år. Bakom det förslaget ligger vår uppfattning att kommunerna inte — som man förutsatt och här talat om — kan anpassa sig, utan att det kommer att ske en stark skatteövervältring av den antidemokratiska typ som jag tidi-

Skatteersättning till kommunerna

gare försökt beskriva. Därför bör vi nu i avvaktan på en mera grundlig omläggning av hela detta problem i första hand ge kommunerna full kompensation i tre år ytterligare.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motion nr 5 i denna kammare.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Våra kommuner har under de senaste åren fått uppleva en hel del. De har under tre år tvingats höja sina utdebiteringar med i genomsnitt två kronor. Vidare har de fått vidkännas minskade statsbidrag för olika ändamål, främst på grund av att bidragen icke justerats i takt med den penningvärdeförsämring som inträffat.

Detta har givetvis främst gått ut över kommuner med dåliga skatteunderlag, d. v. s. i första hand landskommunerna. Alla statistiska beräkningar visar, att det just är landskommunerna som fått vidkännas de hårdaste verkningarna av de försämrade statsbidragen, och de har även drabbats hårdast av utdebiteringshöjningar. Samtidigt härmed har man ute i kommunerna vidtagit åtgärder för att förverkliga olika önskemål på lång sikt. Bland annat står man i de flesta kommuner inför beslutet att genomföra enhetsskolan. Det går emellertid inte att skapa likvärdiga möjligheter, när det gäller kommuner med olika ekonomiska förutsättningar, om inte statsbidragen ökas i stället för minskas.

Nu kan man fråga sig vad orsaken är till den kraftiga ökningen av utdebiteringarna i kommunerna. Ja, orsaken är inte enbart att statsbidragen minskat. Det har också bidragit att vi under en lång följd av år hade en oavbruten och ganska betydande ökning av skatteunderlaget i våra kommuner. Den ökningen var jämn och stabil. Men för några år sedan började ökningen

av skattekonorna att minska, och i många kommuner blev det ett stillestånd. I en och annan kommun blev det t. o. m. en tillbakagång i skatteunderlaget. Enbart detta förhållande torde vara tillräcklig förklaring till att vi nu har fått en ökad utdebitering.

Kommunerna har sålunda inte kunnat klara de fortsatta utgiftstegringarna, vilka till en del har bestått i löneökningar o. d., som man inte har kunnat göra någonting åt och som har tvingat kommunerna att höja utdebiteringarna. I såväl herr Nihlfors' som herr Staxängs anförande låg en viss insinuation om att man i kommunerna inte skulle ha iakttagit tillbörlig sparsamhet — ja, att man rent av skulle ha utnyttjat möjligheterna att få kompensation av staten och därför tillåtit sig en viss oförsiktighet i det kommunala handlandet.

Jag tror inte alls att det är på det sättet, och det finns många tecken som tyder på att min uppfattning är riktig. Rätta förhållandet torde i stället vara att kommunerna under senaste tiden i inte ringa utsträckning har tvingats konsumera sina fonder, eftersom man trots utdebiteringshöjningarna inte har kunnat klara alla utgifter. Också i landstingen har man gjort mycket betydande utdebiteringshöjningar, och där går det väl ändå inte att skylla på att man utnyttjat skatteersättningsbestämmelserna på det sätt man här velat göra gällande.

Man har här talat om besparingsutredningens förslag. Det är riktigt som herr Nihlfors har sagt, att förslaget inte direkt skulle ha medfört att de i fråga om skatteunderlaget sämre ställda kommunerna kommit i ännu sämre läge. Men däremot har man genom besparingsutredningens förslag fått en höjning av landstingsskatten, som självfallet också skulle ha drabbat skattebetalarna i de sämst ställda kommunerna. Därför säger man från landskommunalt håll, att det inte finns nå-

Skatteersättning till kommunerna

gon anledning att reflektera på ett tillmötesgående av besparingsutredningen på den punkten.

Man skall kanske inte ägna så mycken tid åt schablonavdragens avskaffande; herr Nihlfors var inne på den frågan. Förslaget skulle tillföra det allmänna större skatter, och i den allmänna yran fick också kommunerna en viss skattehöjning. Men inte är det en fördel, om man får precis samma pengar till kommunerna från kommunernas skattebetalare bara genom att ta ut dem på annat sätt. Schablonavdragens slopande innebär ingenting annat. Precis samma inbyggare i kommunen får betala precis samma pengar före och efter en sådan ändring av schablonavdragen. Det är närmast att lura kommunerna, om man inbillar dem att de får pengar på det sättet.

Nu befinner vi oss vid den tidpunkt då man skall börja avveckla denna skatteersättning. Det skulle säkerligen vara ytterligt oklokt om man vid den tidpunkten gick med på en viss nedskärning. Avvecklingen innebär nämligen, att efter hand bara de sämst ställda kommunerna kommer att få skatteersättning, och 1965 är det ju slut med denna ersättning. Men då förutsätter vi, att man genom 1958 års skatteutjämningskommitté skall ha fått fram förslag, innebärande att man skall hjälpa de kommuner, som verkligen behöver hjälp. Vi skall vara på det klara med att utvecklingen alldeles säkert kommer att bli sådan, att de skattesvaga kommunerna måste tillföras betydande belopp från staten, om dessa kommuner skall ha någon som helst möjlighet att upprätthålla en kommunal standard, som något liknar den standard man kan hålla i de bättre ställda kommunerna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det är med en viss för-

undran jag har åhört denna debatt. Det sägs här, att det är högern och folkpartiet som nu har gått i spetsen. Det är riktigt, ty dessa partier har satt på pränt att man här skall kunna ta 51 miljoner kronor från kommunerna och att man därmed skulle spara för staten.

Men jag vill erinra om att den situation, som vi kommit i, har även centerpartiet och kommunisterna medverkat till. Herrarna och damerna bör nämligen komma ihåg, att när staten skall fullgöra olika uppgifter, som vi från kommunerna och landstingen är angelägna om att kunna klara, måste även de som säger sig vara positivt inställda till att staten skall hjälpa, vara med och betala eller skaffa de pengar, som staten behöver för att fullgöra dessa uppgifter.

Jag är medveten om att högern och folkpartiet inte har något större intresse av landsbygden. Man resonerar väl inom dessa partier så, att den strukturförändring, som nu sker genom avfolkningen av landsbygdskommunerna och därmed följande vikande skatteunderlag på landsbygden, inte angår oss. Vidare säger man att folket ju kommer att samlas i städerna och tätorterna. Låt oss komma ihåg, att oavsett om det gäller städer eller landsbygdskommuner kräver nu strukturförändringen oupp-hörliga åtgärder från samhällets sida. Landsting och kommuner tvingas följa med utvecklingen och kan inte stanna i detta avseende.

Jag vill därför rikta en vädjan till finansministern att han, när han för framtiden prövar dessa anslag till kommunerna, skall vara mycket generös och förstå, att landstingen och kommunerna icke på samma sätt som staten kan fördela bördorna efter bärkraft. Det är angeläget för oss att staten inte minskar sina åtaganden utan övertar åtaganden i allt större utsträckning.

Det har här givits uttryck för den åsikten, att kommunerna skulle vara ekonomiskt lättsinniga. Det pekas på att man räknat med 10 öre och att det nu

Skatteersättning till kommunerna

blivit en ökning på 2 kronor. Jag vet inte om det är någon mer än jag i kam-maren som är kommunalman eller landstingsman — i alla händelser får jag räkna med att ingen av folkpartisterna eller högermännen är det. Men hur går det till i landsting och kommuner?

Jag satt senast i måndags och diskuterade dessa problem. Alla var utan undantag eniga om att både landstingen och kommunerna skulle åtaga sig flera uppgifter och större kostnader i det sammanhanget. Under sådana förhållanden måste man fråga sig vad det tjänar till att spela teater i riksdagen, när damerna och herrarna ändå vet, att utvecklingen tvingar oss att vidta åtgärder för att folk skall kunna klara sig.

Herr Nihlfors säger att omsättnings-skattens slopande skulle medföra 500 miljoner kronor i besparingar för kommunerna. Jag behöver inte från denna talarstor erinra om min tidigare deklarerade principiella uppfattning om punktskatter m. m. Hur kunde jag då vara med om att rösta på denna omsättnings-skatt? Jo, därför att om omsättnings-skatten icke hade kommit, skulle landsting och kommuner ha fått åtaga sig mycket större bördor än vad omsättnings-skatten innebär.

Till herr Holmberg och de borgerliga skulle jag vilja säga, att det nog kan vara intressant att höra, att man vill ha bättre folkpensioner, bättre sjukhus, bättre skolor och lärare m. m., men — herrarna får ursäkta — om man skall kunna förverkliga allt detta, så krävs det pengar. Herrarna skall inte tro att vare sig folkpensionärer eller andra grupper är betjänta av att man stiger upp här i riksdagen och gör vackra deklARATIONER att man vill ha det och det åt den och den gruppen, när man inte är beredd att skaffa fram de pengar som staten behöver till allt detta.

Med dessa få ord skulle jag än en gång vilja rikta en vädjan till finansministern att inte tro att kommunerna gör av med pengar bara för att få statsbidrag.

Det gäller här nödvändiga åtgärder som praktiskt taget alla partier enhälligt har gått in för, och därför återstår endast frågan: Hur skall bördan av dessa uppgifter kunna klaras? Efter vad jag kan förstå, kan statens utgifter icke minska. De måste öka i och med att vi har ett föränderligt samhälle. Jag hoppas därför att finansministern med välvilja — välvilja är kanske för mycket sagt, men i varje fall med förståelse — skall ge kommunerna det stöd de måste ha för att kunna fullgöra sin uppgift.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Herr Lundberg har inrangerat oss kommunister bland dem som har ansvaret för den svåra situation, vilken har uppstått för kommunerna och hotar att förvärras ytterligare genom den oginhet man visar dem i samband med det nu behandlade ärendet. Detta skulle vi ha gjort genom att vi kämpat för demokratiska reformer, som kostar mycket pengar, påstår herr Lundberg. Ja, vi har försökt driva på så gott vi har kunnat för att skolorna och sjukhusen skall bli bättre och för att den sociala servicen över huvud taget skall byggas ut efter demokratiska linjer.

Men herr Lundberg har fel, när han säger att vi inte är beredda att skaffa fram de pengar det kostar. Vi har tvärtom uttryckligen sagt att det är arbetarpartiernas sak att ge anvisning på pengar till de saker man vill ha efter demokratiska linjer. Därmed är dock inte sagt, att man måste göra det på det sätt som nu sker, och det är inte heller sagt att man behöver använda pengarna på ett sådant sätt som nu är fallet. Därvidlag har vi en annan uppfattning än den herr Lundberg representerar. Vi vill ha betydande besparingar på militärutgifterna och vi har i en motion föreslagit en skattereform. Visst skall det

Skatteersättning till kommunerna

skaffas pengar, men inte på ett sådant sätt att det belastar dem som har de lägsta inkomsterna.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det är väldigt bekvämt att säga ja till alla utgifter men säga nej när det gäller att skaffa pengar. I sådana här sammanhang måste riksdag och regering ta hänsyn till styrkeläget i riksdagen. Det kan vara bekvämt för kommunisterna att säga ja så i det ena fallet och säga nej i det andra. Men resultatet kan herr Holmberg inte komma ifrån.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Styrkeläget i riksdagen är som bekant sådant, att socialdemokraterna tillsammans med oss kan genomföra en bättre skattepolitik.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Herr Lundbergs upprepade angrepp på oss kommunistar är väl inte så mycket att fästa sig vid. Jag anser att han tillgriper den metoden för att kompensera sig för att han ibland uppträder som en särling inom sitt eget parti.

Han gör sig emellertid skyldig till en direkt ovederhäftighet när han förklarar, att vi bara kräver anslag men inte vill vara med om att skaffa de pengar som erfordras för att finansiera utgifterna. Han syftar framför allt på att vi inte ville vara med om omsättnings-skatten. Jag vill erinra om att vi i det sammanhanget hade ett alternativ, som mer än väl hade gett vad omsättnings-skatten skulle ge. Vi har dessutom vid årets riksdag framlagt ett annat förslag i fråga om skatterna. Ett bifall till detta förslag skulle inte bara innebära att vi kunde slopa omsättningsskatten utan även att vi skulle få pengar över att genomföra ett demokratiskt skattesystem, som gynnade de mindre inkomsttagarna. Detta är fakta i saken.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det kan hända att jag kan vara en särling i vissa fall. Men herr Senander är ingen särling; han är alltid ganska slätstruken. Han vill aldrig ta på sig något ansvar när det gäller genomförandet av de olika förslag som han röstat på. Det är detta jag velat konstatera. Att det svider, det förstår jag.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Under dessa förhållanden är det knappast någon mening med att fortsätta replikskiftet. Det tycks inte göra ett dugg intryck på herr Lundberg att jag här påvisar, att samtidigt som vi ställer förslag till vissa nödvändiga utgifter har vi också anvisat vägar för att finansiera dessa utgifter. Dessa fakta tycks inte bekomma herr Lundberg ett dugg.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 54:o) mom. 1) i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 3) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter

Televerkets anslagsbehov

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 136 ja och 77 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen i nu förevarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 54:o mom. 2) i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 3) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 5; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 55—63

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 64

Lades till handlingarna.

§ 11

Anslag å kapitalbudgeten för kommunikationsdepartementet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61, i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 3***Televerkets anslagsbehov**

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten (bilaga 28, punkt 1, s. 1—12 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 4 januari 1960) lämnat en översikt över kommunikationsverkens investeringar. Beträffande televerket hade Kungl. Maj:t (punkt 3, s. 22—64) föreslagit riksdagen att för

Televerkets anslagsbehov

budgetåret 1960/61 under televerkets fond anvisa i statsrådsprotokollet anvisade investeringsanslag å tillhoppa 305 540 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mattsson* och *Torsten Andersson* (I: 94) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i Tvärålund och *Eriksson* i Bäckmora (II: 136),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I: 165) och den andra inom andra kammaren av herr *Löfgren m. fl.* (II: 241),

dels en inom första kammaren av herrar *Eric Carlsson* och *Jonasson* väckt motion (I: 63),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Söderquist m. fl.* (I: 62) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* (II: 68),

dels ock en inom andra kammaren av herr *Hedqvist* väckt motion (II: 229).

I motionerna I: 165 och II: 241 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i enlighet med av telestyrelsen gjord framställning 13 § i radiolicenskungörelsen skulle erhålla följande lydelse:

»Vad i denna kungörelse stadgas rörande radiomottagningsapparat skall jämväl gälla till sådan apparat ansluten återgivningsanordning.

Om både radiomottagningsapparaten och de anslutna återgivningsanordningarna befinner sig inom lokaler, som disponeras av tillståndshavaren, erfordras dock för återgivningsanordningar inom för bostadsändamål ej avsedda lokaler endast ett tillstånd för varje påbörjad grupp om tio sådana anordningar. Därvid räknas radiomottagningsapparaten, om den befinner sig inom sistnämnda lokaler, såsom en enhet i första gruppen,» samt

att denna ändring skulle träda i kraft fr. o. m. den 1 juli 1960.

I motionerna I: 62 och II: 68 hade hemställts, att det av Sveriges Radio för budgetåret 1960/61 begärda anslaget på 38 miljoner kronor för televisionens driftkostnader måtte utgå oavkortat för att medge den utvidgning av sändningstiden med fyra timmar per vecka och den kvalitetsförbättring av programmen, som framställningen från Sveriges Radio skulle medföra.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte för budgetåret 1960/61 under televerkets fond anvisa följande investeringsanslag, nämligen

1. Anläggning för tekniskt utvecklingsarbete m. m.	8 000 000 kr.
2. Telefon- och telegrafanläggningar	237 300 000 »
3. Ljudradioanläggningar	10 500 000 »
4. Televisionsradioanläggningar	13 200 000 »
5. Radioanläggningar för kommersiell trafik	700 000 »
6. Radioanläggningar för luftfarten	3 500 000 »
7. Försvarsberedskap vid televerket	6 340 000 »
8. Televerkets dispositionsanslag	10 000 000 » ;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 229, för budgetåret 1960/61 under televerkets fond till Inköp och byggande av fastigheter anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kr.;

III. att motionen I: 63 ej måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 94 och II: 136 samt motionerna I: 165 och II: 241 ej måtte av riksdagen bifallas;

V. att motionerna I: 62 och II: 68 ej måtte av riksdagen bifallas.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Televerkets anslagsbehov

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Det finns ingen reservation till detta utskottsutlåtande, och kammaren hade kanske hoppats att det inte skulle bli någon debatt. Men jag kan inte underlåta att fästa kammarens uppmärksamhet på en motion som jag väckt i år och som behandlas så knapphändigt i utlåtandet, att det finns anledning att med några ord redogöra för vad saken gäller.

I motionen begärs viss ändring av radiolicenskungörelsen. Ingen reagerar mot att man skall betala en licensavgift för att få ha radiomottagningsapparat och ingen anser det annat än riktigt att man i sitt hem får ha flera radioapparater på samma licens — ja, man får ju till och med ha radioapparat i sin sommarbostad eller i sin sportstuga utan att betala mer än en enda licensavgift. Inte heller finner man det egendomligt att särskild licens skall lösas för bilradio, även om det på senaste tiden framförts ganska kraftiga önskemål att denna fråga skulle omprövas. Men påpekar man att det egendomliga förhållandet alltjämt är rådande, att man i vissa fall får betala ända till 20 och 25 licensavgifter för en enda radioapparat, tror inte allmänheten att man talar sanning. Faktum är emellertid, att om man inom en industrilokal har *en* mottagningsapparat samt ett antal högtalare för att kunna återutsända radiomusik, meddelanden angående företagsnämndernas verksamhet o. d., så skall man straffas på det sättet att man måste betala en radiolicensavgift för varje ansluten högtalare, förutom avgift för den apparat som används för att ta in radiosändningen.

Men, säger någon, detta behöver man väl bara påpeka, så rättas saken till. Ja, jag har i min motion denna gång gjort en sammanfattning av hur frågan behandlats tidigare, och jag kan upplysa kammarens ledamöter om att 1952 väcktes en motion i ärendet. Då sade telestyrelsen att den redan hade sin

uppmärksamhet riktad på frågan, och utskottet hemställde att framställningen inte skulle föranleda någon åtgärd. 1956 hade jag kommit till denna kammare, och jag tog upp frågan i en motion. Allmänna beredningsutskottet hade en mycket välvillig inställning och ansåg, att framställningen nog borde tillstyrkas. Men så frågade sig utskottet för hos telestyrelsen och Radiotjänst, och där förklarade man att man var beredd tillsätta en utredning. 1952 hade man alltså sin uppmärksamhet riktad på saken och 1956 var man beredd tillsätta en utredning.

Mot bakgrunden härav sade allmänna beredningsutskottet och dess ordförande, kammarens nuvarande talman, att man hade samma åsikt som motionärerna, men eftersom telestyrelsen och Radiotjänst förklarat sig vara beredda att tillsätta en utredning, fanns det enligt utskottets mening inte anledning för riksdagen att vidtaga någon särskild åtgärd.

Så gick det cirka tre år. Då var telestyrelsen färdig med en utredning som skickades till kommunikationsministern och vari den ändringen föreslogs, att en licens skulle erfordras för var tionde högtalare, och i den första serien om tio högtalare skulle mottagningsapparaten vara inräknad.

Jag trodde, att nu skall det väl ändå bli en ändring. Men nej — vissa saker hade kommit till. Önskemålet hade framförts, att den särskilda licensen för bilradio skulle slopas, och detta jämte en del annat var frågor av sådan ekonomisk räckvidd, att kommunikationsministern ansåg det nödvändigt att tillsätta en utredning för att pröva alla dessa licensavgiftsfrågor i ett sammanhang.

Kammarens ledamöter förstår säkert att man blir ganska trött på att gång på gång föra fram sådana här egentligen självklara ting utan att få något resultat.

Även om det inte finns någon reser-

Televerkets anslagsbehov

vation till detta utskottsutlåtande, har jag för min del ansett det vara säkrast att fästa kammarens uppmärksamhet på förhållandena genom ett anförande och ett yrkande. Jag har nämligen ingen förhoppning om att sitta kvar i riksdagen när detta rättvisekrav en gång i tiden kommer att godkännas. Därför har jag här velat ta upp saken. Den har inte någon stor ekonomisk räckvidd, men nog förefaller det egendomligt att man skall ha rätt att kräva ett stort antal licensavgifter för en enda apparat. Jag har ansvaret för fyra olika fabriksenheter och kan från min egen verksamhet nämna, att jag vid upprepade tillfällen fått attestera utbetalning för hela buntar med radiolicenser för en enda radioapparat i vardera av de fyra olika fabrikena. När man talar om detta tror folk inte att det är möjligt, att det i dag förekommer något sådant i Sveriges land.

Jag har full förståelse för att myndigheterna vill kontrollera, att den som har en apparat också har en radiolicens. Jag har många gånger vid bilfärder blivit antastad av polisen för kontroll och har då också fått visa bilradiolicensen. Men aldrig har någon kontrollerat och funnit att jag haft en högtalare bakom baksätet i bilen. Enligt en bestämmelse, som fortfarande gäller, skulle jag vara skyldig att ha två bilradiolicenser, eftersom det i bestämmelserna står att för till mottagare ansluten extra mottagningsanordning tarvas en extra licens.

Om man nu inte kontrollerar att bestämmelserna i fråga om de extra högtalarna i bilarna efterlevs, varför skall man då gå och snoka reda på och ålägga företagen att betala extra radiolicenser för alla de högtalare som finns där för att företagen skall kunna förmedla musik och annan underhållning och vidarebefordra meddelanden till sina anställda?

Ärade kammarledamöter! Jag hoppas att jag uttryckt mig tillräckligt tydligt.

Jag har full förståelse för om man vill ytterligare utreda alla sådana stora ekonomiska problem, som kan ha väsentlig betydelse för rundradions ekonomi i framtiden. Men här är det fråga om en rättvisesak, som varit påpekad den ena gången efter den andra, varvid man bara skjutit på dess lösning genom att säga, att man skall sätta i gång eller har satt i gång en utredning eller att man har sin uppmärksamhet riktad på saken.

Därför vill jag föreslå kammaren att acceptera den skrivning som återfinns i motion nr 241. Eftersom i denna också finns en lagtext, som gör det möjligt för kammaren att besluta, så att vi kan få en ändring till stånd, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen, vars kläm innehåller:

— — — »att riksdagen måtte besluta att i enlighet med av telestyrelsen gjord framställning 13 § i radiolicenskungörelsen erhåller följande lydelse:

’Vad i denna kungörelse stadgas rörande radiomottagningsapparat skall jämväl gälla till sådan apparat ansluten återgivningsanordning.

Om både radiomottagningsapparaten och de anslutna återgivningsanordningarna befinner sig inom lokaler, som disponeras av tillståndshavaren, erfordras dock för återgivningsanordningar inom för bostadsändamål ej avsedda lokaler endast ett tillstånd för varje påbörjad grupp om tio sådana anordningar. Därvid räknas radiomottagningsapparaten, om den befinner sig inom sistnämnda lokaler, såsom en enhet i första gruppen.’ samt

att denna ändring träder i kraft fr. o. m. den 1 juli 1960.»

Herr andre vice talmannen MALMBORG (fp):

Herr talman! Vid vår behandling i utskottet av frågan om ljudradion hade vi utom propositionen också som vanligt att ta ställning till motioner. En motion i första kammaren avsåg slo-

Televerkets anslagsbehov

pande av bilradiolicenser. Innebörden i den andra motionen har vi fått klarhet om genom herr Löfgrens anförande.

Jag skall först säga ett par ord om bilradiolicensen. Den frågan har betydande ekonomisk räckvidd. Ett borttagande av den licensen skulle innebära ett inkomstbortfall på 8 miljoner kronor per år, vilket skulle medföra ett mycket betydande underskott. Man räknar med att 1962/63 skulle vi ha kommit fram till ett ackumulerat underskott av mellan 70 och 80 miljoner kronor. Därigenom hade en höjning av radiolicensen blivit aktuell.

Jag medger utan vidare att herr Löfgrens förslag, som gäller vad jag vill kalla industriradiolicenser, inte alls har samma ekonomiska räckvidd som frågan om bilradiolicensen, men principiellt kan man tala om likställighet. Det gäller i båda fallen att bedöma räckvidden av en radiolicens. Personligen vill jag tillägga, att de synpunkter herr Löfgren anförde till förmån för sin motion är tungt vägande. Jag förstår också att han håller på att tappa tålamodet när det har dröjt så länge, utan att resultat har vunnits. Jag tycker dock att han är litet för pessimistisk, när han räknar med så lång väntetid, innan besked kan komma från den numera tillsatta radioutredningen. Denna utredning aviserades redan i statsverkspropositionen, och den är som sagt numera i arbete såvitt jag kan förstå. Med hänsyn till detta faktiska förhållande och att denna utredning enligt sina direktiv har att överväga såväl frågan om bilradiolicensen som de spörsmål i övrigt rörande licensbestämmeisernas utformning, som utredningen kan finna skäl uppta till prövning, har vi funnit, att även herr Löfgrens propos behövde hänskjutas dit.

Med anledning därav har vi avstyrkt motionen, och jag ber, herr talman, att med denna korta motivering få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle tro att även herr andre vice talmannen ger mig rätt i att man kan vara litet pessimistisk beträffande tidpunkten då en fråga kan lösas, när man kan peka på ett sådant förflutet som i detta fall.

Denna fråga har varit ganska klar, och enligt min uppfattning borde den mycket väl ha kunnat tas upp som en sak för sig. Jag har speciellt med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna av ett slopande av bilradiolicensen inte blandat in den frågan i detta sammanhang. Därför har jag den uppfattningen att det nog är litet svårt för utskottets talesman att komma förbi rättvisekravet när det gäller denna sak genom att nu tala om någonting annat, nämligen om bilradiolicensen. Det är ju inte den saken jag har tagit upp i detta sammanhang. Om man skall döma av det förflutna, är det väl ingenting som hindrar, att det, när utredningen är färdig, kan komma upp något nytt problem i samband med licensfrågor, som gör, att man måste tillsätta ytterligare en utredning.

Herr andre vice talmannen MALMBORG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Löfgren talade om rättviseskäl. Det förhåller sig så, att det finns många principiella problem att ta hänsyn till i detta sammanhang. Det är inte bara fråga om de av herr Löfgren aktualiserade problemen. Det är inte heller enbart fråga om bilradiolicenser. Det gäller också rent konkret hur vi över huvud taget i framtiden skall finansiera ljudradion. I en sådan situation är det inte ovanligt här i riksdagen att vi, när vi har en utredning som arbetar med dessa frågor, remitterar samtliga aktuella spörsmål till denna. Att jag med några ord berörde bilradion var inget försök till undanflykt. Jag gjorde det därför att jag tyckte att det var lämpligt att bely-

Televerkets anslagsbehov

sa, att hela detta frågekomplex har en betydande ekonomisk innebörd.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr andre vice talmannens uppgift om att det är kutym att man inte föregriper en tillsatt utredning är enligt min uppfattning bara ett bevis på riksdagens ineffektiva arbetsformer och på att man aldrig kan fatta ståndpunkt till en klar fråga utan försöker skjuta frågor som är färdiga för beslut, på framtiden för ytterligare utredning.

Herr andre vice talmannen MALMBORG (fp):

Herr talman! Herr Löfgren vill tydligen ha debatt om effektiviteten i riksdagens arbetsmetoder. Jag tror kammaren håller mig räkning för att jag inte i detta sammanhang går närmare in på det spörsmålet. Jag tror att premisserna här är så klara att man med ganska kort begrundan kan finna vilken ställning man skall ta.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! I motion nr 68 i denna kammare har jag och några medmotionärer yrkat bifall till äskandet från Sveriges Radio om ett sammanlagt anslag av 38 miljoner kronor för att medge den utvidgning av sändningstiden med fyra timmar per vecka och för att få den kvalitetsförbättring av programmen, som framställningen avsett att medföra. Kommunikationsministern har prutat två miljoner kronor och samtidigt medgett en utökning av sändningstiden till endast 20 timmar per vecka i stället för begärda 22 timmar. I vår motion tryckte vi inte minst på behovet av en kvalitetsförbättring av programmen.

Statsutskottet uttalar sig ganska välvilligt och finner vad motionärerna anfört i och för sig vara värt beaktande. Det driftöverskott som uppstår för TV redan i år men än mer nästa år skall emellertid, säger utskottet, användas

till avskrivning å redan gjorda investeringar och till återbetalning till ljudradion av tidigare erhållna lån. Den 1 juli 1961 skulle, menar utskottet, i alla fall kvarstå ett ackumulerat underskott för TV på drygt fyra miljoner kronor.

När vi motionärer tillstyrkte beviljandet av de två ytterligare miljoner som TV begärt, motiverade vi detta med den väldiga ökningen av antalet licenser på ett år från 250 000 till 650 000 och de därigenom ökade inkomsterna.

Jag är i dag i tillfälle att meddela, att de djärvaste förväntningar härvidlag överträffats. Sveriges Radio räknade tidigare med att den 1 instundande juli gå in i det nya budgetåret med 708 000 licenser och ut från det samma med 924 000 licenser. Dagens siffra ligger på cirka 720 000. Genom den än mer ökade takten i nyanskaffning av TV-apparater kan man nu räkna med att gå in i det nya budgetåret med 800 000 licenser och sannolikt vid utgången av samma budgetår ha 1 100 000 licenser. Ökningen under det kommande budgetåret skulle sålunda bli 300 000. Detta ger i sin tur ett plus till den tidigare budgetberäkningens inkomster och bör lämna ett ytterligare överskott av cirka 10 miljoner kronor.

Genom detta ökade överskott kommer det att bli möjligt att redan den 1 juli 1961 täcka hela det resterande underskottet och ändå ha 5—10 miljoner kronor över.

Jag har velat anföra dessa siffror till protokollet för att visa att vi i vår motion var på säker mark.

TV kommer att fortsätta sitt gigantiska segertåg genom vårt land. Det går inte att stoppa. De bortåt 3 miljoner »tittare», som vi snart har i landet, har givetvis rätt att ställa stora anspråk på att få inte bara utökade sändningstider utan än mer förbättrad kvalitet på programmen. Radio-TV har här ett mycket stort ansvar. Och vi måste ge dem resurser att fylla detta ansvar.

Televerkets anslagsbehov

Herr talman! Jag har velat framföra dessa synpunkter för ärendets behandling i framtiden och yrkar bifall till motion nr 68.

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp):

Herr talman! Vi är inom utskottet ense med motionärerna om att det är önskvärt med en kvalitetsförbättring av TV-programmen. Men vi kan inte därav dra den slutsatsen att man måste öka sändningstiden 4 timmar per vecka med motsvarande ökning av kostnaderna. Utan att vara alltför kritisk mot TV-programmen kan man väl våga säga, att de ofta lämnar mycket övrigt att önska. Som en lekman ser på frågan bör det finnas goda möjligheter att inom den redan nu befintliga sändningstiden förbättra kvaliteten. Därtill kommer att departementschefen i propositionen föreslagit att sändningstiden utökas med 2 timmar för budgetåret 1960/61 och för följande budgetår till 22 timmar per vecka. Det ger utomordentliga möjligheter för vederbörande att förbättra programmen i alla hänseenden. Det kanske bör noteras att programkostnaderna för TV för nästa budgetår beräknas överstiga innevarande års med 9,2 miljoner kronor.

Jag kunde uppriktigt sagt inte riktigt följa med herr Nelanders siffror och nya uppgifter utan jag föredrar att hålla mig till dem som är redovisade i propositionen.

I propositionen anföres att driftöverskottet beräknas till 12,8 miljoner. Det skall användas till avskrivningar av hittills oavskrivna investeringar på televerkets fond, till erläggande av viss ränta och till återbetalning till ljudradion av tidigare lämnade bidrag av ljudradions licensmedel. I anledning härav beräknas vid budgetårets utgång föreligga ett ackumulerat underskott för televisionens del på drygt 4 miljoner kronor. Det är ganska mycket pengar. Vid vår bedömning av frågan

har vi kommit till den slutsatsen, att med hänsyn till den föreslagna utvidgningen av programmen under nästa budgetår och det därpå följande och med alla de möjligheter till rationaliseringar och förbättringar, som detta innebär, finns det inte nu anledning att forcera fram en ytterligare utbyggnad av televisionen. Jag vill tillägga att detta står helt i överensstämmelse med vad riksdagen i motsvarande sammanhang tidigare uttalat.

Jag får yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! Herr andre vice talmannen ansåg att det var säkrare att utgå från de siffror som finns i statsverkspropositionen men de är redan föråldrade nu. De siffror, som jag anförde, visade den oerhörda ökningen av antalet TV-licenser och de därigenom ytterligare flödande inkomsterna för televisionen. Det är ju detta som var anledningen till vår motion, och jag anser den i dag vara ännu mer motiverad.

Såsom jag tidigare anförde har Sveriges Radio beräknat antalet licenser vid nästa budgetårs utgång till 924 000, men antalet kan numera beräknas vid angiven tidpunkt utgöra 1 100 000. Det är alltså fråga om en skillnad på närmare 200 000, och eftersom varje licens anses vara värd 50 kronor, betyder det, att ungefär 10 miljoner kronor i inkomster kan läggas ovanpå de tidigare budgetberäkningarna.

Statsutskottet säger att vid nästa budgetårs utgång kommer televisionsverksamheten fortfarande att uppvisa en brist på 4 miljoner kronor. Men om dessa beräkningar håller och det alltså inflyter ytterligare 10 miljoner kronor i licensavgifter, så kommer det i stället att finnas ett överskott på mellan 5 och 6 miljoner kronor.

Under sådana förhållanden anser jag att vi har råd med ett ytterligare an-

Televerkets anslagsbehov

slag på 2 miljoner kronor, som skulle, såsom även herr andre vice talmannen framhöll, dels medge en utökning av sändningstiden, dels också den kvalitetsförbättring som jag finner så väl motiverad.

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp):

Herr talman! Herr Nelander erinrade på nytt om den väldiga utvecklingen av antalet televisionslicenser och därav följande starkt ökade inkomster. Det ger mig anledning att ett ögonblick stanna vid de ekonomiska synpunkterna. Produktionen av televisionsprogram är synnerligen utrymmeskrävande, och det fordras lokaler av en speciell karaktär. Nu dröjer det åtskilligt innan vi får TV-huset färdigt, och under tiden får vi nöja oss med provisoriska anordningar. Jag tycker, att det är en riktig ekonomisk synpunkt, att man — såsom departementschefen anförde och som utskottet understryker — icke bör bygga ut provisorier utöver rimlig räckvidd, därför att det medför så stora kostnader.

Det förhåller sig väl ändå inte så, herr talman, att bara man får pengar blir det fina TV-program. Jag har föreställt mig, att det i väsentlig grad är fråga om vad man har för personresurser. Jag har den uppfattningen att alla skäl sammantagna pekar därhän, att det här gäller att skynda varligt. Vi bör med nuvarande uppläggning ha goda möjligheter att nå fram till program av den kvalitet, som vi har rätt att ställa krav på.

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! Bara ett ord till! Herr andre vice talmannen sade, att det väl inte förhåller sig så att bara man får pengar kan man förbättra kvaliteten på programmen. Nej, förvisso inte, herr andre vice talman. Jag var emellertid med om en uppvaktning för Sveriges Radio för ett år sedan just beträffande

programmen, och då lovade radiochefen att man skulle försöka att i fortsättningen få samma avvägning — frågan gällde då ideella och kristligt betonade program — i televisionen som i radion. Det tycker jag var ett gott löfte. Han tillade emellertid: »Då måste vi också ha de medel som begärs för att få verksamheten i gång och för att kunna tillfredsställa dessa programönsningar.»

Jag tror, att detta är möjligt att åstadkomma, tack vare dessa flödande inkomster. Jag hoppas, att ärendet i fortsättningen skall behandlas efter denna riktlinje.

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp):

Herr talman! Jag vågade förut säga att i nuvarande TV-sändningar finns det mycket som borde ersättas med program av bättre kvalitet. Jag är övertygad om att man skulle kunna, såsom fallet varit i fråga om ljudradion, åstadkomma en god balans i programhänseende, därest man ersätter de svaga programmen inom nuvarande TV-tid med program av bättre kvalitet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I—III

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. IV

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 165 och II: 241; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o mom. IV) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna I: 165 och II: 241.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 114 ja och 76 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. V

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 62 och II: 68; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 4—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela kammaren, att om icke alla på föredragningslistan upptagna ärenden hinner genomgåas vid dagens kvällsplenium, kommer återstående ärenden att företagas till avgörande vid fredagens plenium, som tar sin början klockan 14.00.

§ 13

Upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i stats-

verkspropositionen gjorda framställning om upptagande å riksstaten för budgetåret 1960/61 av underskottet för luftfartsfonden, jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HENNINGSON i Visby (h):

Herr talman! När jag nu för första gången tar till orda i denna kammare och dessutom gör det i en lokal fråga — som kanske för de allra flesta av de ärade kammarledamöterna inte är speciellt intressant — vill jag fatta mig kort. För oss gotlänningar är detta spörsmål särdeles betydelsefullt. Jag har tillsammans med mina kolleger på gotlandsbänken motionerat om att den extra passageraravgift på fem kronor, som kommunikationsministern — på grund av vad den svenska delegationen av skandinaviska flygtaxekommittén anført rörande luftfartsverkets ekonomi — önskar införa, ej skulle utgå på flyglinjerna till Gotland.

Jag vill inte diskutera enigheten bland oss huruvida man bör eftersträva, att inrikesflyget skall bära sina egna kostnader. I alla händelser uttalade statsutskottet vid förra årets riksdag den uppfattningen. Det kan kanske synas som om det skulle föra för långt att fordra full realekonomisk kostnadstäckning för inrikesflyget under dess uppbyggnadsskede — vilket även påpekades av 1953 års trafikutredning — men i princip torde det vara riktigt att man bör eftersträva att inrikesflyget skall betala de särkostnader det förorsakar samt även bidra till de för utrikes- och inrikesflyget gemensamma kostnaderna. Den svenska delegationen av skandinaviska flygtaxekommittén har beräknat, att denna passageraravgift om fem kronor skulle för budgetåret 1960/61 innebära full täckning av inrikesflygets särkostnader, ungefär 1 miljon kronor, samt dessutom ett bidrag om

Upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden

cirka 2 miljoner till täckande av de gemensamma kostnaderna.

Vi på Gotland är i mycket hög grad beroende av reguljära förbindelser med landet i övrigt. Vi har inte och får aldrig någon bro, landsväg eller järnväg över till fastlandet. Vi har våra sjöförbindelser med deras både för- och nackdelar. Möjligheten att uppehålla sjötrafiken är nämligen under vissa årstider helt beroende av väderleksförhållandena, och resandetrafiken är då direkt hänvisad till flygförbindelserna. Att sedan flyget av många anses vara icke oväsentligt bekvämare och icke minst under de stormiga höst- och vintermånaderna avsevärt behagligare, är väl en bidragande orsak till att flygpassage-rarnas antal för varje år är i oavbrutet stigande. Det är därför av största vikt för den gotländska befolkningen att resekostnaderna till fastlandet blir så förmånliga som möjligt, eftersom Gotlands läge ändock medför förhållandevis höga utgifter för en gotlänning, när han eller hon vill ta sig över till fastlandet. Flygpriserna till och från Gotland har under flera år varit föremål för utredningar, och för närvarande skulle jag tro att kommunikationsdepartementet behandlar Gotlands handelskammarens besvärsskrivelse angående luftfartsstyrelsens år 1959 fastställda flygpriser åt gotlandslinjerna. I detta ärende har länsstyrelsen i sitt remissvar hemställt att taxebeslutet måtte upphävas och att nya priser måtte bestämmas på grundval av fullständiga räkenskapshandlingar och kalkyler.

Enligt nu föreliggande förslag skulle ytterligare en pålaga på fem kronor tillkomma för varje resande till eller ifrån Gotland — ett icke oväsentligt procentuellt tillägg på varje biljett på denna relativt korta linje. Med den stora ökningen under senare år av antalet passagerare torde gotlandsresenärerna få betala omkring $\frac{1}{2}$ miljon kronor av de 3 miljoner, som beräknas inflyta totalt i hela Sverige av denna inrikes passa-

geraravgift. Jag vill understryka att vi är oroliga för denna utveckling, och tanken blir än mer skrämmande om man även avser att införa en godsavgift på flygfrakterna, vilket kommunikationsministern antyder i årets statsverksproposition. Här är nu ännu så länge bara en utredning på gång, men i betraktande av att enligt uppgift över 80 procent av Linjeflygs godstrafik hänför sig till gotlandslinjerna, må det tillåtas mig att redan nu framhålla hur allvarligt det skulle vara för Gotlands näringsliv med denna ytterligare belastning.

Jag är väl medveten om att det hjälper föga att yrka bifall till den föreliggande motionen. Jag vill endast hemställa till regeringen att när den prövar denna fråga om införandet av passageraravgift, den tar i beaktande, huruvida denna avgift ej bör differentieras efter reslängd samt ger luftfartsstyrelsen sådana direktiv för dess taxerättning, att av avgiftens införande föranledd höjning av priset ej må ske med högre belopp än som svarar mot den avgift varmed flygbolaget belastas på linjen i fråga. En differentiering av passageraravgiften kan ju göras i grova drag för enkelhets skull — huvudsaken är att de korta linjerna ej kommer att belastas med samma höga avgift som de längre. Så är ju förhållandet när det gäller den utrikes passageraravgiften. Å linjen Malmö—Köpenhamn är avgiften reducerad — naturligtvis beroende på den korta flygsträckan. Om regeringen ej går på den linjen, trots att starka skäl talar för att en fullständig befrielse från ifrågavarande avgift för gotlandslinjernas del bör komma till stånd, hoppas jag dock att motionen skall kunna föra det goda med sig att den kommande pålagan blir så liten som möjligt.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Det lär inte förvåna någon här i kammaren att vi gotlän-

Upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden

ningar gemensamt motionerat mot förslaget från kommunikationsministern när statsrådet begär riksdagens fullmakt för att lägga på denna extra femma för flygpassagerarna. Jag skall inte ta upp den diskussion vi förde i höstas om flygtaxorna Stockholm—Visby. Den frågan vilar hos Kungl. Maj:t. Jag vet inte när avgörandet kommer att träffas, men jag hoppas än så länge att det i varje fall blir något positivt resultat. Om flygtaxorna skulle sänkas blir diskussionen om denna extra avgift kanske inte längre aktuell. Denna extra avgift odifferentierad kommer i vart fall att betydligt hårdare belasta de kortare sträckorna såsom Stockholm—Visby än övriga. Det blir en förhöjning med inte mindre än 8—9 procent. Det är känt att gotlandslinjernas taxor ligger 50 procent högre än genomsnittet här i landet, enligt en utredning som har verkställts.

De gotländska kommunikationerna har åtskilliga gånger varit föremål för riksdagens överläggningar. Redan 1945 fattade riksdagen beslut om en utredning beträffande sjötrafiken, men beslutet har inte än lett till något resultat. Jag skall inte gå in på den frågan här utan bara erinra om den. Saken kanske kommer upp i annat sammanhang under denna riksdag, närmast i samband med hamnbygget i Visby.

Emellertid har utskottet nu tillstyrkt kommunikationsministerns begäran, kanske inte utan tvekan. »Delade meningar kan råda», säger utskottet, »om den riktiga kostnadsfördelningen». Jag tolkar detta som uttryck för tvekan från utskottets sida. Hur man än fastställer avgifterna blir det passagerarna som får betala kostnaderna. Jag förstår att det är statsfinansiella skäl som föranlett denna statsrådets begäran om fullmakt. Kommunikationsministern säger att han kommer att förelägga Kungl. Maj:t detta förslag. Det framgår inte klart av propositionen, om denna fråga ånyo kommer att underställas riksdagen. Jag är medveten om att Kungl. Maj:t har möj-

lighet att utfärda bestämmelser i enlighet med den fullmakt som sannolikt kommunikationsministern får, men praxis har nog varit att riksdagen underställes frågor av den betydelse som denna har. Jag vill liksom föregående talare allvarligt vädja till kommunikationsministern att, när dessa frågor så småningom kommer att av Kungl. Maj:t prövas, ta hänsyn till de synpunkter vi från gotlandshåll har framfört. Kommunikationerna utgör faktiskt en flaskhals för Gotlands näringsliv. När man i andra avseenden vidtar åtgärder för att stimulera sysselsättningskapande företagsamhet, väcker det oro att en direkt kostnadsbelastning här föreslås för transportererna, som på grund av Gotlands läge har så väsentlig ekonomisk betydelse.

En sak som kommunikationsministern inte nu föreslår men som signaleras i propositionen är extra avgifter för godsbefordran. Detta är inte aktuellt än. Jag vill bara uttala förhoppningen att detta inte skall aktualiseras. Nu vet vi att det är små kvantiteter gods som fraktas med flyg, men vad Gotland beträffar, om jag håller mig till det, utgörs flygtransporterna av färskvaror, fisk och liknande. Transporterna är starkt säsongbetonade, men det betyder mycket om denna godsbefordran kan ske billigt. Nuvarande taxor gör det ofta omöjligt att transportera varor med flyg även då det skulle vara önskvärt.

Jag vädjar, herr statsråd, att denna extra avgift ägnas ytterligare övervägande.

Herr ARWESON (s):

Herr talman! Jag ber att få instämma både i vad herr Henningson i Visby och i vad herr Svensson i Stenkyrka har sagt.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det utskottsutlåtande, som kammaren nu har att ta ställning till, innebär ett godkännande av en pro-

Upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden

position om införande av passageraravgift på de inrikes flyglinjerna. Ett praktiskt taget enhälligt utskott har tillstyrkt förslaget och något annat yrkande skall inte framställas från min sida. Det förefaller emellertid nödvändigt att i detta sammanhang något belysa bakgrunden till den åtgärd, som nu av allt att döma kommer att godkännas av kammaren.

Sedan någon tid har s. k. passageraravgift uttagits på svenska flygplatser för resor till utrikes orter. Däri har då också inbegripits resor från Sverige till andra nordiska länder. Ett förslag inom Nordiska rådet om sloandet av passageraravgift de nordiska länderna emellan vann inte gehör. Vad som uppnåddes var en rekommendation om att avgiften skulle uttagas på ett smidigare sätt. Så tycks också ha skett. Den åtgärd som nu skall vidtagas är att även inrikes resor beläggas med denna avgift. Orsaken till att avgiften nu skall uttagas uppges vara att ge luftfartsverket vad man med ett modernt ord kallar inkomstförstärkning. Med en sådan inkomstförstärkning beräknas sålunda luftfartsverkets årliga underskott kunna minskas med omkring 3 miljoner kronor.

Situationen illustrerar på ett utomordentligt sätt den alltmer ohållbara grund, som en gång upplagts för det svenska luftfartsverket. När luftfartsfonden tillkom strax före kriget tänkte man sig densamma som en statlig affärsverksfond. Under kriget hade man inte anledning att närmare syssla med frågor av detta slag. När luftfartsstyrelsen bildades omedelbart efter kriget blev frågan aktuell, och då ansågs att man redan knäsat principen om att kostnaderna för den civila luftfarten skulle redovisas över luftfartsfonden och att luftfartsverket skulle vara ett affärsdrivande verk, d. v. s. verkets utgifter skulle täckas av dess inkomster. Verkets inkomster hänförde sig till bl. a. flygföretagens avgifter av olika slag. Redan efter ett par, tre år stod det klart att

verkets inkomster inte kunde täcka de nödvändiga utgifterna. I stället för en grundlig omprövning av hela frågan om luftfartsverkets ställning vidtogs drastiska nedskärningar av utgifterna. Detta tog sig uttryck i att flygplatser nedlades, personal indrogs o. s. v. När man i den offentliga debatten om den inrikes flygverksamheten vid olika tillfällen konstaterat hurusom svenskt inrikesflyg stagnerat, medan utvecklingen varit en annan under den första tioårsperioden efter kriget i våra grannländer, var måhända en av grundorsakerna härtill att man i Sverige envisades med att försöka göra luftfartsverket ekonomiskt självförsörjande. Med det huvudmotivet blev flygverksamheten av underordnad betydelse. Om man varit hundra procentigt konsekvent i fullföljandet av den linjen, borde man ha stängt flygfälten och avvecklat luftfartsstyrelsen. Då hade man inte behövt räkna med vare sig inkomster eller utgifter, men man hade otvivelaktigt uppnått den eftersträfvade ekonomiska balansen mellan debet och kredit-sidorna.

Nu gick det naturligtvis inte att i längden hålla nere flygverksamheten, det gick inte att spjärna emot utvecklingen, och därför har vi under senare år kunnat bevittna en ganska hastig uppgång för det inrikes flyget — liksom en successivt ökande flygverksamhet över huvud taget. Den ökande civila flygverksamheten avspeglas i de ökande årliga underskotten på luftfartsfonden. För att bemästra detta problem har man nu slagit in på en annan väg än i slutet av 40-talet. Man kan inte längre skära ner verksamheten. I stället försöker man öka inkomsterna. Ett av de medel, varmed man försöker öka inkomsterna, är alltså den passageraravgift vi i dag skall besluta om. Men denna ökning kan endast till en ringa del nedbringa de årliga förlusterna, som successivt kommer att öka. Och de vägar man nu slagit in på leder i det långa loppet till ungefär detsamma som man syftade till med ned-

Upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden

skärningsåtgärderna i slutet av 1940-talet: ett hämmande av utvecklingen inom flyget.

Den här femman, som nu skall uttagas, är ett slags flygets extra omsättnings-skatt, som till skillnad från den allmänna omsättningsskatten har varierande procentsatser. Om man flyger en mycket kort sträcka kostar det fem kronor. Det kan bli tio procent eller mera. Om man flyger från Malmö till Luleå kostar det fem kronor extra, det blir inte så många procent på biljetten. Men om man flyger Stockholm—Luleå och gör ett uppehåll i Sundsvall så blir det dubbel avgift, i varje fall för flygföretaget, som skall inbetala skatten.

Förutom denna avgift, som passage-rarna otvivelaktigt måste uppmärksamma, belägges flygverksamheten med en mångfald andra avgifter, t. ex. den s. k. »genomströmningsavgiften». Ordet är så konstigt så man begriper inte i förstone vad det är för något. Men det innebär att oljebolagen, som håller tankvagnar med bränsle för flygmaskiner, ålagts att ta ut exempelvis ca 2,5 öre för varje liter bensin, som strömmar genom slangarna ner i flygmaskinstankarna på flygfälten. Dessa avgifter skall av oljebolagen överlämnas till luftfartsverket. Att flygföretagen betalar landnings-, belysnings- och andra dylika avgifter är tämligen självklart. Men att man nu också tänker sig fraktavgifter är inte alls självklart. Det innebär att staten skulle ta ut avgifter på med flyg befördrat gods. Sådana avgifter lär inte tas ut i något annat land. Fraktavgifterna är än så länge endast ett förslag, men förslaget är ett led i strävan att ge luftfartsverket större inkomster. Om på dessa sätt ökade inkomster skall följa utvecklingen av de ökande underskotten på luftfartsfonden, måste de logiskt sett successivt öka, vilket betyder att ju mer flyget utvecklas och används för person- och godsbefordran, desto dyrare blir det att flyga — så dyrt kanske att det till slut

uppkommer vad man kallar ett köpmotstånd.

Det är uppenbart att detta är en felaktig utveckling. Och felet måste ligga i uppfattningen att luftfartsverket skall vara ett affärsdrivande verk. Om verket bleve ett vanligt ämbetsverk, där staten stode för de kostnader som uppenbart faller på säkerhetsanordningar, väderlekstjänst och en rad andra saker som staten bör tillhandahålla och som bör betalas av skattemedel, skulle situationen bli en annan. Avgiftsbeläggningen på flygföretagen kunde hållas inom rimliga gränser och de inkomster, luftfartsverket finge, kunde inlevereras till staten på vanligt sätt. Avvägningarna i fråga om investeringar och utgifter kunde göras från andra utgångspunkter. Och flygverksamheten kunde utvecklas på ett friare sätt och inte som nu pressas till det orimliga. En ökad flygverksamhet gäve också säkerligen helt automatiskt ökade inkomster i form av de avgifter för start och landning, garagehyror och annat, som — det har redan påpekats — självfallet också i fortsättningen skulle ligga på flygföretagen.

Jag har velat peka på detta i det här sammanhanget därför att ett motionsförslag i denna riktning ligger på statsutskottets bord. Ärendet kommer efter vad jag inhämtat inte att behandlas i riksdagen förrän under höstsessionen. Om det skulle leda till av motionärerna önskat resultat kan det sålunda hända att den passageraravgift vi i dag beslutar kan komma att omprövas. Det är i den förhoppningen som jag i dag velat fästa kammarens uppmärksamhet på detta ärende.

Herr andre vice talmannen MALMBORG:

Herr talman! Ingen av de föregående talarna har ställt något annat yrkande än utskottet. Under sådana förhållanden finns det ingen anledning för mig att närmare ingå på motiveringen.

Upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden

Fru Sandström aktualiserade hela frågan om luftfartsverkets status. Jag föreställer mig att vi får tillfälle i annat sammanhang att återkomma till den stora frågan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Fru Sandström har här fört ett resonemang som till stora delar berör en motion som hon har väckt. Eftersom motionen skall skjutas till höstriksdagen, kanske vi får bordlägga den debatten. Fru Sandström anförde emellertid också vissa trafikpolitiska synpunkter, som jag måste ägna några ord.

Jag vill först göra kammaren uppmärksam på det underskott i luftfartsfonden på 17—18 miljoner som beräknas för budgetåret 1960/61. Läger man därtill räntekostnader och kostnader för pensioner, springer underskottet upp till storleksordningen 25 miljoner kronor. Om vi inte vidtar motåtgärder av det ena eller andra slaget kommer underskottet att växa, eftersom det tillkommer ett antal nya flygplatser, som kräver personal och utrustning, vilket skapar nya omkostnader.

Damerna och herrarna i den här kammaren var ganska bekymrade när de i fjol såg detta underskott, och statsutskottet, vars fjärde avdelning behandlade ärendet, var om möjligt ännu mera bekymrat och förordade i en skrivelse till Kungl. Maj:t att man borde försöka få balans i luftfartsfonden i varje fall när det gäller inrikesflyget. För närvarande betalar vi med statsmedel cirka 15 kronor per flygande passagerare.

Med anledning av riksdagens skrivelse har vi inom departementet prövat olika vägar att följa riksdagens rekommendation och åtminstone till en del täckta underskottet. Vi frågade oss, om det var möjligt att göra det genom en passageraravgift, genom ökade start- och

landningsavgifter, genom ökad genomströmningsavgift eller på någon annan väg. Vi kom så småningom till den uppfattningen, att enda möjligheten att åstadkomma en större täckning var att införa en passageraravgift, som ger ungefär 3 miljoner av de 8 med vilka man beräknar att inrikesflyget deltar i det nuvarande underskottet. Vad jag har lyckats åstadkomma i anledning av damernas och herrarnas begäran är alltså ett förslag som ger 3 miljoner mot av er förutsatta 8. Jag vill inte bestrida att fru Sandström framlägger ett alternativ, när hon föreslår att luftfartsverket inte skall betraktas som affärsdrivande verk. Härigenom får Sveriges skattebetalare helt subventionera dem som flyger. Jag har emellertid svårt att acceptera ett sådant förhållande. Fjolårets riksdagsbeslut innebär f. ö. att också riksdagen tagit avstånd.

Till herr Henningson i Visby vill jag säga, att passageraravgiften på 5 kronor ju är delbar. Man kan naturligtvis diskutera sig fram till en fördelning av passageraravgiften och göra en uppdelning av den i de fall, där det prövas angeläget eller nödvändigt.

I anledning av den fråga herr Svensson i Stenkyrka ställde vill jag meddela, att ärendet inte kommer tillbaka till riksdagen. Det här är nämligen en sak som Kungl. Maj:t avgör. När vi införde passageraravgifter i utrikestrafiken, anmälde vi det i efterhand, men här löper tidtabellerna så att vi kunnat anmäla frågan i förhand bl. a. för att utvärdera riksdagens reaktion. Förslaget kommer alltså icke att på nytt underställas riksdagen.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det var en passus i statsrådets nyss hållna anförande som jag särskilt fäste mig vid. Han sade att det jag talade om kunde betraktas som ett alternativ, men han var tveksam om det därför att riksdagen skulle ha sagt nej. Mig veterligt har riksdagen icke

Upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden

sagt nej till det, eftersom riksdagen ännu aldrig behandlat exempelvis frågan huruvida luftfartsverket skall ändras från ett affärsdrivande verk till ett vanligt administrativt ämbetsverk.

Det verkar nästan som om herr statsrådet berömmar sig av att ha följt fjolårets riksdagsbeslut genom att nu ha skaffat ytterligare 3 miljoner kronor i årsinkomst för luftfartsverket mot de förutsatta 8 miljonerna. Om man alltså i fjol hade förutsatt en ökning av inkomsterna med 8 miljoner kronor och statsrådet verkligen hade velat fullfölja fjolårets beslut, borde vi haft inte bara passageraravgifter utan också ökade genomströmningsavgifter och landningsavgifter, kanske till och med ett färdigt förslag om fraktavgifter.

Det förefaller emellertid som om det skulle vara svårt att pressa flygverksamheten till att göra flyget självförsörjande och att då inbegripa exempelvis alla säkerhetsanordningar som skall stå flyget till handa utan att kalla det för subventioner. Det ligger i flygverksamheten så mycket, som hör till rent allmänna nyttigheter, och som det på andra områden finns motsvarigheter till, men där vi aldrig skulle drömma om annat än att statsmedel skall användas för att betala den. Om vi på här ifrågavarande område rensade ut sådant som man ganska självklart kan kalla för vanligt service, som staten skall tillhandahålla allmänheten, så skulle vi få en helt annan bild av hela verksamheten.

Om man anser att flyget är ett nödvändigt kommunikationsmedel, så skulle vi naturligtvis kunna låta luftfartsstyrelsen åtminstone till större delen vara ett ämbetsverk, som det anslogs medel till, och inkomsterna på verksamheten kunde inlevereras till staten, precis som alla andra verk gör, och för vilka anslagen behandlas på vanligt sätt.

Eftersom statsrådet talade utifrån de förutsättningar som nu finns — och

jag har ingen anledning att resa invändningar däremot — och jag talade utifrån de förutsättningar som kan tänkas komma till i framtiden, så saxade ju våra anföranden i liten smula. Min replik till herr statsrådet gäller endast det jag började med, nämligen att vi ännu inte har behandlat frågan om en omändring av luftfartsverket här i riksdagen. Vi kan fortsätta debatten om den saken, när den dagen kommer.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Får jag bara fästa uppmärksamheten på att riksdagen i fjol, när den såg siffrorna på driftunderskottet, godkände ett uttalande i statsutskottets utlåtande, i vilket det hette att i vart fall inrikesflyget skulle täcka sin del av underskottet. Det var riksdagens uttalande i fjol, och det har vi försökt att följa, men det har varit omöjligt att göra det hundraprocentigt.

Nu är fru Sandström av formella skäl hindrad att ställa ett yrkande, men jag vill fråga fru Sandström om hon verkligen menar att luftfartsverket inte skall vara ett affärsdrivande verk? Det är nämligen den tanken hon leker mer. Menar fru Sandström alltså, att vi skall slopa tanken på luftfartsverket som ett affärsdrivande verk och låta underskottet betalas med vanliga skattemedel?

På den frågan vill jag ha ett ja eller ett nej, fru Sandström!

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är en mycket gouterad debatteknik att kräva »ja eller nej». Jag skall inte dra den bekanta historien från det engelska parlamentet.

Det är emellertid riktigt att jag, som statsrådet säger, leker med tanken att luftfartsverket skulle ändras från att vara ett affärsdrivande verk till ett vanligt ämbetsverk. Den tanken har luftfartsverket självt varit inne på för nära tio år sedan. Luftfartsverket har också av ett tidigare statsråd fått i uppgift att

Upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden

utreda den saken. Den frågan har man alltså funderat över ganska länge, men utredningsarbetet har lagts åt sidan i avvaktan på resultatet av den s. k. skandinaviska taxekommitténs arbete. Nu kan man visserligen säga att skandinaviska taxekommittén inte är rätt forum att utreda den saken. Det kan heller inte vara statsrådet obekant att man från civilflygets sida och från andra håll har begärt att få vara med, när en sådan utredning kommer till stånd.

Sedan sade statsrådet att riksdagen i fjol uttalade att verket skall täcka sina egna kostnader. Ja, riksdagen sade då detsamma som man sagt sedan luftfartsverket kom till, då man knäsatte den principen att verket skulle vara ett självbärande affärsdrivande företag. Om jag nu väcker frågan huruvida man inte skulle kunna ta denna sak under omprövning, så har jag därmed varken nu eller i höst tänkt ställa något yrkande på att så skall ske. Vad som krävts är endast en *utredning* för att närmare överväga de omständigheter som hör samman med denna fråga — som sannernligen inte är ny och som icke väckts av mig här i dag — för att man nu omedelbart skall avgöra om vi kan bemästra dessa förhållanden.

Eftersom det klart visats, att det inte går att driva luftfartsverket som ett självbärande verk, kommer vi förr eller senare därhän att hela frågan måste omprövas — alldeles oavsett om herr statsrådet vill det eller inte, och oavsett om jag talar för det eller inte.

Jag tror, herr statsråd, att vi med fördel kan uppskjuta denna debatt till dess det konkreta förslaget i höst ligger på riksdagens bord.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Fru Sandström lät kammaren förstå att framställningen från flygföretagen att få vara med vid diskussionen om luftfartsverkets målsättning gjordes för länge sedan. Jag vill då

meddela kammaren att jag mottog den framställningen först i går eftermiddag.

Sedan var ju fru Sandströms svar varken ja eller nej, utan det blev snarast ett ja. Hur skall vi göra under tiden som den omdiskuterade utredningen pågår, fru Sandström? Skall vi använda skattemedel för att täcka underskottet, eller skall vi försöka åstadkomma en successiv täckning på annat sätt? För mig eller en blivande kommunikationsminister är det fortfarande intressant att få veta det.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tycker att denna debatt nu har kommit i ett läge, där vi för statsrådets egen skull borde sluta diskutera.

Statsrådet krävde ett »ja eller ett nej» av mig, men vad jag vill ha är ju endast en utredning som kan visa vägen. Ingen människa avkrävs väl en deklARATION i en fråga där en utredning arbetar och ännu mindre i en fråga som man önskar få utredd.

Sedan frågar statsrådet hur vi skall göra under tiden som utredningen pågår, om vi skall täcka förlusterna med skattemedel eller inte. Jag har inte sagt någonting alls om det. Jag började mitt första anförande med att säga, att jag inte har något yrkande. Jag godtar systemet som det är, som man alltid gör till dess man får se om man kan komma över till någon annan linje.

Jag har inte ställt något yrkande om passageraravgiften. Jag har bara sagt, att om man utreder denna fråga, så kan det tänkas att vi i framtiden kommer fram till att passageraravgifter inte är nödvändiga. Det vet vi emellertid ingenting om. Det får vi se då. Jag vet inte vad statsutskottet kan komma till för resultat i höst, om utskottet bifaller vår begäran om en utredning eller inte.

Till sist säger statsrådet att han först i går mottog anhållan om utredning. Ja, det förlåter jag statsrådet så gärna, ty när frågan först väcktes i luftfarts-

Interpellation ang. den skattefria försäljningen av sprit på öresundsfärjorna

styrelsen — år 1952 om jag inte minns fel — så var inte den nuvarande kommunikationsministern statsråd. Frågan har inte varit före här i riksdagen, men den har dock varit bekant i kanslihuset. Jag kräver emellertid inte någon som helst deklaration av statsrådet för vad som hände 1952 eller däromkring.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 14

Interpellation ang. den skattefria försäljningen av sprit på öresundsfärjorna

Ordet lämnades på begäran till

Herr RIMMERFORS (fp), som yttrade:

Herr talman! På förslag av bevillningsutskottet beslöt riksdagen den 11 april 1958 att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte överväga möjligheten och lämpligheten av ett initiativ till en internordisk överenskommelse, syftande till en avveckling helt eller delvis av den skattefria försäljningen av skattebelagda varor i öresundstrafiken.

Bakom bevillningsutskottets betänkande låg dels motionsledes framförda krav på borttagandet av skattefriheten bl. a. på rusdrycker och tobaksvaror, dels uttalanden i samma syfte av Nordiska parlamentariska kommittén för friare samfärdsel. Motionärerna hänvisar i första hand till skattebortfallet genom den skattefria försäljningen i öresundstrafiken av tobaksvaror, rusdrycker m. m. Man stöder sig därvid bland annat på yttranden av generaltullstyrelsen och tobaksnämnden. Mot den skattefria försäljningen av vin- och spritdrycker hävdar motionärerna, att den otvivelaktigt skapat en betydande otrevnad på båtarna. Motionärerna hade hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till riksdagen att denna försäljning snarast skulle upphöra.

Riksdagen avslag i den delen motio-

närernas hemställen, men beslöt som ovan anförts att åt Kungl. Maj:t överlämna att överväga och vidtaga lämpliga åtgärder på det internordiska planet.

Vissa företeelser den senaste tiden har på nytt aktualiserat denna fråga. I tidningen Restauratören, nr 8/1959, betecknas i en av artiklarna öresundsresorna som »en fläck på restaurangkulturen». Typografen Sven Lundgren, som är ordförande i nykterhetsnämnden i Hälsingborg, säger i samma tidningsnummer att »fyllerierna gör ett dåligt intryck på utlandsturisterna». Som en första åtgärd rekommenderar han skattefrihetens borttagande. Rapporter om fylleriet på öresundsbåtarna har också ingått till vederbörande länsstyrelse, som ansett att något måste göras åt denna bedrövliga trafik. Att även lustresebåtarna mellan öresundshamnarna missbrukar denna tullfrihet till veritabla fylleriessor vitsordas bl. a. i en ledande artikel i de danska sjörestauratörernas medlemstidning. Det gäller här lustresebåtar under främmande flagg. Tidningen betecknar dessa förlustelserestauranger som en utomordentlig fara också ur ren katastrofsynpunkt. »Det skulle vara en hopplös uppgift även för en erfaren kapten att här uträtta ett effektivt räddningsarbete i en katastrofsituation. Besättningen består i regel av en styrman, som också är radiotelegrafist, tre vuxna och två skeppspojkar på däck samt fyra man i maskinrummet. Hur många av dessa skulle i ett nödläge kunna hjälpa till att rädda ett tusental passagerare, av vilka hälften är mer eller mindre berusade? Man behöver bara köpa eller chartra ett fartyg, inregistrera det under främmande flagg och sätta det i trafik var som helst mellan Köge och Helsingör till lämpliga hamnar mitt emot på den svenska kusten för att kunna kringgå alla danska sjöfartsbestämmelser och tjäna miljoner på tobaks- och spritförsäljning ombord. Där-

Interpellation ang. en aktion i anledning av den sydafrikanska raspolitiken

till kommer att sundhetsinspektionens bestämmelser för restaurangkök på fartyg åsidosättes.»

Den skattefria spriten är alltså en osund lockelse och en orosfaktor både på den legala öresundstrafiken med dess i övrigt exemplariska service och inom pirat-sjöfarten på Öresund. Interpellanten är klart medveten om att riksdagen vid sin behandling av ärendet 1958 avstod från omedelbart beslut om borttagande av skattefriheten på öresundsfärjorna just av fruktan för att icke-nordiska fartyg i den situationen i ännu högre grad skulle utnyttja situationen, till ännu större ohägn för såväl nykterhetstillståndet som de nordiska färjornas ekonomi. Det som skall göras måste tydligen göras på det internordiska och internationella planet.

Inom den danska riksdagen lär starka krafter vara i rörelse för att medverka till någon lösning på detta vidare fält. I en skrivelse, ställd till den svenska riksdagens nykterhetsgrupper, har också den danska motsvarigheten till Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, »Danske Afholdsselskabers Landsforbund», hemställt om stöd från svensk parlamentarisk sida för en sanering. Förbundets ordförande skriver bland annat:

»Den danske finansminister har besvaret en forespørgsel i folketinget angående drikkeriet på bådene mellem Danmark og Sverige med at han, så længe de svenske og norske finansministrene ikke var tilhængere af at indføre en beskatning af alkoholforbruget på bådene, ikke kunne foretage sig noget for at ændre de bestående forhold. Foranlediget heraf tillader jeg mig at forespørge, om der fra svenske afholdsgrupper i Rigsdagen er rettet henvendelser til den svenske finansminister om dette spørgsmål, som optager den danske opinion meget.»

Med hänvisning till vad ovan anförts, anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för

finansdepartementet få rikta följande frågor:

1. Vill herr statsrådet inför kammaren lämna en redogörelse för de internordiska förhandlingar som eventuellt förts med avseende på den skattefria spriten på öresundsfärjorna?

2. På vilka vägar anser herr statsrådet det vara möjligt att från svensk sida medverka till en både ur nykterhets- och turistsynpunkt mera tillfredsställande ordning inom öresundstrafiken?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. en aktion i anledning av den sydafrikanska raspolitiken

Herr ELMWALL (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Den sydafrikanska regeringen utövar, såsom nu understrykes i en resolution från LO, en brutal och omänsklig raspolitik, som kränker alla anständighets- och moralbegrepp. De färgade i Sydafrikanska Unionen har inga politiska rättigheter. Det förtryck, som den härskande vita minoriteten utövar mot dem, är av så allvarlig art, att det framstår som allt nödvändigare, att från den demokratiska världens sida effektiva åtgärder vidtas i syfte att få slut på diskrimineringen av den färgade befolkningen.

LO har nu utlyst bojkott av sydafrikanska varor under månaderna april—maj. Allmänheten uppmanas, att under denna tid inte köpa varor av sydafrikanskt ursprung. Affärsinnehavarna uppmanas att under denna tid inte saluföra sådana varor. Motsvarande bojkottåtgärder har vidtagits i de andra nordiska länderna liksom också i England, Västtyskland och USA. Bakom dessa åtgärder ligger en hemställan från de färgades fackliga organisationer i Afrika om att den internationella fackföreningsrörelsen genom en sådan ekonomisk bojkott skulle visa sin solidaritet med den färgade befolkningen

Interpellation ang. en aktion i anledning av den sydafrikanska raspolitiken

i Sydafrika i syfte att påverka de sydafrikanska myndigheterna att ändra sin omänskliga förföljelsepolitik.

Det råder givetvis enighet om detta syfte. Men det kan enligt min mening ifrågasättas om de åtgärder som vidtagits verkligen kan gagna syftet på bästa sätt. Åtgärderna kan befaras ha tillkommit så brådstörtat, att man inte i tillräcklig omfattning kunnat beakta de konsekvenser, som de ur olika synpunkter medför. Det kan ifrågasättas om inte en sådan ekonomisk bojkott mot Sydafrikanska Unionen kan medföra ytterligare försämring av förhållandena för den färgade befolkningen där, i varje fall av de ekonomiska villkoren. Konsumterna i vårt land har givetvis rätt att ställa krav på, att vid en tidpunkt på året då inhemsk produktion tryter, få sitt behov av frukter tillgodosett. Med den korta tidsfrist, som nu lämnats före bojkotten, är det kanske inte möjligt att tillgodose detta behov genom import från annat håll. Det kan också befaras, att importörer, som träffat avtal om att intaga sydafrikanska varor, kan tillfogas ekonomisk skada genom bojkotten.

Naturligtvis är det inte statens sak att befatta sig med den av LO vidtagna åtgärden. Men det måste betraktas som ett allmänt intresse att åtgärder i syfte att få den sydafrikanska regeringen att upphöra med sin förföljelsepolitik vinner stöd av hela vårt folk och av

hela den demokratiska världen. Då det enligt min mening kan ifrågasättas om de nu vidtagna åtgärderna kan fylla detta syfte, synes det angeläget att man inom ramen för det internationella samarbetet söker uppnå en samfäll aktion mot den sydafrikanska raspolitiken. Det är enligt min mening önskvärt, att Sverige överväger att ta initiativ i detta syfte.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens utrikesministern ställa följande fråga:

Avser Eders Excellens att för Sveriges vidkommande ta initiativ i syfte att inom det internationella samarbetets ram få till stånd en samfäll aktion under effektiva och samtidigt lämpliga former mot den sydafrikanska raspolitiken och andra sådana företeelser?

Denna anhållan bordlades.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.14.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 9 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2

Ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckta motioner angående ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 22) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 29), hade föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte dels vid uppgörandet av statsverkspropositionen för budgetåret 1961/62 och följande budgetår för ifrågakommande fall uppföra å förslagsanslag avlöning-

ar till ordinarie och extra ordinarie tjänstemän — under bifogande av vederbörliga uppgifter rörande personalförteckningen avseende samtliga ordinarie och extra ordinarie befattningar — samt å obetecknat anslag avlöningar till extra tjänstemän, varvid uppgift borde lämnas om behovet av extra befattningar i 20:e lönegraden och däröver, dels ock i förekommande fall med sakanslag sammanföra anslag till avlöningar åt extra tjänstemän i högst 19:e lönegraden samt till arvoden åt tillfälliga befattningshavare.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 22 och II: 29 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Staxäng*, *Heckscher* och *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 22 och II: 29, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte dels vid uppgörandet av statsverkspropositionen för budgetåret 1961/62 och följande budgetår för ifrågakommande fall uppföra å förslagsanslag avlöningar till ordinarie och extra ordinarie tjänstemän — under bifogande av vederbörliga uppgifter rörande personalförteckningen avseende samtliga ordinarie och extra ordinarie befattningar — samt å obetecknat anslag avlöningar till extra tjänstemän, varvid uppgift borde lämnas om behovet av extra befattningar i 20:e lönegraden och däröver, dels ock i förekommande fall med sakanslag sammanföra anslag till avlöningar åt extra tjänstemän i högst 19:e lönegraden samt till arvoden åt tillfälliga befattningshavare.

Ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Detta ärende diskuterades i fjol ganska ingående. Jag skall inte hålla något långt anförande om det nu i år eftersom problemläget är i stort sett detsamma som det var då.

Enligt nuvarande ordning uppförs avlöningsanslagen i avlöningsstaten för exempelvis ett verk eller en myndighet på det viset att man för upp för sig anslag till avlöningar åt ordinarie befattningshavare, anslagen till arvoden och ersättningar fastställda av Kungl. Maj:t och anslag till övrig icke-ordinarie personal. Under rubriken »Övrig icke-ordinarie personal» förs alltså dels de som har extra ordinarie anställning, dels de som har extra anställning och dels de som har arvodesanställning. Det finns ingen möjlighet att av avlöningsstaten se hur utgifterna fördelar sig på dessa olika grupper av anställda. Denna ordning har antagligen tillkommit under en tid då de som hade extra ordinarie anställning verkligen hade en tämligen lös anställningsform. Så förhåller det sig emellertid inte nu. För närvarande används extra ordinarie befattningar i stort sett eller i varje fall i mycket stor utsträckning ungefär för samma ändamål som ordinarie, och skillnaden mellan ordinarie anställning och extra ordinarie anställning är ytterst obetydlig. Uppdelningen av anslagen framstår därför som ologisk, och den ger i verkligheten inte någon upplysning om i vilken utsträckning vederbörande avlöningsanslag används till personal med relativt fast anställningsform och i vad mån de avser personal med tillfällig anställning.

Det förslag motionärerna väckt och som bärs fram i reservationen till statsutskottets utlåtande nr 31 innebär att man skall göra en annan uppdelning: man skall uppdelat anslaget till övrig icke-ordinarie personal och föra extra

ordinarie befattningshavares löner tillsammans med de ordinaries löner under gemensam rubrik; man skall vidare i personförteckningen eller på annat sätt — förmodligen i personförteckningen — redovisa behovet av extra befattningshavare från lönegrad 20 och uppåt, alltså inte bara behovet av ordinarie och extra ordinarie. Man skall i förekommande fall också kunna sammanföra anslagen till extra personal och arvodesanställd personal med sakanslagen, eftersom behovet av tillfällig arbetskraft och behovet av exempelvis sådana saker som kontorsutrustning, kontorsmaskiner o. s. v. i allt högre grad står i sammanhang med varandra. Personalbehovet och behovet av utgifter på sakanslag kan kanske i viss mån anses vara konkurrerande behov.

Vi har menat att detta är en förändring som dels skulle ge bättre överblick över hur avlöningsanslagen faktiskt används och dels skulle möjliggöra en bättre rationalisering av själva medelsanvändningen, eftersom den nuvarande strikta uppdelningen på personanslag och sakanslag åtminstone i vissa fall hindrar en rationell användning av pengarna.

Vi har emellertid inte kunnat föreslå att detta skall genomföras från detta budgetår, helt enkelt därför att budgetuppställningen ur dessa synpunkter är så ogenomskinlig att man inte har någon aning om hur stor del av medlen under avlöningsanslagen som är avsedda för att avlöna extra- eller arvodesanställda befattningshavare. Vi har därför i stället velat hemställa att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära att man i nästa års statsverksproposition genomför den förändring i uppdelningen som vi förordat.

Med stöd av detta, herr talman, anhåller jag om att få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Intresset för herr Heck-

Andrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar

schers och mitt bokföringsmässiga resonemang tycks inte vara så stort. Jag skall därför inte heller fördjupa mig så mycket i detta. Det är som herr Heckscher redan sagt i fråga om en omläggning av redovisningen av avlöningsanslagen i budgeten och även en sammanföring av avlöningsanslag och sakanlag. Frågan var föremål för en ganska ingående diskussion vid föregående års riksdag, och jag skulle egentligen kunna nöja mig med att hänvisa till den diskussion som då fördes och de utlåtanden över motionerna som statsutskottets femte avdelning då införskaffade från olika myndigheter. Myndigheterna pekade där på att man visserligen tycker att det kan finnas anledning att försöka spara men att man inte tror på möjligheterna att åstadkomma några besparingar eller några rationaliseringar denna väg. I varje fall vissa myndigheter måste ju ha möjligheter att röra sig inom vissa gränser. Man kan inte binda dem alltför hårt, ty verksamheten inom olika områden är sådan att det måste finnas en viss elasticitet. Vi tror inte på vare sig besparingar eller rationaliseringar med denna anordning.

Med hänvisning härtill, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag skall inte förlänga diskussionen med mer än några få ord. Jag vill bara för undvikande av missförstånd säga, att vi bör komma ihåg att vårt förslag — om man däri inräknar tanken på att vissa personanslag och sakanlag skall kunna sammanföras — i verkligheten ger myndigheterna större rörelsefrihet i åtskilliga fall än vad de f. n. har. Jag vill inte gärna att i kammarens protokoll skall stå oemot sagt ett påstående, att det skulle ge myndigheterna mindre rörelsefrihet, när det i verkligheten tvärtom är så, att man

just genom att ge myndigheterna en viss rörelsefrihet kan uppnå rationalisering.

Men den rörelsefriheten förutsätter å sin sida en rimlig och någorlunda begriplig redovisning.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är väl ändå så, herr Heckscher, att förslaget medför en inskränkning, då man ju i motionen och reservationen hemställer, att anslag, som nu är betecknade som förslagsanslag, skall uppföras obetecknade. Det måste i detta avseende innebära en begränsning av myndigheternas rörelsefrihet.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det är klart att förslaget så till vida innebär en viss begränsning. När det däremot gäller ordnandet av myndighetens arbete, så skulle vårt förslag ge större rörelsefrihet än nuvarande ordning.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3

Anslag å kapitalbudgeten för socialdepartementet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Statens bosättningslånefond

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 beträffande kapitalbudgeten (bilaga 27, punkt 6, s. 15 och 16 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att till Statens bosättningslånefond för budgetåret 1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor.

I en inom andra kammaren av herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå väckt motion (II: 429) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att höja räntan på bosättningslånen till 5 % för lån, som utlämnas efter den 30 juni 1960.

Utskottet hemställde

a) att motionen II: 429 icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen måtte till Statens bosättningslånefond för budgetåret 1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman* och *Ivar Johansson*, fröken *Andersson*, herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Sundin*, *Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl*, *Svensson* i Stenkyrka och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel*, *Hansson* i Skegrie och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort under a) hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 429 godkänna av utskottet förordad ändring av räntesatsen för statens bosättningslån.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Frågan om villkoren för bosättningslånen har debatterats tidigare i dag i samband med en annan fråga. Vi väckte också samma motion i fjol, och vid behandling av motionen blev frågan föremål för debatt. Jag kan därför nu fatta mig mycket kort.

När denna låneform tillkom var det inte meningen att någon subvention skulle inarbetas i den. Meningen var att lånen skulle vara en hjälp vid bosättningen men att vederbörande skulle betala ungefär vad det kostade. Med nu gällande ränta, 4,5 procent, ingår ett ganska väsentligt subventionsmoment i detta villkor.

Besparingsutredningen har ju föreslagit en höjning av räntan. Det kanske inte lönar sig särdeles mycket att åberopa besparingsutredningen, ty det har ju visat sig vara ganska lätt, att hitta argument för att frångå besparingsutredningens förslag. Vi har emellertid hållit fast vid besparingsutredningens förslag även på denna punkt, och jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Det är klart att det ligger ett stort värde i denna form av lån till folk som skall starta ett nytt hushåll. Värdet i denna låneform ligger väl närmast däri, att det inte behövs någon speciell säkerhet för de krediter som erhålls; meningen är ju att det skall vara ett bistånd till starten av det nya hemmet. Det heter t. o. m. i den ursprungliga propositionen, att man i huvudsak skall bevilja dessa lån till människor som visat sig vara sparsamma och hushållssamma. Ett sådant stöd har naturligtvis en mycket stor betydelse. Det behövs vid sådana tillfällen ett visst sparkapital. Många människor saknar ett sådant eller också har de ett otillräckligt sparkapital, när de ingår äktenskap och skall bilda ett hem. Det har emellertid, som herr Gustafsson i Skellefteå nyss sade, aldrig varit meningen att man vid denna låneform skulle knyta någon subvention. Det har i stället klart sagts ifrån, att denna låneform får icke ha karaktären av understöd. Men genom att man nu faktiskt beviljar en viss subvention, blir ju lånen av understöds-karaktär.

Statens bosättningslånefond

I det ursprungliga förslaget heter det att räntan på dessa lån får icke understiga medelräntan på statens upplåning mot obligationer under budgetåret närmast före det, varunder lånet beviljas. Undersöker man vad statens medelränta är på de obligationslån som utgick i fjol kommer man till att denna snarare ligger närmare 5 än $4\frac{1}{2}$ procent. Följaktligen är det fullt motiverat, att man skall följa de ursprungliga bestämmelserna, att räntan på dessa lån justeras uppåt till 5 procent. Den höjning av det allmänna ränteläget som nyligen skett bör slå igenom även i detta fall. Vi skall nämligen enligt min mening på områden, där vi inte tidigare haft subventionering och där vi inte heller avsett att ha subventionering, vara synnerligen försiktiga med att införa sådan.

Jämför man de ekonomiska möjligheterna för unga människor 1937, när bestämmelserna om dessa lån kom till, med motsvarande möjligheter i dag, framstår det väl som klart, att det var mera berättigat att ha en subventionsform 1937 än vad det är nu.

Jag betraktar inte denna fråga som någon stor ekonomisk fråga — långt därifrån. Den har inga betydande ekonomiska konsekvenser vare sig för dem som lånar eller för dem som lånar ut. Men i all sin litenhet är frågan dock en principfråga så till vida att om man, såsom nu sker här, skapar nya subventionsområden, där vi tidigare inte avsett att ha subventionering, blir möjligheterna att hålla igen på statsutgifterna inte särskilt stora.

Vägledande för mitt ståndpunktstagande har alltså varit dels att vi inte bör skapa nya subventionsområden, dels att räntetalet 5 står i bättre överensstämmelse med de ursprungliga bestämmelserna än det av utskottet förordade $4\frac{1}{2}$. Följer vi utskottet frångår vi karaktären hos denna låneform, nämligen att icke vara någon understödsbetonad hjälpverksamhet.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen.

Herr AKERSTRÖM (s):

Herr talman! Departementschefen anser att räntan på bosättningslånen bör prövas i sammanhang med räntan på andra lån från statens lånefonder. Denna princip har tillämpats förut, och riksdagen har givit sin anslutning, trots vissa yrkanden om högre ränta på dessa lån. Motioner i den riktningen har väckts ett par år i rad utan att riksdagen velat biträda dem. Om det alltså i ett beslut enligt utskottets förslag ligger en subvention, är det ingen nyhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Bara ett par ord, herr talman!

Vid en genomgång av folkpartiets motioner i andra kammaren återfinner man herr Gustafssons i Skellefteå namn under de flesta s. k. sparmotioner. Jag vet inte om herr Gustafsson, sedan han kom med i besparingskommittén, känner sig förpliktad att i alla avseenden spara. Vad som härvidlag slår mig är att folkpartiet brukar hävda att dess s. k. ungdomspolitik är ungdomsvänlig. Och visst söker man på det hållet att fria till ungdomen. Vid en genomgång av folkpartiets motioner kan man emellertid inte finna någon nämnvärd vänlighet gentemot ungdomen.

Nu gäller det bosättningslånen, en liten fråga. Det förmedlas ungefär 7 000 sådana lån per år, motsvarande i runt tal 2 000 kronor per låntagare. Det är alltså endast fråga om en mindre summa. Men varför skall man vara så njuugg? Det gäller dock ungdomar som skall sätta bo och de har som regel ekonomiska svårigheter, såsom vi alla känner till.

Tillåt mig bara — för att nu något karakterisera folkpartiets inställning till ungdomen — erinra om de motioner som man möjligen skulle kunna säga

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

rör ungdom. Man vill ha sociala ungdomsdomstolar, man vill sänka värnplikten till 18 år, man vill ha mer kristendom i enhetsskolans klass 9 y, man föreslår att antalet ungdomsinstruktörer skall ökas från 25 till 28 och man vill ha hälsoundersökning av kvinnor i åldern 18—20 år. Det är ungdomspolitik!

Folkpartiets förslag vid årets riksdag har över huvud taget reaktionär karaktär, och herr Gustafsson i Skellefteå har som sagt sitt namn på de flesta av besparingsmotionerna — som är till skada för ungdomen.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. a)

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) mom. a) i utskottets utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 92

ja och 81 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets förevarande hemställan.

Mom. b

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Lades till handlingarna.

§ 4

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckta motioner angående enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

I en inom andra kammaren av herr *Wedén m. fl.* väckt motion (II:449) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta 1) att av statens innehav av aktier i LKAB aktier till ett nominellt belopp av 228 miljoner kronor skulle erbjudas allmänheten i valörer på 50 kronor per aktie till en emissionskurs, motsvarande ett pris av 225 kronor för varje sådan aktie, och i övrigt på i motionen angivna villkor; 2) att det genom sådan försäljning till staten inflytande beloppet, som sammanlagt kunde beräknas till över 1 miljard kronor, finge användas för nödvändiga statliga investeringar och således nedbringa statens upplåningsbehov; samt 3) att

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

försäljningen tills vidare under budgetåret 1960/61 med hänsyn till försökskaraktären begränsades till en femtedel av aktiestocken eller nominellt 100 miljoner kronor, motsvarande ett emissionsbelopp av 450 miljoner kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 361) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarsson m. fl.* (II: 455), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla 1) att Kungl. Maj:t måtte till försäljning utbjuda aktier i LKAB; att vid denna försäljning tillsåges att aktieägandet bleve så spritt som möjligt och att sådan valordning utformades, att koncentration av aktieinnehavet till ett fåtal förlorade mening samt att härvid även de i övrigt i motionerna anförda synpunkterna beaktades; ävensom 2) att Kungl. Maj:t måtte undersöka möjligheterna att undan för undan avveckla det statliga ägarintresset och begränsa det statliga företaget så långt detta vore möjligt.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 21) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 30), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av formerna för försäljning till enskilda av aktier i statliga företag under sådana betingelser att garantier funnes för att aktierna icke förr eller senare samlades på ett fåtal händer.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 362) samt den andra inom andra kammaren av herrarna *Helén* och *Antby* (II: 450), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte dels anhålla att pågående utredning om de statliga företagsformerna måtte beakta vad i motionerna anförts angående de statliga aktiebolagens ställning i konstitutionellt

hänseende i syfte att skapa ändamålsenliga former för riksdagens medbestämmanderätt och inflytande i de avseenden statliga aktiebolag ansåges utöva offentlighetsrättsliga funktioner, dels ock begära utredning angående möjligheterna och lämpliga former för en försäljning av aktier till allmänheten i statligt ägda företag, såväl affärsverk som aktiebolag, varvid möjligheten att ombilda nuvarande statliga affärsverk — i första hand televerket, statens vattenfallsverk och domänverket — till aktiebolag skulle beaktas samt sådana former för aktieförsäljningen tillskapas som kunde vara ägnade att öka det långfristiga personliga sparatet hos allmänheten.

Utskottet hemställde

1. att motionen II: 449 samt motionerna I: 361 och II: 455, sistnämnda bägge motioner i vad de avsåge försäljning av aktier i LKAB, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att motionerna I: 21 och II: 30 samt motionerna I: 362 och II: 450, i vad de avsåge utredning om försäljning av aktier i statliga företag, ävensom motionerna I: 361 och II: 455, i vad de avsåge avveckling av det statliga ägarintresset och begränsning av det statliga företaget, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3. att motionerna I: 362 och II: 450, i vad de avsåge de statliga aktiebolagens ställning i konstitutionellt hänseende och ombildning till aktiebolag av vissa affärsdrivande verk, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen anförde utskottet bland annat:

Vad först angår frågan om vidtagande av omedelbara åtgärder för en försäljning till allmänheten av staten tillhöriga aktier i LKAB får utskottet erinra om att detta spörsmål varit föremål för ställningstagande vid de tre senaste årens riksdagar, därav i två skilda sammanhang år 1959. Vid samtliga

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

tillfällen har riksdagen avvisat framställda yrkanden av angiven innebörd. Då utskottet finner vad i nu förevarande sammanhang anförts inte innefatta tillräckliga skäl för ett frångående av riksdagens tidigare intagna ståndpunkt i förevarande avseende, får utskottet avstyrka de föreliggande yrkandena i motionen II: 449 samt i motionerna I: 361 och II: 455.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande försäljning av aktier i LKAB

a) av herr *Boman*, fröken *Andersson* samt herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng*, *Ståhl*, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Skellefteå och *Bohman*, vilka ansett att utskottet under 1. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna II: 449 samt I: 361 och II: 455, sistnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga,

a) besluta, att av statens till cirka 479 miljoner kronor uppgående innehav av aktier i LKAB aktier till ett nominellt belopp av 228 miljoner kronor skulle erbjudas allmänheten i valörer på 50 kronor per aktie till en emissionskurs, motsvarande ett pris av 225 kronor för varje sådan aktie, och i övrigt på av reservanterna angivna villkor, varvid särskilt skulle tillses att köpare av lägre antal aktier skulle äga förtur vid överteckning och att en bred spridning av aktieköpen bland allmänheten vunnas,

b) besluta, att försäljningen under budgetåret 1960/61 bestämdes till nominellt 100 miljoner kronor, motsvarande ett emissionsbelopp av 450 miljoner kronor,

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de förberedelseåtgärder som emissionen erfordrade, varvid särskilt borde beaktas vad reservanterna anförde i fråga om valordning för bolaget samt om möjligheterna att stimulera allmänheten att disponera överskjutande skatt för placering i aktier i LKAB, utbudna av staten;

b) av herrar *Ivar Johansson*, *Sundin* och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ersättas med text av följande lydelse:

»Enligt utskottets mening bör statligt företagande inom näringslivet förekomma endast där detta är motiverat av organisatoriska eller sociala skäl. Härav följer att staten bör påtaga sig vissa särskilda uppgifter i områden med speciella sysselsättningssvårigheter. Om det enskilda näringslivet i en del av landet inte har sådana företagsekonomiska förutsättningar att det kan skapa underlag för en tillfredsställande ekonomisk och social standard i bygden, kan det vara motiverat med viss statlig företagssamhet inom näringslivet.

Omständigheten att statligt företagande en gång ansetts nödvändigt inom ett visst område får emellertid inte leda till slutsatsen att det statliga företaget alltid kommer att vara erforderligt på området i fråga. Det kan enligt utskottets mening vara befogat att pröva huruvida inte en avveckling av vissa statliga engagemang bör ske.

I motionerna I: 449 samt I: 361 och II: 455 föreslås, att aktier i LKAB omedelbart skall utbudna till försäljning. Utskottet är inte berett att tillstyrka detta förslag.»;

2) beträffande utredning om försäljning av aktier i statliga företag samt avveckling av det statliga ägarintresset och begränsning av det statliga företaget

a) av herr *Boman*, fröken *Andersson* samt herrar *Jacobsson*, *Edström*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng*, *Ståhl*, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Skellefteå och *Bohman*, vilka ansett att utskottet under 2. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 21 och II: 30, I: 362 och II: 450 samt I: 361 och II: 455, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämpliga former för försäljning av ak-

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

tier i statliga företag till allmänheten utöver försäljningen av statens innehav av aktier i LKAB, varvid särskilt skulle beaktas att sådana former för aktieförsäljningen ordnades, som garanterade en bred spridning av aktierna bland allmänheten och som kunde vara ägnade att främja det långsiktiga sparandet;

b) av herrar *Ivar Johansson, Sundin*, och *Gustafsson* i Kärby, vilka ansett att utskottet under 2. bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 21 och II: 30 ävensom i anledning av motionerna I: 362 och II: 450 samt I: 361 och II: 455, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av formerna för försäljning till enskilda av aktier i statliga företag under sådana betingelser att garantier funnes för att aktierna icke förr eller senare samlades på ett fåtal händer;

c) av herr *Larsson* i Hedenäset, utan angivet yrkande;

3) beträffande de statliga aktiebolagens ställning i konstitutionellt hänseende och ombildning till aktiebolag av vissa affärsdrivande verk, av herr *Boman*, fröken *Andersson* samt herrar *Jacobsson, Edström, Skoglund* i Dovers-
torp, *Staxäng, Ståhl, Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå och *Bohman*, vilka ansett att utskottet under 3. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 362 och II: 450 såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att pågående utredning om de statliga företagsformerna måtte beakta vad reservanterna anfört i syfte att skapa ändamålsenliga former för riksdagens medbestämmanderätt och inflytande i de avseenden statliga aktiebolag ansåges utöva offentligrättsliga funktioner.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Frågan om försäljning

av LKAB-aktierna har liksom många andra frågor diskuterats under flera riksdagar. Den var uppe 1957, 1958 och 1959. Jag skall därför begränsa mig till att så kortfattat som möjligt sammanfatta de viktigaste av de argument, som talar för förslaget. Vi vill åberopa både ideologiska och praktiskt-ekonomiska skäl för denna försäljning.

Vad först gäller de principiella och ideologiska skälen anser vi, att det i princip inte är någon huvuduppgift för staten att ägna sig åt affärsverksamhet i konkurrens med enskilda företag. Vi tycker därför att det är riktigt att successivt sälja ut de aktieposter som är i statens ägo. En sådan försäljning ligger helt i linje med vår uppfattning, att äganderätten skall spridas ut på så många händer som möjligt.

Aktieinnehav innebär för innehavaren delägande i produktionsmedel. Det skänker en känsla av medansvar och förståelse för produktionens betydelse och produktionens behov.

I det sammanhanget vill jag särskilt framhålla, att då vi talar om spridning av aktieäggande tänker vi inte bara på statspapperen utan även på aktier i andra företag. Vi tror att det även då det gäller andra företag är värdefullt, att koncentrationen minskar och ägandet sprids ut på så många händer som möjligt. Vi tror också att en försäljning av LKAB-aktier skulle bidra till att skapa större förståelse för detta och till att bryta det ideologiska motstånd som trots allt fortfarande finns kvar på många håll då det gäller aktieförvärv.

Då det sedan gäller de rent ekonomiska, praktiska skälen att försälja statens aktier just nu, vill jag först peka på behovet av ökat sparande i samhället. Vi behöver också skapa nya sparformer, som möjliggör ett sparande som är värdebeständigt och långsiktigt. Vi tycker att aktiesparandet är en lämplig form, men vi måste öka aktiemarknaden, ty den är just nu för liten.

Vidare är vi ense om att vi måste

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

minska statens lånebehov. Underskotten i budgeten är så stora, att staten måste begränsa sig till de allra nödvändigaste statsuppgifterna. Därigenom kan vi minska den korta upplåningen i bankerna och förebygga den likviditetsuppladdning och de inflationsriskerna för med sig. En försäljning av statsaktier på nära 500 miljoner kronor skulle ha — det är vi övertygade om — stor betydelse just i detta avseende. Det finns alltså enligt vår mening många goda skäl för en försäljning av LKAB-aktier snarast möjligt.

Jag skall till sist försöka bemöta några av de invändningar som har riktats mot denna transaktion — eller i varje fall en av dem. Man har sagt att en försäljning av LKAB-aktier skulle vara en dålig affär för staten. Detta vill jag bestrida. Om vi säljer dessa aktier för nära 500 miljoner kronor, behöver staten låna ett motsvarande mindre belopp. Jag har redan berört de allmänna ekonomiska fördelar som följer av minskad upplåning. Dessutom slipper staten den ränteutgift som faller på motsvarande belopp. Staten får fortfarande samma skatter från LKAB som den har för närvarande. Dessutom får staten skatteintäkter från de enskilda aktieägarna på förmögenhet och på inkomst. Slutligen — ehuru väl det i detta sammanhang är rätt oväsentligt — får staten vissa inkomster i form av fondstämpelavgifter.

Förräntningen av LKAB-aktier är i dag inte så hög. 1957/1958 var utdelningen ungefär 3 procent av aktiernas verkliga värde. Det innebär alltså att staten gör en direkt räntevinst genom att sälja ut denna aktiepost och minska upplåningen med ett belopp som motsvarar köpeskillingen.

En försäljning av LKAB-aktier är enligt vår mening ett första steg. Även andra statsaktier skall sedan kunna säljas ut. Den frågan och de problem som sammanhänger med den bör emellertid enligt vår mening utredas av en sär-

skild kommitté. Likaså anser vi att vissa konstitutionella frågor, som sammanhänger med aktiebolagsformen som förvaltningsform, bör klarläggas, och det problemet bör enligt vår mening hänvisas till kommittén för de statliga företagsformerna.

Herr talman! Jag skall begränsa mig till att yrka bifall till reservation 1 a, 2 a och 3 av herr Boman m. fl.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Herr Bohman har nyss talat å högerens vägnar. Jag vill som representant för folkpartiet i stort sett ansluta mig till de korta satser som herr Bohman här har anfört som motivering för de reservationer som finns fogade till statsutskottets utlåtande nr 34.

Liksom denne talare vill jag understryka den goda effekt som en påbörjad försäljning av LKAB-aktier skulle ha på statens behov av minskad upplåning. Den skulle givetvis också ha den effekten att den ökar det frivilliga sparat.

Av den diskussion som förekommit om detta projekt har man kunnat förstå, att en del människor tror, att reservanternas förslag innebär att staten skulle göra sig av med *hela* sin aktiepost i LKAB. Jag behöver naturligtvis inte för denna kammare betona, att denna uppfattning är felaktig, men den tycks finnas spridd via vissa pressutlåtanden till en stor allmänhet. Det är dock faktiskt bara fråga om en enda mindre post av aktier i LKAB, och en sådan försäljning skulle inte innebära att staten skulle komma att förlora kontrollen över bolaget. Staten hade ju, som vi vet, också i gångna tider en vidsträckt möjlighet till viss kontroll över LKAB genom sitt aktieinnehav.

Vi anser det angeläget att man, när man går in för försäljning av aktier i statliga bolag, gör det mycket försiktigt och med garanti för att det inte blir nå-

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

gon olämplig inriktning av inköpen utan att det blir i enlighet med principen, att man skall bredda ägandet inom av samhället innehavda företag. Det framgår av reservationen, att vi räknar med att aktievalörerna skall vara mycket små, 50 kronor nominellt, och att man också skall se till att möjligheterna att inköpa dessa aktier begränsas till 40 aktier per person. Man har därvidlag att ta hänsyn till vad som förekommit utomlands på detta område. Vi menar att det bör finnas möjligheter att försiktigt gå över på denna linje.

Detta första steg i en sådan här utveckling, som skisseras i motionen från folkpartihåll, innebär naturligtvis att man behöver utreda frågan, huruvida man kan fullfölja intentionerna när det gäller övriga statliga företag.

Man kan också tänka sig en utredning av själva frågan hur de statliga företagen skall vara konstruerade, om man skall använda sig av aktiebolagsformen eller inte. Jag vill i all korthet hänvisa till den motion som har väckts från folkpartihåll och som tryckts i första kammaren med nr 362. Den är anser jag av sådan betydelse och så djuplodande, att det vore fel att här endast draga några koncentrat ur densamma. Jag tror att den utredning som denna motion i själva verket bygger på bör kunna vara till stor nytta, om den kan läggas till grund för direktiv till ytterligare utredning inom den snart avslutade utredningen om de statliga företagsformerna.

Vi trodde inom folkpartiet från början, att denna utredning om de statliga företagsformerna skulle mera djuplodande komma in på dessa problem, men det har nu kommit fram att så inte är fallet. Reservationen nr 3 vid detta utlåtande kommer just in på det problemet.

Jag vill sluta med en hemställan, som går ut på att riksdagen skall se till att utredningen om de statliga företagsfor-

merna beaktar de problem som här av mig i allra största korthet angivits och som just gäller frågan om det statliga inflytandet och den statliga företagsamheten samt de konstitutionella problem, som är förknippade med den statliga företagsamheten.

Med dessa få ord vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationerna 1 a), 2 a) och 3).

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp):

Herr talman! Jag kan instämma i vad som här sagts angående behovet av och önskemålet om en utredning inom detta avsnitt. Det överensstämmer med den hållning som vi här i kammaren reservationsvis intagit två gånger tidigare och som i år fullföljes genom motioner. I vissa diskussioner i pressen, där denna fråga tydligen tilldrar sig mycket stor uppmärksamhet, har man velat göra gällande, att centerpartiet i detta ärende skulle just i år ha intagit en ståndpunkt som vore ny för partiet. Jag vill med anledning därav bara upprepa, att vi tidigare har röstat reservationsvis i samma riktning, som de motioner nu går, till vilka reservationer är knutna, nämligen reservationerna 1 b) och 2 b).

Vi kan för vår del inte stödja önskemålet om att man skulle omedelbart sälja ut LKAB:s aktier. Vi anser att den frågan också bör komma med i en utredning. Det finns ingen anledning att bryta ut det avsnittet och säga, att det behövs utredning endast på det övriga fältet. Enligt vår mening bör en allmän utredning på detta område komma till stånd och även omfatta frågan om LKAB-aktierna.

Vi röstar alltså för avslag på motionerna om omedelbar försäljning av LKAB-aktierna men med en särskild motivering för detta ställningstagande, vilken framgår av utskottets utlåtande nr 34.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till reservationerna 1 b) och 2 b).

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):
Herr talman! Denna fråga har ju, som redan herr Bohman framhöll, behandlats vid en rad tidigare tillfällen. Jag skall därför inte heller säga så mycket i denna fråga utan hänvisa till vad som sagts vid de tidigare tillfällena.

Emellertid har här fällts några yttranden som det kan vara anledning att kommentera. Herr Bohman säger att det är dels ideologiska och dels praktiskt ekonomiska skäl som ligger bakom högers agerande i detta avseende. Man säger att staten inte skall driva affärsverksamhet i konkurrens med andra. Det låter kanhända vackert, men om man tittar på utvecklingen inte minst i Norrbotten, är det kanske inte något särskilt lämpligt argument att anföra hos befolkningen i Töre och Morjärv och andra ställen norr över.

Vad beträffar högers ideologiska ståndpunkt i detta avseende har högern tydligen skärpt sig under årens lopp. Det är ju ändå på det sättet, att det var dåvarande högerledaren amiral Lindman, som på sin tid såg till att det blev en skrivning som gjorde det möjligt för staten att förvärva dessa aktier för något år sedan. Amiral Lindman hade tydligen inte de ideologiska betänkligheter, som herr Bohman nu tycks hysa.

En annan detalj i resonemangen bör kanske också klaras ut. När man lyssnade på herr Bohman fick man den uppfattningen, att avsikten är att sälja ut hela den statliga aktieposten i LKAB. Herr Nihlfors däremot går på den linje som högern står på även i reservationen, nämligen att man skall sälja en mindre del, så att statens majoritetsinnehav av aktier bibehålles. Menar nu herr Bohman, att man skall sälja hela statens innehav eller att man skall begränsa det till 228 miljoner kronor — om jag minns rätt — vilket skulle innebära att staten har kvar sin majoritet? Reservationen går i varje fall för närvarande inte längre. Då uppställ-

ler sig den frågan: Vart tar det vägen med det mångomtalade inflytandet och demokratiseringen? Staten skall enligt reservationen fortfarande inneha aktiemajoriteten. Med detta måste rimligen följa att staten behåller det avgörande inflytandet över företaget. Det enda man uppnår med denna manöver är att utdelningen på den aktiepost, som man här vill sälja, överflyttas från hela samhället till låt oss säga något hundratusental personer, som möjligen skulle kunna köpa dessa aktier i LKAB. Det skulle bli hela vinsten.

Både herr Bohman och herr Nihlfors menar, att som ytterligare skäl för en försäljning kan anföras det statliga lånebehovet. Det är ändå något som inte kan klaras mer än övergångsvis för ett år, om man säljer aktier. Man kan då möjligen minska det statliga lånebehovet för detta år med motsvarande belopp, men samtidigt avhänder man staten en mycket god inkomstkälla för framtiden.

Jag skall som sagt inte orda så mycket om detta. Jag vill bara erinra om att vad det gäller frågan om ytterligare utredningar i detta avseende är det riktigt — som vi anført vid tidigare tillfällen och även understryker nu i utskottets utlåtande — att ingenting hindrar utredningen om de statliga företagsformerna att också ta upp denna fråga till behandling. Under sådana omständigheter har vi inte ansett, att det finns någon anledning att nu sätta i gång en ny utredning om detta spörsmål.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Till det här föreliggande utskottsutlåtandet har jag på en punkt fogat en blank reservation. Detta innebär att jag avviker något ifrån den partipolitiska uppsplätning, som i övrigt präglar utlåtandet. Alltid och i varje fråga skall det väl dock ej vara

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

nödvändigt med noggrann marsch i partipolitiska gruppkolonner.

I den av herr Ivar Johansson m. fl. avgivna reservationen återfinnes inledningsvis ett uttalande, som jag med intresse noterar. Det heter där: »Härav följer att staten bör påtaga sig vissa särskilda uppgifter i områden med speciella sysselsättningsvårigheter. Om det enskilda näringslivet i en del av landet inte har sådana företagsekonomiska förutsättningar att det kan skapa underlag för en tillfredsställande ekonomisk och social standard i bygden, kan det vara motiverat med viss statlig företagsamhet inom näringslivet.»

Jag noterar erkännandet av att organisatoriska, sociala och sysselsättningspolitiska skäl kan motivera statligt företagande i en bygd. Jag erkänner också riktigheten av reservanternas uttalande, att den omständigheten »att statligt företagande en gång ansetts nödvändigt inom ett visst område får emellertid inte leda till slutsatsen att det statliga företagandet alltid kommer att vara erforderligt på området i fråga». Ändock ifrågasätter jag, om det med den utgångspunkt, som reservanterna har anfört, föreligger något behov av en utredning av formerna för försäljning till enskilda av aktier i statliga företag.

Låt oss inte gömma huvudet i busken! Då intet utsägs härom i reservationen, kan det få efterlysas vilket statligt aktiebolags aktier som i första hand kan vara attraktiva för en eventuell köplysten allmänhet. Det behöver väl inte råda något tvivel om att i detta hänseende LKAB intar en avgjord särställning. Kan det då vara motiverat med en utredning om försäljning helt eller delvis av detta företag? Borde det inte — utan någon omständlig utredning — vara uppenbart att organisatoriska och sysselsättningspolitiska skäl talar emot en realisation av företaget?

Det kan konstateras en betydande

skillnad mellan de två föreliggande reservationerna. Medan det i högers och folkpartiets reservation föreslås att försäljning av aktier i LKAB redan under innevarande år skall påbörjas, hemställs i reservationen av herr Ivar Johansson endast om en utredning av frågan om aktieförsäljning och detta — det vill jag erkänna — under sådana betingelser att det finns garantier för att aktierna icke förr eller senare samlas på ett fåtal händer.

Samma intresse för att vid en eventuell aktieförsäljning få till stånd en effektiv spärr mot att detta så småningom leder till koncentration av aktieinnehavet har varken högern eller folkpartiet visat. Även om det kan vara av intresse att notera detta förhållande, är jag inte övertygad om behovet och lämpligheten av att ens med utgångspunkt från en sådan spärregel begära utredning om en eventuell aktieförsäljning. Det kan utan några långa utredningar konstateras att om en effektiv garanti mot en senare koncentration av de aktier, varom här är fråga, skall kunna ernås, så förutsätter detta icke blott deklarationer och registrering av både aktieförsäljningar och aktieinnehav, utan även en behörighetsprövning vid varje aktieöverlåtelse. Jag är i varje fall icke för dagen övertygad om att vi bör ta ett initiativ som kan betecknas som inledningen till att på aktiemarknaden introducera en byråkratiens örtagård.

Som bekant föreslår högern och folkpartiet att en försäljning av LKAB-aktier skall beslutas och under året påbörjas. Det bör slås fast att även om förslaget för året omfattar en femtedel av aktiekapitalet, är dock målsättningen att staten successivt skall avveckla hela aktieinnehavet, avhända sig hela inflytandet över den enorma tillgång det här är fråga om och även avkastningen av densamma. I högers partimotion anföres sålunda bl. a. följande: »Den här föreslagna utförsäljningen av

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

statens LKAB-aktier må blott betraktas som en första etapp i en fortsatt avveckling i det statliga företagandet.»

Förslaget om aktieförsäljning motiveras bl. a. med att därigenom skulle ernas en spridning av äganderätten, en företagsdemokratisering.

Det är väl, herr talman, uppenbart att vi ledamöter av denna kammare representerar icke blott olika bygder, utan även olika skikt av den svenska befolkningen. Den som valts av småbönder, skogsarbetare, mindre företagare och liknande grupper inom Norrbottens befolkning, den har att söka föra deras talan. Jag måste då konstatera att det inom dessa grupper nog är få som har ekonomiska förutsättningar för ett aktieförvärv av någon betydelse. För det stora flertalet kommer en försäljning av LKAB-aktierna otvivelaktigt att innebära en spridning av äganderätten från dem själva och till ekonomiskt bättre löftade.

Det må även erinras om att relativt kort tid förflutit sedan omorganisationen, innebärande större statligt innehav av LKAB-aktier, genomfördes. Det har ännu gått föga mer än två verksamhetsår, varav verksamhetsberättelse endast föreligger för det första. Då omorganisationen beslöts, innebar detta ett fullföljande av vad som 50 år dessförinnan påbörjats under aktiv medverkan av högern och dess förre partiledare, amiral Lindman. Det var vidare ett beslut som stod i full överensstämmelse med samlingsregeringens uttalande år 1945.

Vad kan nu ha inträffat som skulle motivera att riksdagen efter denna korta tid sadlar om och inleder en realisation av statens aktieinnehav. Föreligger det under den senaste tiden några erfarenheter som gör detta befogat?

Jag konstaterar att varken i motionerna eller i reservationen har åberopats något sådant. Inte nog därmed; jag vågar tvärtom antyda att de gångna två årens erfarenheter pekar på resultat

som väl tål jämförelser. Mot bakgrunden härav tillåter jag mig att närmast till högern och folkpartiet rikta den frågan: Är det verkligen i den enskilda företagsverksamhetens intresse förstådligt att envisas med att betrakta innehavet av LKAB-aktierna ur uteslutande principiella synpunkter? Vore det inte påkallat att söka sig tillbaka till det resonemang som fördes under samlingsregeringens tid? Jag tänker bl. a. på följande yttrande — bakom vilket återfinnes bl. a. namnen Ewerlöf och Bertil Ohlin: »Då frågan om inlösen enligt 1927 års avtal av de enskildas andel i malmbolaget nu för första gången kommer upp till avgörande, synes de skäl fortfarande äga giltighet, som tidigare varit bestämmande för statsmakternas hållning. Av olika anledningar, på vilka det här icke är nödvändigt att ingå, ha malmrikedomarna i de norrbottniska malmfälten ansetts intaga en sådan särställning, att man oberoende av skilda ekonomiska samhällsuppfattningar kunnat förorda ett överförande i samhällets ägo.»

Mot bakgrunden av vad jag tidigare antytt upprepar jag: Vore det inte lämpligt att återgå till denna samlingsregeringens uppfattning? Kanske förefaller det elakt men det är dock i bästa välmening som jag frågar: Vore det inte lämpligt att även beträffande denna sak låta svenska folket veta att motionerna inte är så värst allvarligt menade?

Det må framhållas att gruvbrytning ofta är integrerad med förberedelsearbeten på lång sikt. Redan när det gäller en gruva i drift erfordras långsiktssbedömningar. Så mycket mera måste detta bli fallet i den mån det är fråga om undersökningar och öppnandet av nya gruvfyndigheter. Detta gör det även angeläget med stabilitet i organisatoriskt hänseende. Tanken att företaga en omorganisation efter så kort tid, som i detta fall förflutit, framstår såsom synnerligen irrationell.

Till detta må slutligen läggas en mera

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

lokalt betonad synpunkt. Den nya företagsledningen har sett det som en angelägen uppgift att få till stånd en ordentlig undersökning av olika malmfyndigheter i Norrbottens län, vilkas mäktighet icke varit tillräckligt känd. Ett omfattande prospekteringsarbete har igångsatts. Vad som hittills kan skönjas av detta arbete tyder på att den dag inte är så avlägsen då provbrytning kan igångsättas i fyndigheter som tidigare inte exploaterats. Detta betyder ej blott nya arbetstillfällen inom Norrbottens län, utan även en spridning så att bättre försörjningsmöjligheter erbjudes bygder som hittills brottats med brist på sysselsättningstillfällen för befolkningen. Är det lämpligt och försvarligt i detta läge att klåfingrigt börja ändra på företagets organisation? Jag tror inte att så är fallet. Det rör sig här om ett område av sådan betydelse att det inte är den lämpliga tummelplatsen för leklynne och partitaktiska utsvävningar.

Herr talman! Det är av de här anförda skälen som jag finner mig förhindrad att ge min röst åt någon av reservationerna i den föreliggande frågan.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det återopades av senast föregående talare ett yttrande till statsrådsprotokollet för 15 år sedan. Jag vill erinra herr Larsson i Hedenäset om att det förut här i riksdagen, vilket tydligen har gått honom förbi, har dryftats hur det förhöll sig med detta av finansminister Ernst Wigforss gjorda yttrande till protokollet. Varken jag eller vissa andra ledamöter stod bakom detta yttrande. Wigforss gjorde sitt skriftliga yttrande utan att ha cirkulerat detsamma i samlingsregeringen. De formuleringar som i detta yttrande använts får därför stå för herr Wigforss' räkning. Däremot har samtliga ledamöter deltagit i beslutet, och detta innebar att staten vid detta tillfälle icke skulle inlösa ifrågakvarande aktier.

Beträffande ett annat missförstånd vill jag påpeka att båda de senaste talarna och några föregående tycks lida av den uppfattningen, att folkpartimotionen skulle innefatta ett förslag att ge det allmänna mindre inflytande än amiral Lindman för 50 år sedan var med om att besluta. Det är fullständigt oriktigt, herr Larsson i Hedenäset. Vad det då gällde var ett delinflytande från det allmänna. Jag skall inte tala om vilken maktfördelning som då beslöts, men det enskilda näringslivet fick faktiskt ett mycket betydande inflytande i företagets ledning. Vad vi har motionerat om är försäljning av något mindre än hälften av aktierna, vilket alltså innebär att staten som innehavare av aktiemajoriteten skulle bevara ett *större* inflytande över företaget än vad som varit fallet under alla dessa år.

Alltså, det förhåller sig tvärtemot vad herr Larsson i Hedenäset här har påstått. Alla hans reflexioner i övrigt, om leklynne och sådant faller platt till marken. Jag tycker det hade varit lämpligt att herr Larsson i Hedenäset hade tagit reda på ståndpunkterna innan han gjorde de påståenden som han här har gjort.

Det är väl ingen tvekan om att försäljningen av en betydande aktiepost skulle bidra till att lösa en del av de statliga finansieringsproblemen och minska den upplåning i bankerna, som utgör ett nog så allvarligt problem för det svenska samhället och som man skall ha bra mycket leklynne för att inte betrakta som en fråga, vi måste försöka lösa.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Oavsett förklaringar och bortförklaringar tillåter jag mig konstatera, att proposition nr 247 år 1945 i utdraget ur statsrådsprotokollet bland andra närvarande upptar herr Ohlin.

Herr Ohlin har även tyckt sig behöva

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

förklara Arvid Lindmans insatser i början av 1900-talet. Herr Ohlin tolkade honom så, att det endast gällde att erövra hälften i det gamla LKAB. Det kan vara av intresse att jag för belysande av Arvid Lindmans inställning överlämnar ordet åt honom själv. Jag gör det med att läsa upp ur riksdagens protokoll för den 21 maj 1906, där jag endast behöver citera en kort mening, som säger tillräckligt om hans uppfattning. Det heter på sidan 61: »Jag har alltid varit och är fortfarande av den uppfattningen, att det vore önskvärt om staten kunde förvärva dessa malmberg.»

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Det är kanske tillåtet att uttala sin tillfredsställelse över att även centerpartiet fått en Königson. Jag vill också lyckönska herr Larsson i Hedenäset till hans ståndpunkt. Den står i god överensstämmelse med vad som borde vara det svenska folkets intresse i detta fall.

Det är en iakttagelse som man först gör när man tar del av centerpartiets och folkpartiets motioner i denna fråga, nämligen att det ännu en gång visat sig vilken ledande ställning högern intar bland de borgerliga partierna. Praktiskt taget alla de påfund som högern kommit med under de senare åren har efter något år tagits upp först av folkpartiet och sedan av centerpartiet. Det här är en detalj i det stora sammanhanget, men en mycket avslöjande, viktig och belysande detalj.

De tre borgerliga partierna vill här avhända samhället en viktig egendom. Man åberopar ideologiska skäl. Vad är det för ideologi egentligen som säger, att man skall beröva samhället viktiga inkomstkällor för att överföra desamma i privat ägo?

I stort sett sammanfaller också partiernas motiveringar, även om yrkandena inte går lika långt. Centerpartiets motivering — som *väl* uttrycker de båda

andra borgerliga partiernas — kan kort och gott uttryckas så här: Om det finns sociala skäl för att staten driver industriell eller annan verksamhet och kapitalisterna inte anser att det lönar sig, då skall staten få göra detta. Om det emellertid sedan visar sig att det lönar sig bra för staten att göra detta, då skall staten fränhända sig dessa företag och i lämpliga former överföra dem i privat ägo. Om det således är nödvändigt för försörjningen, då går man med på det, såvida det inte ger profiter, då kapitalisterna själva vill överta det. Det är en underlig ideologi detta.

Det har talats om den inställning som högerledaren Lindman på sin tid intog när det ursprungliga malmavtalet beslöts. Ja, det var ju en av en överväldigande borgerlig majoritet behärskad riksdag som antog detta. De som ville gå ännu längre, med herr Branting i spetsen, ville redan då förstatta gruvorna, men det var dock på den tiden en självklar sak för högermän och dåtidens liberaler att en sådan här naturtillgång som järnmalmsfyndigheterna i Lappland skulle vara hela samhällets egendom och inte ett privat profitobjekt för en större eller mindre minoritet. Denna »ideologi» eller inställning är jag övertygad om har full och djup resonans hos det svenska folket än i dag.

I dag föreslås det från högerns och folkpartiets sida att man, »för att sprida egendomen», skall avyttra 50 000 aktier. Det betyder att en person av 150 av det svenska folket skulle bli aktieägare och få överta ett kapital, som för närvarande är hela folkets egendom. Är detta att sprida egendomen? Är inte ordet »sprida» alldeles tokigt i detta sammanhang? Innebär inte detta att man berövar folket en egendom för att överföra den i ett mindre antal medborgares ägo — i det här fallet ett ganska ringa antal medborgare?

Nu har det här sagts från folkpartiets talesman att man dock inte vill beröva staten inflytandet över LKAB. Detta kan

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

man ju säga i dag. Med det betraktelsesätt som ligger bakom motionen är det naturligtvis bara en tidsfråga när även statens inflytande skulle överflyttas på privata — om man nu skulle lyckas genomföra denna linje. I dag har Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund 5 procent av aktierna. Sedan skulle man sprida ut nära hälften på andra privata ägare. Det skulle inte ta så lång tid förrän man hade berövat staten ledningen.

Det är ju också tydligt att man inte ämnar begränsa sig till framstötten mot LKAB. Det framgår klart både av motioner och av de anföranden som hållits här, att man betraktar denna framstöt som en inledning, för att sedan gå till aktion för att realisera statens tillgångar i andra företag. De företag som särskilt leker vederbörande i hågen är ASSI och kanske Norrbottens Järnverk. Dessa tre företag betyder redan oerhört mycket för landets försörjning. De är viktiga för hela det svenska folket. De bidrar till att öka valutatillgången. Framför allt är de av fullständigt avgörande betydelse för övre Norrland. Det är ju alldeles uppenbart, att om dessa företags verksamhet genom den ena eller den andra manipulationen skulle sättas i fara, så skulle det innebära en katastrof särskilt för Norrbottens befolkning.

Nu kanske man säger att detta är svartmålning. Men hur sköttes LKAB? För det första hade man år 1906 i avtalet skrivit in, att LKAB skulle driva järnförädling i Norrbotten. Denna bestämmelse saboterades systematiskt, och jag är ganska övertygad om att TGO:s intressenter låg bakom dem som ville strypa försök att starta järnförädling i Norrbotten.

För det andra var det hela tiden en klar tendens att begränsa exporten över den svenska hamnen Luleå för att i stället driva exporten över den norska hamnen Narvik.

För det tredje föredrog man hela tiden att koncentrera brytningen till Ki-

runa och till Malmberget, medan andra brytvärda områden icke skulle få röras, därför att de gruvorna i varje fall på kort sikt icke gav samma profit.

För det fjärde, slutligen, lyckades man, trots att dessa gruvor drevs med stora profiter, ställa företaget praktiskt tagit inför konkurs. Endast genom att staten satte in 30 miljoner år 1932 räddades företaget från konkurs. Ytterligare en räddningsaktion fick staten företa 1934 för att kunna lotsa företagen i hamn. — Så har LKAB skötts!

Nu är LKAB snart helt statens egendom med undantag av den tjugondel av aktierna som TGO har. Man hyser nu stora expansionsplaner. Man siktar till en malmbrytning på omkring 25 miljoner ton, man tar upp nya gruvor, och man planerar stora utvidgningar bland annat i Luleå. Det handlar om en expansion som är viktig för hela det svenska samhället och naturligtvis alldeles särskilt viktig för Norrbotten.

Detsamma kan man säga om ASSI. Det är nu ett bra företag, som har givit samhället stora inkomster, men samhället fick bygga upp det på ruinerna av den ödeläggelse som de privata profitintressena hade åstadkommit beträffande skogsförädlingen i Norrbotten. På sin tid kunde man med en känd strof säga: »Var jag såg såg jag såg vid såg», men i Norrbotten kunde man i början av 1930-talet säga: »Vart jag såg såg jag industriella kyrkogårdar.»

Tack vare statens insats vad beträffar ASSI har det på ruinerna av den gamla industriella verksamhet som kapitalisterna slog sönder byggts upp en stark och livskraftig träförädling, som också är en god affär för hela samhället. Nu siktar man till att överflytta också det företaget i privat ägo, helt i överensstämmelse med centerpartiets motiv, att när ett företag visar sig gå bra skall inte staten ha det längre, utan då skall de privata få överta detsamma.

Vad beträffar Norrbottens järnverk är det väl uppenbart att staten har gjort

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

en god investering. Det är ett företag som expanderar och kommer att få en oerhörd betydelse för det svenska samhället som helhet, för statens ekonomi och för Norrbotten. Dessa företag har praktiskt taget omvandlat Norrbotten och gjort att Norrbotten håller på att bli ett drägligt län att leva i för människorna.

Detta försöker man nu rasera. Den första stöten riktas mot LKAB. Den kamp som man nu för i syfte att överflytta företaget i privat besittning är bara ett led i en långvarig kamp för att sabotera industrialiseringen av Norrbotten, för att skandalisera de statliga företagen och för att på de mest skiftande områden sabotera dessa företags verksamhet. När man här begär åtgärder för att få en bättre insyn i dessa statliga företag, vet vi nog vilka det är som har intresse därav. Man vill ge konkurrenterna ännu större möjlighet att i god tid vidta motåtgärder när de statliga företagen vidtar sina åtgärder för expansion och för att driva verksamheten affärsmässigt.

Jag måste beteckna denna verksamhet som en lömsk, asocial och samhällsfientlig verksamhet. Jag kan inte tänka mig annat än att de verkliga motiven är för det första en fruktan för att dessa statliga företag skall bevisa sin överlägsenhet såsom produktionsform över de privata konkurrerande företagen och för det andra en önskan att överföra väntade stora vinster i privat ägo och naturligtvis därmed så småningom öka storfinansens inflytande över dessa företag. Det är aktuellt inom regeringspartiet att ge den s. k. socialiseringsparagrafen ett innehåll som partiet inte skall behöva skämmas för inför den borgerliga kritiken. Jag skulle tvärtom vilja peka på några skäl för att man icke bör retirera på denna punkt utan att den bör drivas till ytterligare aktualitet.

Jag anser för det första att förstatligandet är en riktig väg för att öka

samhällets inkomster. Det är väl uppenbart att vi har kommit in i ett läge, där de stora och växande kraven på samhällets insatser inte längre kan lösas enbart skattevägen. Staten måste också ha andra inkomster. Och varför skall staten avstå från att skaffa inkomster på de mest lukrativa områdena? Varför skall det vara en rättighet enbart för privata? För att öka samhällets inkomster, för att göra det bättre rustat att möta de växande uppgifter som ställes på samhället är det alltså nödvändigt att nya inkomster tillföres det samma, och förstatligandet är en lämplig väg därvidlag.

För det andra betraktar jag förstatligandet som ett led i den ekonomiska utvecklingen. Varje land kommer oundvikligt att förr eller senare tvingas att beträda den vägen att överföra allt större delar av produktionen i statlig ägo. Det är redan i stor utsträckning gjort i Sverige, men det är alldeles otillräckligt.

Jag betraktar för det tredje förstatligandet som en viktig uppgift när det gäller att utveckla produktionen och produktionsapparaten.

För det fjärde är det uppenbart att förstatligandet ofta är den enda möjligheten för att ge liv och existens åt bygder som dödsdöms av den privata företagsamheten därför att verksamheten inte anses tillräckligt räntabel.

För det femte anser jag förstatligandet vara ett viktigt medel för att befordra planmässighet. Man må vara hur rädd som helst för planhushållning, men man kommer inte ifrån, att en sådan är nödvändig, och det bästa medlet — men inte det enda — för att åstadkomma en verkligt planmässig hushållning är att man förstatligar produktionsmedlen.

Slutligen anser jag för det sjätte att förstatligandet av produktionsmedlen är en viktig väg för att utveckla demokratin. Alla erkänner ju att vi på det ekonomiska området inte har någon

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

demokrati här i landet. Det är en liten klick, en liten oligarki som egentligen bestämmer över näringslivet; en handfull människor kan bestämma över tiotusen människors existensvillkor. Så länge vi inte har kommit längre bör man tala tyst om demokrati. Det är icke minst en ekonomisk demokrati som det svenska folket har anledning att eftersträva.

På dessa grunder anser jag att förstatligandelinjen är en riktig linje.

Det gäller sålunda såsom jag ser saken inte att avveckla de statliga engagemangen utan att vidare utveckla sådana. Jag tycker också att regeringen borde undersöka, om man verkligen har vidtagit åtgärder för att göra de statliga företagen jämbördiga med de privatkapitalistiska vad gäller ekonomiska och andra betingelser. Faktum är att de släpar med en tung räntebörda, tyngre än motsvarande kapitalistiska företags. Jag anser också att regeringen, i stället för att befordra de kapitalistiska företagens insyn i de statliga företagen bör se till, att denna insyn inte blir sådan, att den gör det möjligt att sätta sådana företags existens i fara.

Nu pågår det ju en tävlan på den internationella arenan mellan två produktionsformer, den socialistiska och den kapitalistiska, och om Sverige vill hävda sig i denna tävlan kan det inte ske genom att vi återgår till primitivare företagsformer, utan det kan naturligtvis endast ske genom att vi oavbrutet utvecklar produktionsformerna. Den statliga produktionsformen är en överlägsen produktionsform, och den kommer absolut att hävda sig i konkurrensen med de privata företagen hur omfattande och koncentrerade dessa än är. För att vi skall kunna göra detta, för att vi skall kunna bygga upp ett socialt och kulturellt högtstående Sverige är det alltså nödvändigt att de statliga initiativen när det gäller att överta nya produktionsområden blir

flera och att man med ännu större konsekvens går in för att fullfölja denna linje.

Herr talman! Med dessa ord vill jag för min del yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Den föregående talaren började sitt anförande med en liten artighet mot den näst föregående talaren. Jag vet inte om man kan beteckna ett helt parti som Königsonskt men med tanke på det herr Hagberg här har yttrat om de statliga insatsernas stora betydelse för det norrbottniska näringslivet och norrbottningarnas levnadsstandard tror jag att ett sådant omdöme skulle vara befogat mot bakgrunden av de kommunistiska yttrandena på länsplanet, exempelvis det år då herr Hagberg gjorde sin entré här på Helgeandsholmen. Kommunisterna torde ingalunda ha gillat de statliga insatserna på den tiden. Jag fick ett tidningsreferat från ett föredrag i Malmberget, som herr Hagberg hållit i 1932 års valrörelse. Det sades där, att herr Hagberg skulle ha uppmanat gruvarbetarna att hellre rösta på högermannen Grapenson än på socialdemokraten O. W. Lövgren. Motiveringen skulle ha varit den, att O. W. Lövgren trodde på industrialisering av det norrbottniska näringslivet genom statliga insatser.

Det geografiska område, som beröres närmast av denna debatt, råkar vara den valkrets jag har äran representera i denna kammare. I årets remissdebatt karakteriserade jag Norrbotten som Sveriges utan jämförelse rikaste landsända med den utan jämförelse fattigaste befolkningen. Vi svarar för 80 å 90 procent av malmproduktionen, har $\frac{1}{c}$ av landets skogar och $\frac{1}{s}$ av den utbyggbara vattenkraften men bara omkring 3,5 procent av landets befolkning. Vårt största problem är att ge detta relativt sett ringa antal människor arbete

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

och en någorlunda dräglig utkomst i detta på naturtillgångar så rika län.

Det är säkerligen för kammaren bekant varför staten fått bli företagare där uppe. Det är främst för att ge människorna arbete och utkomst men också för att man på den vägen kunnat göra vårt land mer välbärgat, få mera varor från vårt land ut på världsmarknaden. Och glöm för all del inte sparbösemotivet, som en stor folkpartitidning lanserade för någon tid sedan. Tidningen i fråga menade, att man genom investeringar i produktiva företag sparade staten stora pengar på arbetslöshetsanslaget.

Kammarens ledamöter känner mycket väl till vårt arbetslöshetsproblem på många orter, t. ex. i Töre kommun. Låt mig rikta en samvetsfråga, inte bara till högern och folkpartiet utan till kammarens ledamöter över huvud: Har vi inte hamnat i den upp- och nedvända världen, när vi fortfarande behöver brottas med detta arbetslöshetsproblem, fastän landsändan har så enorma naturtillgångar, att man, enligt högern och folkpartiet, genom att sälja dessa tillgångar till kraftigt nedsatt pris kan göra hela folket till välsituerade aktieägare och samtidigt lösa statens finansieringsproblem för investeringar och i förväg klara eventuellt uppkommande kassakriser för finansministern?

Högerns och folkpartiets motioner uppfattar jag som en allvarlig påminnelse för statsmakterna om vikten av att genom effektiva åtgärder söka lösa övre Norrlands sysselsättningsproblem — trots att man i dessa motioner klan- kar som vanligt på de statliga insatserna inom näringslivet.

Låt mig, herr talman, efter dessa utblickar från lokal horisont söka ge en bild av det hasardspel högern och folkpartiet försöker få till stånd med de svenska skattebetalarnas medel och därmed på svenska folkets bekostnad.

Högern och folkpartiet föreslår, att LKAB-aktier till ett nominellt belopp

av 228 miljoner kronor skall försäljas till en kurs, som är 4,5 gånger det nominella värdet. Försäljningssumman blir då 1 026 miljoner kronor. LKAB:s utdelning var föregående verksamhetsår 60 miljoner kronor. Aktieköparen skulle med den utdelningen få cirka 2,7 procent på vad han erlagt för aktierna. Med hänsyn till vad som betalas på börsen för långt osäkrare aktier kan en avkastning på 2,7 procent anses vara tämligen normal.

Under tre tidigare verksamhetsår utdelades hela LKAB:s vinst på grund av överenskommelsen i samband med förstatligandet. Men de tre åren dessförinnan låg LKAB:s utdelning vid ungefär 100 miljoner kronor per år. LKAB:s brytning kommer ju att öka i fortsättningen, och det finns därför ingen rimlig anledning anta, att inte utdelningen snart kommer upp till 100 miljoner kronor per år. Om vi då antar att börsvärdet skulle så förändras, att avkastningen på aktierna fortfarande vore 2,7 procent, skulle värdet av de för 1 026 miljoner kronor av privatpersoner köpta aktierna liksom utdelningens totalbelopp stiga med $\frac{2}{3}$. Börsvärdet skulle då öka till 1 710 miljoner kronor eller med 684 miljoner kronor. Dessa 684 miljoner kronor är vad aktieköparna skulle ha vunnit i börsvärde och vad staten på motsvarande sätt skulle ha förlorat.

Högerns och folkpartiets förslag bör sålunda efter varje rimlig bedömning till att börja med innebära, att man föreslår att staten skall ta över $\frac{1}{2}$ miljard från skattebetalarna och skänka detta väldiga belopp till det mindre antal personer som skulle köpa aktier. Det vore enligt min mening ett egendomligt sätt att förvalta skattebetalarnas, d. v. s. svenska folkets, gemensamma egendom.

Men affären vore, herr talman, i själva verket ännu mera galen än vad jag visat med detta lilla räkneexempel. LKAB får 1960 en årsproduktion på cirka 15 miljoner ton. Kapaciteten blir

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

1965 21 miljoner ton, och mellan 1965 och 1970 kommer den troligen att växa ytterligare. Under dessa år — alltså 1965—1970 — kommer det att investeras omkring 100 miljoner kronor per år i företaget. Nog måste det väl ändå vara uppenbart att hela denna utveckling vore meningslös — ja, ett ekonomiskt fiasko — om den inte medförde att LKAB:s vinster steg över den nivå där de låg under 1950-talets första hälft, då företaget delade ut cirka 100 miljoner kronor per år. Sker inte det, så skulle ju de stora investeringarna vara felspekulationer.

Man kan med stor sannolikhet göra gällande att statens förlust vid ett bifall till högerns och folkpartiets förslag ingalunda skulle begränsa sig till de 684 miljoner kronor som jag räknat fram. Aktieköparnas kursvinster skulle säkerligen under 1960-talet komma att uppgå till mellan 1 och 2 miljarder kronor. Om vi gör det tankeexperimentet att en enskild person, som har stora aktietillgångar, började sälja sina aktier på det huvudlösa sätt högern och folkpartiet nu föreslår, så skulle hans barn säkerligen se till att fadern blev satt under förmyndare.

Det av högern och folkpartiet föreslagna försäljningspriset för aktierna anknyter sig nära till det pris staten betalat för de aktier som övertogs från Grängesbergsbolaget, men vi skall komma ihåg att detta pris inte på något sätt innebär en värdering av företaget och dess framtida utvecklingsmöjligheter. Det priset var enligt det sedan årtionden bestående avtalet mellan staten och TGO, uträknat på grundval av LKAB:s vinster under åren 1945—1955. Av denna period var den första delen ekonomiskt synnerligen svag, de senaste åren god. Om man nu skulle sälja aktierna på basis av en sådan historisk värdering, skulle man göra sig skyldig till ett affärsförfarande som säkert vore utan motstycke och som innebure en grov felbedömning av framtiden.

När högern och folkpartiet nu anknyter till det historiska värdet för perioden 1945—1955, har man då inte tänkt på att under en femårsperiod efter den 1 oktober 1955 investeringarna i LKAB uppgår till ungefär en halv miljard? Hur kan man förbise den förändring av aktievärdet som denna kraftiga ökning av realvärdena inom företaget medför?

Men en försäljning av LKAB:s aktier är inte bara en fråga om att värdera aktier, det är framför allt en fråga om vad som är lämpligt med hänsyn till möjligheten att exploatera Norrbottens naturtillgångar. I det förgångna har företagets handlande på olika punkter mött svårigheter på grund av motsättningen mellan de enskilda och statliga intressena inom företaget. LKAB arbetar inom en miljö av statliga intressen. De två viktigaste företag i Sverige, med vilka LKAB har samarbete, är som bekant statens järnvägar och Norrbottens järnverk. Den avgörande faktorn för LKAB:s framtid är möjligheten att disponera malmer som helt ligger i statens hand. Var och en bör förstå att alla de problem som anmäler sig i detta sammanhang blir lättast att lösa, om man inte i varje förhandling har att brottas med en motsättning mellan enskilt och statligt intresse.

Om nu riksdagen skulle begå den dumheten att en stor del av aktierna försåldes till underpris, så skulle man kunna misstänka att staten senare började reparera olyckan genom att på olika vägar söka överföra LKAB:s vinst direkt till staten. Detta kunde ske genom höga royalties på hädanefter utarrenderade malmer och genom fraktavtal och leveransavtal med NJA. Den med all rätt som osund betecknade ovissheten om var vinsten av naturtillgångarna slutligen hamnar skulle återigen inträda. Är det inte bättre, att dessa vinster kommer, förutom till en upprustning av den berörda landsändans arbetsmarknad, som jag inledningsvis var inne på, det allmänna och därmed skattebetalarna

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

till godo, än att man på nytt organiserar en strid om dem.

Jag vill erinra om att man i avtalet mellan staten och TGO har sökt förebygga sådana motsättningar mellan de enskilda och statliga intressena som jag nyss talade om. Sålunda gäller att TGO:s vinstandel skall bestämmas som om de vid inlösen gällande avtalen med SJ och NJA vore gällande och att arrendeavgiften på statens utmål som gränsar till LKAB:s utmål, blivit maximerat. Det är svårt att se att en sådan avgränsning vid försäljningen av aktier till andra enskilda vore möjlig att genomföra.

Reservanterna har antingen inte upptäckt detta problem eller också har de varit så lättsinniga att de inte brytt sig om att problemet existerar.

Till sist en liten reflexion, herr talman. Högern och folkpartiet framställer sig gärna som företrädare för ett sunt näringsliv och såsom särskilt kunniga när det gäller företagsproblem. Men jag undrar om inte näringslivets män känner håret resa sig på huvudet, när de ser hur högern och folkpartiet behandlar en fråga om aktieförsäljning och företagsorganisation. Eller är det på det sättet — och det är kanske det mest sannolika — att högern och folkpartiet försöker vara förnuftiga när det gäller enskilda företag men anser, att man kan bära sig åt ungefär hur som helst när det gäller statliga företag?

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr talman övertagit förhandlingarnas ledning.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Det har redan påpekats att denna fråga varit uppe flera gånger. Det är tydligen med en viss energi högern driver fram frågan om Volksaktier i Sverige. Man har sett hur idén om Volksaktier har tillämpats i andra

länder. Man har sett att den var det stora slagnumret i den österrikiska valrörelsen 1956 där den lanserades av det konservativa österrikiska Volkspartei. Likadant har det gått i Tyskland, där herr Adenauer har accepterat tanken på Volksaktier och redan sålt ut ett av de stora tyska företagen och åtskilliga små och är på väg att sälja andra. Dessa exempel söderifrån har smittat av sig på högern, och man har gång på gång lagt fram partimotioner i frågan. Partiledaren har framträtt på motionerna mera än han framträtt här i kammaren när motionerna varit uppe till behandling.

Motivet för försäljningen av de statliga företagen i form av Volksaktier i Sverige är att de statliga företagen inte är kostnadsmedvetna på samma sätt som de personligt ägda företagen. Jag skulle vilja ställa en konkret fråga: Vad är det för fel på LKAB i fråga om kostnadsmedvetande som gör att ni från högerhåll har föreslagit att LKAB skall försäljas? Är det något fel på LKAB:s kostnadsmedvetande? I så fall är det en anmärkning som revisorerna bör få ta del av i vanlig ordning.

Ett annat motiv är att den statliga affärsdrivande verksamheten bör vara sådan att den ej tillskyndar skattebetalarna utgifter utan tvärtom ger godtagbar förräntning på insatt kapital. Får jag fråga högerriksdagsmännen: Är det detta motiv till försäljningen av LKAB ni har åberopat i motionerna förut? Ger inte LKAB-aktierna tillräcklig förräntning? Är det därför ni vill sälja dem? Tillskyndar LKAB skattebetalarna några utgifter, så var god och ange dem.

Ni talar om att äganderätten skall spridas. Inte bara äganderätten till de statliga företagen skall spridas utan också äganderätten till de privata företagen. Det är bara intressant att konstatera att alla motioner ni hittills väckt har gällt försäljningen av de statliga företagen. Den andra hälften har ni läm-

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

nat därhän när det gällt att lämna praktiska förslag. Varför är det på det sättet?

Sedan säger ni att man genom försäljningen av de samhällsägda företagen skapar ett nysparande. Hur vet ni det? Finns det bevis från de platser där man tillämpat idén om Volksaktier? Finns det något som bevisar att försäljningen av tyska statsägda företag har resulterat i ett ökat sparande? Såvitt jag kunnat få reda på från tyska källor har man inte kunnat få fram något sådant. Men er tro är stark, och ni lever väl på den.

Vad är det som skall säljas? Folkpartisten som yttrat sig i debatten i dag sade sig i huvudsak kunna instämma med högermännen. Jag undrar om han kan göra det. Det skiljer sig tydligen en hel del mellan folkpartiet och högern. Högern vill i varje fall sälja hela LKAB och åtskilligt mera. Folkpartiet försöker tydligen vara litet mera mitt emellan men lutar i alla fall åt höger. Högern säger vidare att det är fråga om att man bör fortsätta avveckla de statliga företagen. Det sägs i herr Hjalmarsons motion i år och det har sagts förut. Man har specificerat det i en tidigare motion. 1959 sade man att det gällde att sälja Statens skogsindustrier, LKAB, vattenfallsverket, domänverket »för att nämna några exempel». Det var alltså bara några exempel som nämnades. Resten är inte exemplifierad. Den kan man tänka sig själv. Det gäller, säger man i motionen, »en sakligt underbyggd fortskridande process men med en bestämd målsättning».

Motivet har i den sista högermotionen också angivits vara att man vill sälja sådana statliga företag som visat sig stå i dålig överensstämmelse med »vissa för en effektiv hushållning allmänt vedertagna principer». Vilka principer är det som LKAB alltså brutit mot och som gör att det bör säljas enligt den sista motionen?

Hans Gustafsson var inne på vad

följden blir när man säljer statliga företag. Om vi säljer vattenfallsstyrelsen, alltså statens kraftstationer, så får vi inte de framtida inkomsterna från vattenfall till samhällskassan. Om vi säljer LKAB får vi inte de framtida inkomsterna från LKAB till statskassan. Det ser bra ut just i det ögonblick då man sålt och fått betalt. Då har man mycket pengar i handen. Skulle man på kort sikt bedöma högerns politik har den varit framgångsrik. Denna ekonomiska politik är lika framgångsrik som om en lantbrukare skulle sälja den traktor han behöver för det kommande skördarbetet. Han finner att han har mycket pengar i handen. Men hur går det när skörden skall in? Var finns traktorn om den är såld? Han får inte in den skörd han haft anledning vänta sig.

Ett av de principiella skälen för att sälja de statliga företagen är att målsättningen måste vara att få fram en »egendomsägande demokrati baserad på de många människornas direkta och personliga äganderätt».

Så låter det i högermotionen. Men hur ser det ut i praktiken? Vad innebär Volksaktieidén, när den tillämpas i Tyskland, där man sålde ut Preussag i små poster. Var och en fick köpa fem aktier. Vad ledde det till? På bolagsstämman var 800 småaktieägare närvarande. Vad fick de igenom? Inte ett enda av de förslag som de lade fram! Allting var på förhand ordnat och genomfördes enligt de synpunkter som bankerna företrädde. Tre stora affärsbanker hade hand om majoriteten av rösterna på bolagsstämman, och 20-talet andra banker hade hand om återstoden. De övriga Volksaktieägarna, de stackars vardagsmänniskorna, hade 3 procent av rösterna. Det var alltså det direkta och personliga ägandets roll på bolagsstämman att inte få något igenom. De blev visst bjudna på korb, men det var också allt. Det höll på i åtta timmar. Vardagsmänniskorna skall ju ha något åtminstone.

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

Hur skall Volks-aktierna säljas? Tidigare sade man att de skulle säljas till 22 kronor per styck, nominellt värde, men nu har man höjt priset till 50 kronor nominellt värde. Varför skall det på detta sätt vara ett nominellt värde på 22 kronor eller 50 kronor? Man har betonat från högerns och folkpartiets sida att aktierna skall säljas i låga valörer. Varför det? Därigenom skulle aktierna bli spridda mera! Stämmer det i praktiken? Att aktierna har låga valörer har ingen praktisk betydelse inom de gränser som det här är fråga om, men det ser mera demokratiskt ut med låga valörer. Därför är det att beklaga att högern höjt värdet till 50 kronor och alltså gjort det litet mindre demokratiskt. Faran är emellertid inte så stor; det hade inte varit så mycket mera demokratiskt med 22 kronor.

Av de aktier som säljs på börsen i dag har Reymersholm det lägsta värdet, nämligen 10 kronor nominellt. Då är alltså de aktierna mycket spridda? Ja, till Svenska Handelsbanken! Aktierna i Svensk Filmindustri har det näst lägsta värdet, 25 kronor. De är också mycket spridda? Ja, till Skandinaviska Banken. Det är en god spridning tack vare de låga nominella värdena.

Herr Lassinantti var inne på frågan om förräntningen. Det är föreslaget att man skall sälja LKAB för 2 250 miljoner kronor och att förräntningen skall vara 4,5 procent. Vad ger de privata företagen just nu enligt börskursen? I Stora Kopparberg, som har naturtillgångar, är aktierna så värderade att de ger 2 procents förräntning, d. v. s. knappt hälften. Antag att allmänheten, köparna på börsen, värderar LKAB:s aktier så, att de vill ha 2 procents förräntning. Om aktierna säljs för 225 kronor, vilket är föreslaget av högern, och dessa ger 4,5 procent men allmänheten accepterar 2 procent, betyder det att aktierna relativt omedelbart stiger till ca 450 kronor, alltså en fördubbling.

Något liknande skedde i Tyskland.

Där sålde man Preussag-aktierna för 145 DM. De stod ett halvår senare i 215 DM, alltså en stegring på 50 procent på ett halvår. I Österrike sålde man de statliga företagens aktier till allmänheten för 125 à 130. De står nu i 230 kronor, alltså en stegring med ungefär 80 procent på ett och ett halvt år. Det är medveten politik från de konservativas sida i dessa länder att sätta värdet på de statliga företagens aktier för lågt. Därigenom blir dessa aktier sålda mycket snabbt. I Tyskland skulle man göra det i form av en social bonus. Man skulle sälja aktierna billigt för att de fattiga människorna i samhället skulle kunna köpa dem. När regeringen meddelade att man sålde aktierna för billigt, kunde alla förstå att de skulle stiga, vilket de också mycket riktigt gjorde. Den som kunde köpa aktier för de 1 000 kronor, som han fick köpa för, tjänade på detta 500 kronor i ren kursvinst, som han fick av regeringen.

Då undrar man: Är det för denna kursvinsts skull eller är det för att hjälpa till att få ett nysparande i samhället, som man kommer med detta förslag?

Vilka människor är det som köpt dessa aktier i Tyskland? Jo, det visade sig att en tredjedel av dem som köpte aktier i Preussag var hemmafruar och pensionärer. Dessa grupper brukar ju inte kännetecknas för något större nysparande; de har svårigheter ändå. De kan inte spara genom att köpa aktier. Det troliga är alltså att de skrivit på åt någon annan.

Även om man alltså som högern föreslagit sätter en gräns vid 20 000 kronor, kan den som vill köpa och har pengar få andra att skriva på och därigenom få ut aktier för ett större belopp. På så sätt blir det kanske inte den spridning som högern räknar med. Formellt ser det så ut, men i realiteten blir det en koncentration. Det finns pensionärer som kan behöva tjäna en femma för att låna ut sitt namn på det sättet. Det blir

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

inte heller dyrbart för den andre. Han får igen det på ett fördelaktigt sätt ganska snart.

Vilka skulle köpa aktierna, menar högern? I sin motion 1959 sade högern, att nu skulle vi få ekonomisk demokrati och att det till största delen var de anställda som skulle köpa aktier. I högermotionen stod det: »Man räknar med att cirka 10 procent av dessa aktier kommer att köpas av företagens egna anställda.» Vad blev resultatet? Inte 10 procent utan 0,75 procent, alltså $\frac{1}{15}$ av vad högern räknat med. I övrigt var det rätt!

Vad har det för värde ur allmän vardagsmänniskosynpunkt att sälja de naturrikedomar, som man haft rätt att förvärva enligt gamla avtal från 1909, från 100 procent av svenska folket till $\frac{1}{3}$ procent av svenska folket, om vi räknar med 20 000-kronorsgränsen, eller $\frac{2}{3}$ procent av svenska folket, om vi räknar med den gräns vid 8 900 kronor, som högern kompromissat sig fram till med folkpartiet? Vad är det för ekonomisk demokrati man uppnår, om man säljer från 100 procent av folket till $\frac{2}{3}$ procent av folket? Det skulle vara intressant att få den ideologien litet närmare analyserad också.

Det allmänna och spontana intresset för vidgad personlig äganderätt hade — det har det österrikiska och tyska exemplet visat — helt andra grunder än en önskan om spridning av äganderätten i och för sig, nämligen den omedelbara kursvinsten. Man talar om att det skall vara nysparande. Bevis finns inte för att något sådant uppkommit. Den tyske ministern som haft hand om försäljningen av Preussag har sagt, att han fann det naturligt att mannen med de små inkomsterna börjar sin egenomsbildning med sparkonto — först när han förfogar över större medeltillgångar kan han gå över till aktier. Därför är det naturligt, att Volks-aktieköparen börjar vid den högre inkomstgräns man satt i Tyskland. Här i Sve-

rige är ingen inkomstgräns satt, i Tyskland sattes gränsen vid 16 000 Mark.

Får jag sammanfatta: Volks-aktieidén har i praktiken, sådan den tillämpats i Tyskland, visat sig innebära att tre storbanker i stället för samhällets representanter behärskar det sålda företaget. Är detta ekonomisk demokrati? Är det detta ni är ute efter? De anställda har inte köpt 10 procent utan 0,75 procent av aktierna, och aktiespridningen har inte inneburit en spridning av inflytandet inom näringslivet till vardagsmänniskorna. Vad är då den ekonomiska demokratin på denna punkt?

Detta är inget speciellt för Tyskland. Tag ett svenskt storföretag som ASEA, som har 40 000 aktieägare. På bolagsstämman är ett sjuttioal personer närvarande. Omkring 50 av dessa torde tillhöra kategorien teknisk och kommersiell ledande personal. De mindre aktieägarna utifrån skulle alltså representeras av cirka 20 personer — de 40 000 är således inte närvarande annat än till en ringa bråkdel.

Människorna står inte beredda att hoppa in och öva det personliga och direkta inflytandet över ASEA:s utveckling. Det ligger på ett annat plan i praktiken, och det blir ingen spridning av inflytande, även om man säljer ut aktierna. Inflytandet koncentreras och frågan är: Om man säljer de statliga företagen och sprider aktierna, till vem skall makten koncentreras? Det blir inte 100 000 aktieägare som bestämmer hur LKAB skall skötas — hur stor gråbergsbrytning man skall ha, hur många människor man skall avskeda om det blir dåliga konjunkturer — utan detta avgörs av ett fåtal personer. Så har det varit i svenska företag och i tyska Volks-aktieföretag. Vilken liten grupp är det som skall få hand om LKAB och bestämma över sysselsättningen, över arbetslösheten inom företagets verksamhetsområde?

Om man säljer statens vattenfallsverk, vem skall då bestämma elkraftstaxan? Ett öre mera per kilowattimme bety-

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

der cirka 125 miljoner mera i inkomst. Höjer man taxan med två öre och betalar den ena ettöringen i skatt, skulle man få in cirka 250 miljoner, varav alltså 125 miljoner går bort i skatt. Det skulle bli 125 miljoner i inkomststegring. Vad betyder detta kapitaliserat? Jo, det betyder ett kapitaliserat värde efter 4 procent av 3 000 miljoner kronor. Höjer man taxan på det sättet med två öre och betalar skatten, har man en värdestegring med 3 000 miljoner kronor. Vem skall få den? Jo, ägarna naturligtvis. Men vem skall bestämma taxehöjningen? Det blir de nya ägarna, ty det finns inget förslag från högerens sida, att försäljningen av de statliga företagen skall leda till en ny politik på denna punkt, att inte det enskilda näringslivet — det blir ju enskilda företag när försäljningen skett från staten — inte skall få fastställa sina egna priser.

Detsamma gäller försäljningen av televerket. Vem skall bestämma taxorna i fortsättningen och vilka taxor skall man ha?

Det är ibland möjligt att betrakta statens tillgångar såsom säkerhet för de lån som staten tagit upp inom landet och för de lån som staten tagit upp eller vill ta upp utanför landets gränser. Ur den synpunkten är de statliga tillgångarna inte bortkastade — de tjänar som säkerhet för lån som man kan vilja ta upp. Men gör man sig av med de företag man investerat i kan man inte använda dem som säkerhet, om man vill göra en upplåning internationellt, som det ibland föreslagits att man skall göra.

Jag vill ta upp även ett par andra ting.

Idén om Volks-aktierna är hämtad från Tyskland. Samtidigt som idén om Privatisierung och Reprivatisierung kom fram, lanserades idén om Entkommunalisierung, innebärande försäljning från kommunerna av företag. Elektricitetsverk som bar sig skulle säljas till privata och till industrier. Detta

skedde under mellankrigstiden, på 20-talet och senare. Tänker sig högeren att det lilla LKAB skall vara inkörsporten till vidare försäljning av statligt ägda företag, och att man sedan skall gå vidare och sälja kommunernas egendom? Eller har ni på denna punkt en annan uppfattning än de tyska ideologier ni hämtar er inspiration från?

De tyska ideologibildarna och det svenska konservativa partiet var inte särskilt förtjusta i konsumentkooperationen, inte heller i jordbrukskooperationen, utan ville »Privatisierung». Hur är det på denna punkt? Skall de säljas till privata intressen, de gemensamt ägda företag som byggts upp här inom konsument- eller jordbrukskooperationen, sedan ni kommit längre fram? I motionen har det sagts att detta bara är en etapp och man skall gå vidare. Är det något som ni inte har redovisat? Ni säger att det skall vara en fortskridande process med bestämd målsättning. Får jag fråga: Innebär målsättningen för den fortskridande processen, att ni skall gå vidare och sälja kommunernas elektricitetsverk till privata? Skall ni sälja eller försvåra för jordbruks- och konsumentkooperationen — på grund av att de inte är privatägda utan gemensamt ägda — att existera? Skall ni försöka följa den tyska ideologien därvidlag också?

Jag tycker inte det är vidare sympatiska vägar, som de konservativa kretsarna i Tyskland under 1920-talet slog in på. De spekulerade ytterligare fel under 1930-talet, något som de dyrt fått betala; man kanske får göra det här i landet också. Jag tycker emellertid det ligger närmare till hands att i stället komma in på en sakligare behandling av dessa statliga affärsföretag. Det finns olika människor här i landet, olika intressen. Låt människorna ha sina olika intressen, sina olika förhoppningar, sina olika ideologier. Låt olika företagsformer få finnas och leva vid sidan av varandra. Låt människorna få

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

tro på och arbeta för de företagsformer de vill arbeta för. Vi skall inte inrikta oss på att sätta krokben för andra företag. Låt de företag som finns få utvecklas, vare sig det är privata stor kedjor, företag med 40 000 aktieägare eller små enskilda företag som konkurrerar med de stora, småbutiker och butikskedjor eller konsument- och jordbrukskooperation.

Låt dem alla få vara som de är och utvecklas enligt sin egen kraft. Vad som finns i dag är ingenting att bråka om. Om tjugu år kommer allt att vara nytt inom näringslivet — det är kampen om den nya tekniken vi skall vinna. De företag som kan sköta sig bäst får de största möjligheterna i framtiden när det gäller att ta vara på de resurser den nya tekniken skapar.

Låt också de statliga företagen vara med bland dessa olika företagsformer, men sätt dessa statliga företag i stånd att arbeta såsom de privata och de kooperativa. Låt dem få arbeta i samma smidiga och affärsmässiga former! Skapa samma grupp bildning som man har inom det privata och kooperativa området. Skär bort dem från statsbudgeten. Den statliga företagsgruppen klarar sig utomordentligt med sina egna resurser. Sedan kan ni anmärka på att alla dessa företag inte kan klara sig. Men plocka inte bort en del företag, som ni tycker det är bättre att privata skall kunna få tjäna pengar på. Låt dem som tror på statliga företag tro på dem. Tror ni inte själva på dem behöver ni ju inte vara rädda för den konkurrens, som de kan bjuda era egna företag och dem som bjuder edra partier och valkampanjer. Den statliga företagsgruppen klarar sig fint. Låt den som sagt få arbeta på samma villkor som privata och kooperativa företag.

Detta skulle vara en lösning som partierna hellre borde ena sig om än den som högern här föreslagit med sin tyska ideologi.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Vi kanske skulle försöka begränsa oss till de problem som vi nu år 1960 har att lösa och vi kanske inte skall grubbla så mycket över vad som stått i statsrådsprotokoll eller sagts under valrörelser eller åberopats som argument för tjugu, trettio år sedan eller ännu längre tillbaka. Inte heller skall vi diskutera de synpunkter som förts fram i andra motioner än de vi just nu har att syssla med. Jag har icke heller anledning att uppehålla mig vid de politiska och ekonomiska funderingar som herr Hagberg hade. Vi har nog alltför olika uppfattning för att en diskussion i dessa frågor skulle löna sig.

Vi får inte glömma bort, att både vi själva och förhållandena förändras. Vad som vi trodde vara riktigt och sant för tjugu eller trettio år sedan kanske vi ser litet annorlunda på i dag.

Vad som just nu är betydelsefullt är att vi tycker att det är sunt och riktigt att de aktieposter, som ligger i statliga kassavalv, skall kunna utbudas till svenska folket, som genom att köpa aktier skall ges möjlighet att bli i verklig mening delägare i de nyttigheter och de produktionsmedel, som dessa aktier representerar. Detta är kärnfrågan.

Det har framställts vissa frågor på det principiella området och jag skall försöka att besvara några av dem — jag skall inte gå in på alla. Jag vill först säga att jag inte tycker att det ligger något stötande, något upprörande eller skakande i tanken, att svenska staten skall kunna hoppa in och försöka lösa de svårigheter som uppkommer, om ett företag eller olika företag på en viss ort inte kan drivas ekonomiskt. Staten fungerar i det fallet, så som jag ser det, som ett slags försäkringsbolag, gemensamt för oss alla, som skall hjälpa till i en besvärlig situation. Men jag vill också gärna säga, att jag inte tycker att staten, om den hoppat in på detta sätt för att överta ett företag eller

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

driva en rörelse som inte har lyckats, skall fortsätta affärsverksamheten i fråga, om denna inte är företagsekonomiskt motiverad. I längden är en sådan drift fullkomligt omöjlig och irrationell.

Vårt samhällssystem är fortfarande byggt på fri marknadshushållning och enskild företagsamhet. I det systemet, menar jag, skall staten inte själv driva affärer, inte driva affärer i konkurrens med andra. Det finns andra, långt viktigare uppgifter som staten har att syssla med. Däremot är det väl på det sättet — såsom nyss påpekades — att staten i ett sådant samhälle bör ha vissa brandkärsfunktioner att utöva. Det är fullt naturligt och fullt försvarligt, att staten gör det och det ligger intet principiellt vidrigt däri.

Herr Hans Gustafsson ställde till mig frågan, om jag hade åsyftat försäljning av statens hela innehav av LKAB-aktier. Det framgår av reservationen, att det inte är fråga om det nu. Vad vi nu har att ta ställning till är, som herr Ohlin påminde om, försäljning av mindre än hälften av aktierna, men jag skall öppet erkänna, att i princip finns det, såvitt jag förstår, ingenting som hindrar att man säljer ut hela statens aktieinnehav i LKAB. Men det är inte fråga om det nu.

Om man sålde hela aktieinnehavet, skulle staten ändå ha möjlighet att genom koncessionsvillkor eller på annat sätt utöva den kontroll över denna viktiga näring som staten anser nödvändig. Man kan utöva den kontrollen utan att ha aktiemajoriteten. Då staten en gång gick in som delägare i LKAB skedde detta, såvitt jag minns, bl. a. för att bevara dessa tillgångar i Sverige och för att se till, att inte utländskt kapital i alltför stor utsträckning skulle investeras i dem.

De blivande aktieägarna vinner ingenting på försäljningen, säger herr Hans Gustafsson, om staten skall ha kvar hela inflytandet. De nya aktie-

ägarna får ju då ingenting att säga till om.

Nu står det uttryckligen i reservationen, att det nya aktieinnehavet bör medföra ett motsvarande inflytande vid tillsättning av styrelse och revisorer i bolaget men att det närmast torde ankomma på bolagsstämman att medverka till en bolagsordning, som i möjlig mån garanterar ett sådant inflytande. I detta avseende kan man hämta mönster från olika in- och utländska företag. Meningen är alltså, att de nya aktieägarna skall få ett visst inflytande. Hur det skall utformas kan inte vara vår sak att avgöra. Det kräver andra undersökningar än som kan göras i en motion eller i ett utskott.

Även om det skulle vara så, att man inte vinner så mycket på detta, såsom herr Gustafsson i Stockholm ville göra gällande, är det väl ändå inga småsaker, att man i år minskar statens upplåningsbehov med 450 miljoner kronor och nästa år med något mer än det beloppet genom den fortsatta försäljning som vi åsyftar.

Vi har i reservationen föreslagit en försäljning av 2 miljoner aktier. Det innebär alltså, att om varje blivande aktieinnehavare hade en aktie, skulle 2 miljoner svenska medborgare kunna få aktier vid den första försäljningen. Nu har vi tänkt oss, att aktierna skulle tecknas i trancher om fem i varje. De potentiella aktieägarna sjunker då till 400 000 personer. Det är inte heller något litet antal. Är intresset för aktieförvärv i LKAB så stort som vi tror, blir det alltså 400 000 personer som äger aktier. Är intresset mindre, så att man når upp till den gräns på 40 aktier per person, som vi skisserat, kommer antalet potentiella aktieägare att i sämsta fall sjunka till 50 000 personer, men det är inte heller, såvitt jag förstår, någon dålig siffra.

Här har sagts av flera talare, att hela svenska folket i dag äger LKAB. Därför skulle det inte innebära någon de-

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

mokratisering, ingen spridning av ägandet, om vi slår ut dessa aktier på 400 000 personer. För närvarande äger ju hela svenska folket dessa aktier, säger man. Nu tror jag ändå inte att det är på det sättet, att vi betraktar staten som förvaltare av våra egna personliga tillgångar. Jag tror att det är få av oss som känner sig som personliga delägare i de statliga företagen. I en av folkpartimotionerna har lämnats en god översikt över olika statliga företag. Där nämnes Atomenergi, Kattstrupeforsen, Svenska godscentraler, Svenska tobaksmonopolet. Jag tror inte någon av oss känner sig som delägare i de företagen. Inte heller känner vi oss som delägare i Tipstjänst, Vin- & spritcentralen, Trafikrestauranger, Nya systemaktiebolaget, Svenska penninglotteriet, Sveriges centrala restaurang AB, Sveriges kreditbank o. s. v. Det är en väldig skillnad på vad vi känner för de företagen och på det delägarskap vi diskuterar just nu. Här är det fråga om att ge människorna bevis om äganderätt till andelar i ett företag.

Vidare har framförts farhågor från Norrbotten. Särskilt herr Lassinantti målade i utomordentligt grälla färger de risker som utspridningen av aktierna skulle få. Jag förstår personligen inte vad försäljningen av aktierna skulle ha för betydelse för Norrbottens näringsliv. Försäljningen skall först och främst ske på sådant sätt, att aktierna inte hamnar på ett fåtal händer. Detta är en förutsättning för hela försäljningen, och den förutsättningen blundar herr Hagnell och flera andra talare för. Skulle de nya aktieägarna plötsligt förlora allt intresse för skötseln av detta — som det heter — mycket rika företag? Många har ju understrukt hur betydelsefulla dessa tillgångar är, hur värdefulla de är, hur stora de är. Inte blir väl de tillgångarna mindre värdefulla, därför att vi säljer ut en aktiepost till olika personer?

För att göra försäljningen riktigt

osmaklig talar man hela tiden om realisation eller om manipulation eller använder liknande uttryck. Det är precis samma resonemang som man förde i Tyskland rörande folkaktieförsäljningen. Jag begagnar alltså gärna tillfället att som herr Hagnell föra in Tyskland i diskussionen. Men jag skall inte tala så mycket därom som han gjorde. Precis på samma sätt resonerade alltså socialdemokraterna i den tyska riksdagen när de satte sig emot försäljningen av Preussag-aktierna. De genomförde en valkampanj på denna försäljning. Men utgången av valet visade, att väljarna ville ha folkaktiesystemet prövat i praktiken.

Herr Hagnell lämnade åtskilliga uppgifter om Preussag. Jag är ledsen att jag skall behöva ta upp kammarens tid med att resonera om Preussag, men det är nog nödvändigt, eftersom jag tror att herr Hagnells uppgifter i vissa hänseenden inte är riktiga.

Preussag-aktierna försåldes till 216 000 aktieägare, varav en del — men inte många, det är riktigt, herr Hagnell — var anställda vid Preussag. De som tecknade aktier bestod av följande personer: 17 300 stats- och kommunaltjänstemän, 64 400 tjänstemän, 11 300 arbetare — trots den kampanj som från socialdemokratiskt håll bedrevs mot denna försäljning — 16 400 köpmän, 27 300 övriga fria företagare, 22 600 pensionärer samt 56 300 kvinnor utan angivet yrke.

På den första bolagsstämman efter försäljningen i juni förra året var betydligt mer än 1 000 aktieägare personligen närvarande. De representerade 55 procent av det samlade aktiekapitalet.

Man har, som herr Hagnell, kritiserat bolagsstämman och gjort gällande, att rösträtten koncentrerats till ett fåtal banker. I så måtto är kritiken riktig, som mer än 90 procent av rösterna på bolagsstämman låg hos ett nittiototal banker och sparkassor, medan de personligen närvarande eller genom aktieägar-

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

föreningar företrädde aktieägarna representerade knappt 10 procent av rösterna. Detta är alltså riktigt, herr Hagnell. Men — och det är det viktiga i detta sammanhang — bankerna var inte där i egenskap av aktieägare utan de var där i egenskap av depåbanker, som det heter i Tyskland, d. v. s. de representerade aktieägare, som deponerat sina aktier i en bank med uppdrag för banken att företräda aktieägarens intressen. Det är ungefär på samma sätt som om vi skulle lämna in en aktie till en banks notariatavdelning och be den företräda oss. Vi har dock inte samma legala möjligheter som tyskarna, därför att denna möjlighet att bli företrädd genom depåbank finns inskriven i den tyska aktiebolagsrätten.

Det är klart att de mer än 200 000 aktieägarna inte gärna kan kosta på sig besvär och pengar för att personligen närvara på bolagsstämman. Det är därför ett smidigt och praktiskt system att uppdraga åt en depåbank att rösta för deras räkning. Sådan rösträtt kan utövas enligt på förhand meddelade anvisningar om hur röstningen skall ske.

Förloppet av bolagsstämman visar också, att de som gör gällande att bankerna helt bestämde utgången har fel. När det t. ex. gällde val av styrelse, erhöll det officiella förslaget över 2 100 röster av de personligen närvarande små aktieägarna eller aktieägarföreningarna, medan drygt 1 400 röstade på andra förslag. Det innebär alltså, att även om inga banker alls hade varit närvarande skulle resultatet på stämman ha blivit detsamma.

Naturligtvis är ingenting fullkomligt, och det är alldeles klart att folkaktieidén inte kan förverkligas utan vissa övergångssvårigheter. Man är även på det klara med i Tyskland, att aktiebolagslagen bör överses för att man skall få ordentliga garantier för att de mindre aktieägarnas rösträtt och intressen blir beaktade. Man funderar just nu över ett förslag om att depåbankerna,

som man anser även i fortsättningen skall kunna hjälpa till i sådana här sammanhang, inte skall få utöva rösträtt med mindre än att aktieägarna utfärdat uttryckliga anvisningar om hur röstningen skall ske. Man begränsar också rösträtten för varje enstaka aktieägare. I Preussag fick exempelvis ingen rösta för mer än $\frac{1}{1000}$ av aktiekapitalet. För den blivande Volkswagen-aktieförsäljningen avser man att begränsa rösträtten till $\frac{1}{10\,000}$ av samma kapital. Man funderar också på att skapa särskilda förtroenderåd för aktieägarna, som skall fungera som mellanhand mellan företagsledningen och dessa.

Vad som emellertid är särskilt intressant är det mycket stora intresse som visade sig föreligga på bolagsstämman. Det var en verkligt livlig debatt, där de enskilda aktieägarna tog aktiv del. Det var inte någon av finansministern utsedd stats- eller kanslisekreterare som fungerade som bolagsstämman, det var en levande, demokratisk församling som aktivt medverkade i förhandlingarna. Man blev alltså, herr Hagnell, inte bara bjuden på korv, det blev annan spisning också.

Man fortsätter också i Tyskland med denna aktieförsäljning trots herr Hagnells skräckskildringar. Men det kanske beror på att man ännu inte tagit del av dem.

Naturligtvis är det, herr Lassinantti, ytterligt svårt att bestämma värdet på sådana här aktier. Vi har efter bästa förstånd och efter diskussion med den sakkunskap vi kan plocka fram utanför kanslihuset kommit fram till att 4,5 gånger pari var en riktig emissionskurs. TGO fick tre gånger pari när de sålde sin aktiepost till staten, och när de köpte tillbaka aktier av staten gav de just det beloppet. Om herr Lassinantti kan ge oss tips om något riktigare pris kunde det vara intressant att få en diskussion därom. Vi har emellertid kommit fram till 4,5 gånger pari, och vi tror att det priset håller.

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det var i anslutning till herr Bohmans högrävande resonemang om högerens ideologiska ståndpunkt i detta avseende som jag tillät mig fråga, huruvida meningen nu var att man skulle sälja hela aktieposten eller om man skulle stanna vid de 228 miljoner som innebär en minoritet av aktiekapitalet. Jag tillät mig säga, att skulle man stanna härvid faller hela högerens resonemang om demokratisering av äganderätten, som man talat så mycket om.

Högern säger i sin motion: »Den här föreslagna utförsäljningen av statens LKAB-aktier må blott betraktas som en första etapp i en härefter fortsatt avveckling av det statliga företaget, vilket visat sig stå i dålig överensstämmelse» — hur nu det kan komma sig — »med såväl gällande statsskick som vissa för en effektiv hushållning allmänt vedertagna principer. Denna successiva avveckling av det statliga aktieinnehavet är tänkt att ske allteftersom marknaden visar sig mäktig att dra till sig effektivt nysparande. Genom en dylik avveckling av de statliga affärsintressena blir det möjligt att bana väg för en verklig och personlig demokratisering av äganderätten.»

I reservationen avfärdar man detta med att säga: »Utskottet förordar alltså, att en försäljning av statens innehav av aktier i LKAB kommer till stånd. Vid bibehållet majoritetsinnehav för staten kan försäljningen omfatta en aktiepost av nominellt 228 miljoner kronor.» Jag ber kammarens ledamöter att lägga märke till ordvalet i reservationen. Det säges inte där någonting bestämt om, huruvida försäljningen skall stanna vid aktier för 228 miljoner kronor, och nu vill jag till folkpartiet ställa den frågan: Tänker man från folkpartiets sida sätta stopp vid dessa 228 miljoner eller ämnar man även i fortsättningen följa höger och sälja ut också den andra delen av statens aktieinnehav i LKAB?

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm ställde en direkt fråga till folkpartiet och eftersom jag tidigare yttrat mig i denna sak och även berört den sak frågan gällde vill jag komplettera mitt föregående anförande med att fästa uppmärksamheten på ett uttalande, som folkpartiet gjorde redan i sin motion i ämnet förra året och som även citerats i den motion från partiets sida vilken nu väckts av herr Wedén m. fl. Detta uttalande lyder på följande sätt: »Vid bibehållet majoritetsinnehav för staten bör staten disponera över aktier motsvarande nominellt 251 000 000 kronor. Staten kan alltså utförsälja aktier för nominellt 228 000 000 kronor.»

Vi har vid framställandet av våra yrkanden gått efter den linjen, att staten icke bör förlora kontrollen över bolaget.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Jag vill bara komma med några siffror utöver dem herr Bohman anförde. Jag vill då först erinra om vad som var bakgrunden till den motion som ni på högerhåll föregående år framförde här i andra kammaren, motion nr 143. Ni ville att staten skulle sälja LKAB-aktier och under hänvisning till de tyska erfarenheterna ansåg ni, att man kunde beräkna att »cirka 10 procent av dessa aktier kommer att köpas av företagens egna anställda». I själva verket blev såsom jag nämnde, siffran 0,75 procent.

De andra siffror, som herr Bohman här drog fram, var visserligen intressanta, men de rör sådant som ligger på ett helt annat plan. Även om man tar med arbetare utom företaget, vilka har köpt aktier, skulle det enligt de tyska erfarenheterna vara fråga om 4,9 procent arbetare. Men då vet man inte var tyskarna dragit gränsen mellan arbetare och anställda. Det är inte säkert att denna gränsdragning stämmer med den som TCO gör. Man har nog ansträngt

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

sig för att pressa siffran så högt som möjligt, när man har kommit fram till dessa 4,9 procent.

Det var väl en felöversättning från tyskan som herr Bohman gjorde när han här talade om andra fria företagare, »freie Berufe». »Fria yrkesutövare» brukar det i vanliga fall heta på svenska.

Vi är väl alla överens om att det inte finns någonting som är fullkomligt. Men vad är det för ideologi som går ut på att staten skall ingripa och offra pengar på skattebetalarnas bekostnad, när det går dåligt för enskilda företag, medan staten skall dra sig undan då det går bra för företagen? Staten skall med andra ord vara en snäll jultomte, som hjälper de företag som inte själva kan klara affärerna. Jag tror inte att alla vill vara med på den linjen. Även enligt högerens egen ideologi bör ju företag, som inte klarar sig, försvinna.

Nej, man får nog inte betrakta de här tyska aktieförsäljningarna såsom ett uttryck för att Volksaktien-ideologien skulle ha slagit rot ens hos tyska folket när det gäller placeringar på lång sikt, med den principiella uppfattning som låg bakom när det tyska konservativa partiet förde fram saken. Låt mig t. ex. erinra om hur den kända tidningen Frankfurter Allgemeine Zeitung ser på saken. Tidningen skriver: »De som vill göra små vinster kunde i fallet Preussag betrakta detta som ett totospel med statligt garanterad vinstkvot.» Det var alltså inte någon risk för folk att spela på detta lotteri. Från de konservativa regeringsledamöternas sida hade man försäkrat att aktierna såldes till underkurs, och det skedde även sedermera på kort tid en kursstegring med 50 procent.

Detta spekulationsmoment bör inte underkännas i detta sammanhang. Skall man sälja ut statliga företag skall det vara till underpris, ty då kommer småfolket fram, menar man. Ja, det är frågan. Enligt minister Lindrath var kö-

parna snarast personer med inkomster på inemot 16 000 mark, vilket enligt svenska begrepp skulle motsvara ungefär inkomstagare i 30 000-kronorsklassen, eftersom 16 000 mark gör ungefär 20 000 kronor och vi dessutom bör tänka på skillnaden mellan tyska och svenska löneskalor.

Det har alltså inte varit någon så klossalt stor framgång för Volksaktierna. Ingenting visar, att folk med den genomsnittliga tyska inkomsten på 6 000—7 000 mark har köpt aktier i större utsträckning!

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag skulle i anledning av herr Bohmans resonemang om värdesättningen av aktierna vilja replikera, att jag redan i mitt huvudanförande framhöll, att om en privat aktieägare skulle börja realisera sin stora aktiestock efter dessa beräkningsgrunder, skulle han säkerligen snart bli satt under förmyndare. Jag tror, att inte ens herr Bohman som ledamot av riksdagen och statsutskottet skulle opponera sig mot en sådan ordning.

Såvitt jag vet har man inte gjort någon värdesättning av företaget och dess framtida utvecklingsmöjligheter utan för enkelhetens skull utgått från den historiska värdesättning, som låg till grund för övertagande av TGO:s intressen. Grundvalen för denna beräkning var ju LKAB:s vinster åren 1945—1955.

Herr Bohman föreslår, att jag skall bistå högern med en beräkning, och det skall jag gärna göra i den formen att jag påpekar, att högerns nuvarande kalkyler är fullständigt ohållbara. Ni skall återkalla edra propåer och ägna några år åt eftertanke, så kan vi ta en diskussion om värdet av LKAB för de svenska skattebetalarna. Jag tror däremot inte, att jag kan bistå herr Bohman med ett förslag om att staten skall realisera sina intressen i LKAB. Jag representerar en landsända, där vi inte kan godta det resonemang, som herr Bohman förde

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

här, nämligen att staten skulle uppträda som ett försäkringsföretag, som likt en ambulans ryckte ut, när ett företag kapsejsar.

Herr Bohman tycktes sluta det logiska resonemanget när han menade, att då ett företag är på fötter skall man avveckla de statliga insatserna. Det är kanske ett uttryck för just den uppfattning, som vi skådar här i riksdagen när högern går med på anslag till beredskapsarbeten. Jag sade tidigare, att det verkar som om högern skulle vilja vara med om att anslå medel till snöskottning på de norrbottniska myrarna t. o. m. sommartid, men när det gäller långsiktiga samsättningsåtgärder vill man av principiella skäl inte vara med. Jag vill än en gång erinra om vad den folkpartistiska tidningen Expressen skrev om sparbösesmotivet för statens investeringar i det norrbottniska näringslivet.

Herr Bohman talade om att väljarna i Tyskland har godkänt aktieförsäljningen, men jag kan tala om för honom, att såvitt jag har kunnat finna, godtar inte ens högerväljarna i Norrbotten det resonemang, som han här förde. Det är för cyniskt för att kunna godtas av personer, som i sin dagliga gärning kommer i kontakt med de ekonomiska svårigheter och samhällseliga problem, som exempelvis arbetslösheten skapar.

Herr Bohmans framställning var utomordentligt sakrik när det gällde den ekonomiska demokratin i de tyska verken. Jag är inte alls sakkunnig på detta område, men jag läste i en tidningsartikel för någon tid sedan, att det finns ett företag som heter Krupp, där man ännu inte har genomfört den ekonomiska demokratin. Måhända högerpartiet här har en möjlighet att påverka sina tyska meningsfränder för att göra demokratin ännu mera fulländad i Tyskland.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Med anledning av herr

Lassinanttis och herr Hagnells inlägg har jag ingenting i sak att tillägga. Jag har redan i mitt förra anförande svarat på vad som kom fram nu på sladden.

Tyvärn måste jag dock bemöta herr Hagnell på en punkt. Han påstod — om jag inte förstod honom fel — att vi skulle ha sagt, att 10 procent av aktierna skulle komma att köpas av Preussags egna anställda. I själva verket har vi i motionen nr 143 år 1959 redogjort för de åtgärder, som vidtagits i andra länder för att försälja folkaktier och för de uppfattningar, som man hyser där. I detta sammanhang nämnde vi också, att man i Tyskland räknade med att cirka 10 procent av dessa aktier kommer att köpas av företagets egna anställda. Det var alltså inte fråga om något påstående av högerpartiet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Beträffande den under detta moment gjorda *hemställan* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Boman m. fl. avgivna, med 1 a) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1 a) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 110 ja och 69 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter framställde herr talmannen i fråga om *motiveringen* propositioner på godkännande dels av utskottets motivering, dels ock på godkännande av utskottets berörda motivering med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen 1 b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Kårby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering beträffande mom. 1) i utskottets utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets berörda motivering med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen 1 b) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets motivering oförändrad.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Boman m. fl. avgivna reservationen 2 a); samt 3:o) bifall till reservationen 2 b) av herr Ivar Johansson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade dock herr Gustafsson i Kårby votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 2) i statsutskottets utlåtande nr 34 antager det förslag, som innefattas i den av herr Boman m. fl. avgivna, med 2 a) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 2 b) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Kårby begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 81 ja och 31 nej, varjämte 82 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Enskildas aktieförvärv i statliga företag m. m.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2 a) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 100 ja och 69 nej, varjämte 25 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Boman m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6**Restriktiv användning av tillgängliga anslag m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av väckta motioner om restriktiv användning av tillgängliga anslag m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 255) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarsson m. fl.* (II: 314), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa a) att Kungl. Maj:t måtte, under hänvisning till den statsfinansiella situationen, före ingången av budgetåret 1960/61 dels anbefalla ämbetsverk och styrelser en restriktiv användning av alla tillgängliga anslag — av vad slag det vara månede — dels inskräpa att anslagsöverskridanden ej finge förekomma samt b) att medelsförbrukningen beträffande avlöningsanslagen hölles inom en ram, som med 25 000 000 kronor understeg vad i statsverkspropositionen äskats.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 255 och II: 314 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Döversörp, *Staxäng* och *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 255 och II: 314, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

a) att Kungl. Maj:t måtte, under hänvisning till den statsfinansiella situationen, före ingången av budgetåret 1960/61 dels anbefalla ämbetsverk och styrelser en restriktiv användning av alla tillgängliga anslag — av vad slag det vara månede — dels inskräpa att anslagsöverskridanden ej finge förekomma;

b) att medelsförbrukningen beträffande avlöningsanslagen hölles inom en ram, som med 25 000 000 kronor understeg vad i statsverkspropositionen äskats.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! När man strävar efter att begränsa statens utgifter kan man naturligtvis inte gå förbi den statliga

Restriktiv användning av tillgängliga anslag m. m.

förvaltningen som sådan. Genom rationaliseringsåtgärder kan säkert betydande besparingar nås här, men det är en fråga på långt sikt. På kort sikt bör man emellertid redan nästa budgetår kunna genom mera drastiska åtgärder nå en viss besparingseffekt. Det är alltså fråga om punkttingripanden som kan göras ett år men som inte kan upprepas utan risk för skadliga följder.

Till de åtgärderna hör ett rent temporärt och partiellt anställningsstopp för statstjänstemän i vissa sektorer — det är inte fråga om vård- och lärarpersonal, utan om rent administrativ personal. Ett anställningsstopp för dem skulle beröra knappt en tredjedel av den personal som årligen lämnar sin tjänst på grund av pension eller av andra skäl. Deras tjänster skulle alltså under ett år inte återbesättas — därigenom och genom vissa andra åtgärder tror vi oss kunna spara ungefär 25 miljoner kronor.

En annan åtgärd som också skulle kunna prövas under ett år är att Kungl. Maj:t anbefaller ämbetsverk och styrelser att restriktivt använda tillgängliga anslag och inskräper att anslagen inte får överskridas under det året.

Jag ber, herr talman, att med åberopande av detta få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Reservanterna tror att man genom att införa ett temporärt anställningsstopp skall kunna åstadkomma besparingar på 25 miljoner kronor i den statliga förvaltningen och vill att det skall utgå direktiv om detta till myndigheterna.

Jag vill erinra om, såsom vi även har gjort i utskottsutlåtandet, att det varje år under den senare tiden har utgått ett cirkulär från finansdepartementet till de anslagsbegärande myndigheterna, där dessa åläggs att iaktta stor restriktivitet. I cirkuläret sägs bland annat,

att myndigheternas besparingssträvanden inte bör begränsas till nya och ökade anslagsbehov, utan att myndigheterna i lika hög grad bör undersöka förutsättningar för nedskärningar av redan utgående anslag. Det begärs också att myndigheterna skall lämna en redovisning för sina besparingssträvanden och åtgärder som vidtagits i rationaliserings syfte. Det sägs vidare i cirkuläret, att myndigheterna är skyldiga att planera verksamheten så att den håller sig inom för varje budgetår fastställd medelsram och att anslag på tilläggsstat och överskridanden således i regel icke kan påräknas.

Jag tror inte — och det är också utskottsmajoritetens uppfattning — att man kan komma mycket längre i det här avseendet än man gjort med denna påminnelse som nu utgår varje år inför myndigheternas anslagsåskanden.

Vad sedan gäller det partiella och temporära anställningsstoppet tror vi inte att ett dylikt ingrepp i myndigheternas handlingsfrihet skulle vara genomförbart med mindre än att en del arbetsuppgifter avlastas myndigheterna. Man kan ju inte gärna bara föreslå nedskärningar av personalen under andra betingelser än att man har den uppfattningen, att personalen för närvarande bara sitter och snurrar tummarna. Jag tror att det i varje fall inte generellt är en realistisk bedömning, även om det måhända kan finnas ett och annat undantag här liksom på andra områden. Jag tror inte att man på detta sätt indirekt kan beskylla statstjänstemännen för att inte göra någonting. Vill man nå något resultat med en nedskärning av personalen, måste man också ta bort arbetsuppgifter.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen, som nu övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Begränsning av statsutgifterna i vissa hänseenden m. m.

dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Begränsning av statsutgifterna i vissa hänseenden m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner om begränsning av statsutgifterna i vissa hänseenden m. m., i vad motionerna avser begränsning av statsutgifterna för budgetåret 1960/61 och anslagsminskningar för budgetåret 1961/62.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 359) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 510), hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte anmoda ämbetsverken att för budgetåret 1960/61 söka begränsa utgifterna, så att anslagsöver-

skridanden undvekes och om möjligt ökade reservationsmedelsbehållningar uppnåddes, samt inför budgetarbetet till budgetåret 1961/62 inkomma med förslag om minskning av omkostnadsanslagen med 10 procent och av avlöningsanslagen med 5 procent.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 359 och II: 510, i vad desamma avsåge begränsning av statsutgifterna för budgetåret 1960/61 samt anslagsminskningar för budgetåret 1961/62, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 359 och II: 510, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte dels anbefalla ämbetsverken att för budgetåret 1960/61 begränsa utgifterna, så att anslagsöverskridanden inte skedde och om möjligt ökade reservationsmedelsbehållningar uppnåddes, dels ock anmoda ämbetsverken att för budgetåret 1961/62 inkomma med förslag om en väsentlig minskning av omkostnads- och avlöningsanslag;

2) av herrar *Boman*, *Ivar Johansson*, *Jacobsson*, *Edström*, *Sundin*, *Ståhl*, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Skellefteå, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 359 och II: 510, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte anmoda ämbetsverken att för budgetåren 1960/61 och 1961/62 verka för besparingar i den statliga verksamheten i enlighet med vad dessa reservanter anfört.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde:

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp):

Herr talman! De partier, som har gått emot införandet av den allmänna va-

Begränsning av statsutgifterna i vissa hänseenden m. m.

ruskatten, har naturligtvis ett särskilt behov av att visa sitt intresse för sparsamhet med statens utgifter på alla möjliga områden. Det har också utbildats en praxis att man skall göra en detaljerad alternativ budget. Den tekniken kan naturligtvis ha sina besvärligheter. Här är det dock fråga om motioner som gäller mera principiella ting och som ger vissa rekommendationer om hur statens utgifter i förvaltningsapparaten skulle kunna minskas.

I dessa motioner hemställes att man inför det budgetår som nu ligger framför oss, 1960/1961, skulle anmoda ämbetsverken att försöka begränsa utgifterna genom att undvika anslagsöverskridanden och om möjligt försöka åstadkomma större reservationsmedelsbehållningar. Vad gäller budgetåret 1961/1962 föreslår motionärerna, att ämbetsverken skulle anmodas komma in med förslag om minskning av omkostnadsanslagen med 10 procent och avlöningsanslagen med 5 procent.

Vid utskottsbehandlingen har vi justerat de där tankarna litet. Vi tycker att det är ett gott förslag då det gäller att begränsa utgifterna under 1960/1961 och åstadkomma större reservationsmedelsbehållningar, och vi tycker också att det är vettigt att föreslå minskningar på omkostnadsanslagen. Däremot har vi icke velat stödja tanken att man skulle precisera det procenttal, varmed avlöningsanslagen skulle skäras ned, eftersom det har visat sig vara en svår metodik. Det innebär dock inte att vi här skulle vilja gå ifrån tanken att det finns möjligheter att spara också på avlöningskostnaderna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, nr 2, som är avgiven till utlåtandet nr 36 av herr Boman m. fl.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Skillnaden mellan de två reservationerna i statsutskottets utlåtande är härfin. Att vi högerledamö-

ter velat markera en egen linje, beror främst på att vi i överensstämmelse med den motion som nyss behandlades och som kammaren avslag ansåg, att Kungl. Maj:t inför nästa budgetår borde säga ifrån att anslagsöverskridanden inte skulle få ske, medan däremot de centerpartistiska och folkpartistiska företrädarna i utskottet velat ha en mera allmänt hållen rekommendation.

Nu har vår motion som sagt avslagits och vi kan då frånträda vår reservation nr 1) och i andra hand ansluta oss till reservation nr 2) av herr Boman i Kieryd m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är ju vackert när bröder enas.

I anslutning till det här utlåtandet vill jag närmast hänvisa till vad jag sade under behandlingen av föregående ärende. Här är också fråga om ett besparingsförslag men med litet annan uppläggning än det tidigare. Här skall man spara 125 miljoner, alltså fem gånger mer än i föregående ärende.

Jag hänvisar även i det här fallet, när det föreslås att ämbetsverken skall åläggas restriktivitet, till att det redan utgår uppmaningar till dem från finansdepartementet om att iakttaga all den sparsamhet med anslagsäskandena som är möjlig.

Eftersom tiden är långt framskriden, kan jag nöja mig med att säga detta och yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Boman m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Kårby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Upphävande av lagen med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965 — Penning- och valutapolitiken

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 98 ja och 90 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Upphävande av lagen med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 19, i anledning av väckta motioner om upphävande av lagen med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr KOLLBERG (fp):

Herr talman! Efter riksdagens tidigare i dag fattade beslut under punkt 54 i statsutskottets utlåtande nr 7 sak-

nas anledning att nu yrka bifall till reservationen i bevillningsutskottets betänkande nr 19.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Föredrogs vart efter annat

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 22, i anledning av väckt motion om tillverkning av ciderdrycker med viss alkoholhalt, och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 30 juni 1943 (nr 477) om skatt å vissa pälsvaror; samt

bankoutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkanden och utlåtande hemställt.

§ 10

Granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 7, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkten 1

Penning- och valutapolitiken

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Genom ett särskilt yttrande till förevarande utskottsutlåtande

Penning- och valutapolitiken

har vi från centerpartiets sida velat markera att vi förordat en åtminstone i vissa avseenden annan politik än den regeringen och riksbanken under föregående år har fört.

I början av 1959 förelåg den största arbetslöshet vi haft under efterkrigstiden. I januari nämnda år uppgick antalet arbetslösa till inte mindre än 73 000. Det var den registrerade arbetslösheten. Om man även tar hänsyn till beredskapsarbetena och den dolda arbetslösheten, så blir siffran väsentligt högre. Tack vare den tidiga våren reducerades sedan antalet arbetslösa, men även marssiffrorna redovisar en arbetslöshet på drygt 45 000 personer. Samtidigt var mellan 40 000 och 50 000 sysselsatta i beredskapsarbeten och med sådana arbeten som tillkommit genom ökat bostadsbyggande, statliga industribeställningar o. d.

Från vårt håll hävdade vi att generellt verkande åtgärder hade bort sättas in på ett tidigare stadium för att stärka företagens konkurrenskraft och därmed ge dem ökade möjligheter att upprätthålla sysselsättningen. I ett läge med skärpt internationell konkurrens är det angeläget att möjligheter finnes att sänka kostnadsläget både för exportföretagen och för de hemmamarknadsnärningar som har att tävla med importen utifrån. Om sådana åtgärder hade tillgripits i större utsträckning, hade enligt vår mening både arbetslösheten och de stora statsutgifterna på flera hundra miljoner kronor för arbetslöshetens bekämpande kunnat begränsas.

Vi har den uppfattningen att man i första hand bör se till att företagen kan hålla produktionen i gång och sysselsätta sin egen arbetskraft. Det är första försvarslinjen mot arbetslöshet, och enligt vår mening bör den gå inom företagen själva. Om detta visar sig otillräckligt, bör beredskapsarbeten o. d. tillgripas. De makthavande har nu i stället valt att i första hand öka de statliga investeringarna. Man har,

förefaller det mig, förälskat sig en smula i uttrycket selektiv ekonomisk politik, d. v. s. punktviss insatta åtgärder i form av exempelvis ökat bostadsbyggande, statliga industribeställningar, beredskapsarbeten, flyttningsbidrag o. s. v.

Vi bestrider inte att sådana åtgärder också kan behövas i viss utsträckning, men först bör man göra vad som är möjligt för att stärka företagens möjligheter att hålla hjulen i gång.

Vårt land har obestridligen ett relativt högt kostnadsläge, men detta kostnadsläge kan man ju inte sänka med s. k. selektiva åtgärder. Här hade enligt vår uppfattning vissa skattereformer bort sättas in på ett tidigare stadium, bland annat resultatutjämnung. Men viktigare hade varit att genomföra tillräckliga lättnader i kreditpolitiken för att stimulera företagens investeringar och sänka deras kostnader.

Här kan man visserligen invända, att frisläppandet av investeringsfonderna för företagen innebar förbättrad kapitalförsörjning, men man får i detta sammanhang komma ihåg, att de mindre och medelstora företagen inte har haft några investeringsfonder att tillgå och att dessa företag i allmänhet har väsentligt mindre möjligheter till självfinansiering än de större företagen har. De mindre företagen är också i stor utsträckning hänvisade till en kortfristig upplåning, och även av den anledningen blir räntekostnaderna för dem ganska dryga.

Vi har inom centerpartiet den uppfattningen, att möjligheter till en räntesänkning förelåg i början av 1959, och en sådan räntesänkning skulle självfallet ha varit av den största betydelse för dessa mindre och medelstora företag just med hänsyn till vad jag sagt om deras relativt mindre kraft till självfinansiering. Men därtill kommer också den viktiga omständigheten, att om man hade genomfört en räntesänkning vid denna tidpunkt, hade en sena-

Penning- och valutapolitiken

re räntehöjning till den nuvarande nivå inte behövt ske. Dagens höga ränteläge är utomordentligt pressande för många företagare, samtidigt som spararna känner sig orättvist behandlade därför att inlåningsräntorna höjts mindre än diskontot.

Vi har från centerpartiets sida gång efter annan också framhållit, att det inte kan vara rimligt att bostadsbyggandet skall prioriteras på bekostnad av de direkt produktiva investeringarna inom näringslivet. Det finns ju praktiskt taget ingenting över på kapitalmarknaden sedan bostadsbyggandet har fått sitt kreditbehov på cirka tre miljarder kronor tillgodosett via statlig och annan upplåning. Men bostadsbyggandet har ju inte bara prioritet i fråga om krediterna, utan alla skattebetalare får ju också snart satsa bortåt 200 miljoner i räntesubventioner, som utgår till hyresgästerna utan någon som helst prövning av deras inkomst och försörjningsplikt.

Det är vår uppfattning, att så länge denna prioritering i dubbel mening sker på bekostnad av de direkt produktiva investeringarna i näringslivet, kommer de mindre och medelstora företagen med all säkerhet att även för framtiden få kämpa med kreditsvårigheter och riskera räntehöjningar, som hindrar nödvändiga investeringar. Vi har inom vårt parti den meningen att detta inte är den framsynta näringspolitik som läget kräver med hänsyn inte minst till vårt lands anslutning till sjustatsmarknaden och den skärpta konkurrens som vi även av andra skäl har att vänta.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag är litet förvånad över herr Eliassons i Sundborn anförande. Vi träffade faktiskt en överenskommelse inom bankoutskottet mellan de olika partierna att i dag inte ta upp den ekonomiska politiken till debatt utan uppskjuta den debatten till längre fram i vår. Vi har ett enigt utskotts-

utlåtande. Till detta är fogat ett särskilt yttrande av herr Eliasson, som han avgivit för att få möjlighet att återkomma vid den ekonomiska debatten längre fram och då beröra centerpartiets ställning i räntefrågan. Den enögda syn herr Eliasson anlagt ger mig ingen anledning att frångå denna överenskommelse, ty det skulle självfallet leda till en stor ekonomisk debatt som jag tror att talmannen håller oss räkning för att vi icke vill föra vid denna timme.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte godta den argumentation som bankoutskottets vice ordförande här för. Vi har varit överens om denna skrivning, men vi var också överens om att jag tillsammans med herr Mattsson skulle få lämna ett särskilt yttrande för att markera vår syn på räntefrågan. Det är väl alldeles orimligt att jag skulle avstå från att här i kammaren motivera detta särskilda yttrande. Jag har inte deklarerat att jag skulle avstå från att framföra några synpunkter på denna fråga vid detta tillfälle. Men jag avsåg självfallet inte att ta upp hela frågan om vår ekonomiska politik annat än med hänsyn till vad som skedde 1959. Herr Andersson i Ronneby måste ändå förstå, att om vårt parti förbehåller sig rätten att göra en kritisk erinran mot den räntepolitik som har tagit sig uttryck i en diskontohöjning 1960, så kan vi inte utan vidare låta den räntepolitik, som fördes 1959 och som i hög grad bildade grunden för vad som sedan skedde, passera opåtalad här i kammaren.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon debatt om den ekonomiska politiken, som man varit överens om att spara på. Jag vill bara göra en reflexion med anledning av ett par formuleringar,

Penning- och valutapolitiken

framför allt en formulering i tredje stycket på sid. 4 i utlåtandet. Man talar där om de »risker för rubbningar av den samhällsekonomiska balansen» som är »förbundna med den av utgiftsöverskottet föranledda höga likviditeten på marknaden i ett läge präglad av konjunkturförbättringar». Därefter kommer följande mening: »Korrektivet måste, bl. a. med hänsyn till omfattningen av detta utgiftsöverskott, i främsta rummet vara att finna på det finanspolitiska området och bestå i en så långt möjligt genomförd begränsning av det statliga lånebehovet.» Det är den sista slutsatsen jag vill foga en anmärkning till.

Formuleringen är så svepande att man inte utan vidare vet hur mycket utskottet lägger in i detta eller om man eventuellt lägger in olika saker i denna formulering. Om man menar att man inte vill ha något underskott på driftbudgeten i ett normalt konjunkturläge, så finns det naturligtvis ingen anledning att rikta sig mot det. Det är vi väl alla överens om. I fall man därutöver menar att man vill iaktta en så långt möjligt sträng hushållning när det gäller nödvändiga kapitalutgifter, så har jag för min del ingen anledning att rikta någon anmärkning mot det heller. Men ifall man skulle mena att man så långt det är teoretiskt möjligt vill begränsa det statliga lånebehovet på det sättet att man skulle betala även efter noggrann prövning nödvändiga och räntabla kapitalutgifter med skattemedel, då är jag inte med om att godtaga detta såsom något slags princip.

Jag har velat säga detta med hänsyn till att dessa saker kommer igen i den ekonomiska debatten alltemellanåt.

Xven i övrigt är terminologien litet svävande. På sid. 5 talar utskottet om att staten har »täckt huvuddelen av de uppkomna budgetunderskotten genom kortfristig upplåning i bankväsendet». Frågan är vad man menar med »budgetunderskott» i detta sammanhang. Menar utskottet underskott på driftbud-

geten, eller använder det den terminologi som den nuvarande finansministern införde 1950, då han svepte in alltsammans i den s. k. totalbudgeten? Det vore önskvärt för den fortsatta ekonomiska debatten att man återvände till en i de olika sammanhangen entydig terminologi.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja göra en liten reflexion med anledning av riksbankens vinst. Den redovisas här uppgå till drygt 133 miljoner kronor. Av denna vinst levereras till statskassan, om jag mins rätt, 50 miljoner, och resten, d. v. s. den större delen, överföres till kursregleringskontot. Detta kursregleringskonto i riksbanken omfattar nu över 500 miljoner kronor. Denna kontobehållning borde ju vara betryggande, eftersom den väl i huvudsak skall användas för att skriva ned statsobligationer. Det kan sättas i fråga huruvida man skall hålla på och samla ihop hur mycket pengar som helst på ett sådant där kursregleringskonto.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill trots vad herr Eliasson i Sundborn nyss sade bestämt hävda att det förhöll sig på det sättet, att herr Eliasson fogade sitt särskilda yttrande till utlåtandet för att hålla öppen möjligheten att längre fram få diskutera frågan om räntan här i kammaren. Det kan säkert intygas från annat håll.

Jag har ingen anledning att gå in på vad herr Svensson i Ljungskile yttrade angående bankoutsrottets skrivning. Herr Svensson får tolka skrivningen hur han vill. Jag tycker för min del att skrivningen är tillräckligt klar med hänsyn till vad utskottet i övrigt anfört.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Denna punkt avser ju främst frågan om riksbankens penning- och valutapolitik. Det är klart att det inte bör utgöra något hinder för utskot-

Penning- och valutapolitiken

tet att skriva åtskilligt om regeringens och riksdagens allmänna ekonomiska politik. Det har jag emellertid inte med att göra i detta sammanhang, och det blir ju tillfälle för riksdagen att ta upp alla de frågor vid den större ekonomiska debatt, som bankoutskottet kommer att anhängiggöra.

Det enda i herr Eliassons i Sundborn anförande som rörde riksbankens politik var ju det märkliga påståendet att det hade varit lämpligt med en räntesänkning på våren eller, som han sade, i början av år 1959. Det är väl ändå uppenbart för alla som följde med utvecklingen just då, att mycket starka tecken tydde på att en högkonjunktur var under frammarsch. Det hade påvisats i den preliminära nationalbudgeten. Det kom också rapporter, som gick i den riktningen, från hela världen, och även vi började få kännning av detta.

Att i början av en uppseglande högkonjunktur företa en räntesänkning skulle väl ändå ha varit den upp- och nervända politiken.

Jag vet sedan inte vart herr Svensson i Ljungskile ville komma med diskussionen om riksbankens vinst. Det är väl väldigt svårt att avgöra, hur stort kursdifferenskonto riksbanken behöver ha. Men man skall inte glömma att riksbankens vinst i mycket hög grad beror på att riksbanken tvingas låna ut pengar till staten. Det kan ju vara en tankeställare för herr Svensson i Ljungskile: Skall man skapa en lukrativ inkomstpost i statsbudgeten på grund av den stora statliga upplåningen i riksbanken? Det tål kanske att tänka litet på!

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Det kan hända att det tål att tänka på. Det var ju närmast för att vi skulle tänka på det som jag apostroferade saken. Vi har nämligen på andra sidan skapat en mycket stor utgiftspost i budgeten med de räntor som vi betalar till riksbanken. Huruvida vi skall begagna dessa stora utgifter till

att skriva ned riksbankens statsobligationer och samla bortåt en miljard, som vi är på god väg att göra, i en kursregleringsfond, det tål mycket väl att tänka på!

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Herr Svensson i Ljungskile ansåg sålunda, att det kunde vara en lämplig utväg att riksbanken beviljade statsverket rabatt på räntorna på statslånen.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Det är möjligt att det föreligger ett missförstånd beträffande den överenskommelse som träffats. Jag bestrider emellertid bestämt att jag skulle ha brutit en överenskommelse. I så fall har vi missförstått varandra på den punkten. Jag har aldrig gått med på att avstå från att ge uttryck åt min uppfattning på denna punkt. Jag begränsar mig till räntefrågan och motiverar varför jag anser en räntesänkning möjlig. Detta hänger samman med, vilket jag framhöll vid utskottsbehandlingen, att om vi från vårt håll kritiserar den senaste diskontohöjningen, som enligt vår uppfattning har samband med vad som skedde 1959, kan jag inte underlåta att redovisa en avvikande mening gentemot den politik som riksbanken och regeringen fört. Gjorde jag det skulle jag, när vi fram i maj behandlar riktlinjerna för den ekonomiska politiken, kunna bli beskylld för att inte ha givit uttryck åt mina kritiska synpunkter beträffande 1959, när kammaren behandlade dechargefrågan.

Jag kan inte finna att jag genom de synpunkter jag anfört dragit upp någon diskussion om hela den ekonomiska politiken. Det finns oändligt mycket som jag inte berört.

Därmed hoppas jag ha klargjort mitt ställningstagande.

Herr Sköld tyckte att mitt resonemang var märkligt. Jag tycker för min del att herr Skölds resonemang är märk-

Penning- och valutapolitiken

ligt. När skall egentligen en räntesänkning vara möjlig, herr Sköld? Vi hade ju i början av 1959 en större arbetslöshet än vi haft någonsin under efterkrigstiden. Visserligen fanns tecken på en viss konjunkturförbättring ute i världen, men denna hade inte gjort sig gällande här i Sverige, varken på export- eller på importsidan. Herr Sköld har säkert studerat statistiken och bör därför veta lika bra som jag, att vi förutom denna omfattande arbetslöshet hade en stabil prisnivå. Vi hade också en industriproduktion under första halvåret 1959 som inte var högre än året före.

Mot den bakgrunden kan jag inte finna det berättigat att säga, att det i Sveriges interna ekonomi fanns sådana inflationstendenser att det var motiverat att avstå från en räntesänkning.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förmodar att vi är helt överens om att räntan på de lån, som staten tar i riksbanken, skall sättas på det vis som räntetekniska behov kräver. Det är ingenting att diskutera. Men när det sedan uppkommer en stor vinst i riksbanken, som är statens verk, blir det ju en öppen fråga, hur mycket man skall leverera till staten och hur mycket man skall samla i dold förmögenhet. Det tål att tänka på.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig i frågan om konjunkturläget i början av 1959. Herr Eliasson i Sundborn har dåligt följt med utvecklingen, om han inte märkt, att det då var en högkonjunktur under uppsegling.

Herr Eliasson talade om vår interna ekonomi. Men när det gäller inflations-tendenser är det aldrig fråga bara om den interna ekonomien, ty världsläget avspeglar sig även hos oss — det vet vi alla. Herr Eliasson menar att man 1959 borde ha beslutat en räntesänkning för att höja sysselsättningen. Det var ju

alldeles onödigt, eftersom arbetslösheten försvann genom konjunkturons inverkan. Innan räntestegringen kommit att verka hade arbetslösheten varit borta, och då hade ju räntesänkningen blivit bränsle under elden till en ny inflation.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Utöver vad jag sagt tidigare skall jag be att få påpeka för herr Sköld, som väl dock känner till saken bättre än jag eftersom han tillhör riksbanksfullmäktige, att det även under de första månaderna av 1959 förekom kursstegringar på obligationer, som gav uttryck för förväntan om en räntesänkning. Vi hade bortåt 75 000 arbetslösa, förutom dem som var sysselsatta i beredskapsarbeten. Jag tycker det var ett läge där kreditlättnader borde ha satts in.

Herr Sköld invände att vid tillfället i fråga var ändå en högkonjunktur under uppsegling. Jag vill påminna herr Sköld om att även under årets sista månader var — enligt uppgifter som jag sett återgivna i ekonomiska tidskrifter — bortåt 50 000 man sysselsatta i statliga beredskapsarbeten, industribeställningar och genom andra s. k. selektiva åtgärder. Detta visar att det förelåg behov av konjunkturstödande åtgärder, och då är det bara fråga om val av metod, inte fråga om konjunkturbedömning.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Vi som varit med om detta ärendes behandling i bankouts-kottet vet att det gjordes en sammanjämkning av synpunkterna vid granskningen av riksbankens och riksgäldens förvaltning. Vi kom överens om en enhetlig skrivning under den uttryckliga förutsättningen, att vi inte skulle föra en debatt om den ekonomiska politiken i samband med behandlingen av denna fråga. Herr Eliasson i Sundborn anmälde hos utskottet att han inte ansåg sig

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

kunna ansluta sig till en sådan skrivning utan att föga ett särskilt yttrande till utlåtandet för att ha möjlighet att, då vi senare skulle diskutera den ekonomiska politiken, kunna ta upp ränte-frågan.

Jag delar därför herr Anderssons i Ronneby förvåning över att herr Eliasson nu vill göra antydningar som går ut på att vi här skulle föra en räntedebatt och att man inom centerpartiet velat kräva en annan ekonomisk politik, i fråga om bostadsbyggande och annat. Vi har ju inom utskottet kommit överens om att vi inte skulle ta en ekonomisk debatt i samband med denna formella behandling av riksbankens och riksgäldens förvaltning.

Jag har velat framhålla att vi nog är litet förvånade över att man inom centerpartiet genom herr Eliasson på detta sätt velat gå vid sidan om den uppgörelse vi träffat i bankoutskottet. Det hade varit korrekt om vi fått veta att man i dag tänkte ta upp en debatt om den ekonomiska politiken. I så fall skulle kanske både högerns talesmän och vi inom folkpartiet haft en annan inställning. Jag tror inte att kammaren vill att vi i kväll skall ta upp en ekonomisk debatt; jag tror också vi gör klokast i att avstå därifrån.

Jag har emellertid, herr talman, för att saken skall vara helt klarlagd velat anföra dessa synpunkter.

Efter härmed slutad överläggning lades punkten till handlingarna.

Punkten 2

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om

pension åt förre portvakten vid riksdagshuset Anton Lundgren.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12**Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Första lagutskottet hade till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 212 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 251 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning av frågan om domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 212 och II: 251, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Gärde Widemar*, herrar *Gezelius*, *Akesson*, *Fröding* och *Gustafsson* i Borås samt fru *Kristensson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 212 och II: 251, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning av frågan om domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Det ärende som här ligger på kammarens bord och som gäller domstolsmässig prövning av frågor i förvaltningen är en gammal bekant ända sedan 1954 och har synats av sex riksdagar i kortare eller längre debatter. Den principiella innebörden av ären-

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

det får väl anses vara rätt utforskad, och man kan nog blygsamt säga, att frågan under årens lopp fallit framåt.

Utskottets majoritet intar den ståndpunkten, att några mer genomgripande principiella förändringar av rättskyddssystemet icke bör övervägas, utan att önskvärda reformer på området bör ske inom ramen för det nuvarande systemet. Allt fungerar inte bra, reformer är önskvärda, det är man tämligen överens om, medan man däremot har olika uppfattning om hur man bäst skall komma fram till målet.

Jag skall nu inte ens försöka att fördjupa mig i eller söka redovisa vad de kloka män och kvinnor kommit fram till som arbetat med denna fråga — jag syftar då på besvärssakkunniga, kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar och den utredning, som hade att verkställa undersökning rörande kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t och regeringsrätten. Det är, kan man säga, förnämliga prestationer som gjorts, men alla utredningar som avlämnats styrker åtminstone mig i den uppfattningen att här behövs en omprövning av hela systemet.

Vi tror inte det är möjligt att komma till rätta med detta problemkomplex genom partiella reformer, utan man måste göra en grundlig undersökning för att få till stånd en enhetlig och generell lösning av hela frågan. Jag tror att den får ökad aktualitet för varje år som går, och allteftersom förvaltningsapparaten sväller ut blir det av allt större betydelse för den enskilde hur rättsfrågorna i förvaltningen avgöres. Jag tror att detta kan sägas utan ett spår av insinuation mot någon. En utredning i enlighet med den vid sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1 i fjol fogade reservationen anser jag i alla delar ha fog för sig. En sådan borde ha tillsatts för länge sedan och så kommer nog att ske förr eller senare.

Det har förut i denna debatt — som förts under årens lopp — påpekats att

det är en brist, att en stor grupp av ärenden berörande stora områden av förvaltningen är undantagen från möjligheten till rättslig kontroll. Detta är erkänt och diverse utredningar arbetar och har arbetat för att inom de organ som finns komma till rätta med spörsmålet. Man har även i debatten pekat på att författningsutredningen har ärendet på bordet, men man kan undra om ens författningsutredningen kan komma till annat resultat än att rättsfrågor i princip skall i sista hand avgöras av oavhängiga och självständiga organ. Det kanske inte heller skadar att understryka, att Sverige är ett av de få länder med västerländskt statsskick, som inte har någon möjlighet till en rättslig överprövning av regeringsbesluten. Vi kan nog stå på egna ben utan att snegla vare sig till höger eller vänster för att få råd och hjälp, men vi kan å andra sidan inte lyfta oss ut ur internationella sammanhang, och då vet vi att man där anser, att de normer som kännetecknar rättsstaten, som en självklar regel räknar bland dessa normer principen att varje förvaltningsåtgörande skall kunna underkastas rättslig prövning av en fristående och självständig domstol. Herr talman, jag tror att vi i alla fall graviterar åt det hållet och kommer dit så småningom.

Jag ber med dessa korta ord att få yrka bifall till reservationen av fru Gärde Widemar och herr Gezelius m. fl.

Herr **FRÖDING** (h):

Herr talman! Sedan jag kom hit i riksdagen 1954 har den fråga som avses med detta utlåtande underställts riksdagen inte mindre än sex gånger. Alla gångerna har frågan aktualiserats genom motioner från folkpartiets sida och vid två av de tidigare tillfällena jämväl i motioner från högerhåll.

Jag har vid alla de tidigare tillfällena liksom även i år i vederbörande utskott reserverat mig för ett bifall till dessa

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

motioner, även om jag nog kanske ifrågasatt nödvändigheten av att så ofta återkomma till riksdagen med en och samma fråga.

I tidigare anföranden här i kammaren har jag vid upprepade tillfällen sökt att redogöra för min syn på detta mycket invecklade problemkomplex, och jag känner därför, helt oavsett det milda hotet om straffplenium, inte något behov att även denna gång och vid denna sena tidpunkt besvara kammarledamöterna med upprepande av dessa synpunkter.

Jag vill alltså inskränka mig till att biträda yrkandet om ett bifall till reservationen. Samtidigt kan jag dock inte underlåta att uttala den fromma förhoppningen, att centerpartiet i framtiden skall komma att ådagalägga en mera positiv ställning till denna viktiga rättssäkerhetsfråga. Jag tror mig för övrigt veta, att i vart fall centerpartiets ledare herr Hedlund inte är ointresserad av denna sak.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! De båda talesmännen för reservanterna har erinrat om att riksdagen haft att behandla denna fråga vid sex tillfällen de senaste sju åren. Utskottsmajoriteten vill för sin del här meddela att den inte har funnit att det inträffat någonting på sista tiden som kan ge anledning för riksdagen att intaga en annan ståndpunkt i dag än den gjort de senaste åren.

Beträffande effektiviteten i rättsskyddet på olika områden är alla överens. Från socialdemokratiskt håll anser vi att den kritik, som framför allt från folkpartihåll riktats mot det nuvarande systemet, är väsentligt överdriven. I all korthet vill jag erinra om att rättsskyddssystemet bygger på två metoder. Dels har vi byggt upp ett preventivt rättsskydd i syfte att förebygga missbruk i förvaltningen och dels ett korrektivt rättsskydd, vars uppgift är att

rätta till fel och bestraffa fel om sådana förekommit.

Beträffande det preventiva rättsskyddet erinrar utskottet om väsentliga principer i svenskt rättsliv, t. ex. frågan om allmänna handlingars offentlighet, om för svensk rätt karakteristiska, i jämförelse med vad som gäller i andra länder, stränga straffrättsliga och skadeståndsrättsliga ansvar för ämbets- och tjänstemän. Utskottet erinrar om särskilda övervakningsorgan, JK, JO och MO och den politiskt betonade parlamentariska kontroll som utövas av riksdagens konstitutionsutskott och med tillhjälp av interpellations- och frågeinstitutet.

Då det gäller det korrektiva rättsskyddet erinrar utskottet om besvärsinstitutet, där det principiellt gäller i svensk rätt att varje avgörande av statlig förvaltningsmyndighet under Kungl. Maj:t kan överklagas genom besvär, vare sig uttryckligt stadgande av sådan innebörd finns eller inte. Härvidlag kan besvär i viss utsträckning hänföras till domstolar av olika slag. Utskottet erinrar om tre av dem: regeringsrätten, kammarrätten och försäkringsrådet.

Vi kan väl vara överens om att det på vissa områden i detta rättsskyddssystem kan vara angeläget att justeringar utföres för att största möjliga effektivitet och trygghet skall nås. Jag vill då bara erinra om att det pågår några utredningar, som i vissa detaljfrågor skall försöka komma fram till bättre lösningar än vi nu har. Därutöver vill jag erinra om författningsutredningen, som skall se över hela statsskicket. För oss i utskottsmajoriteten råder det inte någon tvekan om att frågan om en administrativ rättskontroll av den typ som här föreslås intimt hänger samman med statsskicket över huvud taget och inte bör lösryckas från en allmän överblick av hur det svenska statsskicket i framtiden skall se ut.

Oavsett vad man sålunda anser om det nuvarande rättsskyddets effektivitet kan det inte vara påkallat med en sär-

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

skild utredning i frågan nu innan resultat av redan pågående utredningar hunnit avvaktas. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets framställning.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det är ju uppenbart att alla är överens om att det finns ett behov av åtgärder för ökad rättssäkerhet inom förvaltningen. Det som skiljer oss åt är att vi har olika uppfattningar om vilka vägar man bör gå för att nå målet och att känslan för hur viktigt det är att man utan dröjsmål gör det mesta möjliga i detta hänseende är olika stark.

Utskottsmajoriteten upprepar tidigare års uttalanden, att man vill undvika en mera genomgripande omvandling av rättsskyddssystemet. Man litar i stället till allehanda partiella reformer, som skulle kunna tänkas bli resultatet av pågående eller nyss avslutat utredningsarbete. Herr Alemyr talade nyss om vissa detaljfrågor. Även om det är nog så viktiga sådana, har han naturligtvis rätt i att de i förhållande till det stora problem det gäller dock är utredningar som endast berör enstaka punkter.

För oss i folkpartiet, som är efter år motionerat i denna fråga, förefaller det klart, att de delreformer, som majoriteten syftar på, inte kan tänkas ens i bästa fall åstadkomma, att man får en sådan ordning, som eljest i västerlandet anses vara självklart erforderlig, nämligen att medborgarna får en rätt att få hithörande rättsfrågor prövade och avgjorda i sista hand av självständiga och från administrationen och politiken fristående domstolar.

Nu sägs det, senast av herr Alemyr, att det ju inte har inträffat någonting och att det inte är någon brådska. Jag måste tvärtom säga både att det har inträffat någonting och att det är angeläget att inte dröja.

För det första vet vi ju, att regerings-

rätten, som har en nyckelställning i detta avseende enligt nuvarande svenska ordning, fått en snabbt växande arbetsbörda, delvis till följd av omsättningskattens införande, som ger upphov till ett stort antal nya mål — det kan man vara övertygad om. När nu antalet mål växer, betyder det, att regeringsrätten inte får möjlighet enligt nuvarande praxis att pröva alla de fall som skulle kunna tänkas bli uppförda till regeringsrätten, utan man tvingas väl att lämna ganska stora och betydelsefulla områden utanför en sådan prövning. Det får väl anses vara önskvärt, att regeringsrätten inte har en sådan överbelastning som den som redan gör sig gällande och som man räknar med kommer att fortsätta. Inte heller är det önskvärt, att man plockar bort hela grupper av mål, därför att det inte är möjligt att ta upp dem till ingående prövning. Jag vill, herr talman, understryka, att jag här inte riktar någon som helst kritik mot regeringsrätten — det vore självklart obefogat — men att jag framhåller, att det är ett otillfredsställande tillstånd, som är ett resultat av utvecklingen. Här måste tydligen någonting göras för att dessa problem skall kunna lösas.

För det andra är att märka, att utredningsarbetet i fråga om dessa svåra materier måste ta rätt lång tid. Det är då önskvärt, att man inte dröjer för länge, innan man sätter i gång ett sådant arbete. Annars kan man tvingas att improvisera och handla snabbt. Det kan leda till nödlösningar i tvångssituationer, vilket om möjligt bör undvikas.

Jag hade, herr talman, tillfälle att deltaga i en liten högtidlighet med anledning av JO-ämbetets 150-årsjubileum. Det betygades där, att denna svenska institution åtnjuter stor aktning och imiteras nu på åtskilliga håll i andra länder. Jag tror vi har anledning att vara glada över att vi har och har haft denna institution lika väl som MO-ämbetet. Men lika väl som man i utlandet uttalar sig ytterst berömmande om des-

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

sa institutioner, lika ofta möter man i utlandet bland sakkunnigt folk en ohöjd förvåning över att Sverige, som är känt i högsta grad som en förnämlig rättsstat, inte har det, som flertalet andra av västerlandets stater har sedan länge, nämligen någon form av domstolsprövning av förvaltningens åtgärder och även möjlighet till prövning av lagligheten av regeringens beslut.

Jag träffade för inte länge sedan en mycket framstående jurist, även framstående socialdemokrat, från ett annat land än Sverige. Jag kan naturligtvis inte här nämna några namn, men jag vill säga, att det var en man med betydande auktoritet som uttalade sin förvåning över att man i Sverige drar ut så mycket på detta uppenbarligen välmotiverade reformarbete för att öka rättstryggheten med avseende på förvaltningens åtgärder.

Den internationella juristkommission, som sammanträdde i New Delhi, betraktade en rättslig prövning av förvaltningsåtgärder genom en fristående, självständig domstol såsom varande en självklar, naturlig organisation i ett modern rättssamhälle. Över huvud taget upplever man inte utanför Sveriges gränser, att någon står fram och säger, att detta väl inte är så viktigt. Därför är det förvånande, att det här i Sverige finns en benägenhet att skjuta vissa spörsmål åt sidan, även när man — vilket jag ånyo vill betyga — säkert på alla håll har ett genuint intresse för att öka medborgarnas rättstrygghet. Jag gör inte gällande något annat än att vi alla i och för sig har detta syfte.

Det förefaller mig som om alla utan närmare prövning skulle kunna vara ense om en sak, nämligen att vi genom dessa partiella reformer icke har någon som helst utsikt att lösa det stora problemet. Då är det, herr talman, anledning att inte dröja med att sätta i gång den utredning som är nödvändig och som kommer att bli tidskrävande.

När vi på liberalt håll fordrar frihet

under lagen som något av det mest väsentliga i ett gott samhälle, ligger naturligtvis däri också ett krav på möjligheter att på objektiv väg få fastställt vad lagen verkligen säger och vad den fordrar av medborgaren och av myndigheter av alla slag. Högsta tolkningsinstans skall inte — som nu i åtskilliga fall är förhållandet — vara en politiskt verksam myndighet som regeringen, utan man bör ha en fristående, självständig domstolsmyndighet, som kan åstadkomma den auktoritativa tolkningen. Det är från den utgångspunkten som vi, herr talman, har funnit det nödvändigt att ständigt återkomma för att driva på, så att det viktiga och tidskrävande arbete som behövs äntligen måtte kunna sättas i gång.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har noterat ett par av herr Ohlins meningar. Han börjar med att säga, att det här egentligen rör sig om hur pass olika starka känslor vi har i fråga om hur viktigt det är att reformer vidtages. Med anledning av denna första mening noterar jag med tacksamhet, att herr Ohlin på slutet yttrade, att han inte ville ge uttryck för den uppfattningen, att det skulle finnas delade meningar beträffande rättssäkerheten och rättstryggheten. Utan att veta hur pass starka herr Ohlins känslor är på denna punkt, vill jag framhålla, att det är en allmän mening i första lagutskottet och inte minst inom socialdemokratien, att frågan om hundraprocentig rättstrygghet är av avgörande betydelse. Det finns inte någon som helst avsikt i vårt parti att inte göra allt vad som står i vår förmåga för att åstadkomma största möjliga rättstrygghet.

Herr Ohlin yttrade emellertid själv i sitt anförande, att det här rör sig om mycket svår materia. Det betyder, att

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

även detaljerna i detta stora bygge är besvärliga. Detta är också ett skäl till att man bör avvakta de pågående utredningarna för att se i vilken utsträckning de, när de är färdiga, kan ge belysning åt det större problemet.

Jag har i mitt första anförande inte gått in på detaljer, eftersom vi kom överens i utskottet om att inte göra det. Jag vill dock framhålla för herr Ohlin, att det är vissa påtagliga risker förknippade med att fästa alltför stor tilltro till domstolarnas möjligheter att i sista hand vara avgörande. Det finns exempel i somliga länder på att domstolarna kan politiseras. Det är också ett allvarligt problem, som vi inte helt skall bortse från.

Herr talman! I motsvarande debatt förra året och av herr Ohlin i år har det gjorts antydningar om utländska erfarenheter och hänvisats till att man skulle följa vissa främmande länder på denna punkt. Man är förvånad utomlands över att vi inte åstadkommit vad folkpartimotionen syftar till, sägs det. För varje stat utgöres rättsgarantierna av ett system, i vilket ingår en rad olika element. Därför är internationella jämförelser här omöjliga att göra. I vårt svenska rättssystem finns det positiva element, som saknas i vissa andra länder, som herr Ohlin har hänvisat till.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Alemyr, visst finns det positiva element hos oss som saknas på andra håll! Jag nämnde t. ex. de förnämliga JO- och MO-ämbetena. Det kan dock inte vara något skäl för att vi inte skall göra vårt rättssystem lika bra som de utländska på andra punkter.

Jag begärde egentligen ordet därför att herr Alemyr uttalade, att man inte skall fästa för stora förhoppningar på domstolar i sådana sammanhang, ty de kan politiseras. Men, bäste herr Alemyr, inte är det väl någon som vill hävda, att

domstolarna här i Sverige skulle politiseras, så att de därvidlag kan jämföras t. ex. med Kungl. Maj:ts regering?

Jag underströk, herr talman, att jag inte alls vill påstå annat än att vi alla har till syfte att stärka rättstryggheten här i landet. Det tror jag fullt och fast att vi har — i varje fall inom de demokratiska partierna; det finns ju ett annat parti, som har en annan inställning till rättsproblemen. Jag framhöll denna min övertygelse både i början och i slutet av mitt anförande. Men jag tror att det är högst berättigat att tala om en liten skillnad då det gäller den känsla, med vilken man vill arbeta för denna sak. När vi har diskuterat problemet om att lagligheten av regeringens beslut skulle kunna bli föremål för rättslig prövning, har de känslor som kommit i dagen hos några av regeringspartiets företrädare varit synnerligen svala — mycket svalare än som enligt min uppfattning vore naturligt att vänta. Om herr Alemyr nu vill visa en glödande och varm känsla då det gäller att skapa ökade möjligheter för oss att pröva lagligheten av regeringens beslut, skall jag hälsa detta som en ytterst välkommen utveckling.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu känner jag igen litet av det gamla rättsröteresonemanget i vad herr Ohlin hade att säga. Jag känner igen litet av de gamla insinuationerna om att socialdemokraterna inte är helt intresserade av att trygga rätts-säkerheten. Jag anade något av detta i de första meningarna av herr Ohlins förra anförande, men jag tyckte att det återtogs i slutet av anförandet. Nu möter jag på nytt dessa gamla folkpartiinsinuationer, och jag tycker, herr talman, att detta är ovärdigt denna debatt.

Jag vill nu bara för att det inte skall uppstå några missförstånd understryka att det här inte rör sig om frågan, huruvida vi vill ha rättstrygghet eller inte,

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

utan huruvida den nuvarande ordningen kan betraktas som tillräcklig, om den endast i vissa detaljer bör förbättras eller om det bör skapas ett helt nytt system. Jag har inte sagt något om att det finns risk för att det svenska domstolsväsendet skulle kunna politiseras. Det har emellertid här talats om ett främmande system, som vi vet mycket litet om och som aldrig prövats i vårt land och som vi inte heller nu finner anledning att pröva. Vissa utländska erfarenheter tyder emellertid på att tillämpandet av detta system skulle kunna medföra risker för politisering av domstolarna, och det var dessa erfarenheter som jag erinrade om.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är fullkomligt ur stånd att fatta att herr Alemyrs senaste uttalande kan utgöra ett argument i denna debatt, om han erkänner att det inte finns risk för en sådan utveckling här i Sverige.

Jag ställde till herr Alemyr den frågan, om han var livligt intresserad av problemet att lagligheten av den svenska regeringens beslut skulle kunna bli föremål för domstolsmässig prövning. Jag konstaterar nu att herr Alemyr valde att helt gå förbi den frågan och det var måhända ett ganska tydligt svar.

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Vi bör naturligtvis akta oss för att i detta resonemang komma in på något som kan inge den föreställningen att det skulle vara allmänt dåligt ställt med rättstryggheten i Sverige. Det är säkerligen inte fallet och jag är övertygad om att varken herr Ohlin eller reservanterna har velat göra några antydningar åt det hållet. Inte heller jag vill göra det.

Vad som har inträffat och som utgör en mycket väsentlig sak i detta sammanhang är att hela den offentliga förvaltningens verksamhetsområde har vidgats oerhört under de senaste årtion-

dena. Hela systemet för rättskontroll över förvaltningen och därmed även regeringen, som ju är förvaltningens spets, har emellertid byggts ut i ett annat skede, när den offentliga verksamheten hade mindre omfattning, och systemet är därför kanske inte i alla delar tillämpligt under nuvarande förhållanden. Det är nog inte för mycket sagt att den svenska förvaltningsrätten över huvud taget uppvisar ganska stora oklarheter och rätt många inkonsekvenser. Både på processrättens, civilrättens och straffrättens område har det funnits lagberedningar som arbetat med en systematisering av rättssystemet. Jag vill i detta sammanhang gärna påminna om det arbete som utförts exempelvis av en partivän till herr Alemyr, den nyligen avlidne presidenten Schlyter, just då det gällt att systematisera rättssystemet på dessa områden. Men i fråga om förvaltningsrätten har det icke gjorts någon sådan systematisering. Vi har aldrig haft någon förvaltningslagberedning. För min del finner jag det mycket önskvärt att vi skulle få en sådan lagberedning. Alldeles oavsett den fråga, som i dag diskuterats, skulle denna lagberedning kunna åstadkomma ganska betydande förbättringar i systemets sätt att fungera.

Å andra sidan tror jag inte att man bör vänta med frågan om rättsskyddet tills detta större problem har lösts. Särskilt på förvaltningsrättens område behövs det en systematisering. För närvarande har vi olika slags rättsskydd och helt skilda procedurer på olika områden av förvaltningens verksamhet, och det kan inte hjälpas att detta måste vålla en ganska stor osäkerhet hos de enskilda medborgarna, som inte kan följa en bestämd linje därest de skall på olika områden försöka få sin rättssäkerhet bevarad. Gång på gång stöter man vid sina kontakter med folk på det förhållandet, att de faktiskt inte vet vilken linje de skall följa eller vilka metoder de skall använda, då de skall försöka

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

få sina rättigheter tillgodosedda. Det är för den enskilde medborgaren ganska svårt att begripa hela detta invecklade system med besvär hos än den ena myndigheten, än den andra, med vissa frågor som skall gå till justitieombudsmannen, andra frågor som skall gå till justitiekanslern och åter andra frågor som skall gå till militieombudsmannen. Här skulle det behövas en förenkling som samtidigt skulle innebära en systematisering.

Jag tror att det är för tidigt att nu yttra sig om huruvida en förenkling skulle föra fram till en kontroll genom de allmänna domstolarna eller till ett reformerat allmänt besvärsinstitut av mera enhetlig karaktär. Bägge dessa möjligheter kan vara värda att prövas. Det är nog svårt att i förväg säga vilken av dem som skulle vara den riktiga. Men det är *inte* fråga om justeringar av vissa detaljfrågor som herr Alemyr talade om utan framför allt om att söka få till stånd någon enhetlighet i hela systemet.

Herr Alemyr var också inne på frågan om sammanhanget med författningsutredningens arbete. Jag tillhör inte den utredningen och skall därför inte ta upp den sidan av saken. Jag förmodar att vissa hithörande frågor kan komma att falla inom ramen för författningsutredningens arbete, men jag tvivlar på att författningsutredningen kan ha anledning att ta upp denna allmänna fråga om kontrollen över förvaltningen. Mycket har riksdagen med olika skrivelser och yttranden vältrat över på denna allmänna författningsutredning, men vi kan inte obegränsat lasta på den det ena efter det andra, ty då blir resultatet bara att den aldrig någonsin kan bli färdig. Att det finns ett visst sammanhang mellan denna fråga och spørsmålet om vårt statsskick i allmänhet, som herr Alemyr sade, är obestridligt, men det kan inte vara något hinder för att utreda dessa båda frågor var för sig. Om vi på alla andra

områden skulle tillämpa principen att saker som står i inre samband med varandra skulle överlämnas till en och samma utredning, så skulle vi snart få slå ihop alla våra kommittéer till ett enda stort utredningsorgan. Frågan om den rättsliga kontrollen över förvaltningen är trots sitt samband med frågan om statsskicket lika fullt en specialfråga.

Jag har för min del rysligt svårt att begripa varför man på socialdemokratiskt håll och i regeringen är så ovillig att ta upp denna fråga. Den behöver inte politiseras. Det behöver absolut inte innefatta någon misstro mot den nu sittande regeringen eller mot det nu härskande partiet, att man säger att varje regering, och för övrigt inte bara regering utan också andra förvaltningsorgan, behöver vara underkastad en på lämpligt sätt systematiserad kontroll. Det enda sättet att politisera frågan — åtminstone det bästa sättet att göra det — är just att resa motstånd såsom man på socialdemokratiskt håll har gjort mot en förutsättningslös utredning av frågorna. För min del har jag svårt att begripa vad detta skall tjäna till och vad det kan vara för farhågor som kan ligga bakom den ovilja som bland annat i detta utskottsutlåtande har kommit fram mot tanken på en mera principiell undersökning av de berörda spørsmålen.

Med denna utgångspunkt herr talman faller det sig för mig lika väl som för herr Ohlin, herr Fröding och herr Gustafsson i Borås alldeles naturligt att i dag yrka bifall till reservanternas förslag.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen av fru Gärde Widemar m. fl.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag har tidigare vid ett par tillfällen förklarat — och den förklaringen kan väl herr Heckscher ac-

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

ceptera — att utskottsmajoriteten vill avvakta de nu pågående utredningar som på olika områden kartlägger detaljer i detta stora komplex och även författningsutredningen som efter vad vi kan förstå inte helt kan komma ifrån dessa frågor. Först sedan vi sett dessa utredningars resultat är det tid att ta ställning till om detta område ytterligare behöver utredas.

Herr Ohlin frågade, om jag ville vara med om att låta den svenska regeringens beslut domstolsgranskas. Den svenska regeringens beslut blir väl, herr Ohlin, varje år föremål för granskning genom riksdagens konstitutionsutskott och skärskådas också i kamrarna. Detta är en kontroll av regeringen som utskottet har hänvisat till. Konstitutionsutskottets granskning ingår som ett led i kontrollsystemet. Huruvida den i framtiden bör kompletteras med prövning i någon ny form av domstol har vi inte definitivt tagit ställning till. Vi säger att vi vill avvakta pågående utredningar och inte anser att någonting har hänt som motiverar bifall till det av folkpartiet väckta utredningskravet.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Om herr Alemyrs senaste anförande betyder att han och utskottsmajoriteten i princip har accepterat tanken på en allmän förutsättningslös utredning av frågan om en domstolsmässig prövning av rättsfrågorna i förvaltningen och meningsskiljaktigheten oss emellan bara avser tidpunkten, kvarstår visserligen en meningsskiljaktighet men då är hans yttrande det mest positiva som hittills har sagts i frågan från hans håll. Det är betydligt mera positivt än vad som står i utlåtandet, ty där står det att »riksdagen har intagit den ståndpunkten att några mera genomgripande principiella förändringar av rättsskyddssystemet icke bör övervägas utan att önskvärda reformer på området bör ske inom ramen för det nuvarande systemet», och

litet längre fram att utskottet »vid sin behandling av motionen icke funnit skäl föreligga till ändring i den ståndpunkt riksdagen förut intagit». Här är det alltså fråga om principiellt avvisande av utredningskravet, icke blott om olika uppfattning om tidpunkten. Om herr Alemyrs senaste yttrande är representativt för utskottsmajoriteten, måste man i varje fall notera det som ett högst betydande framsteg i förhållande till den ståndpunkt majoriteten intog när utlåtandet formulerades.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag vill bara instämma i vad herr Heckscher nu senast sade. Det råder väl visst tvivel om herr Alemyr har utskottsmajoritetens fullmakt att på så glädjande sätt ändra innehållet i utlåtandet. Jag hoppas emellertid att han har det.

Herr Alemyr föreföll vara ängslig för att domstolarna även i vårt land skulle politiseras och därför bli mindre lämpliga för denna rättsliga kontroll men tycktes samtidigt vara ganska tillfredsställd med att konstitutionsutskottet utövar kontroll över lagligheten i regeringens beslut. Jag undrar huruvida herr Alemyr anser att det föreligger någon risk för att konstitutionsutskottet kan komma att politiseras.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Undersökning huru svensk rätt förhåller sig till de i internationella juristkommissionens Delhi-deklaration av januari 1959 uppställda kraven m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av fru Gärde Widemar m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen änyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Borås begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 103 ja och 65 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Undersökning huru svensk rätt förhåller sig till de i internationella juristkommissionens Delhi-deklaration av januari 1959 uppställda kraven m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om en undersökning huru svensk rätt förhåller sig till de i internationella juristkommissionens Delhi-deklaration av januari 1959 uppställda kraven m. m.

Första lagutskottet hade behandlat en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 570, av herr *Munk-tell*. I motionen hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla att i samband med den av 1956 års riksdag förordade genomgången av gällande svensk rätt mot bakgrund av Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna, vilken genomgång nu bör komma till stånd, en undersökning jämväl göres rörande huru svensk rätt förhåller sig till de i Internationella

juristkommissionens Delhi-deklaration av januari 1959 uppställda kraven».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II:570, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Först vill jag påpeka att det här ärendet har fått en alldeles felaktig rubrik, eftersom det även är fråga om Europarådets konvention.

Det här utskottsutlåtandet är märkligt i mer än ett avseende. För att först uppehålla mig vid Europakonventionen, som också är behandlad i motionen, vill jag påpeka att riksdagen vid två tillfällen tidigare, 1952 och 1956, uttryckligen sagt, i det förra fallet att det bör tillses att den interna lagstiftningen otvetydigt harmonierar med konventionen, och vid det senare tillfället att det är självfallet att det också i och för sig är ett internt svenskt intresse att tillse, att vår lagstiftning i alla avseenden når upp till den nivå som såväl konventionen som tilläggsprotokollet föreskriver.

Riksdagen har vidare uttalat, att ehuru man vid ratifikationen icke fann hinder möta mot denna ratifikation därmed icke var sagt att en anpassning av den svenska rätten till konventionens krav skulle vara obehövlig. Kamrarna har slutligen uttryckligen uttalat, att Sverige genom att medge enskild att klaga hos Europarådets kommission har överlämnat avgörandet av spörsmålet, huruvida svensk rätt i det särskilda fallet överensstämmer med konventionen, till ett internationellt forum.

Då det har sagts, att utredningar för närvarande pågår på de områden där den bristande överensstämmelsen mellan konventionen och gällande svensk rätt ansetts särskilt påtaglig, kan jag, herr talman, absolut icke inse, att det skulle vara något skäl för att man innan

Undersökning huru svensk rätt förhåller sig till de i internationella juristkommis-
sionens Delhi-deklaration av januari 1959 uppställda kraven m. m.

dessas utredningar är färdiga sätter i gång en allmän utredning över hela fältet.

Det är alldeles sant som det sägs i utlåtandet, att en väsentlig svårighet vid utförandet av undersökningar rörande förhållandet mellan konventionen och svensk rätt hänför sig till tolkningen av vissa i denna förekommande termer. Det oftast åberopade fallet här är väl vad man har att inlägga i begreppet »domstol» i artikel 5 § 4. I konventionens engelska text heter det där court och i den franska cour, och det har t. ex. diskuterats i vad mån olika nämnder, som här i Sverige kan beröva människor friheten, är domstolar i konventionens mening.

Detta är som sagt en verklig reell svårighet, men när det påståtts att en successiv anpassning av äldre regler i vår rätt, som strider mot konventionens bestämmelser på någon punkt, kan väntas äga rum, så tror jag att detta är optimism i överkant.

I utskottsutlåtandet i år ges ju också exempel på de viktigaste grundläggande fri- och rättigheterna i konventionen, och där vill jag endast, herr talman, på grund av den långt framskridna tiden, erinra om något så fundamentalt som att vårt rättssystem är ett av de få, där grundsatsen om att strafflagstiftningen icke får ha tillbakaverkande kraft inte är inskriven, låt vara att här föreligger en fast praxis. Ett annat exempel, i och för sig lika talande, är att enligt artikel 13 i konventionen skall envar, vars rättigheter enligt konventionen blivit kränkta, äga *effektiva* möjligheter att tala på det, och det även om kränkningen förövats av ämbetsman under tjänsteutövning. Nu finns emellertid som allmänt bekant enligt svensk rätt mycket små och minst av allt *effektiva* möjligheter att få skadestånd av det allmänna i anledning av skada, som en tjänsteman förorsakat genom felaktiga åtgöranden.

År 1956 förklarade riksdagen dels att den i och för sig förordade en systematisk genomgång av gällande rätt mot bakgrunden av konventionens regler, dels att en dylik genomgång borde kunna något anstå och Kungl. Maj:t främdeles bestämma tidpunkten, och dels att denna genomgång skulle kunna utföras inom Kungl. Maj:ts kansli. Herr talman, jag ber att få erinra om att det enda man vet härom är att i justitieombudsmannens till 1957, 1958, 1959 och 1960 års riksdagar avgivna redogörelser för behandling hos Kungl. Maj:t av riksdagens skrivelser det kort och gott endast står att ärendet är beroende av Kungl. Maj:ts prövning; och det vet vi alla som sitter här i kammaren att i realiteten betyder ett sådant där kort år från år upprepat allmänt uttryck att saken har stoppats i skrivbordslådan.

Jag måste också bestämt reagera mot utskottets skrivning att enbart den omständigheten att viss tid förflutit efter riksdagens skrivelse om Europakonventionen inte bör föranleda något uttalande från riksdagen. Är det verkligen utskottets mening att Kungl. Maj:t på det sättet utan vidare år efter år och varför inte årtionde efter årtionde skall kunna nonchalera riksdagens uppfattning i en fråga av så utomordentligt stor betydelse ur rättsstatlig synpunkt?

Vad vidare beträffar utskottets korta uttalande om Delhi-deklarationen där utskottet efter att — precis som motionen gör — ha konstaterat att den icke är folkrättsligt bindande för Sverige, det »vid sådant förhållande» icke kan anses föreligga skäl att särskilt beakta deklarationen vid en genomgång av svensk rätt ur rättsstatlig synpunkt så måste jag, herr talman, säga att utskottets skrivning är rent förbluffande. Jag vill konstatera som ett ovedersägligt faktum det mycket märkliga i att bakom denna deklaration står en minst sagt mycket framstående, kunnig och upplyst juristopinion inom över 50 länder. Här visa-

Undersökning huru svensk rätt förhåller sig till de i internationella juristkommissionens Delhi-deklaration av januari 1959 uppställda kraven m. m.

des en ur rättssäkerhetssynpunkt glädjande enighet rörande de krav, vilka bör ställas på ett land som vill betraktas som en rättsstat.

Själv har jag många gånger känt mig och känner mig alltjämt verkligen som en sparv i tranedans i detta sammanhang. Men att denna juristopinion verkligen är representativ borde icke minst medlemmarna av regeringspartiet begripa, när det är ett känt faktum att två så internationellt ledande socialdemokratiska jurister som lord Hartly Shawcross, kronjurist och alltså närmast justitiekansler i den senaste labourregeringen i England, och schweizaren, förutvarande ambassadören Edward Zellweger, numera chef för FN-kontoret i Laos och Dag Hammarskjölds personlige representant där, är synnerligen aktiva och ledande medlemmar av kommissionen. Som ett ur nordisk synpunkt mera närliggande exempel kan tas att den förutvarande danske ministern Per T. Federspiel är medlem av och en av de båda vicepresidenterna i kommissionen.

Bakom Delhi-deklarationen står — som jag nämnde — en världsomfattande juristopinion. Jag vill även betona en sak som är säkrskilt viktig att understyrka, nämligen att Delhi-konferensen var helt opolitisk. I själva verket företrädde de deltagande mycket olika politiska uppfattningar. Deltagarna var också i största utsträckning verkligt ledande jurister. Jag kan bara nämna ett sådant faktum som att de högsta domstolarna i sådana kulturländer som England, Tyskland och Frankrike var representerade av medlemmar med kända namn. Men också de nya länderna i alla världsdelar hade sina toppjurister med.

Det är då minst sagt häpnadsväckande att utskottet mot denna bakgrund har tillåtit sig att anse att det icke är skäl att beakta deklarationen, denna deklaration som t. ex. i USA och på många andra håll i världen av ledande jurist-

organisationer och också av kongressen i Förenta staterna betecknats som en av de viktigaste juridiska händelserna under 1959. Den överlägsna — jag skulle nästan vilja använda ett ännu starkare uttryck — tonen i utskottets utlåtande, som skarpt avviker mot vanlig riksdagspraxis, är föga klädsam för första lagutskottet och i sak helt opåkallad. Jag tror, att man i utlandet, för att använda ett uttryck som herr Ohlin använde i den fråga som nyss debatterades, med ohöjd förvåning skulle ta del av detta utlåtande.

Någon närmare presentation av kommissionen i övrigt anser jag icke vara nödvändig, men jag hoppas verkligen att första lagutskottet till ett kommande år något närmare kommer att studera såväl Europakonventionen som Delhi-deklarationen och de olika skrifter som kommissionen har utgivit.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motion 570 i denna kammare.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag skall bara ta upp en punkt i herr Munktells anförande, där jag kan följa honom och anser att han har rätt. Det gäller vad han sade om att JO flera gånger har uttalat, att en fråga är under Kungl. Maj:ts prövning. Enligt en skrivelse från riksdagen i fjol kommer den formuleringen inte längre att tillåtas, utan hädanefter skall Kungl. Maj:t omtala, vad som menas med Kungl. Maj:ts prövning. Riksdagen biföll nämligen enhälligt en motion i detta avseende, så jag hoppas att vi i framtiden slipper sådana kautschukartade formuleringar och får reda på vad Kungl. Maj:t menar.

Herr LANDGREN (s):

Herr talman! Herr Munktell anser att utskottet inte har behandlat hans motion välvilligt. Jag vill med anledning härav framhålla, att utskottets ledamöter anser

**Undersökning huru svensk rätt förhåller sig till de i internationella juristkommis-
sionens Delhi-deklaration av januari 1959 uppställda kraven m. m.**

att sådana förhållanden fortfarande föreligger som år 1956 ansågs böra medföra anstånd med den begärda genomgången. I detta sammanhang torde det vara tillräckligt att erinra herr Munktell om att utredningen rörande administrativa frihetsberövanden för närvarande pågår. Enbart den omständigheten att viss tid förflutit efter riksdagens skrivelse bör därför icke föranleda något särskilt uttalande från riksdagen. Under sådana förhållanden kan det icke anses föreligga skäl att särskilt beakta denna deklaration vid en genomgång av gällande svensk rätt mot bakgrund av Europarådets konvention.

Herr Munktell sade att kända socialdemokratiska jurister hade uttalat sig för deklarationen, men i utskottsbehandlingen har deltagit ledamöter från herr Munktells eget parti som icke har röstat för bifall till herr Munktells motion utan har instämt i avslagsyrkandet.

Med det anförda får jag yrka bifall till första lagutskottets utlåtande.

Herr **MUNKTELL** (h):

Herr talman! Det är verkligen typiskt för er socialdemokrater att också göra detta till en partisak. Här säger herr Landgren att det sitter jurister från mitt parti i utskottet. Det här är inte på något som helst sätt en partisak, herr Landgren. Jag tillhör dem som bestämt anser att grundläggande rättsstatliga frågor skall lyftas helt över partierna. Min kritik riktar sig mot samtliga ledamöter inom utskottet, oavsett vilket parti de tillhör.

Jag konstaterar vidare att herr Landgren inte med ett enda ord i sak har bemött mig. Jag tror inte att det finns någon enda utredning som åtminstone mig veterligt — detta sagt som ett rent exempel — skulle kunna klarlägga i vad mån konventionens artikel 13 skiljer sig från svensk rätt. Sedan är det en helt annan sak att jag tycker att det är alldeles fel att över huvud taget

skjuta undan viktiga frågor med dessa ständiga hänvisningar till pågående utredningar. Det blir ett mycket olyckligt undanskjutande av relevanta problem. Jag tror heller inte, herr Landgren, att det är någon ärekränkning vare sig mot de juridiska eller de icke-juridiska medlemmarna av första lagutskottet, om jag säger att Delhikongressen genomsnittligt innefattade långt mera juridisk sakkunskap än vad första lagutskottet har.

Herr **ALEMYR** (s):

Herr talman! Får jag bara notera för kammaren att herr Munktell är med i en privat juristklubb, som omfattar 20 personer i världen. Denna privata klubb ordnar då och då konferenser av helt privat karaktär, och det är väl ändå både utomordentligt anspråksfullt och ovanligt att yrka, att ett uttalande av ett sådant forum skall ligga till grund för lagstiftningsarbetet.

Herr **GUSTAFSSON** i Borås (fp):

Herr talman! Jag tror nog att man i första lagutskottet är precis lika intresserad av de tankar som herr Munktell fört fram i sin motion som han själv. Men vi har räknat med, att när utskottet skrev: »Såsom framgår av justitieombudsmannens till 1960 års riksdag avgivna redogörelse för behandlingen hos Kungl. Maj:t av riksdagens skrivelser är ärendet beroende på Kungl. Maj:ts prövning», så betyder detta inte att ärendet är fastfruset i Kungl. Maj:ts kansli utan att det rör sig — och rör sig i rätt riktning.

Herr **MUNKTELL** (h):

Herr talman! Jag tycker det är hänsynslöst av herr Alemyr att kalla denna samling jurister för en privat juristklubb. Jag ber att herr Alemyr, innan han upprepar det, verkligen studerar vilka jurister det här är fråga om och

Beräkningen i visst fall av preskriptionstiden för brott

ser vad denna kommission har för form.

Slutligen understryker jag vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att jag verkligen känner mig som en sparv i tranedansen i det sällskapet. Hur jag råkat komma med där vet jag faktiskt inte.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag har icke uttalat mig nedsättande om de enskilda personer som är medlemmar i den församlingen. Jag har bara noterat att det är en privat klubb, som utser sina medlemmar genom kooptation, och på den punkten har herr Munktell inte motsagt mig.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Jag vet inte om herr Alemyr suttit med vid behandlingen av detta ärende, men första lagutskottet borde åtminstone ha tagit reda på så mycket som att detta inte alls är en privat juristklubb. Den har rådgivande ställning till FN, den är alltså erkänd av FN.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Beräkningen i visst fall av preskriptionstiden för brott

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner angående beräkningen i visst fall av preskriptionstiden för brott.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Anledningen till min blanka reservation är det djupt otillfredsställande för rättskänslan i att en

person genom att, som man populärt brukar säga, »gå under jorden» en viss tid kan undgå åtal.

I motion nr 452 bygger motionären sin framställning på ett aktuellt fall från år 1954. Det är dock inte det enda fallet utan ett bland de många. Riksåklagaren antyder på sidan 3 i utlåtandet, att flera sådana fall har inträffat efter införandet av den nya rättegångsordningen. Några av dessa fall har blivit föremål för stor uppmärksamhet, andra för mindre.

I det fall, som 1954 var under riksåklagarens prövning för eventuellt åtal, gjorde den person, som misstänktes för brottet, en hemställan till riksåklagarämbetet om viss komplettering till utredningen i enlighet med rättegångsbalkens bestämmelser. Redan någon timme efter det att denna hemställan ingivits beslutade RA efter den kompletterande utredningen, att åtalet skulle verkställas. Det visade sig då, att den misstänkte inte kunde delgivas åtalet därför att han höll sig undan i avvaktan på att preskriptionstiden inom fem dagar skulle utlöpa. På det sättet undgick den misstänkte åtal, och domstolsmässig prövning av ärendet kunde inte komma till stånd.

Nu ligger detta ärende hos Kungl. Maj:t, som har att pröva strafflagberedningens förslag till rättelse i de frågor, som har med preskriptionsbestämmelserna att göra. Jag vill inte yrka bifall till motionen, herr talman, men jag vill understryka utskottets ord om att riksdagen får ta ställning till frågan i en nära framtid, och jag hoppas att det inte kommer att bli i en alltför avlägsen framtid.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Föredrogs vart efter annat allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner

angående reseersättning till föräldrar med barn å vissa anstalter, och

nr 4, i anledning av väckta motioner om utredning rörande stöd åt ofullständiga familjer.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 90, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 84, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans ställföreträdare; och

nr 87, angående val av riksdagens militieombudsman och hans ställföreträdare;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 85, för före detta lagmannen Tor Alfred Bexelius att vara riksdagens justitieombudsman;

nr 86, för hovrättsrådet Carl Ulf Vilhelm Lundvik att vara riksdagens justitieombudsmans ställföreträdare;

nr 88, för före detta rådmannen Erik Anton Wilhelmsson att vara riksdagens militieombudsman; samt

nr 89, för häradshövdingen Karl Hugo Henkow att vara riksdagens militieombudsmans ställföreträdare.

§ 17

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 55, angående försäljning av vissa kronoegendomar, m. m., och

nr 75, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 18

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner:

nr 661, av herrar *Ågren* och *Magnusson* i Borås, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m., och

nr 662, av herr *Berglund m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, angående fråga om befrielse från viss betalningsskyldighet till kronan inom kommunikationsdepartementets ämbetsområde.

Dessa motioner bordlades.

§ 19

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Jag får härmed anhålla om kammarens medgivande att för deltagande i MRA-överläggningar på Cypern under tiden 11—25 mars åtnjuta ledighet från riksdagsgöromålen.

Stockholm den 9 mars 1960

James I. A. Dickson

Led. av andra kammaren

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.41 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson